

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**2017 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI
VE DERS KİTAPLARINDA ÇOCUK HAKLARI VE ÇOCUK
GÜVENLİĞİ KONULARINA YER VERİLME DURUMUNUN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT CEYLAN

DANIŞMAN

PROF. DR. REFİK TURAN

AKSARAY 2024

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

2017 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI
VE DERS KİTAPLARINDA ÇOCUK HAKLARI VE ÇOCUK
GÜVENLİĞİ KONULARINA YER VERİLME DURUMUNUN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MURAT CEYLAN

DANIŞMAN: PROF. DR. REFİK TURAN

JÜRİ ÜYESİ: DOÇ. DR. HATİCE GEDİK

JÜRİ ÜYESİ: DOÇ. DR. HACER DOLANBAY

AKSARAY 2024

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(...).. ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Murat

Soyadı: Ceylan

Bölümü: Sosyal Bilgiler Eğitimi (Tezli Y. L.)

İmza:

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Konularına Yer Verilme Durumunun İncelenmesi

İngilizce adı: Examination of the Inclusion of Child Rights and Child Safety Issues in the 2017 Social Studies Course Curriculum and Textbooks

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Murat CEYLAN

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JURİ ONAY SAYFASI

Murat CEYLAN tarafından hazırlanan “2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Konularına Yer Verilme Durumunun İncelenmesi” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Refik TURAN

İmza

Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Aksaray Üniversitesi

.....

Üye: Doç. Dr. Hatice Gedik

Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Aksaray Üniversitesi

.....

Üye: Doç. Dr. Hacer DOLANBAY

(Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Muş Alparslan Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 03/06/2024

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Aybala ÇAYIR

İmza

TEŞEKKÜR

Hayatın ve mesleğimin yoğun temposuna rağmen yüksek lisans eğitimim süresince bana yardımlarını, desteklerini hiç esirgmeden tezim oluşurken verdiği eğitim ve fikirler ile bana farklı düşünce dünyalarının kapılarının aralayan, çalışmanın, azmin ve mücadelenin gerçek manada ne olduğunu öğreten, tez çalışmam süresince hiçbir konuda danışmanlığını eksik etmeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Refik TURAN’a çok teşekkür ederim.

Öğrencilerin gelişimini kendine amaç edinmiş eğitim gönüllüsü ve tez başlangıç aşamasında görüş, öneri ve destekleri ile bana deniz feneri görevi üstlenen Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM hocama, Doç. Dr. Ünal ŞİMŞEK hocama, Dr. Öğr. Üyesi Selma KILIÇ KARATAY hocama ve tezimin çocuk hakları konusunda oluşmasında fikir annesi olan Doç. Dr. Hatice GEDİK hocama sonsuz saygılarımı sunuyorum.

Hayatım boyunca her zaman yanımda olan ne olursa olsun hep arkamda duran ve varlığından her daim güç aldığım en büyük yaşam ve motivasyon kaynağım canım eşim Tuğba CEYLAN’a sonsuza kadar teşekkürü bir borç bilirim.

Çocuklara olan sevgimin bu dünyada şekle bürünmüş en güzel yansımaları olan kızım Fatma Yağmur CEYLAN ile oğullarım Ali Eymen CEYLAN ve Ziya Eren CEYLAN iyi ki varsınız.

Çocukların yüreğinde sonsuza kadar yer etmek dileğiyle bu tez çalışmamı tüm dünya çocuklarına armağan ediyorum.

ÖZET

Bu araştırma, çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve bu öğretim programlarına uygun olarak hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilme durumunu ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma nitel bir araştırma olup doküman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmada temel materyaller olarak 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarından yararlanılmıştır. Araştırma çerçevesinde 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı dersin özel amaçları, öğrenme alanları ve içerdiği kazanımlar boyutuyla; ders kitapları ise metinler, görseller, etkinlikler ve ünite hazırlık ve değerlendirme soruları boyutlarıyla analiz edilerek elde edile bulgular araştırmanın alt problemleri doğrultusunda oluşturulan başlıklar altında organize edilerek sunulmuştur. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına yeterli düzeyde yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle çocuk güvenliği konusuna ders kitaplarında daha az yer verilmiştir. Gerek öğretim programında amaç, öğrenme alanı ve kazanımlar boyutunda ve gerekse ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği ile ilgili konulara daha fazla yer verilmesi gerektiği çıkarımına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretim programı, ders kitabı, çocuk hakları, çocuk güvenliği

Bilim Kodu: 11009

Sayfa Sayısı: 234

Yazar: Murat CEYLAN

Danışman: Prof. Dr. Refik TURAN

ABSTRACT

This research was prepared to reveal the status of including child rights and child safety in the 2017 Social Studies Curriculum and the Social Studies textbooks prepared in accordance with these curricula. The study is a qualitative research and the document analysis method was used. The 2017 Social Studies Curriculum and 4th, 5th, 6th and 7th grade Social Studies textbooks were used as basic materials in the research. Within the framework of the research, the 2017 Social Studies Course Curriculum, in terms of the specific objectives of the course, learning areas and the achievements it contains; The textbooks were analyzed in terms of texts, visuals, activities and unit preparation and evaluation questions, and the findings were organized and presented under the headings created in line with the sub-problems of the research. As a result of the research, it was concluded that children's rights and child safety issues are not included sufficiently in the Social Studies Curriculum and Social Studies textbooks. In particular, the issue of child safety is given less space in textbooks. It has been concluded that issues related to children's rights and child safety should be given more space both in the curriculum, in terms of purpose, learning area and achievements, and in textbooks.

Keywords: Social studies curriculum, textbook, child rights, child safety .

Science Code: 11009

Number of pages: 234

Author: Murat CEYLAN

Supervisor: Prof. Refik TURAN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JURİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xviii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Problem Cümlesi	5
1.4. Araştırmanın Önemi.....	5
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar	7
BÖLÜM II	9
2. KAVRAMSAL ÇERCEVE	9
2.1. Hak ve Haklar.....	9
2.2. İnsan Hakları	11
2.3. Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Gelişimi	16
2.3.1. Çocuk ve Çocukluk Anlayışının Tarihsel Gelişimi	19

2.4. Çocuk Hakları Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	31
2.4.1. Çocuk Hakları Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	32
2.4.1.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924)	34
2.4.1.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959)	34
2.4.1.3. Türk Çocuk Hakları Bildirisi (1963).....	35
2.4.1.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)	35
2.5. Çocuk Güvenliği	38
2.5.1. Çocuk Güvenliği ve Önemi	38
2.5.2. Öz Çocuk Güvenliği	39
2.5.3. Öz Çocuk Güvenliği Adına Yapılabilecek Bazı Örnek Uygulamalar	43
2.6. Eğitimde Çocuk Hakları.....	50
2.7. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Ders Kitapları.....	52
2.8. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği	57
2.9. İlgili Araştırmalar.....	58
2.9.1. Çocuk Hakları ile İlgili Araştırmalar	59
2.9.2. Çocuk Güvenliği ile ilgili Araştırmalar	63
BÖLÜM III.....	66
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	66
3.1. Araştırma Modeli	66
3.2. Araştırma Yöntemi.....	67
3.3. Araştırmanın Temel Veri Kaynakları.....	67
3.4. Verilerin Analizi.....	68
BÖLÜM IV	69
4. BULGULAR VE YORUM	69
4.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliğine İlişkin Bulgular	69

4.1.1.	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği	69
4.1.1.1.	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çocuk Hakları.....	69
4.1.1.1.1.	Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçları ve Öğrenme Alanlarında Çocuk Hakları	69
4.1.1.1.2.	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Verilen Çocuk Hakları ile İlgili Kazanımlar	71
4.1.1.2.	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çocuk Güvenliği.....	77
4.1.1.2.1.	Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçları ve Öğrenme Alanlarında Çocuk Güvenliği	77
4.1.1.2.2.	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlgili Kazanımlar	79
4.1.2.	Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği	82
4.1.2.1.	Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği	82
4.1.2.1.1.	Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları	83
4.1.2.1.2.	Sosyal Bilgiler 4.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Güvenliği	98
4.1.2.2.	Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği	111
4.1.2.2.1.	Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları	111
4.1.2.2.2.	Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Güvenliği	130
4.1.2.3.	Sosyal Bilgiler 6.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği	148
4.1.2.3.1.	Sosyal Bilgiler 6.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları	148
4.1.2.3.2.	Sosyal Bilgiler 6.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Güvenliği	158
4.1.2.4.	Sosyal Bilgiler 7.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği	164
4.1.2.4.1.	Sosyal Bilgiler 7.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları	164
4.1.2.4.2.	Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Güvenliği	176

BÖLÜM V.....	184
5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	184
5.1. Sonuç ve Tartışma:.....	184
5.1.1. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Konusuna İlişkin Sonuçlar.....	185
5.1.2. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Konusuna İlişkin Sonuçlar.....	185
5.1.3. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Konusuna İlişkin Sonuçlar.....	186
5.1.4. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Konusuna İlişkin Sonuçlar.....	187
5.2. Öneriler.....	192
KAYNAKÇA.....	195
EKLER.....	212
TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	213

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Verilen Çocuk Hakları Sözleşmesi ile İlişkili Özel Amaçlar	70
Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Hakları ile İlgili Kazanımlar	72
Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Hakları ile İlgili Kazanımlar	73
Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Hakları ile İlgili Kazanımlar	75
Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Hakları ile İlgili Kazanımlar	76
Tablo 6. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlişkili Özel Amaçlar	78
Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlgili Kazanımlar	79
Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlgili Kazanımlar	80
Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlgili Kazanımlar	81
Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlgili Kazanımlar	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Süreleri (MEB, 2018) ...	56
Şekil 2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Şema (MEB, 2018)	56
Şekil 3. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı Herkesin Bir Kimliği Var Ünitesi Giriş Metin (S.10).....	83
Şekil 4. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Görselin Sayfa Görüntüsü (S.24).....	84
Şekil 5. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Görseller (S.29).....	85
Şekil 6. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Soruları (S.31-32)	86
Şekil 7. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Soruların Geçtiği "Yapınız" Kısımlı Bölüm (S. 37).....	88
Şekil 8. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Soruların Geçtiği "Yapınız" Kısımlı Bölüm (S.48).....	89
Şekil 9. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.59-60)	89
Şekil 10. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Soruların Geçtiği "Yapınız" Kısımlı Bölüm (S.118).....	91
Şekil 11. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S. 120).....	92
Şekil 12. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metnin ve Görselin Geçtiği Kısım (S.152).....	94
Şekil 13. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.153-154).....	95
Şekil 14. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.155-156).....	96

Şekil 15. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfalarının Görüntüsü (S.171-172)	97
Şekil 16. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Kimlik Belgesi Görsellerin Geçtiği Kısım (S.13-14)	99
Şekil 17. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Sorunun Geçtiği Kısım (S.15)	99
Şekil 18. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Sorunun, Metnin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.68).....	100
Şekil 19. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Sorunun Geçtiği Kısım (S.69)	101
Şekil 20. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.84-85).....	102
Şekil 21. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.86-87).....	103
Şekil 22. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.88-89).....	104
Şekil 23. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında “Aile Afet Planı” ile İlgili Bölümün Geçtiği Kısım (S.90).....	105
Şekil 24. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.91-92)	106
Şekil 25. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Sorunun, Görsellerin ve Metnin Geçtiği Kısım (S.117).....	107
Şekil 26. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.152).....	108
Şekil 27. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.172).....	110
Şekil 28. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metnin Geçtiği Kısım (S.18).....	112
Şekil 29. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Sorunun, Etkinliğin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.20).....	113
Şekil 30. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında “Sıra Sizde” Etkinliğin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.21)	114

Şekil 31. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.23).....	115
Şekil 32. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Çocuk Hakları Sözleşmesi Maddeleri ve Örnek Görsellerin Geçtiği Kısım (S.25)	116
Şekil 33. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.26).....	117
Şekil 34.Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabındaki Örnek Haber Metnin ve Görselin Geçtiği Kısım (S.28).....	118
Şekil 35. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (30)	119
Şekil 36. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.32-33)	120
Şekil 37. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların ve Görsellerin Geçtiği Kısım (56)	122
Şekil 38. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.63).....	123
Şekil 39. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.148-149)	125
Şekil 40. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.161).....	126
Şekil 41. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.162).....	127
Şekil 42. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.168-169)	129
Şekil 43. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Görsellerin, Soruların ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.20-21).....	131
Şekil 44. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabındaki Örnek Haber Metnin ve Görselin Geçtiği Kısım (S.28-29).....	133
Şekil 45. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında “Çocuk İşçiliği” hakkında Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (30)	134
Şekil 46. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.32-33)	135

Şekil 47. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında “Genel Ağ” Hakkında kullanılan Görsellerin Geçtiği Kısım (S.100)	136
Şekil 48. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Kullanılan Haber Örneğinin Geçtiği Kısım (S.101).....	137
Şekil 49. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.106-107).....	138
Şekil 50. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.116-117)	140
Şekil 51. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Verilen Dilekçe Örneğinin Sayfa Görüntüsü (S.146).....	142
Şekil 52. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.148-149)	143
Şekil 53. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Görsellerin Geçtiği Kısım (S.152-153)	144
Şekil 54.Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Sıra Sizde" İsimli Etkinliğin Görsellerin Geçtiği Kısım (S.156)	145
Şekil 55. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Maddelerin Geçtiği Kısım (S.163)	146
Şekil 56. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.168-169)	147
Şekil 57. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında “Sıra Sizde” Etkinliğin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.21)	149
Şekil 58. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Sorunların Geçtiği Kısım (S.26)	150
Şekil 59. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında “Bunu Duydunuz mu?” İsimli Etkinliğin Geçtiği Kısım (S.40)	151
Şekil 60. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında “Sıra Sizde” İsimli Etkinliğin Geçtiği Kısım (S.41).....	152
Şekil 61. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında "Ölçme ve Değerlendirme" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.43).....	153
Şekil 62. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Görselin ve Sorunun Geçtiği Kısım (S.213)	155
Şekil 63. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında "Ölçme ve Değerlendirme" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.224-226)	156

Şekil 64. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında "Ölçme ve Değerlendirme" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.227).....	157
Şekil 65. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Yardımlaşma ve Dayanışma ile İlgili Görselin Geçtiği Kısım (S.36)	159
Şekil 66. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında "Ölçme ve Değerlendirme" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.43).....	160
Şekil 67. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Görselin ve Sorunun Geçtiği Kısım (S.213)	161
Şekil 68. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında “Sıra Sizde” İsimli Etkinliği Geçtiği Kısım (S.216).....	162
Şekil 69. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında "Ölçme ve Değerlendirme" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.224-227)	163
Şekil 70. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Görsellerin ve Maddelerin Geçtiği Kısım (S.28).....	165
Şekil 71. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.34-35)	166
Şekil 72. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.116-117)	169
Şekil 73. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.141).....	171
Şekil 74. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında “Birlikte Yapıyoruz” İsimli Etkinliğin Geçtiği Kısım (S.193)	173
Şekil 75. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.200-201)	175
Şekil 76. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında “Birlikte Yapıyoruz” İsimli Etkinliğin Geçtiği Kısım (S.20)	177
Şekil 77. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında, “Akıllı İşaretler” Görselinin Geçtiği Kısım (S.26).....	178
Şekil 78. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.34-35)	179
Şekil 79. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Görsellerin, Sorunun ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.114).....	181

Şekil 80. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı
Ünite Değerlendirme Sorularını Sayfa Görüntüsü (S.116-117) 182

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
BM:	Birleşmiş Milletler
DSÖ:	Dünya Sağlık Örgütü
HES:	Hayat Eve Sığar
ICC:	Milletler Arası Ticaret Odası
ILO:	Uluslararası Çalışma Örgütü
MEB:	Millî Eğitim Bakanlığı
SHÇEK:	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
T.C.:	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK:	Türk Dil Kurumu
UNESCO:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNHCR:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF:	Birleşmiş Milletler Çocuklara Acil Yardım Fonu

1. GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Toplumun temel yapı taşı olan ailenin odağında çocuk bulunmaktadır. İnsanoğlu dünyevi yolculuğuna ilk önce çocuk olarak başlamaktadır. Doğumla başlayan bu yolculuk başlangıçta bütün çocuklar için aynıdır. Doğum ile başlayan bebeklik çağı ve sonrasında devam eden çocukluk çağı insanoğlunun en savunmasız olduğu dönemlerdir. Aslında dünyanın en savunmasız başlangıcı çocukluktur. Bebeklik dönemi; insanoğlunun dış destek olmaksızın yaşamını sürdüremeyeceği ve yardıma muhtaç olduğu bir dönemdir. Tarihte ve günümüzde dünyanın birçok bölgesinde çocukların yaşadığı olumsuz koşullar çocukluk döneminin ne kadar da çocuk adına savunmasız bir dönem olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin çocukluk dönemine tarihsel açıdan bakıldığında yedi yaşından sonra yetişkin olarak değerlendirilen çocuk; tarihin bütün dönemlerinde ve özellikle yakın tarihlere kadar yoğun bir şekilde iş gücü olarak kullanılmaktaydı (Aktu, 2021, s. 14). Günümüzde halen çocuklardan ucuz iş gücü olarak yararlanılması geleneği devam etmektedir. Özpolat ve Aktuna (2023, s. 211)' ya göre çocuk işçiliği günümüzde de dünya üzerinde önemli sayılara ulaşmış ve dünyada 63 milyonu kız, 97 milyonu erkek olmak üzere toplam 160 milyon çocuk işçi bulunmaktadır. Bu istatistik çocukluk döneminin acizliğini ortaya koymaktadır. Çocuğun işgücü olarak kullanılmasının haricinde çocukluk döneminin savunmasızlığına verilebilecek en belirgin bir başka örnek çocuk istismarı ve özellikle de çocuğun cinsel istismarıdır. Çocuğun cinsel istismarı konusunda; multidisipliner bir konu olmasından kaynaklı hukuksal, psikolojik, tıbbi, kültürel ve sosyolojik yönü itibariyle birçok tanımlama yapıldığı görülmektedir (Karakurt, 2023, s. 77). Geniş bir tanımlama yelpazesine sahip olan bu istismar türü nedeniyle çocuklar büyük sıkıntılar görmüş ve halen de görmektedir. Tarihin tüm dönemlerinde ve günümüzde çocukların reşit olmadan zorla evlendirildiği, köle olarak ya da buna benzer başkaca sıfatlar adı altında satıldığı, bedeni ve zihinsel güçsüzlüğünde faydalanılarak istismar edildiği bilinmektedir. Çocuk ve çocukluk döneminin savunmasızlığına dair bu örnekleri daha da artırmak mümkündür.

Geleceklerinin teminatı olan çocuklara gereken önem ve değeri vermek toplumsal bir varlık olan ulusların en önemli görevlerindendir. Çocuklar; toplumların gelişerek büyümesinde, toplumsal ve kültürel devamlılığının sağlanmasında ve yaşanılabilir bir dünyanın oluşturulmasında çok önemli bir yere sahiptir (Torun ve Duran, 2011).

Çocuk kavramının tanımlamasına bakıldığında akla gelebilecek en kapsamlı tanımın Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de verildiği söylenebilir. Sözleşme ilk maddesinde erken yaşta reşit olması durumu hariç on sekiz yaşına kadar her insanı çocuk olarak kabul etmiştir. Bu tanımlama ile yasalar karşısında özel bir durumdan dolayı reşit sayılma hali hariç on sekiz yaşına kadar herkes çocuk sayılmaktadır (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989).

Çocuklar tarih boyunca dünyanın birçok bölgesinde gereken önem ve ihtimamdan yoksun kalmıştır. Çocukların maruz kaldığı olumsuz yaşam koşulları ve istismar, tarihsel süreç içerisinde çocuk hakları ve çocuk güvenliği alanında birtakım adımların atılmasına neden olmuştur. Bu konudaki en önemli adımlar II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler (BM) tarafından atılmıştır. Nitekim Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 20 Kasım 1989 tarihinde Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi kabul etmiştir. Bu sözleşme ile dünyadaki tüm çocuklar için belirlenmiş haklar “Çocuk Hakları” başlığı altında bir araya getirilerek bu hakların yasal güvence altına alınması amaçlanmıştır (Akyüz, 2001). Bu sözleşme ile çocukların kişisel, toplumsal, siyasi ve kültürel alanlarda olmak üzere sahip olduğu haklar 54 madde halinde sıralanarak kayıt altına alınmıştır (Karaman Kepenekçi ve Baydık, 2009).

Çocuk haklarına dair uygulamalar hayata geçirilirken dört temel kıstas göz önüne alınmıştır. Bunlar; haklar konusunda hiçbir ayırım gözetilmeden istisnasız bütün çocuklara bu hakların verilmesi, çocukların yaşama ve gelişme haklarının korunması, çocuğun yüksek yararı ilkesinin ön planda tutulması ve çocuğun her anlamda karar alınırken bu süreçlere dahil edilmesidir (Karakaş ve Çevik, 2016).

Dünyada geniş anlamda kabul gören Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 14 Eylül 1990 tarihinde Türkiye tarafından da imzalanmıştır. Sözleşme Türkiye’de 1995 yılında yürürlüğü girmiş ve bu tarihten sonra her geçen gün atılan yeni adımlarla çocuk hakları ve çocuk güvenliği alanlarında ilerleme sağlanmaya başlanmıştır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak çocuk hakları eğitimi konusu da gündeme gelmiş ve önem kazanmıştır.

Çocuklara sahip oldukları hakları öğretmek, haklarının ellerinden alınmasını engellemek ve çocuk güvenliği kavramını yerleştirmeyi sağlamak için okullarda verilen eğitimin önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Çocukların birer birey olarak kesinlikle hak ve

sorumluluklarını bilmeleri gerekmektedir. Çocuklara aynı zamanda kendilerine verilen hakların istismar edilmesi karşısında kendi güvenliklerini sağlamanın da eğitimi verilmelidir. Çocukların çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularında eğitilmelerinde en önemli yol gösterici öğretmenlerdir. Çünkü öğretmen eğitimin düzenleyicisi ve sağlayıcısı olan en önemli unsurdur. Türkiye’de çocuk hakları eğitiminde Sosyal Bilgiler dersleri önemli bir işleve ve potansiyele sahiptir. Disiplinler arası özelliğe sahip olması sebebiyle Sosyal Bilgiler dersi ilk ve orta öğretimde hali hazırda okutulan diğer birçok dersten ayrılmaktadır (Turan, 2019). Sosyal Bilgiler dersi çocuklara temel bilgi, beceri ve değerleri kazandırmaya yönelik bir ders olduğu için temel haklar ile ilgili kavramlar da çocuklara bu çağlarda (ilkokul ve ortaokul) daha çok bu ders aracılığıyla kazandırılır. Ancak bu konuda etkili bir eğitim sürecinin sağlanabilmesi için Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin temel insan hakları ve çocuk hakları konularında yeterli bilgi ve beceriyle donatılmış olmaları gerekmektedir. Bu nedenle İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi isimli bir ders, eğitim fakültelerinin Sosyal Bilgiler öğretmenliği lisans programlarında zorunlu ders olarak okutulmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinde bireye kazandırılacak bilgi, değer ve beceriler; Sosyal Bilgiler Öğretim Programında düzenlenmiştir (Yapıcı, 2015). Bunun ile birlikte öğretmenlerin ve özellikle Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin çocuk hakları ve çocuk güvenliği eğitim sürecinde başvurduğu en önemli yardımcı temel materyal ders kitaplarıdır.

Çocuk hakları ve çocuk güvenliği eğitiminden beklenen yararın sağlanması ancak bu hedeflere uygun öğretim programı hazırlanması ve bu hedef doğrultusunda uygun yöntem ve teknikler ile hazırlanan ders kitapları sayesinde mümkün olabilir. Bu konulardaki eksikliklerin giderilmesinde de kuşku yok ki başta Sosyal Bilgiler öğretmenleri olmak üzere tüm öğretmenlere önemli görevler düşmektedir.

Devlet kurumlarının her çocuğun başına bir polis ya da güvenlik görevlisi verme imkânı bulunmamaktadır. Bu durumda çocuk hakları konusunda bilinçlendirilmiş ve aynı zamanda hakkı verilmediğinde ya da elinden hakları aldığında neler yapması gerektiğini bilen çocukların yetiştirilmesi önemli hale gelmektedir. Günümüzde Türkiye’de hızla artan okullaşma oranı sayesinde okul ile tanışmayan çocuk neredeyse yok denecek kadar azdır. Çocuklar okula ilk adımlarını attıktan sonraki süreçte hayatları boyunca ihtiyaç duyacakları pek çok bilgi ve beceriyi kazanmaya okul ile başlamaktadır. Eğitim faaliyetleri; şehir, kasaba, köy, mezra ya da akla gelebilecek her türlü yerleşim biriminde sürekli devam

etmektedir. Bu eğitim sürecinde haklarının farkında olan ve kendi güvenliğini sağlayabilmek için yardımcı olacak sistematik uygulamaların eğitimini alan çocuklar geleceğin en büyük teminatı olacaktır.

Çocuk güvenliği ve çocuk hakları eğitiminde öğretmenlerin önemli bir yeri ve rolü olmakla birlikte bu eğitimin sadece öğretmenler tarafından okulda verilmesi yeterli değildir. Demokratik değerleri özünde benimsemiş ve insan haklarına saygılı bireyler yetiştirilebilmesi ancak bu değerlerin sosyal ve kamu yaşamının tüm alanlarına, tüm topluma mal edilmesi ve bu anlayışın bir kültür haline getirilmesi sayesinde mümkün olabilir (Turan, 2023a, s. 277). Zira bu konularla ilgili eğitimin etkili olabilmesi için aile, toplum ve tüm kurumların bu konular ile ilgili olarak aynı duyarlılığa sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla bu anlamdaki eğitimin etkinliğinin artırılmasında, her kurumun bu konu hakkında genel ve bütüncül bir bakış açısı benimsemesi gerekmektedir. Bu da kurumların strateji belirleme aşamasında iş birliği içerisinde olmalarını gerektirmektedir. Bu iş birliğinin eğitim boyutuyla ilgili olarak tasarlanan bu çalışmada; çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ne düzeyde yer verildiğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı

İnsan hakları adına insanoğlunun verdiği savaşın kökenleri çok eskilere dayanmakla beraber terim olarak “İnsan Hakları” çok yeni bir kavramdır (Kara, 2023, s. 44). İnsan hakları perspektifinden bakıldığında ise onun bir parçası olan çocuk hakları kavramı ise çok daha yakın zamanlarda gündeme gelmiştir.

Kökünü 1924 Çocuk Hakları Bildirgesi’ne kadar uzansa da çocuk hakları 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklar Sözleşmesi ile dünyanın gündeminde yer almıştır. Tarihsel olarak bakıldığında aslında çocuk haklarının yeni bir hak kavramsallaştırması olduğu söylenebilir (Erbay, 2019). Benzer şekilde günümüzde çocuk güvenliği de yeni yeni kavramsallaşmaya başlamıştır. Gerek devlet olarak gerekse aile ve toplum olarak çocukların güvenliğinin sağlanması adına birçok çalışma yapılsa da haklarının bilincinde olan her çocuğun aynı zamanda kendi güvenliğini sağlayabilecek güvenlik eğitimini de alması günümüzde bir ihtiyaç halini almış durumdadır.

Dünyadaki her çocuk aynı olanaklara sahip yaşam süremese de aynı haklara sahip bireyler olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri için haklarının bilincinde olmaları gerekir. Dolayısı ile

çocuk hakları ve çocuk güvenliği alanında yapılacak her araştırma ya da çalışma aynı zamanda bütün dünya çocuklarının hakları için atılan büyük bir adımdır.

Bu düşünce doğrultusunda çalışmanın amacı; 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında haklarını bilen bilinçli bir yurttaş yetiştirmek için önemli bir yeri olduğu düşünülen çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına yer verilme düzeyini ve şeklini ortaya koymaktır.

1.3. Problem Cümlesi

Araştırmanın temel problemi; “Çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hangi düzeyde ve nasıl yer verilmiştir?” olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın alt problemleri ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

- 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına yer verilme durumu nasıldır?
- Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına ne kadar ve nasıl yer verilmiştir?
- Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına ne kadar ve nasıl yer verilmiştir?
- Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına ne kadar ve nasıl yer verilmiştir?
- Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına ne kadar ve nasıl yer verilmiştir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Çocukların korunması ve haklarının ihlal edilmemesi için alınan tüm önlemlere rağmen günümüzde hem dünyada hem de Türkiye’de çocuk hakları ve çocuk güvenliği anlamında çocukların yaşamına yönelik tehditler devam etmektedir. Bu tehditlerin ortadan kaldırılmasında yetişkin bireylere ve kurumlara önemli görevler düşmektedir. Bu anlamda çocuk hakları ve çocuk güvenliği konusunda daha duyarlı ve bilinçli bir nesil oluşturma yanısıra çocuklara konuyla ilgili olarak erken yaşlarda verilecek eğitim de büyük önem taşımaktadır. Çocuklara bilinçli, amaçlı ve programlı bir şekilde bu değerlerin ve becerilerin kazandırılmasında Sosyal Bilgiler dersi ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri önemli bir role

sahiptir. Zira öğrencileri temel eğitim kademesinde hayata hazırlayan en önemli derslerden biri Sosyal Bilgiler dersidir (Demirezen, 2019, s. 377).

Türkiye’de son yıllarda çocuk güvenliği ve çocuk hakları eğitimi alanında önemli adımlar atılmış olsa da bu konuda halen istenilen düzeyde etkili ve yeterli bir eğitimin verildiği söylenemez. Çocuk hakları ve özellikle çocukların bilinçlendirilmek suretiyle kendi iradeleri ile haklarını savunmalarını ve güvenliklerini sağlamalarını içeren çocuk güvenliği eğitimi konusundaki eksikliklerin giderilmesinde yetişkin bireylere ve öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Çocuk haklarına ve çocuk güvenliğine karşı genel anlamda bakış açısının değiştirilmesi, toplumda bu konularla ilgili verilecek eğitimin önemine ve gereğine inanan bireylerin sayısının artırılması büyük önem arz etmektedir. Ancak bu sayede gerek toplumsal gerekse yönetsel anlamda çocuk haklarının ve çocuk güvenliğinin varlığının korunması sağlanabilir.

Sosyolojik ve biyolojik açıdan çocukların karakterleri henüz gelişme düzeyinde olduğundan çocuklar öğrenmeye çok açıktır (James ve James, 2008’ten aktaran Merey, 2018). Aynı şekilde erken yaşlarda çocukların hak kavramı ve haklarının korunması konularında bilinçlendirilmeleri onların ileriki yıllarda toplum içerisinde bilinçli birer yurttaş olarak toplumda yer almalarını sağlayacaktır.

İnsan haklarına saygılı, demokratik değerleri özümsemiş bireylerin yetiştirebilmesi ancak bu değerlerin tüm topluma, kamu ve sosyal hayatın tüm alanlarına mal edilmesi ve bunun bir kültür olarak benimsenmesi ile mümkün olabilir (Turan, 2023a). Toplumda bu tarz bir kültürün oluşturulmasında eğitim sistemine büyük görev düşmektedir. Grupların ürettikleri karakteristik özelliklerin paylaşımı kültürel kimliktir. Bireyleri kimlik ve toplum meseleleri hakkında düşünmeye sevk etmek için bunu destekleyen kuvvetli bir Sosyal Bilgiler programı gereklidir (Bektaş, 2022, s. 371-373). Bu doğrultu da çocuk hakları ve çocuk güvenliği eğitimi konularında Sosyal Bilgiler dersinin potansiyelini daha da artırmak, var olan potansiyelini etkin ve verimli bir şekilde kullanmak, bu doğrultuda program ve ders kitaplarının eksiklerinin tespit edilerek giderilmesine yönelik araştırmalar yapmak büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’de öğrencilere verilmeye çalışılan çocuk hakları ve özellikle çocukların kendi bireysel güvenliklerini sağlamaları noktasında verilebilecek çocuk güvenliği eğitime gereken önemin verilir verilmediği, verilen eğitimin öğrencilerde hedeflenen değişimi oluşturup oluşturmadığı konuları halen araştırılmaya muhtaç konulardır. Bu araştırma ile

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarında bu konulara yer verilme durumunun ortaya konularak değerlendirilmesi ve bu konular hakkında çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde yapılacak bu araştırma ile literatürde önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

1.5.Sınırlılıklar

Bu araştırma 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı okullarda okutulan 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Sosyal Bilgiler:

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005).

Çocuk: Küçük yaşta bulunan kız veya erkek, soy bakımından kız veya oğlan evlat, erginlik ile bebeklik arasındaki gelişme döneminde olan kız veya erkek (TDK, 2018); Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989)'ye göre; özel bir durumdan dolayı reşit sayılma durumu hali hariç on sekiz yaşına kadar herkes çocuk olarak kabul edilir.

Çocuk Hakları: Dünyada bulunan tüm çocukların doğduğu andan itibaren; kanunen ve toplumsal anlamda yerleşmiş ilke ya da yasaya bağlı olarak sahip olduğu fiziksel, psikolojik ve politik anlamda değerlendirilen haklarının hepsini birden içine alan evrensel kavramdır (Güldalı, 2023, s. 156).

Çocuk Hakları Eğitimi: Dünyada bulunan tüm çocukların toplum içerisinde, ailesinde, bireysel ilişkilerinde ve kendinden başka çocuklarla her gün yüz yüze olması amacıyla hazırlanan, çocuk haklarını araştırmayı öğreten ve çocuklara güvende olmayı hissettiren eğitimidir (Washington, 2010).

Çocuk Güvenliği: Yetişkin bireyler ve devlet kurumları tarafından çocukların güvenliği için yapılan çalışmaların tamamını içine alan tüm güvenlik uygulamalarıdır.

Öz Çocuk Güvenliği: Yetişkin bireyler ve devlet kurumları tarafından çocuk güvenliği dahilinde çocukları koruması için yapılan çalışmalar ile birlikte çocukların kendi öz güvenliğini kendileri sağlayabilmesi için çocuk hakları çerçevesinde eğitim ve öğretim programı dahilinde belirli sistem içerisinde okullarda veya imkân dahilinde uygun herhangi

bir yer ve zamanda, çocuğun haklarını bilerek kendini koruyabilecek bir yeterliğe sahip olmasını sağlayacak derecede teorik ve uygulamalı olarak yapılabilecek tüm eğitim ve çalışmaların bütünüdür.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi: Ön söz bölümü ile birlikte elli dört maddeden oluşan 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve birçok devlet tarafından imzalanan bu uluslararası sözleşme, çocukların siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve vatandaşlık haklarını içermektedir (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989).

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERCEVE

2.1.Hak ve Haklar

Tarih boyunca hak kavramının ne olduğu ve nasıl tanımlanması gerektiği popüler tartışma konularından birisi olmuş ve farklı yaklaşımlar ileri sürülmüştür (Koçoğlu, 2023, s. 73). Değişik ve geniş anlamlara sahip olan hak kavramı sözlükte; “bir emeğin veya işin karşılığı, alacak, pay, gerçek, doğruluk ve Allah veya Tanrı” manalarında kullanılır (Kudat, 2014, s. 89). Ayrıca Türk Dil Kurumu Sözlüğü ’nün son baskısında hak; “hukukun gerekliliği olan şey, adalet, kazanç veya davada gerçeğe uygun olma, doğruluk, iş ve emekten doğan manevi yetki” (TDK, 2018) olarak tanımlanmaktadır. Hak kavramını; bireyin yapmak istediği şeyleri yapması ya da tercihen yapmaması, diğer bireylerden bir şey yapmalarını ve belirli bir şekilde davranmalarını isteme yetkisi olarak da tanımlanabilir (Akyüz, 2021, s. 5).

İnsanın ruhsal yaşantısında hak düşüncesi doğuştan saklı olan doğal bir olgudur. Hak dediğimiz nesne, aslında karnı aç olan bir çocuğun annesine ağlayarak bunu duyurması gibi, insanın doğumuyla birlikte başlamakta ve ilk olarak duygusal bir dürtü halinde ortaya çıkmaktadır (Emini, 2004, s. 203-204). Bu hak olgusu zamanla bireyin büyümesine ve düşünme kapasitesinin gelişmesine bağlı olarak şekillenmeye devam etmektedir. Bu nedenle hak ve haklar olgusu insandan insana, toplumdan topluma değişkenlik gösterebilmektedir.

İnsanoğlu dünyaya geldiği anda yaşam hakkı ile başlayan hak ve haklar kavramı bireylerin yaşamında bir süreç olarak ölünceye kadar devam etmektedir. Aslında ilk nefes ile var olan ve en önemli hak olan yaşama hakkı, devamında diğer bütün hakları getirmektedir. Haklar, varlığını devam ettirmek isteyen insanlık için birer özgürlük simgesidir. John Lock’e (Locke, 1954’ten aktaran Brova, 2020; Turan, 2023b) göre; insanın sadece insan olması nedeniyle varlığını hak ettiği temel ya da doğal hakları, yaşam ve sağlık hakkı ile mülkiyet ve özgürlük haklarıdır. Bireylerin toplum içinde var olabilmeleri en başta bu hakların varlığı ile doğru

orantılıdır. İnsanların doğuştan var olan haklarına saygı tüm hukuk sistemlerinin temelini oluşturmaktadır (Antakyalıoğlu ve Kumcu, 2010, s. 35).

Hak denen durumdan dolayı ortaya çıkan yetkinin kullanımı anlamında ise hak terimi insanın sahip olduğu hak bilinci oranında değer ve önem kazanır. Bireylerin sahip olduğu haklar konusunda bilinçli olmalarını sağlamak, insanca yaşamının ve insan haklarını korumanın en önemli yoludur ve bu yüzden insan hakları eğitimi büyük bir önem arz etmektedir (Özdemir vd., 2023, s. 68). Bireylerin sahip olduğu haklar konusunda farkındalık sahibi olmalarında ve toplum tarafından hakların bilinip korunmasında eğitimin katkısı çok büyüktür.

Hak ve haklar kavramı, sadece bireyler için var olan bir kavram değil; devletler, kamu hukuku, toplumlar ve uluslar için de geçerlidir (Emini, 2004, s. 204). İnsanlarda içgüdüsel olarak da bulunan özgürlük duygusu nedeniyle insanlık tarihi hak ve özgürlük kazanma adına çok mücadele vermiştir. Bu mücadele ile dolu tarihte insana tanınan hak ve özgürlükler arttıkça o devleti yönetenlerin gücü de azalmıştır (Çüçen, 2003, s. 28). Devlet; kurmuş olduğu sistem dahilinde yönetim kadrosunun düşüncesinde yer etmiş özgürlük anlayışı penceresinden hak kavramına bakarken, bireyler de kendi iç dünyaları açısından özgürlük anlayışına bakmaya çalışmıştır. Bu bakış açılarının yansımaları da tarihin her sayfasında yer almıştır. Vatandaşlarının düşünce özgürlüğünü güvence altına almak zorunluluğu duyan devletler hak ve haklar konusunda daha yapıcı olmuştur. Yeterince hak bilinci gelişmeyen toplumlarda insanlar haklarını elde etmek anlamında büyük sıkıntılar yaşamıştır. Bireyde doğum ile birlikte başlayan hak süreci; toplum ve devlet hayatında devam eden canlı bir varlıktır. Bu hakların var olması, kazanılması, korunması ve sahip çıkılması kutsal bir görev olmalıdır.

İnsanların temel ihtiyaçları karşılanmadan hakları korunamaz (Erbay, 2019, s. 29). Bu açıdan bakıldığında hak ve hakların en temelinde ihtiyaç ögesi yer almaktadır. Hakkın oluşması için öncelikli olarak ihtiyacın ortaya çıkması gerekmektedir. Birçok hak bu şekilde ortaya çıkmıştır. Başlangıçta ihtiyaç temelli olarak oluşan birçok hak günümüzde artık ihtiyaç olarak değil de hak temelli haklar olarak yer edinmeye başlamıştır.

Hak kavramının ortaya çıkmasında çoğu zaman bireysellik ön planda tutulmamaktadır. Kişinin hak anlamındaki sınırları başkasının hakkının başladığı yerde bitmektedir. Bu durum hak kavramı ile sorumluluk kavramı arasında bir bağın varlığı anlamına gelmektedir. Başkalarının hakkına saygı duyma anlayışının temelinde sorumluluk duygusu yatmaktadır.

Özgürlük, hak ve sorumluluk birlikte birbirlerini anlamlı hale getiren öğelerdir (Çüçen, 2003, s. 29).

Hak ve haklar kavramı devletten devlete, kişiden kişiye, toplumdan topluma ve yaşanan zaman dilimine göre farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Fakat bu farklı anlamlara rağmen her geçen gün üzerine yeni eklemeler yapılarak günümüze kadar gelen evrensel bir hak ve haklar kavramından bahsetmek mümkündür. İnsanoğlu var olduğu sürece bu evrensel hak kavramı da var olacaktır. İnsan hakları ve bu haklar özelinde çocuk hakları gibi evrensel haklar; dünya döndükçe üzerinde düşünülecek, konuşulacak ve araştırma yapılacak haklar olarak varlığını sürdürecektir.

Günümüzde her geçen gün daha da gelişen haberleşme ağı sayesinde hak ve haklar kavramı daha da evrensel bir yapıya bürünmüştür. Başlangıçta hakların oluşmasında rol oynayan ihtiyaç olgusu günümüzde yerini neredeyse tamamen evrensel hakları temel alan hak anlayışına bırakmıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde kazanılan bir hak ya da tersine düşünüldüğünde verilmeyen bir hak söz konusu olduğunda artık bütün insanlık bu konudan haberdar olmaktadır. Bunun sonucu olarak oluşan evrensel kamuoyu bu hak ve hakların alınması ve korunması noktasında daha duyarlı davranmaktadır.

2.2.İnsan Hakları

İnsan hakları; ırk, cinsiyet, renk, dil, din farkına bakılmaksızın her insanın sadece insan olmasından dolayı sahip olması gereken evrensel haklardır (Koçoğlu, 2012, s. 2). Yorucu ve uzun bir tarihsel geçmişten süzülerek gelen ve tarihin gidişatına uyum sağlayarak ilerleyen insan hakları, binlerce yılın ortak ürünüdür (Bektaş, 2023, s. 102). İnsan hakları adına verilen savaşın geçmişi çok eskiye dayanmakla birlikte “İnsan Hakları” terimi oldukça yeni sayılır (Kara, 2023, s. 45). Anlam ve içerik açısından zengin olan insan hakları kavramı çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu yapı nedeniyle her konunun insan hakları ile ilgili bir boyut taşıması insan haklarına tılsımlı bir kavram gözü ile bakılmasına sebep olmaktadır (Çeçen, 2020). Bu tılsımlı kavramın oluşmasında insanlığın dinamik yapısı önemli yer tutmaktadır. Her insan özünde kendi hakkını arar ve gücü yettiğinde hakkını savunur. Bu sebepten ötürü dünyada ne kadar insan yaşıyorsa o kadar da insan hakkı savunucusu ortaya çıkabilir denilebilir. Bu sayının fazlalığı ve insanların ortaya çıkardığı sayısız topluluk, her geçen gün yeni hak ve haklar olgusunu da beraberinde getirmektedir. Topluma ve kişiden kişiye göre değişen insandaki hak anlayışı belki de insanlık tarihi ile eş değer bir konu haline gelmiştir. İnsan hakları eski ile yeni hak arasında kendine yer edinmeye çalışan bir toplumsal mekanizma

şekilde varlığını korumaya çalışmıştır. Bu çerçeveden bakıldığında insan hakları; insanlık tarihinin en önemli konuları arasında yer almaktadır.

Donnelly (2013, s. 25) de insan haklarını; ilkesel olarak tüm insanların yararlanırken cinsiyet, ırk, dil, din, millet ve etnik yapısı gözetmeksizin sahip olduğu en genel temel özgürlük ve haklar şeklinde tanımlanmıştır. İnsanların eşit ve özgür bir şekilde ayırım gözetmeden sadece insan olarak, insan onuruna yakışır bir tarza davranmak insan hakları kavramının özüdür (Coşkun, 2014).

Genel olarak insanın maddi ve manevi gelişmesini sağlayarak insan onurunu korumayı amaçlayan insan hakları; bireylerin sadece insan olarak dünyaya gelmesinden dolayı kazandığı haklar olarak karşımıza çıkar (Üste ve Meslek, 2007, s. 296). İnsan hakları; insandan insana göre farklılık göstermeden bireyin yalnızca insanlığından dolayı kanuni olarak, sosyal olarak, düşünce olarak, siyasi ve ekonomik olarak akla gelebilecek birçok hakları içinde barındıran ortak ve evrensel bir haklar topluluğudur.

İnsan hakları, bütün insanlık için her yerde ve her zaman geçerlidir. Evrenselliğin ön planda olduğu bu hakların kullanılmasında tek özne insan olmaktır. Doğuştan kazanılan bir hak olması nedeniyle insan haklarının işleme alınması ve var olması süreci insanın doğal yapısı gibi kendiliğinden gelişmiştir. İnsan hakları süreci, insanlığa verilmesi gereken en doğal hakların mevcut yönetimler veya otoriter güçler tarafından olması gerekeni değil de olanı vermesi nedeniyle ortaya çıkan bir süreçtir. Bu süreç hukuk olgusunun da temellerini oluşturmaktadır. İnsan haklarının adil bir şekilde verilmesi mücadelesi beraberinde hukuksal bir yapıyı da getirmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin korunmasında hukuksal bir düzen arayışı içine giren insanoğlu, aynı zamanda yıllarca insan haklarının evrensel bir boyut kazanması için uğraş vermiştir.

İnsan hakları anlayışında değişiklik meydana gelmesinde dini, kültürel, medeni, hukuki ve politik süreçlerdeki gelişmelerin etkisi vardır (Yavuz, 2021). Bu gelişmeler zamanla toplumsal düzenlemelerin ortaya çıkmasına ve insan hakları olgusunun kabul görmesine ortam sağlamıştır. Tüm insanlık için geçerli hukuk ve siyaset anlayışı beraberinde etik ilkeler getirme çapasını da doğurmuştur. Bu ilkeleri getirmeye çalışan devlet ya da topluluklar insan hakları kavramının yerleşmesine olanak sağlamıştır.

Demokratik kültürün temellerini oluşturmaya çalışan akım sofizimdir (Kışlalı, 2010). Sofistler, tarihi bir süreç açısından bakıldığında insan hakları hususunda ilk kez görüş bildiren kişilerdir. Eski Yunan uygarlığına kadar giden insan hakları düşüncesini insanlığın

ortak mirası olarak sistemli bir şekilde ortaya koyan eski Yunan sofistler, insana verdikleri önem ile insan haklarını vurgulamışlardır (Çüçen, 2023, s. 29).

Orta Çağ'da ise insan hakları adına atılan en önemli adımı 1215 Manga Charta (İngiliz Büyük Şartı) oluşturmaktadır. Kralın yetkilerini sınırlayarak kişi hürriyetinin varlığını genişleten Manga Charta, insan hakları açısından ilk belge sayılmaktadır (Kalabalı, 2013). Devamında ise 1628 yılında Petition of Rights (Haklar Dilekçesi), 1679'da Habeas Corpus Act (Tutuklanmanın Adillliği Yasası), 1689 yılında Bill of Rights (Haklar Senedi) ve 1701'de Act of Settlement (Yerleşme Yasası) adlı belgeler o dönem kralın yetkisini benzer şekilde sınırlandırmıştır (Kara, 2023, s. 50). Sonraki yıllarda ortaya çıkan Hristiyanlık ve Feodalizm bireyin devlete karşı gücünü artırmaya destek vermiştir. Fakat Orta Çağ'da Feodalizm sisteminde feodal senyörlerin haricindeki insanların hak ve özgürlük sahibi olması söz konusu değildi (Kepenekci, 2008).

Yeni Çağ'da insan hakları; Orta Çağ'ın ortaya çıkardığı etki ile tam olarak olmasa da önemli ilerlemeler kat etmeye başlamıştır. Bu çağın en önemli olaylarından biri Rönesans ile başlayan Hümanizm akımıdır. Bu akım o dönem insanı ön plana çıkartmıştır. Bu çağda devletin sınırları ve amacını belirleyen unsurun insan hakları olduğunu belirten Locke'nin bu görüşü; 1776 yılında Amerikan Bağımsızlık Beyannamesi'nde, 1787'de Amerikan Anayasası'nda, 1789'de Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi'nde ve sonunda 1948 BM Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi ile 1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde uygulama imkanına sahip oldu (Kalabalık, 2013; Kara, 2023).

Sofistlerden başlayarak Magna Charta olayına, Rönesans'ın getirdiği güzellik düşüncesinden Reform'un etkisi ile kısmen oluşan çoğulculuk yaklaşımına, Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığı fikrinin Amerikan Anayasası'nda yer bulmasına, Aydınlatma Devrimi ile oluşan Fransız Cumhuriyetçi özgürlükler ve doğal hukuk düşüncesine ve Locke'nin Liberal özgürlüklerinin İngiliz Devrimi'nde vucut bulmasına kadar olan olaylar modern özgürlük ve insan hakları teorisinin bel kemiği oluşturmuşlardır (Kara, 2023, s. 69). Fakat bireylerin hak ve özgürlüklerini arama dürtüsünü daha da zirveye çıkaran başka tarihsel gelişmeler de mevcuttur. I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan insan hak ve özgürlüklerinin ihlalleri bunun en büyük örneğidir. Savaş sırasında ve sonrasında meydana gelen insanlık dışı birçok uygulama ve özellikle insanın en temel hakkı olan yaşama hakkının gasp edilmesi günümüzdeki insan hakları kavramının oluşmasında en etkili olan olayların başını çekmektedir. 20. yüzyılda yüz milyona yakın

insanın ölümü, birçok insanın ise engelli kalması veya kaybolması gibi acı olaylar insan hakları adına önemli adımların atılmasına ve beraberinde ortaya çıkan gruplar ile bu çağda insan hakları varlığının oluşması yönünde bildirge ve belgelerin ortaya çıkmasına etken olmuştur (Yavuz, 2021). Özellikle II. Dünya Savaşı'nda insanların en temel hak ve özgürlüklerinin ellerinden alındığının bütün dünya tarafından görülmesi insan hakları kavramının uluslararası bir nitelik kazanmasının önünü açmıştır. Evrensel olarak insanların haklarının korunması gerektiği düşüncesiyle insan hakları kavramı giderek daha yaygın kabul görmeye başlamıştır.

Savaşlar nedeniyle uluslararası düzeyde refah arayışı, ortak güvenlik alanı politikaları oluşturma isteği, silahsızlanma, uluslararası sorunlara savaş dışı çözümler bulma vb. amaçlara yönelik olarak 1920 yılında Milletler Cemiyet'i kurulmuştur. Bu cemiyet özellikle insan hakları konusunda önemli bir mihenk taşıdır. Çünkü bu cemiyet; evrenselliği olan bir hak tabirinin uluslararası düzeyde ele alınmasında önemli bir safhayı temsil etmektedir. Bu gelişme ile birlikte özellikle 20. yüzyılda gelişen ulusal bağımsızlık düşüncesi ve bu çerçevede toplulukların sömürgeci anlayış ile mücadelesi de insan haklarının gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur. Bu mücadele anlayışın en önemli simgelerinden biri olan Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK önderliğinde gerçekleştirilen İstiklal Savaşı bu konuya örnek gösterilebilir. Anadolu topraklarında yapılan insanlık dışı uygulamaların ve bu topraklarda yaşayan insanların haklarının elinde alınması girişimine karşı Türk Milleti'nin vermiş olduğu bu mücadele ve zafer başka toplumlarda da kendi haklarını savunması adına bir deniz feneri görevini üstlenmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde, özellikle de II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında ortaya çıkan insan hakları ihlallerine karşı oluşan tepkiler uluslararası bir boyut almıştır. Dünyanın birçok yerinde ortaya çıkan etnik, dinsel ve mezhepsel temelli ayrımcılık ve benzeri uygulamalar insan hakları kavramını gündemde tutarak insan hakları kavramının evrensel bir nitelik kazanmasını hızlandırmıştır. Bu durumun en önemli yansıması; hızla oluşan sivil toplum kuruluşları ve insan hakları düşüncesine duyarlı devlet idarecilerinin önyak olmasıyla insan haklarının varlığını benimseyen kurum ve kuruluşların ortaya çıkması olmuştur. Bu gelişmelerin devamında haklar ve özellikle insan hakları bağlamında belgeler ve bildirgeler tarih sahnesinde yer etmeye başlamıştır. Bu sayede insan hakları anlayışı hızla evrensel bir ilke halini alarak yayılmaya başlamıştır. Bu gelişmeler aynı zamanda ulusal anlamda öznesinde insan ve insanların hakları olan bir hukuk anlayışının oluşmasını da hızlandırmıştır. Özellikle 1945 yılında gerçekleşen Yalta Konferansı sırasında; birçok ulus

devletinin dahil olacağı Milletler Cemiyeti benzeri bir örgüt oluşturulması için alınan karar doğrultusunda aynı yıl Birleşmiş Milletler örgütü kurulmuştur. Barış, güvenlik ve adalet ilkeleri ekseninde dünya barışı ve güvenliğini koruyarak devam ettirmek, uluslararası anlamda bu amaçlar kapsamında güçlü politikalar üretip iş birliği sağlamak amacıyla kurulan bu örgüt; günümüze kadar insan hakları hukuku alanında önemli bir yer edinmiştir. Bu yaşanan süreç Birleşmiş Milletler örgütünün temel amaçları arasında insan haklarının yer almasıyla sonuçlanmıştır. Birleşmiş Milletler Şartı'yla kurulan bir organ olan Ekonomik ve Sosyal Konsey insan haklarının korunması ve geliştirilmesiyle yetkilendirilmiştir. Bu konseye insan haklarının geliştirilmesi amacıyla komisyonlar kurma yetkisi veren Birleşmiş Milletler Şartı'nın 68. maddesi gereğince kurulan İnsan Hakları Komisyonu, insan hakları bildirgesi yazma çalışmalarına 1946 yılında başlamıştır. Bu çalışmalar 1948 yılında tamamlanmış ve zorlu geçen müzakere sürecinin sonunda 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ilan edilmiştir (Şen, 2021, s. 465). Birleşmiş Milletler örgütünün insan hakları alanında attığı en önemli adım şüphesiz ki hazırlamış olduğu otuz maddelik bu beyanname'dir. BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan bu beyanname 10 Aralık 1948 tarihinde Paris'te gerçekleştirilen 183. Genel Kurul oturumunda kabul edilmiştir. Beyanname kabul edilir edilmez pek çok ülke başta kadın ve çocuklar olmak üzere vatandaşlarının bu haklardan yararlanmalarını sağlamak için yasalarında gerekli değişiklikleri yapmaya başlamıştır.

İnsan haklarının evrensel boyutta kabul edilmesi, geliştirilmesi ve korunması yönünde önemli katkılar sağlayan bu beyanname; kabulünün üzerinden yıllar geçmesine rağmen günceliğini yitirmeyen en önemli insan hakları belgesidir. İnsan olmanın beraberinde getirdiği temel haklara evrensel bir boyut kazandıran bu beyanname aynı zamanda birçok ülkenin yasalarına önemli bir referans ve dayanak oluşturmaktadır. Kabul edildiği şekli ile bir giriş ve toplam 30 maddeden oluşan beyanname “temel ve medeni haklar” ile “sosyal haklar” olmak üzere iki temel bölümden oluşmaktadır (Hekimler, 2009).

BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi çerçevesinde günümüzde insan haklarının genel durumuna bakıldığında insan hakları kavramının hala tartışılmakta olan kavramların başında geldiği görülmektedir. Günümüzde halen hak ihlallerinin önemli ölçüde göç, mülteciler ve göçmenler üzerinden ortaya çıktığı gözlenmektedir (Saparca, 2023; UNHCR, 2023).

2.3.Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Gelişimi

Çocuk; eski zamanlardan beri yetişkinlerin ve toplumların ilgisini çeken bir varlık olup bu ilginin kapsamı, niteliği ve biçimi tarihsel gelişime göre farklılık göstermektedir (Akyüz, 2021, s. 21). Çocuk kavramı; tarih boyunca insanlar ve toplumlar tarafından genel ve geçerli bir tanım yapılması en zor olan bir kavram olmuştur. Oysa biyolojik ve sosyolojik açıdan karakterleri henüz gelişme aşamasında olan çocuklar fabrika üretimi gibi birbirine benzeyen aynı model ve şekle sahip varlıklar değildirler (Cengiz, 2018, s. 2). Farklı farklı toplumlarda ve farklı tarih evrelerinde, hatta bazen aynı toplumun değişik kesimlerinde bile çocuğa değişik anlamlar verilebilmektedir (Tan, 1997, s. 71). İnançtan inanca, toplumdaki topluma, doğudan batıya, ülkeden ülkeye, kültürden kültüre yani kısacası her şeye göre değişkenlik gösteren çocuk kavramı hakkında çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır.

Biyolojik ve doğa terimi olarak çocuk, en genel anlamıyla insanın yavrusu şeklinde tanımlanabilir (Ateş, 2015). Çocuk özellikle tarihin ilk dönemlerinde sadece neslin devamını sağlayan insan yavrusu olarak görülmüştür. Ancak tarihin ilerleyen akışı içerisinde bu kavrama yeni anlam ve tanımlar yüklenmiştir.

Ulusal ve uluslararası, özel ve genel sözlüklerin yanında, mitolojik, felsefi, dini ve benzeri açılardan çocuk ve çocukluk kavramına dair pek çok tanım bulunmaktadır (İrmak, 2017). Türkçe sözlükte çocuk kavramı; “küçük yaşta erkek veya kız, soy açısından erkek ya da kız evlat, ergenlik ile bebeklik arasında olan dönemde bulunan oğlan ve kız uşak, genç erkek, büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi, belli bir işte yeterince deneyimli olmayan kimse” (TDK, 2022) şeklinde farklı yönleriyle ele alınarak tanımlanmıştır.

Sosyolojik olarak çocuk kavramı; her ne kadar toplumlar tarafından evrensel bir olgu gibi düşünülse de her toplumun çocuğa yönelik kültürel ve toplumsal yaklaşımı farklılık göstermiştir. Psikolojik açıdan yaklaşıldığında üst sınırı belli olmayan çocukluk çağıının dört döneme ayrıldığı görülmektedir: Bu dönemlerden ilki 0-2 yaş arasındaki bebeklik dönemi, ikincisi 3-6 yaş arasını kapsayan okul öncesi dönem, üçüncüsü 6-12 yaş arasındaki çocukluk dönemi, dördüncü ve son dönem ise 12-18 yaş arasındaki dönem kapsayan ergenlik dönemidir (Yörükoğlu, 2023).

Her hukuk düzeni çocukluğun başlangıcı ve sonu konusundaki düzenlemeleri kendi hukuk sistemine göre belirlemiştir. Örneğin Roma ve İslam Hukuku gibi hukuk sistemlerinde bedensel ve cinsel olgunluğa ulaşma ile çocukluk döneminin sona erdiği kabul edilirken;

modern hukuk sistemlerinde ise zihinsel olgunluğa ulaşmayı çocukluk çağının sona ermesinde temel ölçüt olarak kabul etmişlerdir (Işıkçı, 2020, s. 18).

Türk hukuk sisteminde çocuk kavramı iki şekilde anlam bulmaktır. Birinci anlamda soy bağıını belirtmek amacıyla kullan çocuk; anne-babadan türeyen kişi (evlat) anlamına gelir. İkinci anlamda ise çocuk özel olarak korunmaya alınan, kendisine özel ayrıcalık ve haklar tanınan yetişkin olmayan “küçük” anlamında kullanılır (Öztürk, 2018, s. 19-20). Türkiye Cumhuriyeti Türk Ceza Kanunu'nun 6/1-C maddesi, on sekiz yaşını doldurana kadar her bireyi çocuk olarak tanımlayarak çocuk ve çocukluk kavramının sınırlarını çizmiştir (TCK, 2004).

Kaşgarlı Mahmut'a ait ve bilinen ilk Türkçe sözlük olan Divan-ü Lügat-it-Türk isimli eserde her şeyin küçüğü olarak tanımlanan çocuk, “gelişmekte olan küçük insan” gibi ifadelerle de tanımlanmıştır (Cengiz, 2018, s. 2-3).

BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. maddesinde ise çocuğun tanımı; “kanuna göre erken yaşta reşit olma hali dışında on sekiz yaşına kadar her birey çocuktur” (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989) şeklinde yer almaktadır. Bu tanım çerçevesinde şu an Türkiye başta olmak üzere birçok devlet çocuklar adına çıkardığı yasalarda on sekiz yaşına kadar olan tüm bireylerin çocuk olduğu paydasında birleşmektedir. Tabii ki istisnai durumlar olabilir ama artık günümüz dünyasında genel bir uygulama olarak on sekiz yaş; çocukluk dönemi sınırı için kabul gören en temel kriterdir.

Dünya üzerindeki en savunmasız canlı olan çocuk; biyolojik ve sosyolojik olarak tüm imkânlardan yoksun olarak dünyaya gelmektedir. Çocuğun bebek iken dışarıdan bir destek ve yardım almadan hayatta kalması imkânsızdır. Bu başkalarına tam bağımlı olma döngüsü çocukların yetişkin bir birey olana kadar öğrenme isteğini de üst seviyeye çıkarmaktadır. Bu öğrenme mekanizması çocuğun olduğu ortam ve toplumlarda çocuk tanımını biyolojik bir kategoriden alarak sosyolojik ve toplumsal bir tanımlama tarafına geçmesine katkı sağlamıştır. Ancak bu tanımlama da insan yavrusu olan çocuk kavramının farklılaşmasına ortam hazırlamıştır. Dolayısıyla tarih boyunca çocuğa yaklaşım kültürden kültüre farklılıklar göstermiştir.

Çocukluğun bir fikir ya da kavramlar takımı olduğunu belirten Onur (2007) çocukluk kavramını; çocukların toplumun diğer bireylerle olan ilişki türlerini ve çocuğun doğasını tanımlayan bir soyutlama olarak ifade etmiştir. Yaşam zincirinin değişmez ve doğal halkalarından biri de çocukluktur. Ancak çocukluk; bebeklik gibi doğal bir gerçeklik

olmasının tersine daha çok sosyo-kültürel bir kavram olup toplumun norm ve değerleri çerçevesinde göreceli olarak belirlenir (Akyüz, 2021, s. 94). Çocukluk kavramı nerede ise insanlık tarihi kadar eski gibi dursa da aslında yeni oluşan bir kavramdır (Karataş vd., 2019, s. 167). Çocukluk kavramının aynı zamanda insanların yetişkin ile çocuk arasına bir sınır koyması adına ortaya çıkardıkları bir kavram olduğu da söylenebilir. Toplumların yetişkinlerden farklı bir yaşam şekli bulunan çocuklar için kendilerine göre bir toplumsal sınır belirlemeye çalışması çocukluk kavramının oluşmasına ortam hazırlamıştır. Böylece tarih boyunca çocuğun nasıl yaşayacağına karar veren unsurlar çocukluk kavramının sınırlarını da belirlemişlerdir. Günümüzde de devam eden bu anlayış evrensel bir çocukluk tanımı yapmayı zorlaştıran etmenlerin başında gelmektedir. Bu nedenle çocukluk, hayat içerisinde başı sonu tam olarak belirsiz olan ve genelde tarihsel olarak devamlı değişen kültürel bir yapıdır (Polat, 2020, s. 20-21).

Parmak izi misali her çocuk kendine özgü bir yapıya sahiptir. Her çocuğun zekâsı, yetenekleri kişilik özellikleri, ilgi ve istekleri aynı değildir. Bu sebeple çocukluk kavramı da aynı kalıplar üzerine inşa edilen bir kavram değildir. Çünkü çocukluktan yetişkinliğe geçiş anlamında insanlara yüklenen misyon çok değişken bir yapıya sahiptir. Çocukluk konusuna bu açıdan bakıldığında çocukluk evrelerine de dikkat etmek gerekmektedir. Doğum ile anne karnında başlayan çocukluk serüveninin bitiş noktasını tayin eden otorite ya da topluluğun oluşacak olan çocukluk evrelerinin tayinini yaparken çocuğun fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçları başta olmak üzere birçok özeliğini göz önünde tutma zorunluluğu vardır. Yetişkinliğe temel oluşturması açısından çocukluk dönemi ve evrelerinin; fiziksel ve psikolojik olarak düzgün ve sağlıklı bir biçimde geçirilmesi bireysel ve toplumsal gelişim için çok önemlidir (Merey, 2018, s. 2).

İnsanoğlunun tarihsel dönemlerinde oluşan değişimlerine ve tarih sahnesinde insanlığın bulunduğu konuma kısaca göz atmak, çocuk ve çocukluk kavramlarının daha iyi anlaşılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Tarih sahnesindeki süreçte çocuğun bulunduğu yeri bilmek ve bu bağlamda günümüzdeki çocuk anlayışına bağlamak için çocuk kavramının tarihsel gelişimine bakılması gerekmektedir. Bu düşünce doğrultusunda aşağıda çocuk ve çocukluk kavramına ilişkin sosyal bir tarih çözümlemesi; eski dönemde çocuk ve çocukluk ve 21. yüzyılda çocuk ve çocukluk alt başlıkları altında genel bir çerçeve dahilinde incelenerek sunulmuştur.

2.3.1. Çocuk ve Çocukluk Anlayışının Tarihsel Gelişimi

Dünya nüfusunun yaklaşık üçte birlik kısmını oluşturan çocuklar; tarihsel süreç içerisinde en fazla ötekileştirilmiş grup olup ihtiyaçlarını karşılamak ve haklarını alabilmek için yetişkinlere mahkûm bir durumda yaşamak zorunda kalmışlardır (Sakarya, 2020, s. 1). Tarih öncesi zamanlar; sadece çocuklar hakkında değil, yetişkin bireylerin yaşamı hakkında bile karanlık dönemleri temsil etmektedir. O dönemler hakkında bilimsel olarak elde edilen bilgilerin çoğu; arkeolojik kazılar sonucu ortaya çıkan ve bilim adamlarının varsayımları ile oluşan bilgilerden öteye gitmemektedir. Böylece en çok merak edilen ve insanlığın en bilinmez dönemi olan tarih öncesi dönemlerde çocuk ve çocukluk tarihi ile ilgili olarak ancak çok kısıtlı bilgiler doğrultusunda değerlendirme yapmak mümkün olmaktadır. Günümüzde varlığını devam ettiren birçok uygarlığın geçmişte çocuk bakımını önemsendiğine inanılmaktadır. Bunun sebebi çocuğa olan değerden ziyade çocuğun geleceğin yetişkini olarak yetiştirme duygusudur. Milattan önce Çatalhöyük bölgesinde yaşamış uygarlıklarda çocukların yetişkin sayılmadıkları gibi çocukların ölmesi halinde evin temiz sayılan kuzeyine değil de evdeki günlük yaşantının devam ettiği daha çok kirli kabul edilen yemeklerin yapıldığı ocağın bulunduğu alanlara gömülüyor olması çocuğa verilmeyen değere örnek olarak gösterilebilir (Yurdakök, 2016, s. 2).

Göçebe bir hayat tarzına sahip ilkel toplumlar; avcılık ve toplayıcılık ile geçimini sağlarken hem doğanın ağır şartları ile mücadele ediyorlar hem de vahşi hayvanlarla uğraşıyorlardı. Bu ağır yaşam şartlarında çocuğun ayakta kalabilmesi daha zor olmaktaydı (Ateş, 2015). İlkel toplumlar çocuğu genel olarak ailesine ekonomik yarar ve destek sağlayan bir varlık olarak değerlendirmişlerdir (Akyüz, 2021, s. 3). Bu dönemde güçlü ve dayanıklı olan çocuklar hayatta kalırken güçsüz ve hasta olanlar ölüme terk edilebiliyordu. Erkek çocuklara kıyasla fiziki olarak daha güçsüz bir şekilde dünyaya gelen kız çocuklarının durumu çok daha kötüydü ve büyük olasılıkla çoğu çocuğa yaşamaları için en büyük koruyucu desteği anneleri sağlamaktaydı. Arkeolojik kazılardan elde edilen bazı bulgular bu durumu doğrulamaktadır. Dönemin yerleşik hayata geçmiş ve ilkel tarım ile uğraşan bazı toplumlarında anneleri ile beraber defnedilmiş çocuklar bulunmuştur (Başaranbilek, 1994'ten aktaran Erkut vd., 2017). Çocukların değersiz görüldüğü bir dönemde anneleri ile birlikte defnedilmesi çocuğa anneleri tarafından verilen değer bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bazı ilkel toplumlar; bir fırtına ya da kıtlığın engelli çocuklarından dolayı kendilerini cezalandırmak amacıyla doğaüstü güçler tarafından gerçekleştirildiğine inanıyorlardı (Çavuşoğlu, 2013'ten aktaran Erkut vd., 2017). Bu inancın hâkim olduğu toplumlarda dünyaya gelen engelli çocuklar çoğu zaman toplumsal yaşam içerisinde büyük sıkıntılar çekiyorlar ya da ölüme terk ediliyorlardı.

Günümüzde bile çocuğa yaklaşım tarzı yaşanan coğrafyanın kültürüne ve sosyo-ekonomik koşullarına göre değişiklik göstermektedir (Ceylan, 2017). Tarihi süreç içerisinde değerlendirildiğinde; çocuğun yok sayıldığı ve değersizleştirildiği bazı toplumlarda çocuk ve çocukluk kavramının bulunmadığından bile bahsedilebilir (Dirican, 2018). Nitekim Postman (1995, s. 8)'a göre dünyanın her yerinde bebeklik olgusunun varlığının zorunlu olmasına rağmen çocukluk düşüncesinin olmadığı kültürlerin varlığı mümkün olabilir. Çocuk ve çocukluk düşüncesi olmayan en önemli dönemlerin başında tarih öncesi dönemler gelmektedir.

İlk Çağ'da insanların verimli toprakları işlemeye başlaması ve yerleşik hayata geçmesiyle aile yapısı ve buna bağlı olarak çocuğa bakış açısı yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Sonuçta bu dönemde çocuk toplumsal bir kimlik kazanmaya ve gücünün yettiği işlerde çalışmaya başlamıştır. Toprağa dayalı yaşam tarzı çocuğun da sorumluluklarının artmasına ve yeni görevler üstlenmesine yol açtı. Bu gelişmelere rağmen yine de bu dönemde çocuk ve çocukluk kavramının var olduğunu söylemek zordur (Kaya, 2011).

Bu dönemde ortaya çıktığı değerlendirilen Hammurabi Kanunları'nda aile ve özellikle de çocuk kavramı ile ilgili birçok madde bulunmaktadır. Her ne kadar Eski Mezopotamya'da çocuk üzerinde babanın mutlak otoritesi olsa da o dönem için özellikle evlat edinme, çocuk eğitimi, velayet ve miras gibi çeşitli konularda yazılı maddelerin bulunması çocuk varlığının kabul edildiğini göstermesi açısından önemlidir. Örneğin evlatlık alınması konusu ile ilgili olarak çocuğun hakkını korumak üzere Hammurabi Kanunları'nın 185. maddesi "Eğer bir adam, küçük bir çocuğu kendi evlat edinirse ve onu büyütürse o evlatlık üzerinde hak iddia edilemeyecektir." şeklinde düzenlenmiştir (Toptaş, 2016). Çocuğun değersiz bir eşya gibi alınıp satılmasının normal karşılandığı bir dönemde bu şekilde bir sınırlama konulması çocuğun sahipsiz kalmaması anlamında önemli bir adım sayılabilir. Aynı kanunların 192. maddesinde ise "Eğer saraya ait bir hizmetlinin veya bir Sal.Zîkrum'un oğlu, kendisini büyüten babasına ve anasına 'sen babam değilsin, sen anam değilsin' derse dilini keseceklerdi" şeklinde öngörülen ağır cezalandırma şekli o dönemde çocukların büyük bir

tehdit altında olduğunun da en önemli göstergesidir. Bu madde haricinde çocukların işledikleri cezalar oranında parmaklarının kesilmesi ya da gözlerinin çıkarılması gibi ağır cezai uygulamalar da bulunmaktadır. Bu dönemde sosyal hayatının her alanında tek söz sahibi olan babanın çocuklarını eşya misali alacak verecek işlerinde kullanma hakkı da bulunmaktaydı. Yani bir ödeme ya da borç karşılığı olarak çocuk teminat olarak gösterilmekte veya köle olarak satılabilmekteydi (Lambert, 2008’den aktaran Erkut vd. 2017).

Eski Mezopotamya’da kurumsallaşan varlıklı ailelerin erkek çocuklarının eğitilmesi, çocuğa babası tarafından isim verilmesi, sütanne ve evlatlık gibi konular hakkındaki düzenlemelere benzer uygulamaların belli ölçülerde Yunan ve Roma toplumlarında var olduğu söylenebilir. Ancak bu dönemde kesin çizgilerle ayrılmış toplumsal sınıf farklılıklarının bulunması çocuklarla ilgili yapılan gruplandırmaların evrensel nitelikten ziyade toplumsal statüye göre yapılması sonucunu doğurmuştur. Özellikle köleliğin yaygın olduğu Eski Yunan ve Roma toplumlarında çocuk yetişkin bir küçük olarak kalmış, ortalama yedi yaşına gelen ve kendisine söylenen emirleri anlayabilecek zekâyâ sahip olan çocuklar toplum içerisinde yetişkin sayılarak iş gücü olarak değerlendirilmiş ve bu şekilde sosyal hayattaki yerini almıştır. Antik dönemlerde yaş sınırlaması olmaksızın köle veya hizmetçiler için kullanılan Latince kökenli “pais” ya da “puer” terimlerinin çocukları da kapsayacak şekilde kullanılması, çocukların köle veya hizmetçi statüsünde görüldüğünü göstermektedir (Cunningham, 2020).

Roma hukukunda çocuk üzerindeki sorumluluk tamamen babaya ait olup babanın çocuk hakkında vereceği kararlar sorgulanmamaktaydı (Kayak, 2022). Eski Roma’da babalara çocuklarını satma, terk etme, öldürme gibi haklar tanınmaktaydı. Aynı dönemlerde Çin, Hindistan, Meksika ve Peru gibi ülkelerde çocukların güçlerini ölçmek için bebek iken nehirlerle bırakılması töreleri de vardı (Erkut vd., 2017).

Çocuk öldürme, özellikle de kız çocukları ile engelli doğan çocukların öldürülmesi eski dönemlerde çok yaygındı. Eskimolar bebeklerini buzlu suya atarak, Arap toplumları ise başta kız çocukları olmak üzere istemedikleri çocukları toprağa diri diri gömerek öldürmekteydi (Kocaer, 2006, s. 11-12).

Eski Mısır kadınlarının, Mezopotamya, Yunan ve Roma gibi medeniyetlerde yaşayan kadınlardan hukuk ve özgürlük açısından daha fazla haklara sahip olması o coğrafyada çocuk haklarının da gelişmesine imkân sağlamıştır (Babila, 2016, s. 134-140). Böylece

çocukların en büyük destekçisi olan kadınların eski Mısır hukuk sistemi içerisinde görece bir hürriyete sahip olmaları çocukların da geniş haklar elde etmesine olanak sağlamıştır. Bunun tesiri ile Mısır'da özellikle erkek çocuk olmak üzere çok çocuğa sahip bir aile yapısı oluşturmaları için yetişkinlerin desteklenmeleri özellikle çocuk ve çocukluk kavramı açısından önemli bir adımdır. Fakat ne olursa olsun bu uygarlıkta da çocuklar; varlıklı ailelerin çocukları değilse düzenli eğitim alamazlar ve çoğunlukla iş gücü olarak kullanılır ve dövülebilirlerdi.

İsrail toplumuna anne ve çocuk açısından bakıldığında; Yahudi toplumunda aile olmak ve ebeveynlik duygusu Allah tarafından onurlandırılmak olarak görülmektedir. Bu nedenle o yıllarda hem çocuk hem de geniş aile önemsenmektedir. İlk Çağ'da çocuksuz ve ailesiz olan Yahudi kökenli kadınların durumu, toplumsal algı olarak belki de o dönemde kadınların en kötü hali olarak değerlendirilebiliyordu (Erkut vd., 2017).

Eski toplumlarda çocukların Tanrılar için kurban edilme amacıyla öldürülmesi de az görülen olaylardan değildi. Bu çağlarda kabileler çocukları Tanrı diye inandıkları değerler uğruna kurban etmekteydi. Örneğin Orta Amerika kabilelerinde de Yağmur Tanrısı Quiateot'e için yağmur yağdırması için çok sayıda çocuk kurban edilmiştir (Nasıroğlu, 2014, s. 68).

Özellikle site devleti olan Sparta, Girit, Atina ve Roma gibi uygarlıklarda dünyaya gelen erkek çocuklar geleceğin savaşçısı olabilmesi için doğar doğmaz incelenmekte, bu inceleme sonucu engelli doğan bebekler daha ilk anda öldürülmekteydi. Seçilen diğer çocuklar ise çok ağır eğitimlere tabi tutularak savaşçı olarak yetiştirilmekteydi. Dolayısıyla o dönemde çocukların eğitimi daha çok bu savaşçılık anlayışı çerçevesinde gerçekleşmekte idi. Bu eğitimlerin büyük çoğunluğu avcılık, askeri eğitim, fiziksel güce dayalı eğitimlerden oluşmaktaydı. Çocukların birçoğu bu eğitimler sırasında sakat kalabiliyor veya ölebiliyordu (Erdemir ve Erdemir, 2012).

Orta Çağ'da çocukluk anlayışına ilişkin birçok farklı görüş bulunmaktadır. Örneğin Orme (2003) bu dönemde; çocukluğun yetişkinliğe göre farklı bir yaşam dönemi olarak görüldüğünü, çocuklara hem yetişkin hem de çocuk olarak bakıldığını, hatta çocukların kendine ait mülkiyetlerinin olabileceğini belirtirken; Rich, bu çağda çocuğun çok fazla yüceltildiğini vurgulamaktadır (Rich, 1978'ten aktaran Heywood, 2003; Sak, 2018). Orta Çağ döneminin zor coğrafi koşullardan dolayı çocukların erken yaşta ölmeleri ailelerin çocuklara bakış açısını şekillendirmiş ve çocukların ölme ihtimalinin yüksekliği insanların çocukla olan bağlarını zayıflatmıştır (Gander ve Gardiner, 2010).

Ne olursa olsun Orta Çağ döneminde de çocuklar haklarını alamamış ve kötü davranılan, bir mal ya da eşya gibi kullanılan bir konumda kalmıştır. Köle olarak yaşamaya devam eden çocuklar çoğu zaman hayvanlar ile birlikte yaşamış, dönemim katı disiplin ve cezalarına maruz bırakılmışlardır. Bu dönemde anne babalarına yardım eden çocuklar hizmetçilik ve çıraklık yaparak daha hızlı bir şekilde yetişkinlerin dünyasına dahil olmaktaydı (Sak, 2018). Bu nedenle belirgin bir çocukluk dönemi ayrımı bu dönemde de söz konusu değildi. Ancak bu dönemde çocuklar için ev dışı işlerin yolunun açılması, çocuklara çıraklık yapmak için eğitilmenin de kapsısını araladı. Eski Çağ'da çocuklar için var olan kenara itilmişlik duygusu bu dönemde artan toplumsal hareketlilikle birlikte yerini yavaş yavaş toplumsal hayat içerisinde bir yer edinmeye çalışan çocukluk anlayışına bıraktı. Bu anlayış çocuğa verilen değer ve öneminin artmasını sağladı. Fakat yine de çocuklara iş konusunda herhangi bir seçim yapma hakkı tanınmadı. Genellikle yedi yaşına gelen çocuklar toplum tarafından yetişkin kategorisinde dahil ediliyordu. Çünkü bu yaş, o dönemde çocuğun fiziksel olarak kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve baba ile annesinin yardımı olmadan hayatını idame ettirebilmesi için yeterli görülmekteydi (Genç, 2016). O dönemde çocuklar için özel bir elbise söz konusu olmadığı için genellikle çocuklar büyüklere benzer şekilde kıyafetler giymekteydi.

Hristiyanlık ve diğer kutsal dinlerin yayılmaya başlaması bu dönemde çocuk hakları açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Çünkü bu dinlerin felsefesinde insan yaşamının kutsallığı ön plana çıkmaktadır. Hristiyanlıkta var olan neslin devamı, ailenin genişlemesi ve yaşlı bireylerin bakımına önem verilmesi gibi bazı hususlar çocuğun ailenin temeli olarak görülmesini ve her çocuğun bir birey olarak değerli olduğu düşüncesinin yerleşmesini sağlamıştır (Marlow, 1977' den aktaran Erkut vd. 2017). Fakat o dönem Orta Çağ Avrupası'nda özellikle kilisenin belirleyip yaygınlaştırdığı olumsuz bir çocuk imgesi de ortaya çıkmıştır. Bu imge çocuğun ilk günah olduğu anlayışı ile bebeğin günahkâr olarak dünya geldiğine dair inançtır (Irmak, 2017). Çocuğun bu günahkârlıktan kurtulması için kilisede vaftiz edilmesi söz konusu olmuştur (Yol, 2015, s. 11). Bu düşüncenin etkisi ile yetişkinlerin dünyasında yer bulamayan çocuklar, kendileri gibi toplumsal hayatta iş gücü bakımından yetersiz olarak görülen yaşlılar ile birlikte anılmaya başlamışlardır

Tarihi süreç içerisinde semavi bir din olarak Hz. Muhammed (S.A.V.) öncülüğünde İslam dininin doğması, genel olarak hak, hukuk ve adalet kavramları üzerine toplumsal kural ve düzenler getirmesi, aynı zamanda çocuk ve çocukluk kavramları açısından da önemli değişiklikler yaşanmasına imkân sağlamıştır. Özellikle İslam dininin doğduğu Arap

dünyasında bu inanç öncesinde görülen kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi benzeri cahiliye dönemi anlayış ve uygulamaları İslam diniyle birlikte ortadan kalkmıştır. Bu sayede o dönemde çocuklara yaşam hakkı gibi en önemli hak verilmiş oldu. Bu dönemde çocukluk adına yaşanan en önemli gelişme ise İslamiyet'in kutsal kitabı olan Kuran'ı Kerim'de çocukluk döneminin buluş çağına kadar olan dönem olarak belirlenmesidir. Bu kriter; dönemin diğer uygarlıkları ile karşılaştırıldığında çocuk hakları adına atılan en önemli adımlardan birisi olarak değerlendirilebilir. Bu gelişmeyi yazılı bir kaynakta yer aldığı için çocukluk kavramının çerçevesini çizen ilk ve en önemli gelişmelerden birisi olarak değerlendirmek mümkündür. Devamında ise Hz. Muhammed (S.A.V.)'in öğretileri eşliğinde çocukları da kapsayan hak ve adalet kavramlarının topluma kazandırılma mücadelesi çocukların toplumsal varlıklarının daha fazla ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Çocukları dışlanan değil eğitilmesi gereken bir konumda gören ve bu eğitimden yetişkinleri sorumlu tutan İslam dini, bu anlamda ilk defa tarihsel süreç içerisinde, çocuklar ile birlikte dışlanan çocuğun ilk öğreticisi olan annelere de önem vermiştir. Bu önem kadınlara birçok hakkın verilmesinin de önünü açmıştır. Vefat etmeden önce Hz. Muhammed (S.A.V.) kendi toplumunda bulunan kişilere verdiği ama aslında bu kişiler üzerinden sonsuza kadar bütün insanlığa hitap ettiği Veda Hutbesi'nde çocukların var olması ve yetişmesinde en önemli özne olan kadınlar için şu cümleleri söylemiştir.

Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Onların namus ve iffetini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Dikkat edin! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır (TDV, 2022).

Aynı şekilde çocuk kavramı ve çocukların hakları konusu ile bağlatılabilecek konular ise Veda Hutbesi'nde şu şekilde geçmektedir.

Sözümü iyi dinleyin ve belleyin. Müslüman müslümanın kardeşidir. Bir müslümanın malı rızası olmadan diğer bir müslümana helâl olmaz. Sakın zulmetmeyin. Herkes ancak kendi işlediği suçtan sorumludur. Baba oğlunun, oğul da babasının suçundan sorumlu tutulamaz. Allah her vârisin mirastan payını tayin etmiştir. Artık bir vârisin diğer mirasçıları mahrum edecek şekilde vasiyette bulunulması helâl değildir. Çocuklar babalarından başkasına nisbet edilemez (TDV, 2022).

Dünyada çocuk ve onun en büyük koruyucusu ile eğiticisi olan kadın hakları açısından belki de en karanlık dönemlerin yaşandığı 7. yüzyılda Veda Hutbesi'nde ifade edilen bu cümleleri o dönemin çocuk ve çocukluk kavramına bakış açısını değiştiren önemli bir kilometre taşı olarak değerlendirmek mümkündür.

Eski Türkler'de çocuk ve aile kavramları "Töre" adı verilen geçerliliği mutlak olan yazılı olmayan kurallar ile tesis edilmekteydi. Adetlerin, örflerin ve görenek ile geleneklerin

oluşturduğu töre, Türkler’de sosyal hayatı düzenleyen sözlü kanunlardı (Mandaloğlu, 2013, s. 135). Türk töresinde babanın diğer birçok uygarlıkta olduğu gibi sonsuz ve sınırsız bir velayet hakkının var olduğu görülmemektedir (Ögel, 1979, s. 141). Türk töresinde çocuğun anne ve babaya karşı saygı göstermesi bir zorunluluk iken aynı şekilde anne ve babanın da çocuk üzerinde sorumlulukları vardır. Çocukların büyütilmesi, eğitilmesi ve evlendirilmesi gibi konularda yükümlülüğü bulunan Türk toplumunda çocuğun bekar olması ayıp sayılırdı (Erkul, 2002). Çocuk sahibi olmanın çok önemli olduğu Türk töresinde, kız ve erkek çocuklar arasında ayırım yapılmamakta ve hatta kızlar evlendirildiğinde onların isteklerine dikkat edilirdi. Tek eşli olarak hayatları devam ettirmeye özen gösteren Eski Türk toplumlarında uzun ve sorunsuz bir evlilik için çocukların yetiştirilmesi ve istekleri doğrultusunda evlendirilmesine özen gösterilirdi. Hatta bu konuda erkek çocukları; evlilik vazifesini yerine getirmeyen ve düğün için gerekli maddi desteği sağlamayan babasının malının bir kısmını zorla alması o dönem suç olarak sayılmıyordu. Çünkü o dönem oğlunu evlendirmesi babanın en zorunlu görevi olarak sayılıyordu (Ögel, 1979, s. 178-180). Eski Türkler’de “Ocak Sönmesin” diye tabir edilen anlayış nedeniyle toplumsal statü olarak çocuk kavramı hep var olmuş ve en iyi şekilde eğitim almaları ve böylece devletin devamının sağlanması için desteklenmiştir (Akyüz, 2021).

Savaşların, kıtlığın ve salgın hastalıkların yaşandığı bir dönem olan geç dönem Orta Çağ’da özellikle Avrupa’da çiçek ve veba benzeri hastalıklar çok yaygındı (Çavuşoğlu, 2013, s. 1). Bu sıkıntılı dönemde çocuk ölümleri de kaçılmaz bir hal almıştır.

Orta Çağ’da da yetişkinler ile çocuklar arasında belirgin bir toplumsal ayırım yoktu. Bunun en bariz göstergelerinden birisi 12. yüzyıla kadar sanat eserlerinde çocuk resimlerinin bile kaslı yetişkinler gibi çizilmesidir (Yol, 2015, s. 11). Çocukların kendilerine ait bir döneminin olduğu algısı 15. ve 16. yüzyıla kadar gecikmiş, Rönesans ile oluşmaya başlayan benlik bilinci çocuğa olan bakışı değiştirmiş ve çocuğun değerini artmıştır.

Çocukluk kavramı 16. yüzyılda Rönesans fikri ile ortaya çıkmış ve bu fikrin gelişmesinde matbaa önemli rol oynamıştır (Alver, 2004, s. 130-132). Rönesans ile beraber bireyin yüce bir değer olduğu düşüncesi yer etmiş ve dolayısıyla çocukluk kavramına da farklı bir anlam yüklenmesinde etkili olmuştur (Güçlü, 2016, s. 5). Kâğıt üretiminin artması ve matbaanın yardımı sayesinde hızla artan yazılı eserlerde hümanizm kavramının ön plana geçmesi de çocukluk anlayışının gelişimini olumlu yönde etkilemiştir.

16. ve 17. yüzyılda İngiltere’de yeni nesli kazanmak isteyen ve saflığı arayıp bulmayı amaçlayan Püritenler; bebekleri ilk günah olarak veya genç nankörler olarak nitelendirmelerine rağmen çocuklarla kendi doğaları çerçevesinde ilgilenilmesi konusunda öncü olmuşlardır (Sommerville, 1992 aktaran Merey, 2018, s. 46). Bu dönemde dünyada bilgili ve yetişmiş iş gücü ihtiyacının artması, eğitilmiş insan anlayışını ortaya çıkarmaya başlamıştır. Bu gelişme beraberinde çocukların erken yaştan itibaren eğitilmeleri konusunu gündeme getirmiş, bu da çocuğun toplumsal olarak varlığını ve önemini artırmaya başlamıştır. Bu olumlu gelişmelere rağmen genel olarak çocuklar bu dönemde de büyük sıkıntılar yaşamaya devam etmiştir. Özellikle İngiltere’de 17. ve 18. yüzyıllarda istenmedikleri için anneleri tarafından uyurken üzerlerine yatılarak ya da ezilerek öldürülen bebeklerin olduğu bilinmektedir (Kocaer, 200, s. 12).

Modern çağın çocuk ve çocukluk anlayışında; psikoloji ve sosyoloji alanında meydana gelen gelişmelerin düşünce yapısında yarattığı değişimde etkili olmuştur. Sosyal bir grup olarak çocuğun varlığını kabul eden toplumlar çocuk ve çocukluk üzerine araştırmalarını arttırmıştır. Yapılan psikolojik araştırmalarda çocuk ve çocukluk kavramları üzerinde daha çok durulmuştur. Orta Çağ döneminden kalma bir anlayış olan çocuğun özellikle yedi yaşında yetişkin sayılma anlayışı bu dönemde geçerliliğini yitirmeye başlamış, bunun yerine bebeklik döneminden başlayarak çocuğun sevimli ve komik, ilgilenilmesi gereken özel bir varlık olduğu anlayışı yerleşmeye başlamıştır.

Çocukların masumiyetinin ve özellikle zayıflığının farkına varılmaya başlanıldığı 17. yüzyıl çocukluk anlayışının değişmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu değişim 19. ve 20. yüzyıllardaki modern çocukluk anlayışının oluşmasına katkı sağlamıştır. 19. ve 20. yüzyılda bilimsellik çerçevesinde ortaya çıkan çocukluk imgesi, çocuklara okullarda eğitim alma şansı yaratmıştır. Eğitimsel açıdan ortaya çıkan bu gelişmeler, sınırlı olmakla birlikte çocuğa birçok hakkın kazandırması sürecini başlatacak önemli bir dönüm noktası olma özelliği taşınmaktadır. Okul, Avrupa’da çocukluk dönemini zorunlu kılan bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda eğitime ve eğitilmiş bireylere olan ilginin günden güne artması ailelere yeni görevler yüklemiş ve çocuğun bilgili olması gereken bir sosyal varlık olduğu anlayışını geliştirmiştir (Yol, 2015, s. 12).

19. yüzyılda ortaya çıkan Sanayi Devrimi insanlığa ve dolayısı ile çocukluk kavramına bakışı büyük oranda değiştirmiştir. İş gücünü ön plana çıkaran bu devrim çocuklar açısından kötü bir dönemin başlangıcını oluşturur. Haklarını savunamayacak durumda olan ve ucuz

işçi gücü olarak kullanılmaya müsait durumda olan çocuklar bu dönem tarih sahnesine daha çok çocuk işçi olarak çıkmaya başlamıştır. Yetişkinler çocukları fabrikalar, tarlalar ve sanayi tesisleri gibi yerlerde korunmasız bir şekilde tehlikeli ve en ağır şartlarda çalıştırmaya başladı. Bu olumsuz çalışma koşulları çocuk için ölümcül iş kazalarını artırdı. Bu olumsuzluklarına rağmen bu dönemde bilginin ve yetişmiş eleman ihtiyacının ortaya çıkması eğitime verilen önemin artmasına sebep olmuştur. Özellikle fabrika benzeri alanlarda insanların çalışması için belirli bir eğitimin şart olmaya başlaması okullara olan ihtiyacı arttırmıştır. Çocuk yaşta alınan eğitimlerin öneminin farkına varılması çocukların okullara gönderilme oranında önemli artışlar sağlamıştır. Bu da özellikle 20. yüzyılın başına kadar vasıflı işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla çocuk ve çocuk eğitimi gibi konuların daha çok gündeme gelmesine katkı sağlamıştır.

19. yüzyılda çocuk kavramının daha da önem kazanması yetişkinleri çocuklar için ayrı bir eğitim ve öğretim faaliyetleri yapma anlayışına yönlendirmiştir. Bu faaliyetler kapsamında oyun anlayışında da gelişmeler yaşanmış ve oyun ile birlikte oyuncak sektörü de hızla gelişmeye başlamıştır.

Dünya tarihinde 19. yüzyılda ortaya çıkan gelişmeler çocuk kavramını erişkin kavramından hızla uzaklaştırırken çocuk bakımı ve çocuk yetiştirme adına önemli yeniliklere öncülük etmiştir. Güçlü (2016, s. 5)'ye göre; 20. yüzyılda ise J. Piaget, K. Horney, J. Bruner, H.S. Sullivan, L. Kohlberg gibi çağdaş psikolog ile F. Froebel, J. Pestalozzi, M. Montessori, A. Gesell, A.S. Neill gibi pedagogların etkilendiği çocuk paradigması şu üç temel varsayıma dayandırılmıştır. Bunlar:

- 1) Yetişkinlerden farklı olan çocuklar, kendilerine has ayrıca bir biyolojik kategori oluştururlar.
- 2) Bir kazanım olan yetişkinliğe çocukların hazırlanması ve yetiştirilmesi gerekir.
- 3) Yetişkinler, çocukların yetiştirilmesi konusunda sorumluluk sahibidir.

20. yüzyılda çocuk kavramının gelişimi açısından kurumsal düzeyde önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bunlar; Amerika Birleşik Devletleri'nde Çocuk Bürosu'nun kurulması (1912), Milletler Cemiyeti tarafında Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi'nin yayınlanması (1924), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) kurulması (1946) ve Birleşmiş Milletler tarafından Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabul edilmesi (1989) şeklinde sıralanabilir.

20. yüzyıla damgasını vuran liderlerin başında gelen ve en belirgin özelliklerinden birisi çocuklara karşı duyduğu derin sevgi ve şefkat olan Mustafa Kemal Atatürk'ün hangi yaşta olursa olsun sevdiği insanlara “Çocuk” diye hitap etmesi onun çocuk ve çocukluk kavramına verdiği değeri ortaya koymaktadır (Çolak, 2013, s. 95). Atatürk'ün, Türk milleti için büyük önem taşıyan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) 23 Nisan 1920'deki açılış günü gibi önemli bir tarihini geleceğin teminatı olarak gördüğü çocuklara Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramın olarak hediye etmesi, o günlerin şartlarında çocuğa verilebilecek değer en büyük göstergesi olarak değerlendirilebilir. Dünyada ilk olma özelliği taşıyan bu bayram daha sonra Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) 1979 yılını tüm dünyada çocuk yılı ilan etmesiyle birlikte tüm dünya çocukları ile kutlanan bir bayram olma niteliğine kavuşmuştur (Çelik, 2012, s. 35). Ayrıca 20. yüzyılın büyük yıkımlara yol açan savaşlarından olan Balkan Savaşları ile I. Dünya Savaşı başta olmak üzere savaşlar sonucu kimsesiz kalan öksüz ve yetim çocukların korunarak sahip çıkılması adına; önce yetim evleri sonra da İstanbul ilinde Himaye-i Eftal Cemiyeti ve ardında da 30 Haziran 1921'de bugün ki adı Çocuk Esirgeme Kurumu olan kurumun açılmasında Atatürk'ün büyük katkısı olmuştur (Çelik, 2012, s. 35). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemini genel olarak; çocuk haklarının ön planda tutularak çocuk ve çocukluk kavramları açısından önemli adımların atıldığı bir dönem olarak değerlendirmek mümkündür.

21. Yüzyılda Çocuk ve Çocukluk

20. yüzyıl ikinci yarısından itibaren artık çocuk ve çocukluk üzerine araştırmalar hızla artmış ve bu tarihlerden sonra genel olarak hayatın ilk on sekiz yılı dünya genelinde çocukluk kavramı içinde tanımlanmaya başlanmıştır. Böylece bu yüzyılda çocuklar büyük bir tüketici kitle olarak görülmeye başlanmıştır. Modernleşen bir yapı içerisinde çocuk; toplumun en önemli ve en değerli olgusu olarak bireylerin ilgilendiği bir özne haline dönüşmüştür. Başlangıçta burjuva çocuklarının kazandığı haklar giderek toplumdaki diğer çocuklara da yayılmaya başlamıştır. Bu yüzyılda; çocuk haklarının yaygınlaşması, artan okullaşma oranı, bebek ve çocuk sağlığı alanındaki olumlu gelişmelere bağlı olarak çocuk ölüm oranının azalması, yetişkinlerce çocuk eğitimindeki önemin anlaşılması, çocuk psikolojisiyle ilgili bilimsel çalışmaların artması, devletlerin çocukları geleceğin teminatı olarak görmeye başlaması ve bu doğrultuda politikalar üretmesi gibi konular sayesinde çocuk ile ilgili önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Modern çocukluk kavramının iki ayağı olan burjuvazi ve bilim temalı çocukluk algısının yer ettiği bu dönemde çocuklar; anne ve babalar tarafında ayrı bir değer ve ilgi görmeye başladı (Karadoğan, 2019, s. 216). Gelişen bu yeni çocukluk anlayışı sayesinde çocuklara ayrı ayrı adlar takılmaya başlanılmış, burjuvaziye ait davranış ve görgü kuralları ortaya çıkmış, çocuklara ayıp düşüncesi ortaya atılarak çocuğun yanında ayıp kabul edilen sözlerin kullanılmaması ahlaki ilkeler haline gelmiştir (Öztürk, 2017, s. 270). 20. ve 21. yüzyılda saygınlık ve sevgi açısından kendine yer bulmaya başlayan çocukların bilimsel konuda eğitilmeleri de zorunlu bir hal almaya başlamıştır. Daha önceleri babanın çocuk üzerindeki kontrol ve otoritesi, yeni oluşan çocukluk anlayışı ile yerini eğitim, pedagoji, tıp gibi kurumlara bırakmaya başlamıştır (Özarslan 2016, s. 14). Bunun sonucu olarak da çocuk için bambaşka bir dünyanın kapıları açılmış özellikle çocuk bakımında daha nitelikli eğitimlerin yapılabilmesi için eserler ortaya konulmaya başlanmıştır. Bu eserler çocuğun temizliği, beslenmesi, eğitimi ve benzeri birçok alanla ilgiliydi. Çocuğun geleceğin teminatı olduğu düşüncesi bu yüzyılda iyice yerleşmişti. Çocuğa atfedilen bu değer; okullaşma oranının artmasını, çocukların belirli bir yaş aralığına kadar evlenmemesini, çalışmamasını ve yetişkinler ile aynı kategoride değerlendirilmemesini de beraberinde getirdi.

Matbaanın verdiği destek ile çocuklarla ilgili olarak yazılan eserlerin yaygınlaşması okuma oranını arttırmış, Fransız Devrimi'nin kadrosu çocuğu hedefine alarak eğitim pedagojisini oluşturmuştur. Bu dönemde ulus devletler; artık çocuğu kimi zaman ailesinden önce milli bilinç ile devlete ait olarak görmeye başladılar (Öztan 2013, s. 26-27). Ancak yetişkinler hem mevcut işlerinin devamlılığının sağlanmasında hem de mirasa sahip çıkılmasında önemli yeri olduğunu düşündükleri erkek çocuklarına öncelik vermiştir. Bu nedenle de erkek çocukların eğitimine daha fazla özen gösterilmiştir. Kendi sınıfsal yapısı oluşan çocuklar 21. yüzyıl içerisinde birçok sözlü ve yazılı hakka da sahip olmaya başladılar. Bu haklar çeşitli aşamalardan ve düzeltmelerden geçerek günümüze kadar gelmiştir.

Günümüzde çocuk ve çocukluk kavramına bakıldığında geçmişle arasında büyük farklılıklar olduğu görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde; geçmişte ezilen çocuğun 21. yüzyılda çok daha iyi konumda olduğu söylenebilir. Ancak sosyal ve fiziki haklara sahip olan çocuğu günümüzde başka sıkıntıların beklediği de bir gerçektir. Günümüz çocukları; oyuncaklardan, kitaplardan, yediklerinden, gittikleri yerlerden, giydiklerinden ve daha birçok şeyden genelde çabuk sıkılır bir ruh halinde yaşam sürmeye başlamışlardır. Teknolojin getirdiği televizyon, bilgisayar, akıllı telefon ve tablet türevi ürünlerin çocuk dünyası üzerinde çok büyük etkisi olmaktadır. Bu teknolojik ürünlerin yararlı olmakla

birlikte çocuk açısında büyük tehlikeler de oluşturabilmektedir. Kontrolsüz bir şekilde çocuğa teslim edilen sanal dünya, çocuğun çocukluk kavramı dışına çıkmasına ve büyük hasar almasına sebep olabilmektedir. Günümüz dünyasında yalnızlaşan çocuklar, çocukluklarını da tam anlamı ile yaşayamamaktadır. Genel olarak çekirdek aile modelinin yaygın olduğu 21. yüzyılda çocuklar, metropol şehirlerin arasında sıkışmakta ve bu bireysel çocukluk anlayışı çocukların dünyasını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca sanal bir yapıya sahip olan teknoloji yüzyılının en önemli sıkıntılarının başında ise çocuk istismarı gelmektedir. Çocukların bu sanal pazarda kullanılması veya çeşitli yollar ile kullanılmaya çalışılması çocuklar açısından günümüzün en önemli sorunlarının başında gelmektedir.

Ruhsal ve fiziksel olarak korumaya ihtiyacı olan çocuğun modern çağdaki çekirdek ailesi; küreselleşme ve tüketim çağı ile uğradığı değişimin sonucu kendi ekonomik imkanları içerisinde ekonomik ve kariyer kaygılarını taşıyan fastfood bir aile yapısı haline dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüm ile de aileler, televizyonun kontrolsüz bakıcılığında büyüyerek yetişen çocuklarında her şeyi bilmeleri ve kendilerine yetebilmeleri gerekiyormuş gibi bir anlayış oluşturmaya zorlamaktadır (Karadoğan, 2019, s. 223). 21. yüzyıl dünyasında çocuklara gereğinden fazla misyon yüklenmesi belki de bu dönemin en büyük sıkıntılarından birisidir. Bu sebeple her ne kadar çocuk hakları günümüzde var olsa da halen çocuklar hakkında verilen çoğu kararı ebeveynler ya da yetişkin bireyler vermektedir. Özellikle toplumsal olarak maddi düzeyi yüksek ve toplum tarafından önemli görülen mesleklere çocuklar fikirleri alınmadan yönlendirilmekte ve bu şekilde eğitim almaktadır. Bu amaç doğrultusunda çocuklar çocukluk kavramı dışına çıkarılıp eğitimi ağırlaştırılmış kurslarda veya okullarda eğitim görmektedir. Bu da çocukluklarını tam anlamı ile yaşayamamalarına, bunun yerine okullardaki eğitimlerine ek olarak alınan kurs veya etüt benzeri yoğunlaştırılmış ders programlarına maruz kalmalarına yol açmaktadır. Ayrıca metropol kentlerin yüksek tempolu hayat akışı içine sıkışıp kalan çocuk sayısı günümüzde günbegün artmaktadır. Büyük siteler halinde yapılaşan bina yığınları arasına sıkışan çocuklar yaşayamadıkları çocukluklarını bilgisayar, tablet, akıllı telefon ve benzeri teknolojik platformlarda aramaktadır. Bu nedenle bu yüzyılda yalnızlaşmış bir çocuk kitlesi oluşmaya başlamıştır. Günümüzdeki çocuklar için akran ile oyun anlayışı bile büyük alışveriş merkezleri içinde bulunan oyun alanlarına sıkışmış durumdadır. Aşırı korumacı ebeveyn tutumu nedeniyle içine kapanık büyüyen çocukların varlığı ile her istediğini hemen elde eden çocuğun memnuniyetsizlik anlayışı içinde var olmaya çalışan çocuklar genel olarak mutsuz bir dönem içine girmektedir. Bu sürecin devamında gelen sıkıntılar sebebiyle özellikle

zorluk görmeden büyümeye çalışan çocuğunun yetişkinlik dönemindeki hayata karşı doyumsuzluğu da 21. yüzyılın en büyük sorunlarının başında gelmektedir

Günümüzde çocuk hakları konusundaki önemli gelişmelere rağmen önceki dönemlerde çektiği sıkıntılara benzer sıkıntıları yaşanmaya devam eden birçok çocuk bulunmaktadır. Çocukların çoğu günümüzde uygun olmayan koşullarda yaşamaya çalışmakta, yaralanmakta, istismara uğramakta, şiddet görmekte ve hatta çoğu çocuk hayatını kaybetmektedir. Yani en temel haklarını bile bugünün dünyasında halen alamayan çocuklar bulunmaktadır.

21. yüzyılın çocuk hakları bakımında en olumlu taraflarından birisi çocuk varlığının kabul edilmesi, önemsenmesi ve bu doğrultuda hukuki düzenlemeler yoluyla çocuk haklarının takibinin yapılmasıdır. Halihazırda zaten uluslararası düzeyde oluşturulan birçok kuruluş ve mekanizma ülkelerin çocuk hakları ile ilgili uygulamalarını izlemekte ve gerekli durumlarda müdahalelerde bulunmaktadır. Günümüzde çocuk hakları bildirgesinin yüzlerce devlet tarafından kabul edilmiş olması ve uygulamada eksiklikler olsa bile geliştirme çaba ve faaliyetlerinin sürdürülmesi önemli bir gelişmedir. Hızla artan okullaşma, yasal düzenlemelerde çocuk haklarının ve çocuklarının korunması hususlarının dikkate alınması çocuk hakları ve güvenliği alanında önemli gelişmeler olarak kabul edilebilir. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler çocuk hakları ihlallerini daha görünür hale getirmekte ve hakların ihlal edilmemesi konusunda caydırıcılık işlevi görmektedir.

2.4.Çocuk Hakları Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Çocuk hakları; tarihsel süreç içerisinde konuyla ilgili birikimlerin bir sonucu olarak insan hakları çatısı altında ve üçüncü kuşak haklar çerçevesinde özel bir kavram olarak doğmuş ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile hukuki bir belge niteliği kazanmıştır. Dolayısıyla bu açıdan değerlendirildiğinde çocuk hakları kavramının oldukça yeni bir kavram olduğu söylenebilir (Erbay, 2019, s. 17).

Çocuğun bir eşya gibi görülüp üzerinde yetişkinlerin istediği gibi karar verdiği bir obje olmaktan çıkıp hakları olan bir varlık olduğu anlayışının gelişmesi bir süreç dâhilinde gerçekleşmiştir. Bu tarihi sürece çocuk haklarının tarihçesi denilebilir. Bu tarihi süreç içerisinde çocuğun birtakım haklara sahip olduğu bilincinin yerleşmesi çok kolay olmamıştır. Bu süreç ülkelerin yanı sıra konuyla ilgili olarak kurulan uluslararası kurum ve kuruluşların kararlı çaba ve faaliyetleri sonucu konuyla ilgili bugünkü kazanımlar elde edilebilmiştir.

2.4.1. Çocuk Hakları Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Hümanizmin etkisi ile Fransız İhtilali benzeri olaylardan sonra ortaya çıkan hak arayışları aynı zamanda çocukların kendilerine özgü haklara sahip olabileceği fikrinin de ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır. Fakat hukuksal anlamda çok yeni bir kavram olarak çocuk hakları tabiri aslında özellikle 21. yüzyılda birtakım uluslararası toplantılar sonrası ortaya çıkan sözleşmeler ile düzenlemeye başlanmıştır (Dirican, 2018, s. 43).

19. yüzyılın ilk çeyreğine kadar çocukların haklarına tam olarak sahip oldukları söylenemez. Bu dönemde de çocukların ebeveynin kişisel mülkü olma anlayışı devam etmektedir. Fakat 20. yüzyıl sonrası meydana gelen toplumsal ve ekonomik değişiklikler çocuğa olan bakış açısında da değişim oluşturmuştur. Çocuğa karşı duygusal bir bakış açısının oluşması çocukları reformların odak noktası haline getirmeye başlamıştır. Bu durum ise toplumun başta çocukların korunması olmak üzere çocuğa karşı olan yükümlülüklerini arttırmıştır. Bu sorumluluk duygusu zamanla ulusal ve uluslararası düzeyde çocuk hakları kavramı arayışının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ülkeler arasındaki savaşların en ağır sonuçlarının kurbanı güçsüz ve savunmasız çocuklar olmuştur. Dönemin gelişen haberleşme ağı bu çocukların çektiği sıkıntılardan nerede ise tüm dünyanın haberdar olmasını sağlamış ve bu bilgiler ise çözüm odaklı çocuk haklarının gelişmesini hızlandırmıştır. Çocukların özellikle Sanayi Devrimi sonrası ucuz iş gücü olarak çok ağır şartlarda çalıştırılması ve bunun sonucu olarak maruz kaldıkları olumsuzlukların yarattığı tepkiler çocuk hakları konusunu dünya gündeminin en üst sıralarına taşınmasında etkili olmuştur. 19. yüzyıla kadar neredeyse hiç bilinmeyen çocuk hakları 20. yüzyılda zirve yapmıştır. Bu gecikmeye bir tepki olarak hızla çocuk hakları adına bildirgeler yayınlanmaya başlamıştır. 1989 yılında ilan edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin dünyanın belli başlı ülkeleri tarafından hemen benimsenmesi bu gecikmeye karşı bir tepki olarak değerlendirilebilir.

Çocuk hakları konusunda atılan ilk önemli adım I. Dünya Savaşı'ndan sonra 1924 yılında kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'dir. Çok kısa olan bu bildirge kendinden sonra gelen bildirgelere temel oluşturması açısından oldukça önemlidir. Daha sonra 1959 yılında BM Genel Kurulu'nda kabul edilen Çocuk Hakları Bildirgesi ise çocuk haklarının daha çok ortaya çıkması ve teşvik edilmesi açısından önem taşımaktadır. Fakat bu bildirgeler çeşitli nedenlerle çok etkili olmamış olsa da yine de uluslararası anlamda daha köklü bildirge ve kanunların oluşmasına öncülük etmişlerdir. Bu bildirgelerin de etkisiyle çocuk haklarını

içeren güvenceli ve kalıcı bir uluslararası sözleşme hazırlanması ihtiyacı doğmuştur (Akyüz, 2010, s. 35-36; Taşkın, 2014, s. 71).

Erkut vd. (2017)'a göre çocuk haklarının 20. yüzyıldaki tarihsel gelişimi ana hatlarıyla şu şekilde olmuştur: 1912 yılında Amerika'da etnik, sosyal, ekonomik ve kültürel fark gözetilmeksizin hasta, sağlıklı ve engelli tüm çocukların sağlığıyla alakalı çalışmalar yürütmek üzere Çocuk Bürosu kurulmuştur. 1924 yılında çocuk hakları ile ilgili ilk bildiri olan Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi, Milletler Cemiyeti tarafından yayınlanmışsa da bu bildiri II. Dünya Savaşı çıktığı için uygulanamamış ve kâğıt üzerinde kalmıştır. 1946 yılında Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF: The United Nations International Children's Emergency Foundation), 1948'de ise Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) kuruldu. 1948 yılında Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi kabul edildi. Bu bildirge ile anne ve çocukların özel bakımı ile yardım alma haklarını içeren maddeler de kabul edildi. 1948'de Paris'te Uluslararası Çocuk Merkezi kuruldu. 1959 yılında BM Genel Kurulu'nda 'Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi' kabul edildi. 1978'de DSÖ ve UNICEF temsilcilerinin de katıldığı Alma-Ata Konferansında "Temel Sağlık Hizmeti" kavramı içerisinde koruyucu çocuk sağlığı hizmetlerinde önemli gelişmeler kaydedildi. 1979 yılında tüm dünya çocuklarının sorunlar ve hakları adına farkındalık amacıyla bu yıl 'Uluslararası Çocuk Yılı' olarak ilan edildi. 1982'de DSÖ ve UNICEF az gelişmiş ülkelerde ana ve çocuk sağlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik 'Çocuk Sağ Kalım Devrimi' veya 'Çocuk Yaşatma Seferberliği' adı verilen bir programın uygulanmasını önerdi. 1985 yılı ise BM tarafından 'Gençlik Yılı' olarak kabul edildi.

1989 yılına gelindiğinde BM Genel Kurulunda "Çocuk Hakları Sözleşmesi" kabul edildi. Böylece Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin imza ve onayı ile çocukların bireysel haklarını içeren 54 maddeden oluşan bu sözleşme yürürlüğe girdi. 1990 yılında Türkiye sözleşmeyi imzaladı ve 1995 yılında yürürlüğe koydu. 1990'da New York'ta çocuklar için "Dünya Zirvesi" toplandı. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 1999 yılında "Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Derhal Alınacak Önlemlere İlişkin Sözleşme" kabul edildi.

2000 yılında "BM Binyıl Kalkınma Hedefleri"nde özel olarak çocuklara ilişkin hedeflere de yer verildi. Bunların arasında beş yaş altı ölüm oranlarının 2015 yılına kadar üçte iki oranında azaltılması ve bütün çocukların ilkökul eğitimi görmelerinin sağlanması da vardır. Ayrıca bu hedeflerde iki protokol de kabul edilmiştir. Bunlardan biri çocuk satışı, fuhuşu ve

pornografisi, diğeri ise çocukların silahlı çatışmalara katılmamaları ile ilgilidir. 2002’de BM Genel Kurulu Özel Çocuk Oturumunu gerçekleştirmiştir. ILO tarafından 2002 yılında çocuk işçiliğiyle mücadeleye dikkat çekmek için 12 Haziran günü ‘Çocuk İşçiliğine Karşı Dünya Günü’ olarak kabul edilmiştir. Son olarak günümüzde 20 Kasım ‘Evrensel Çocuk Günü’ (Universal Children’s Day) veya ‘Çocuk Hakları Günü’ olarak kabul edilmiştir. Bunun dışında da halen çeşitli ülkelerde farklı günlerde çocuk günü kutlanmaktadır.

2.4.1.1.Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924)

Özelikle uluslararası anlamda çocuk haklarının başlangıcı sayılan bu bildirge 5 maddeden oluşmaktadır. I. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan en büyük sorunların başında gelen çocukların savaş sırasında ve sonrasında yaşadığı sıkıntılar ile çocukların korunması düşüncesi çocuk hakları konusunun önemini artırmıştır. Savaş sonrası çocuklar adına ortaya çıkan kötü manzara gerek ulusal gerekse uluslararası anlamda büyük tepki yaratmıştır. O yıllarda çocuk haklarının korunması gerektiği düşüncesi giderek daha geniş kesimler tarafından kabul edilmeye başlamıştır.

Eglentyne Jebb, “Çocukları Kurtarın” çağrısı ile oluşan etki sonucu 1920 yılında Cenevre’de “Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği” adıyla örgüt kurulmuş ve bu örgüt daha sonra 26 Eylül 1924’de Çocuk Hakları Bildirgesi’ni yayınlamıştır (Erbay, 2019, s. 36; Doğdaş, 2021).

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyet adına bu belgeyi 1928 yılında imzalamıştır. Atatürk, milletin geleceğini düşündüğü ve çocuklara duyduğu sevgi nedeniyle 1924 yılında TBMM’nin açılış günü olan 23 Nisan gününün çocuklar için bayram olarak kutlanmasını istemiş; 1929 yılından itibaren de çocuklara armağan edilen bu bayram günümüze kadar “Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı” olarak kutlanmaya başlanmıştır (Çarıkçı, 2019, s. 34).

I. Dünya Savaşı neticesinde başlayan ve çocuk hakları adına atılan önemli bir adım olan bu bildirge 1939 yılında çıkan II. Dünya Savaşı ile geçerliğini yitirmiş ve kâğıt üzerinde kalmaktan öteye gidememiştir (Müftü, 2001, s. 123).

2.4.1.2.Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959)

1959 yılında çocuk hakları adına yapılan ikinci ve önemli uluslararası bir düzenleme de BM Çocuk Hakları Bildirgesi’nin ilan edilmesidir. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi çerçevesinde düzenlenen bu bildirge 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından ilan edilmiştir. Bildirgeyi kabul eden ülkeler

için hukuki bir bağlayıcılığı olmayan ve tavsiye niteliğinde olan bu bildirge 1989 yılında yerini Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda oy birliği ile kabul gören “Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”ne bırakmıştır. Bu sözleşme; çocuk haklarının en temel dayanağı ve bu konudaki yasal düzenlemelerin odak noktası haline gelmiştir.

2.4.1.3.Türk Çocuk Hakları Bildirisi (1963)

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi’nin bir yansıması olarak bu doğrultuda hazırlanmış olan Türk Çocuk Hakları Bildirisi: 23 Haziran 1963 yılında hazırlanarak UNESCO Milli Komisyonu 7. Genel Kurulunda kabul edilmiştir.

2.4.1.4.Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)

Tüm dünya çocuklarının haklarını hukuk çatısı altında korumaya almış olan ve bu konuda geçerli en güçlü evrensel belge olma özelliğini devam ettiren belge kuşkusuz 20 Kasım 1989 yılında BM Genel Kurulunda kabul edilen BM Çocuk Hakları Sözleşmesidir (Hareket ve Yel, 2021). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ile başlayan çocuk hakları hukuksal kavramı BM Çocuk Hakları Bildirgesi ile yol almış ve BM Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile de bugünkü rayına oturmuştur.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin hazırlık aşaması 1979 yılında Uluslararası Çocuk Yılı’nda Polonya yetkilerinin çocuk hakları sözleşmesi hazırlama önerisi ile başlamıştır. BM Genel Kurulu 43 üye ülke ile bu öneri doğrultusunda bir çalışma grubu oluşturarak sözleşmenin hazırlık çalışmalarını başlatmıştır. Daha sonra BM Sekterliğinde ortaya çıkan taslak metin 1989 yılının Mart ayında İnsan Hakları Komitesi’ne ve buradan Ekonomik ve Sosyal Konsey’e gönderilerek 20 Kasım 1989 yılında yapılan oylama ile kabul edilmiştir (Erbay, 2019, s. 41-42).

Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuk hakları bakımından çocukların Magna Carta’sı olarak tanımlanabilecek en önemli uluslararası belgedir (Türkiye Çocuk Politikası Çalıştay Sonuçları, 2009). Çocuk hakları adına günümüze kadar birçok çalışma yapılmış olsa da BM Çocuk Hakları Sözleşmesi dünya genelinde en geniş kabul gören anlaşma olup şu an 196 ülke tarafından imzalanmıştır (Demirdal, 2023; Yaman, 2022).

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme dünyadaki en geniş çapta onaylanan insan hakları sözleşmesi olarak benzersiz bir konuma sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) bu sözleşmeyi imzalamayan tek ülke olma özelliğini sürdürmektedir (Gray, 2022). ABD’nin sözleşmeye taraf olmaması noktasındaki temel muhalefet dini muhafazakâr gruplardan

gelmekle birlikte ayrıca sözleşmenin ebeveynlerin çocukları üzerindeki otoritesine ve haklarına müdahale edileceği kaygısıdır (Yaman, 2022).

Türkiye’de Çocuk Hakları Sözleşmesi öncesi çocuğun ve haklarının korunması amacıyla gerçekleştirilen ilk düzenleme 1946 yılında çıkarılan 5397 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” olmuştur. Bu düzenlemeyi 1979 yılında “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ”un çıkarılması ve 1988 yılında Çocuk Mahkemelerinin kurulması takip etmiştir. Daha sonra ise “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” ve 1986 yılında “Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu” çıkarılmıştır (Sönmez, 2017). Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni 1990 yılında BM Genel Merkezi’nde toplanan “Çocuklar İçin Dünya Zirvesi”nde imzalayarak 1994 yılında onaylamıştır. Daha sonra sözleşmeyi 27 Ocak 1995’de 22184 sayılı Resmî Gazetede yayınlayarak 4058 numaralı kanun ile mevzuatına eklemiştir (Erbay, 2019, s. 42).

Türkiye sözleşmenin imzalanması sırasında sözleşmenin 17. 29. ve 30. maddelerine Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Anayasası ve Lozan Antlaşması’nın ifade ve ruhuna uygunluğunu ve uygulama hakkını saklı tuttuğunu ifade ederek çekince koymuştur. Çekince koyulan maddeler ise etnik azınlık ve yerli halktan olan çocukların konuşma dillerini, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçları ile okullarda kullanmalarını içermektedir (Dağ, vd., 2015).

Çocuk Hakları Sözleşmesi o zaman kadar tartışmalı bir konu olma özelliği taşıyan çocuk ve çocukluk kavramlarına açıklık kazandırmıştır. Çünkü Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ilk maddesinde bulunan “Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” şeklindeki sınırlama ile bu sözleşmeye onay veren bütün devletler 18 yaşından küçük olan bireyleri çocuk olarak kabul etmiş sayıldı. Çocuk kavramının tanımsal olarak sınırlarının çizilmesi ile birlikte çocuklara yönelik yapabilecek birçok uygulamanın da önü açılmış oldu. “Çocuk nedir?” sorusuna cevap verilmesi hem sosyal hem de hukuksal anlamda çocuk adına atılacak adımların çerçevesinin belirlenmesine de olanak sağladı.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni onaylayan devletler yasal olarak mevcut sözleşmenin maddelerini dikkate alarak hareket etmek sorumluluğundadır. Uluslararası anlamda onaylanan anlaşmaların yasal bağlayıcılığı bulunmaktadır. Birçok ülkenin hukuk hiyerarşisinin en üst basamağında uluslararası anlaşmalar yer almaktadır. Bu pencereden bakıldığında çocuk hakları uluslararası düzeyde hem bağlayıcı önemli bir güç olmuş hem de

çocuk kavramı evrensel bir nitelik kazanmıştır. Türkiye de Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan bir devlet olduğu için sözleşmede yer alan çocuk haklarının verilmesinden, korunmasından, yetişkinlere ve çocuklara öğretilmesinden ve bu yönde politikalar geliştirilmesinden sorumludur.

Sönmez (2017)'e göre Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde düzenlenen belli başlı konular şunlardır:

- Ana-babanın çocuk üzerinde rolü ve sorumluluğu, çocuğun ihmal edilmesi konusunda devletin etkinliği
- Çocuğun bir isme ve vatandaşlığa sahip olma hakkı
- Çocuğun yaşama ve gelişme hakkı
- Çocuğun sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik hakkı
- İnsanca bir yaşam standardına çocuğun da erişim hakkı
- Çocuğun ihmalden ve istismardan korunma hakkı
- Çocuğunu uyuşturucu bağımlılığından korunma hakkı
- Cinsel ve ekonomik anlamda çocuğun sömürüden korunma hakkı
- Çocuğun satış, kaçırılma ve zorla alıkoymadan korunma hakkı
- Çocuğun silahlı çatışmalardan korunma hakkı
- Çocuğun ifadesini, görüşlerini ve isteklerini özgürce dile getirme hakkı
- Çocuğun düşünce özgürlüğü hakkı
- Çocuğun din ve vicdan özgürlüğü hakkı
- Çocuğun dernek kurma özgürlüğü hakkı
- Gerekli bilgilere çocuğun istediği zaman ulaşma hakkı
- Çocuğun özel yaşamının saklı tutulması hakkı
- Mülteci, engelli, azınlık ve yerli gruplara mensup olan çocuklar gibi özel gereksinimleri olan çocukların hakkı

Çocuk Hakları Sözleşmesinde; çocukların yaşamsal, gelişimsel, katılım ve koruma hakkı gibi haklarını içeren dört temel ilke çerçevesinde dört kategoride toplam 54 madde yer almaktadır. Sözleşmede bulunan dört temel ilke ise genel hatları ile şu şekildedir:

- Ayrımcılığın Önlenmesi İlkesi (Madde 2): Dünyada bulunan bütün çocuklar için çocuk haklarının istisnasız aynı şekilde geçerli olması ilkesidir.
- Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi (Madde 3): Çocuk hukukun en temel ilkesi olarak çatışmalarda çocuğun tarafında olma, önceliğin çocuğa tanınması, onun yararının gözetilerek iş ve eylemlerin gerçekleştirilmesidir (Akyüz, 2010).
- Yaşama ve Gelişme Hakkı (Madde 6): En temel hak olan yaşama hakkı çocuğun fiziksel ve ruhsal olarak bütünlüğü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli olumsuz etkiler yüzünde bozulmasına engel olabilmesidir. Gelişme hakkı ise çocuğun zihinsel, ruhsal, ahlaksal, toplumsal ve psikolojik olarak gelişimini insani değerler doğrultusunda uyumlu bir biçimde gözetilmesini ve çocuğun özgürce yaşamını sürdürmesi için gerekli önlemlerin alınmasıdır (Kiye, 2018, s. 91).

- Çocuğun Görüşlerine Saygı (Madde 12): Çocuğun etkin olarak katılımı sağlanması ve karar verme sürecinde yer alarak aktif olması, uygulama ve değerlendirme gibi süreçlerde var olabilmesi anlamına gelmektedir.

2.5.Çocuk Güvenliği

Bu bölümde çocuk güvenliği ve öz çocuk güvenliği kavramları hakkında bilgiler sunulmuştur.

2.5.1. Çocuk Güvenliği ve Önemi

Çocuk güvenliği denilince ilk akla gelen tanım; çocuğun başına gelebilecek fiziki ve ruhsal kötü olaylar karşısında başkaları tarafından alınabilecek güvenlik uygulamalarıdır. Örneğin çocuk güvenliğine tıp açısından yaklaşıldığında bu kavramın daha çok “çocukları başlarına gelebilecek kazalardan koruma” şeklinde görülmesi mümkündür. Çünkü çocukların yaşları ve gelişim düzeyleri nedeniyle kazaya maruz kalma ihtimalleri daha yüksektir ve hareket becerileri ile bilişsel ve davranışsal becerileri tam olarak gelişmemiştir (Baysal vd., 2005). Bu sebepten dolayı çocuklar başta kazalara karşı olmak üzere birçok anlamda güvenliğe ihtiyaç duyarlar. Çocuk güvenliğinin çalışmalarının temelini bu “ihtiyaç” oluşturmaktadır. Bireysel, toplumsal ve devlet kurumları olarak çocuk güvenliği adına yapılanlar genel olarak bu tanım çerçevesinde yapılmaktadır. Ebeveynler çocuklarının evdeki güvenliklerini sağlamaya çaba gösterirken, devletin resmî kurumları da toplum içerisinde çocukların güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Benzer şekilde çocukların yoğun bir şekilde bulunduğu mekanlar olan okullarda da yönetici ve öğretmenler çocuk güvenliğini sağlamak adına ellerinden gelenin en iyisini yapmanın gayreti içerisinde dirler.

Yetişkin bireyler ve toplumlar tarafında çocuklar daima korunması gereken bir varlık olarak görülmüştür. Bu anlayış genel itibariyle korumacı bir çocuk güvenliği anlayışının oluşmasına yol açmıştır. Bu tarz çocuk güvenliği anlayışının kapsamı; genel olarak çocuğun dâhil edilmediği ve dışarıdan yapılan önlemler ve müdahaleler ile sağlanabilecek bir güvenlik anlayışıdır. Günümüzde halen bu anlayış yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu bakış açısı çocuk güvenliği konusunun alanını oldukça genişletmektedir. Çocukların olduğu her alanda ve her yerde çocukları koruma adına uygulamalar ve araştırmalar yapılmaktadır. Bu düşünce; “Evde, sokakta, okulda çocuk güvenliği nasıl olmalı? Bu çerçevede neler yapılmalı? Ebeveynler neler yapmalı? Toplum ve devlet kurumlarına düşen görevler nelerdir?” gibi pek çok soruyu gündeme taşımakta ve bu konularla ilgili tez ile antitezler oluşturulmaktadır. Fakat korumacı çocuk güvenliği anlayışı adına yapılan bu çalışmalarda

ana odak noktasını çocuğun kendisi dışında hep bir başkası veya bir kurum tarafından varlığının kontrol edilip koruması fikri oluşturmaktadır. Oysa bebeklik dönemi hariç çocukluk dönemi; bu korumacı anlayışa destek ve dayanak olarak çocuğun kendi kendini koruyabilmesi düşüncesinin de dikkate alınması gereken bir dönemdir. Çocuk tarihsel süreç içerisinde uzunca bir süre yedi yaşından itibaren yetişkin olarak görülmüşken günümüzde tam aksi bir yaklaşım hakimdir. Yedi yaşındaki bir çocuktan yetişkin gibi davranışlar sergilemesini beklemek doğru olmasa da çocukların yaş özelliklerine uygun olarak verilecek eğitimlerle kendi kendileri korumalarını sağlayabilecek bir sistem oluşturulması mümkün olabilir.

2.5.2. Öz Çocuk Güvenliği

Günümüzde çocuk güvenliği adına yapılan ve ayakları yere basan birçok güzel uygulamalar mevcuttur. Uluslararası bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde; çocuk güvenliğinin temel taşı BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin oluşturduğu söylenebilir. Dünyada belki de öznesi çocuk olduğu için bütün devletler tarafında hemen kabul gören bu sözleşme çocukları en temel haklarına kavuşturması adına en önemli adımdır. Bu sözleşme çocukların güvenliğini sağlama adına da ülkelerin gerçekleştirdikleri ve bundan sonra da gerçekleştirecekleri yasal düzenlemelere temel teşkil etmektedir.

Türkiye’de çocuk güvenliği ile ilgili olarak gerçekleştirilen yasal düzenlemelere ilk olarak T.C. Anayasa’nın 41. maddesi örnek gösterilebilir. Bu madde şu şekildedir:

Madde 41: Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar. Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Ayrıca, devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Ayrıca 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nda da çocuğun korunması ile ilgili birçok madde bulunmaktadır. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 103. maddesiyle düzenlenen, “...çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” (Türk Ceza Kanun, 2004) örneğinde olduğu gibi çocuğun korunması ve çocuğu karşı işlenen suçların karşılığında verilecek cezaların açıkça belirtilmesi de çocuk güvenliği açısından önemlidir. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ise başlı başına çocuk güvenliği ile ilgili oldukça önemli bir düzenlemedir. Adından da anlaşılacağı gibi sadece çocukları kapsayan bir kanunun varlığı çocuk güvenliği için bir dönüm noktası sayılabilir. Çünkü bu kanunun en önemli amacı, korunması gereken ve buna ihtiyacı olan veya bir şekilde suça sürüklenmiş çocukların korunmasına, var olan haklarının ve esenliklerinin

güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Korunma ihtiyacı olan çocuk; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocukları kapsar (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Ayrıca çocuğun güvenli bir şekilde devlet koruması altına alınmasını sağlayan 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu da çocuk güvenliği ile önemli hususlar içermektedir.

Çocuğun aile içinde yaşayabileceği sıkıntılar karşısında aile içi çocuk güvenliğini destekleyen 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, iş ortamında yer alan veya yer alabilecek olan çocukların çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek olan 4857 Sayılı İş Kanunu ve 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, 1580 Sayılı Belediye Kanunu, 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu, 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu gibi çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek daha birçok kanun ve bu kanunlar çerçevesinde çıkarılan tüzük ve yönetmelikler ile Türkiye’de geniş çaplı bir çocuk güvenliği mevzuatı oluşmuştur.

Çocuk güvenliği ile ilgili olarak daha çok çocuğun güvenliğinin tehlikeye düşmesi ya da başına bir olay gelmesinden sonra devreye giren bir yaklaşım hakimdir. Bu yaklaşım çocuk güvenliği konusundaki bütün sorumluluğu çocuk dışında, genel itibariyle de kurumlara veya yetişken bireylere vermektedir. Elbette çocuğun güvenliğinin sağlanmasında yetişken bireyler en önemli belirleyicidir. Ancak çocuk nasıl ki zaman içerisinde kendisini ifade etmeyi veya başka birçok bilgi ve beceriyi öğrenebiliyorsa benzer şekilde kendi öz güvenliğini sağlayıcı temel güvenlik uygulamalarını öğrenmesi de mümkün olabilir. Kuşkusuz çocuğun başına bir olay gelmesi halinde zaten yetişkinler ve devlet kurumları koruma adına üzerlerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirecektir ve getirmektedir. Ama önleyici tedbirler kapsamında çocuklara verilecek planlı bir eğitim sayesinde pek çok olumsuzluk ortaya çıkmadan önce önlenabilir. Bu bilinç çocuk güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde artık çocuklar birçok alanda eskiye oranla çok daha fazla katılım şansı bulmaktadır. Çocuk komiteleri başta olmak üzere çocukların etkin katılımını sağlayan eğitim politikaları sayesinde çocuklar her geçen gün daha da bilinçli bir şekilde toplum hayatında etkin bir şekilde yer almaktadır. Aynı şekilde çocuğun güvenliğini sadece bir bireye, ebeveyne, kuruma ya da devletlere bırakmak da yeterli görülmemelidir. Çocukların da

katılımı ile çocuk güvenliği eğitimine dair sözü olan her kesimin görüşleri alınarak ve konuyla ilgili olarak gerçekleştirilen araştırma sonuçlarından da yararlanılarak çocukların kendi kendilerini koruyabilmelerini destekleyecek uygulamaların öğretimini sağlayacak öz çocuk güvenliği eğitimi sisteminin oluşturulması sağlanabilir. Bu sistemin uygulanabileceği en güzel ve en önemli mekân çocukların uzun süre zaman geçirdikleri ve toplu halde bulundukları okullardır.

Öz çocuk güvenliğini; yetişkin bireyler ve devlet kurumları tarafından çocuk güvenliği kapsamında çocukların koruması için yapılan çalışmalar ile birlikte çocuk hakları çerçevesinde okullarda veya uygun herhangi bir mekânda sistemli ve eğitim ve öğretim programı dâhilinde, ayrı veya başta Sosyal Bilgiler dersi olmak üzere farklı dersler kapsamında çocukların haklarını bilerek kendini koruyabilecek bir yeterliğe sahip olmasını sağlamaya yönelik olarak teorik ve uygulamalı olarak yapılabilecek her türlü eğitim ve öğretim çalışmaları olarak tanımlayabiliriz.

Erbay (2019) yapmış olduğu çalışmasında; Milli Eğitim Bakanlığı'nın çocuk haklarının tanıtılması ve yaygınlaştırılmasında sorumluluk üstlenmesini ve bu yöndeki faaliyetlerine çocuk katılımını dahil etmesini önermektedir. Bu çerçevede çocuk hakları ve buna paralel olarak yapılacak öz çocuk güvenliği kapsamında verilecek eğitimlerin de temel planlayıcısı, düzenleyicisi ve yürütücüsü Milli Eğitim Bakanlığı olabilir. 2020 yılına ait istatistiki verilere göre beş yaşında olan çocukların net okullaşma oranının yüzde 75,1 iken ortaokul seviyesinde okullaşma oranı yüzde 95,9'dır (TÜİK, 2022). Yani Türkiye'de beş yaş üzerindeki çocukların çok önemli bir kısmı Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okullarda öğrenim görmektedir. Dolayısıyla çocuklarla ilgili tüm eğitim faaliyetlerinde olduğu gibi öz çocuk güvenliği ile ilgili eğitimin de bu bakanlığın sorumluluğu altında yürütülmesi son derece önemlidir.

Devletin her okula ya da her öğrenciye bir sosyal hizmet görevlisi, rehber öğretmen, psikolog, polis-asker gibi güvenlik görevlisi veya başka bir uzman görevlendirmesinin mümkün olamayacağı göz önüne alındığında okullarda çocuklara yönelik olarak verilecek çocuk hakları ve öz çocuk güvenliği eğitimlerinin önemi daha kolay anlaşılabilir. Bu eğitim sayesinde çocuklar; özellikle haklarını bilen ve öğrendiği sistemik uygulamalar ile karşılaşabilecekleri olası olumsuz durumlar karşısında yapabilecekleri ile ilgili olarak bilgilendirilerek kendi kendilerini koruyabilen bireyler olarak yetiştirilebilirler.

Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık %30'u çocuklardan oluşmakta ve dünyada yaklaşık 40 milyon çocuk istismara uğramakta veya ihmal edilmektedir. Bu durum konunun önemini ortaya koymaktadır (Aydın, 2019, s. 20). Bazen tehlike çocuğun en yakınından olabilir. Bu bakımdan kendini ifade edebilecek olgunluğa erişmiş çocuklara uygun eğitim modülleri tasarlanarak verilecek olan öz çocuk güvenliği eğitiminin çocukların korunması adına atılabilecek önemli bir adım olacağı söylenebilir.

Öz çocuk güvenliği fikrine en güzel örnek olarak Robinsonad /adasal roman türünün de ilk örneği olarak kabul edilen Hay Bin Yakzan romanı gösterilebilir. İspanya'da Arapların kurduğu Endülüs Devleti'nin en önemli eserleri arasında yer alan roman; felsefe, tıp, edebiyat alanında eserler vermiş ünlü düşünür, yazar ve bilim adamı İbn-i Tufeyl (1106-1186) tarafından yazılmıştır (Acehan, 2021, s. 9). Romanın başkahramanı Hay isimli bir çocuktur (Kaya, 2013). Roman; Hay, bebek yaşta iken yaşadığı ülkenin hükümdarının erkek çocukları öldürmesi ve Hay'ın annesinin bu olaydan onu korumak için bebeği sepete koyarak denize bırakması ile başlar. Roman, bebeğin ıssız bir adaya sürüklenmesi ve burada bebeğin bir ceylan tarafından yavrusu sanılarak emzirilerek büyütülmesi ile devam eder. Romanda daha sonra Hay'ın çocuk olarak bu adada doğa ile kendi imkanları ile mücadele ederek hayatta kalıp büyüyerek adadan kurtulması anlatılmaktadır (Tufeyl, 2016). Eserin bir bölümde; 7-14 yaş arasında adada tek başına yaşamakta olan Hay'ın kendisi ile birlikte yaşadığı ceylanın yaşlanıp güçten düşmesi sonucu bu sefer de Hay'ın ceylana bakmasından ve ceylanın ölmesi ile ceylanı tekrar yaşama döndürebilmek için çocuğun yaptığı denemelerden bahseder. Romanda bu denemeler sırasında çocuğun bir canlının anatomisi, dış organları ve iç organlarıyla ilgili bilgileri öğrenmesi bilimsel bir dille aktarılmaktadır (Öztürk, 2015, s. 2-4). Eserin özünde; roman kahramanı olan Hay'ın çocuk olmasına rağmen birçok bilimsel bilgiyi kolayca öğrenerek bu bilgiler sayesinde ormanın zorlu yaşam şartlarına karşı hayatta kalabilmek için kendi öz güvenliğini alabilecek seviyede kendini eğitmesi üzerinde durmaktadır. Yani çocukların neler yapabileceği ve kendi öz güvenliklerini sağlayarak nasıl ayakta kalabilecekleri fikri aslında bu romanda da vurgulandığı gibi belli ölçülerde çok eski zamanlardan beri mevcuttur. Günümüzde de benzeri bir yaklaşımla çocuklara kendi kendileri korumalarını sağlayacak eğitimlerin verilmesini destekleyici araştırma ve çalışmalar yapılabilir.

2.5.3. Öz Çocuk Güvenliği Adına Yapılabilecek Bazı Örnek Uygulamalar

Çocukların kendi öz güvenliklerini sağlayabilmeleri için verilebilecek teorik ve uygulamaya dönük eğitim-öğretim faaliyetlerinin tümü olarak ifade edilebilecek öz çocuk güvenliği eğitiminde kullanılabilecek bazı uygulama örnekleri şunlardır.

Şifre (Parola) Nedir Uygulaması: Çocukların kendilerini savunma konusunda yetersizlikleri, karşılaştıkları olayları anlama ve ifade etme becerilerinin sınırlı olması ve farklı çevresel etmenlerin etkisi tarih boyunca çocukları istismar ve ihmallere açık hale getirmiştir (Durak ve Durak, 2017, s. 131). Çocuklar bu masum ve savunmasız durumları nedeniyle eski çağlardan günümüze kadar çok yaygın bir şekilde mağduriyetler yaşamışlar ve yasalarla korunmasına rağmen esasen günümüzde de farklı boyutlarıyla çocuk mağduriyetleri devam etmektedir (Ata, 2019, s. 48). Çocuğun masumiyetinden faydalanılarak en sık başvuru alan istismar şekillerinin başında çocuk kaçırma olayları gelmektedir. Çocuk kaçırma olaylarının önlemede çocuklara verilecek öz çocuk güvenliği eğitimi kapsamında şifreleme sistemi olarak adlandırılabilir. Uygulamanın öğretilmesi yararlı sonuçlar verebilir.

Günümüzde bireylere ait en basit bilgilerin bile güvenli bir şekilde iletilmesi için gizliliğin önemi büyüktür. İnsanlar bilgilerine başkalarının erişmesini önlemek için farklı şifreleme yöntemlerine başvurumaktadırlar. Bu şifreleme yöntemine kriptoloji denilmektedir. Kelime anlamı olarak “gizleme bilimi” manasına gelen kriptoloji, cryptos (gizli) ve logos (bilim) kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur (Beşkirli vd, 2019, s. 285). Günümüzde yaygın bir şekilde kullanılan akıllı cep telefonlarında bile yüz tanıma, parmak izi, sayı, desen ve benzeri birçok şifreleme sistemi kullanılmakta ve bu sayede yabancı kimselerin kişisel bilgilere erişimleri engellenmektedir. Benzeri basit şifreleme teknikleri dünyanın en değerli varlığı olan çocuklar için de uygulanabilir. Çocuklara öğretilecek bu şifreleme uygulaması sayesinde çocuk kaçırma girişimlerinin önüne geçilebilir.

2012 yılında Türkiye’de Batman ilinde meydana gelen ve ulusal basına yansıyan haberde okuldan çıktıktan sonra fidye için akrabaları tarafında kaçırılan ve öldürülen çocuk örneği konu ile ilgili verilebilecek en kötü örneklerin başında gelmektedir (Cumhuriyet, 2022). Bu ve benzeri birçok olaya yerel ve ulusal düzeyde rastlamak mümkündür. Örnek haberde olduğu gibi bazen çocukların en yakınındakiler bile çocuğun güvenliğini tehlikeye sokabilmektedir. “Şifre (parola) nedir?” uygulaması; çocuğa belirlenen kişiler ile oluşturulacak bir şifreleme sistemi sayesinde şifreyi bilmeyen şahısların güvenli olmadığını

çocuğun anlamasına ve ona zorla bir şey yapılmasına kalkışılması halinde gerekli güvenlik önlemlerini alarak kendisi korunmasına yardımcı olmasını içermektedir.

Örnek olarak çocuk; annesi, babası ya da kendisi tarafından belirlenen akraba veya aile dışından olsa bile güvendiği bir birey ile bilinmesi ve tahmin edilmesi zor olan bir şifre ya da parola belirleyebilir. Bu gizli şifreleme sistemi sayesinde çocuğun tanıdığı ya da tanımadığı kişiler tarafında özellikle ailevi bilgileri kullanılarak kaçırılma girişiminin önüne geçilebilir. Çocuk kendisinin yanına gelerek seni annene, babana, evine, okula, polise ya da herhangi bir yere götürmek için geldim diyen kişi karşısında olay anında iletişim araçları ile ailesine ulaşamazsa hemen “Şifre (parola) nedir?” uygulaması kullanarak şifreyi sorarak bunun doğruluğunu teyit edebilir. Şahıs şifreyi bilmiyorsa çocuk o kişi ile gitmez, gitmeye zorlanması durumunda ise gerekli basit yardım isteme teknikleri ile kendini koruyabilecek bir öz güvenlik sistemi kurabilir. Ayrıca bu şifreleme sistemi sadece kaçırılma olaylarını önlemek için değil çocuk güvenliği ilgili başka işlemlerde de kullanılabilir. Örneğin çocuk; kalabalık bir ortamda başına istemediği bir durum gelmesi ya da başka herhangi bir durumda tehlikede olduğunu şifreyi bilen bir kişiye söyleyerek haber vermek için de kullanabilir.

Toprak (2018) bu şifreleme uygulamasını ilk geliştiren kişidir. Çocuklar için hazırladığı hikâye kitabında; “Su” ismini verdiği çocuk karakterinin başına gelen bir kaçırılma olayı sonrasında çocuklara sadece annesi, babası ya da kendisinin belirlediği ve güvendiği kişiler ile paylaşacağı şifreleme sisteminden bahsetmiş ve çocukları bu teknik sayesinde kendilerini emniyete alabilecekleri konusunda bilinçlendirmeye çalışmıştır (Toprak, 2018, s. 68-69).

Çocuk Acil Durum Güvenlik Sistemi Uygulaması: Okullarda ani olarak ortaya çıkan doğal afet ya da asayiş ve güvenlik olayları sonucunda acil durumlar ortaya çıkabilir. Öğrenciler okul ortamındaki bu olaylara kayıtsız kalamazlar. Bu sebeple okulların her an acil olarak ortaya çıkabilecek durumlara karşı hazırlıklı olmaları gerekir (Çelik, 2004). Günümüzde dünyada ve Türkiye’de afetler başta olmak üzere acil durumlarda yapılması gerekenlerle ilgili çalışmalar çeşitli kurumların sorumluluğuna verilmiştir. Eskiye oranla günümüzde acil durumlarda yapılması gerekenlerle ilgili eğitimler, tatbikatlar ve hazırlıklar daha düzenli ve sistematik bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu değişimden okullar da nasibini almış durumdadır. Günümüzde okullarda ilgili kurumlar tarafından acil durumlarda yapılması gerekenlerle ilgili bilinçlendirme faaliyetleri de sürdürülmektedir.

Türkiye’de son zamanlarda acil durumlara hazırlık kapsamında atılan en önemli adımlardan birisi 112 Acil Çağrı Merkezi’nin hayata geçirilmesidir. Bu uygulama ile daha önce farklı

kurumlara ait 155-156-158-110-112-177 ve benzeri acil yardım telefonlarına yapılabilen acil yardım talep ve ihbarları artık “112 Acil Çağrı Merkezi Sistemi” üzerinden tek numara aranarak yapılabilmektedir (Acil Çağrı Merkezi, 2022). Bu uygulamadan önce polis, jandarma, ambulans ve itfaiye gibi acil durumlarda yardım kurumların acil çağrı numaralarının ayrı ayrı olması karmaşaya neden olabilmekteydi. Fakat bu uygulama ile acil durum mekanizmasının tek merkezden ve tek numara üzerinden yapılması acil durumlara hızla müdahale edilmesi anlamında büyük önem taşımaktadır. Okullarda da öğrencilerin acil bir durumla karşılaşmaları halinde sadece tek bir numara olan 112 Acil Çağrı Merkezi’ni aramalarını öğretmek eğitimcilere de çok büyük kolaylık sağlamaktadır. Bu çerçevede çocuklara seviyelerine uygun bir şekilde acil güvenlik sistemi uygulaması hazırlanmalıdır. Çocuğun başına bir olay gelme ihtimali oluştuğunda ya da başına bir olay gelmesi halinde kendi öz güvenliğini alabilmenin eğitimi acil güvenlik sistemi uygulaması ile verilmelidir. Bu eğitim tehlikeli-güvenli ve iyi-kötü kavramlarının öğretilmesi ve olası bir acil durum karşında çocukların yapmaları gereken “Çılgılık At ya da Bağır- Güvenli Yere Kaç-112 Ara Yardım Çağır” sloganı benzeri uygulama örnekleri ile çocuklara acil durumlarda yapmaları gerekenleri kapsamalıdır. Bu eğitim ayrıca olay sonrası çocuğun 112 Acil Çağrı Merkezi’ni ararken kendisine ait bilgileri en kısa ve en hızlı bir şekilde nasıl verebileceğini, nasıl yardım isteyebileceğini de kapsamalıdır. Elbette çocuk maruz kaldığı olayın telaşı ile çoğu zaman kendine ait en basit bilgileri bile doğru ve düzenli bir şekilde veremeyebilir. Bu bağlamda çocuk acil durum sistemi uygulamasına destek olacak ve öz çocuk güvenliği adına örnek gösterilebilecek bir uygulama olan öz çocuk güvenliği barkod uygulaması da yararlı bir uygulama olabilir.

Öz Çocuk Güvenliği Barkodu Uygulaması: Bir bilgi kodlama teknolojisi olan barkod teknolojisi; kodlanmış veriye optik okuyucularla erişilmesini sağlayan ara yüzler olup en sık kullanılan barkod türleri dik ve doğrusal barkod türüdür (Acartürk, 2012, s. 117). Günümüzde alışveriş, sağlık, eğitim ve ulaşım başta olmak üzere neredeyse insan hayatının bütün alanlarında yer eden barkod sistemi; en son dünya genelinde ortaya çıkan Coronavirus salgının yayılmasını önlemek amacıyla yaygın bir şekilde uygulanmıştır. Aynı süreçte Türkiye’de de barkod sistemi HES (Hayat Eve Sığar) sloganıyla etkili bir şekilde uygulanmıştır.

HES Kodu uygulaması, Covid-19 hastalığı açısından kontrollü sosyal hayat kapsamında, kişilerin herhangi bir risk taşıyıp taşımadığını kurumlar ve kişiler ile güvenli bir şekilde paylaşmaya yarayan bir uygulamadır (HES, 2022). Covid-19 hastalığına tutulanların

takibinin yapılabilmesi için pandemi sürecinde, Türkiye’de yaşayan bütün vatandaşlara E-devlet sistemi üzerinden bir HES kodu ve bununla birlikte bir barkod verildi. Bu barkod ve HES kodu sayesinde şahıslara ait bazı istenilen bilgilere ilgili kurumların kolay ve hızlı bir şekilde erişebilmesi ve kullanabilmesi sağlanmıştır.

Bu uygulamanın benzeri bir barkod uygulaması, öz çocuk güvenliği barkod uygulaması şeklinde tasarlanabilir. Yaşı küçük çocuklar başta olmak üzere hazırlanacak olan bir barkod sistemi ile çocuğun karşılaşacağı acil durumlarda ihtiyaç duyulacak bilgilerine erişilmesi sağlanabilir. Çocuğun T.C. kimlik numarası, adresi, baba ve anne iş ve iletişim bilgileri, kan grubu, kronik hastalıkları, engelli ise engellilik durumuna ilişkin bilgiler ile benzeri pek çok bilgi bu sisteme işlenebilir. Bu sayede oluşturulacak bu barkodun 112 Acil Çağrı Merkezi’ne entegrasi sağlanabilir. Oluşturulan bu barkod ya da sayısal kodun kolye, bileklik ya da başka şekillerde çocuğun üzerinde bulunması sağlanabilir ve çocuğa bunu taşıması öğretilir. Acil durumlarda çocuğun 112 Acil Merkezi’ni arayarak bu kodu yetkili kişilere vermesi sağlanabilir. Böylece 112 Acil Çağrı Merkezi çocuk ile ilgili acil ulaşılması gereken bilgilere vakit kaybetmeksizin ulaşabilir ve bu hızlı bilgi alışverişi sayesinde olaylara daha hızlı ve kontrollü bir şekilde müdahale edilebilir. Bu şekilde oluşturulabilecek öz çocuk güvenliği barkod sisteminin nasıl kullanılması gerektiği bütün çocuklara öğretilir. Özellikle zihinsel engelli çocuklar başta olmak üzere konuşma, görme ve duyma engelli çocuklara bu eğitim verilerek kendi öz güvenliklerini almaları sağlanabilir.

Öz Çocuk Güvenliği Rozeti Uygulaması: Okullar sadece yönetici, öğretmen ve öğrencilerin bulunduğu ortamlar değildir. Okullarda eğitimciler dışında da pek çok insan bulunmaktadır. Hademe, temizlik elemanı, bahçıvan, kantinci, servis görevlisi ve benzeri daha birçok unvan adı altında bireyler okullarda çocuklarla aynı mekanları paylaşmaktadır. Çocuğa tehlikenin nereden ve kimden geleceği hiçbir zaman belli değildir. Okullarda eğitimci kimliğinde bulunan kişiler, okuldaki görevine başlamadan önce devlet tarafından belirli bir süzgeçten geçirilerek istihdam edilmektedirler. Fakat aynı durum okulda bulunan diğer personel için söz konusu olmayabilir. Okullarda istihdam edilen personel için gerekli özen gösterilmeye çalışılmaktaysa da okul ve benzeri kurumlarda istihdam edilecek ama devlet tarafından ataması yapılmayan personelin denetlenmesi için illerde Valilik, ilçelerde ise Kaymakamlıklar bünyesinde Öz Çocuk Güvenliği Birimi kurulması sağlanarak bu konuda etkili bir denetim sistemi oluşturulabilir. Bu sistem bünyesinde adliye, güvenlik, sağlık, sosyal hizmetler ve benzeri kurum ve kuruluşların temsilcileri bulunabilir. Bu birime okullarda görev yapacak personelin adli, idari ve sağlık yönünden gerekli tahkikatını

yapabilecek yetkiler verilebilir. Sonrasında “Öz Çocuk Güvenliği Birimi” tarafından uygun görülen şahıslara çocukların bulunduğu kurumlarda görev yaptığı süreçte kullanacağı şahsa özel fotoğraflı, mühürlü, imzalı, onaylı “Öz Çocuk Güvenliği Rozeti” ya da yaka kartı şeklinde tanıtım kartı verilebilir. Bu uygulama daha da geliştirilerek tüm ülke genelinde yaygınlaştırılabilir. Daha sonra da okulda bulunan çocuklara Öz Çocuk Güvenliği Rozeti veya yaka kartı hakkında bilgi verilerek rozetin takılı olduğu kişilerin belirli güvenlik süreçlerinden geçerek okulla geldikleri bilgisi verilebilir. Bu rozeti ya da yaka kartını takmayan kişinin ise okulla herhangi bir ilişkisinin olmadığı belirtilerek bu kimselere karşı daha dikkatli olmaları yönünde uyarıda bulunularak kendilerini korumaları sağlanabilir. Bu sayede çocuklar belli ölçüde kendi güvenliklerini kendileri sağlayabilirler.

Güvenlik Kontrol Listesinin Kullanımı Uygulaması: Baysal (2005) yaptığı bir çalışma ile çocukların yaşadıkları mekanlarda yaralanma ve zehirlenme riskini değerlendirmeye yardımcı olacak kontrol listesi hazırlamıştır. Bu kontrol listesini “araçta güvenlik”, “kapalı ve açık yerlerde güvenlik”, “mutfakta güvenlik”, “banyoda güvenlik” ve benzeri kategoriler altında düzenlemiştir. Çalışmada bu listelerin kontrolü sonucunda ‘Güvenli Değil’ sonucuna ulaşılan ortamları güvenli hale getirmek için alınması gereken önlemlere de yer verilmiştir.

Bu uygulamaya benzer bir uygulama öz çocuk güvenliği eğitimleri kapsamında uygun yaş aralıklarına göre geliştirilebilir. Hazırlanacak olan “Öz Çocuk Güvenliği Kontrol Listesi” çocuklara uygulanabilir. Öğrencilere bu liste belirli aralıklarla uygulanarak kalıcı bir öğrenme sağlanabilir. Örneğin hazırlanacak olan “Öz Çocuk Güvenliği Kontrol Listesi” ile öğrencilere “evde öz çocuk güvenliği”, “okulda öz çocuk güvenliği”, “sokakta öz çocuk güvenliği” benzeri başlıklar altında kontrol listelerine yer verilebilir. Bu soru listeleri belirli periyotlarla kontrol edilip “Öz Çocuk Güvenliği Eğitimi Eksik” sonucunun çıkması halinde bu eğitimler yeniden verilebilir ve çocuklara yönelik güvenlik uygulaması önerileri hazırlanabilir.

Öz Çocuk Güvenliği El Kitabı Uygulaması: 2007 yılında Çocuk Hakları Ankara Çocuk Komitesi üyesi çocuklar; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNİCEF) ve Uluslararası Ticaret Odası (ICC) çalışanları ile birlikte “Çocuk Katılımı El Kitabı” isimli bir çalışma hazırlamıştır. Bu el kitabı çocuklar ve çocuklar için çalışma yapanlar için tasarlanmıştır. Çocuk katılımı, çocuklarla birlikte çalışma ve çocuk hakları komiteleri ile ilgili tecrübelerin paylaşımı ile taslağı oluşturulan el kitabı; Çocuk Hakları Komitelerinden, BM Çocuk

Haklarına Dair Sözleşmeden, çocukların demokratik karar süreçlerine katılımından, Çocuk Hakları İl Çocuk Komitelerinde ve çocuk haklarını içeren etkinlik ve oyunlardan oluşmaktadır. El kitabında yer verilen oyunları kullanarak çocukların katılım konusundaki fikirleri alınmaya çalışılmıştır (UNİCEF, 2010). Öz çocuk güvenliği eğitiminde de bu çalışmaya benzer bir el kitabı uygulaması devlet kurumlarının desteği ve çocukların da katılımın sağlandığı bir komisyon tarafından hazırlanabilir. “Öz Çocuk Güvenliği El Kitabı” hazırlandıktan sonra tüm çocuklara ulaştırılması sağlanabilir. Bu uygulama sayesinde çocukların kendi kendilerini nasıl korumaları gerektiği ile ilgili uygulamalar da dahil yararlı pek çok bilgiye daha kolay ve sistematik bir şekilde ulaşmaları sağlanmış olur.

Oyun ile Öz Çocuk Güvenliği Eğitimi Uygulaması: Bilişsel ve duyuşsal becerileri geliştirmede oyunlar büyük bir potansiyele sahiptir. Akılda tutabilme, karar verebilme, gözlemlleme, problem çözme ve yaratıcı düşünebilme gibi pek çok beceri oyunla kazandırılabilirdiğinden oyun oynamak eğitimin olmazsa olmazıdır (Uskan ve Bozkuş, 2019, s. 125). Oyunlar, öğrencilerin aktif olduğu, faaliyet ve etkinliklerini bireysel olarak sürdürebildikleri bir araç olmanın yanında onlara yaparak yaşayarak öğrenebilecekleri ortamlar sunar (Akın ve Atıcı, 2015, s. 78). Bu açıdan değerlendirildiğinde öz çocuk güvenliği eğitiminde de oyun ve oyunlar önemli bir yer tutar.

Bir çocuğun kendi öz güvenliğini alabilmesi en başta onun kendisine verilen hakları tanıması ve bunları özümsemesi ile mümkündür. Çocuğun evrensel anlamda sırtını dayayabileceği en önemli yasal çerçeve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’dir. Uluslararası düzeyde hakları olduğunu bilen çocuk kendi öz güvenliğini sağlaması açısından daha da bilinçli olacaktır. Bu bağlamda çocuklara çocuk haklarının öğretilmesi ve bu öğretim sürecinde oyunlardan yararlanılması etkili sonuçlar sağlar.

2014 yılından beri çeşitli destek ve hibelerle devam eden Sivil Düşün AB Programı çerçevesinde Genç Gönüllüler Derneği tarafında hazırlanan “Çocuk Hakları Sek Sek Oyunu (ÇHSSO)” bu konuya örnek teşkil edebilecek önemli bir çalışmalarda birisidir. (Sivil Düşün, 2022). Hedef kitle olarak ilkokul öğrencilerinin seçildiği “Çocuk Hakları Sek Sek Oyunu” projesi; çocuklara çocuk haklarının öğretilmesi amacı ile geliştirilen bir oyun halisinden oluşmaktadır. Bu oyun halısı üzerinde gruplar halinde karşılıklı yarışan çocuklar; çocuk haklarını hem eğlenerek hem de yaparak yaşayarak öğrenmektedirler (ÇHSSO, 2022).

“Çocuk Hakları Sek Sek Oyunu” projesi örneğinde olduğu gibi çeşitli oyun sistemleri geliştirilerek bu sistemler çocuklara verilecek öz çocuk güvenliği eğitiminde kullanılabilir.

Bu çerçevede teknolojik gelişmeler de dikkate alınarak öz çocuk güvenliği ile ilgili akıllı telefonlarda, bilgisayarda ya da tabletlerde oynanabilecek eğitsel oyunlar tasarlanabilir. Bu oyunlarda mevcut “Çocuk Hakları Sek Sek Oyunu” halı örneği de öz çocuk güvenliği eğitimi kapsamında hem çocuk hakları hem de çocuk güvenliği ile ilgili bilgi ve becerileri kazandıracak şekilde güncellenebilir. Örneğin oyun halısında dilekçe hakkı öğretilirken çocuklardan örnek olay canlandırmaları istenilerek bu olay sonrası nasıl davranılması gerektiğinin eğitimi de verilebilir.

Günümüzde birçok alanda kontrolsüz bir şekilde çocuklara yönelik özellikle cinsel istimara karşı güvenlik eğitimi verilmeye çalışılmaktadır. Hiçbir denetim ve takibin yapılmadığı, çocukların psikolojik durumlarının göz önünde bulundurulmadığı bu eğitimler çoğu zaman çocuklara fayda yerine daha çok zarar vermektedir. Öz çocuk güvenliği kapsamından özellikle de bu konu hakkında bir eğitim-öğretim stratejisinin geliştirilmesi çocuk güvenliği kapsamında büyük önem taşımaktadır. Abalı (2013, s. 28-31)’ya ait “Vücudum bana aittir” çalışmasındaki oyunlar ile çocuklara bedenlerinde kendilerine ait özel bölgeleri öğreten boyama etkinliği uygulamasında olduğu gibi Toprak (2018, s. 95-96) tarafından hazırlanan benzeri çalışmalar bu konuya örnek olarak gösterilebilir. Çocuğun vücudunda bulunan herhangi bir bölgeye (istisnai durumlar hariç) kimsenin dokunmasına izin vermemesi gerektiğini öğreten bu tarz uygulamalı eğitim ve oyunlar öz çocuk güvenliği eğitimi kapsamında kullanılabilir.

Öz Çocuk Güvenliği Eğitimi Destekleyici Diğer Uygulamalar: Çocuğun gözetilmesi, yetiştirilmesi, eğitim-öğretim ve toplum yaşamına hazırlanması; en basit haliyle çocuğun şimdiki ve gelecekteki yarar ve haklarının korunması ile sağlanır (İnan, 1980, s. 245-247). Bu bağlamda ülkeler oluşturdıkları çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla çocuk güvenliğini sağlamaya yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapmaktadır. Türkiye’de de çocukların kendi öz güvenliklerini sağlayabilmelerine yönelik olarak gerçekleştirilen pek çok uygulama mevcuttur. Çocuklara yönelik bu uygulamalara İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen bazı uygulamalar örnek gösterilebilir. Genel olarak Toplum Destekli Polislik bünyesinde gerçekleştirilen etkinlikler kapsamında yürütülen “Kanka Polisi” uygulaması ile çocuklara güvenlik ile ilgili konularda eğitimler verilerek çocukların bilinçlendirilmeleri amaçlanmaktadır. Örneğin Adana Emniyet Müdürlüğü Toplum Destekli Şube Müdürlüğü tarafından kreş öğrencilerine yönelik olarak pandemi sürecinde yapılması gerekenlerle ilgili bilgilendirme “Kanka Polis” uygulaması ile yapılmıştır. Bu eğitimlerin çocuklar üzerinde de olumlu etkileri olmuştur (İçişleri Bakanlığı,

2022). Ayrıca “Kanka Polisi” uygulaması çocukların bulunduğu okul, tiyatro, konser ve benzeri pek çok mekânda çocukların bilinçlendirilmesinde etkili olan bir proje örneğidir. Polis teşkilatı bünyesinde halen aktif olarak yürütölen “Kanka Polisi” projesinin güncel örneklerinden biri de çocukların güvenli internet kullanımıyla ilgili bilinçlendirilmelerini amaçlayan bilgilendirme videosudur. TRT Haber Youtube sayfasında yayınlanan “Kanka Polis Bilgilendiriyor” isimli videoda çocuklar, bilinçli internet kullanımı konusunda bilgilendirilmektedir (TRT, 2023). Bu uygulamaya benzer şekilde çocuk hakları ve öz çocuk güvenliği eğitiminde kullanılabilecek projeler tasarlanabilir. Bu projelerde çocukların ilgisini çekebilecek sinema, tiyatro, karikatür ve özellikle çizgi film karakterlerinden uyarlanan kahramanlar aracılığıyla çocuklara çocuk hakları ve öz çocuk güvenliği konularında bilgi ve beceriler kazandırılmaya çalışılabilir.

2.6. Eğitimde Çocuk Hakları

Ölkelerin, toplumların, medeniyetlerin gelişmesinde eğitimin önemli katkısı vardır. Ancak bu eğitimin kaliteli ve işlevsel bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Medeniyetlerin de ayakta durabilmesi ve gelişmesi nitelikli eğitim ile mümkün olabilir. Eğitimin öznesi bireydir. Her birey kendine özgü ve tekil olan değerli bir varlıktır. Bu nedenle hayata adım atılan ilk dönem olan çocukluk döneminde eğitim daha da fazla önem arz etmektedir. İnsan ve çocuk hakları kavramının; okul öncesi dönemden başlanarak ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde etkin bir şekilde eğitim hayatı içerisinde yer alması, bu hakların bireylerin hafızasında daha kalıcı yer etmesini sağlayacaktır. Çocukların insan hakları ve çocuk hakları hakkında eğitilmeleri; hümanist bir bakış açısıyla farklılıkları kabul eden, barışı savunan, seven ve sevmeyi bilen, sevgi ve saygı dolu bir dünyanın oluşması için son derece önemlidir (Durgut, 2014, s. 17).

Bireyde başkalarına karşı saygı duygusu geliştirmek insan hakları eğitimin en temel amacıdır. Bu anlamda bireye haklarını öğretmek ve bu hakları korumak için eğitim vermek gereklidir. Bu amaca ulaşmanın ilk yolu da erken yaşlardan itibaren insanlara demokratik ve haklara saygılı ortamlarda bu eğitimin verilmesidir. Çocuğun içinde yaşadığı ortamların demokratik ve insan haklarına saygılı ortamlar olması bu konunun benimsenmesinin özüdür. Hakların eğitiminde okul, sınıf ve öğretmenin etkisi de çok büyüktür (Kepenekçi, 2003).

Eğitimde çocuğu merkezine alan bir öğrenme ve öğretme yaklaşımı amaçlanarak uygun biçimde düzenlenmiş yöntemlerle hazırlanmış çocuk hakları eğitimi bireylerin bütün hayatına yön verebilecektir. Çocuk merkezli bu hakların eğitiminin sağlıklı bir biçimde

işleyebilmesi için kaynakların harekete geçirilmesi, ilke ve politikaların açıkça tanımlanması, kamuoyu duyarlılığının artırılması ve etkili bir denetim mekanizmasının kurulması, ulusal vizyon, strateji ve hedeflerin belirlenmesi, eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve başarı için standartların konulması gerekmektedir (Kop ve Tuncel, 2010).

Çocuğun gelişimde önemli bir yeri olan çocuk hakları eğitimi; çocuğun toplumsal hayata sorumlu bir birey olarak hazırlanması bakımından da önemli bir araçtır. Çocukların hayatı; hakları çerçevesinde öğrenmesi ve anlamlandırması, haklarını soyutlaştırılarak yaşamın her yerinde bu düşüncenin varlığını hissederek yaşaması ve bu değerlerinin bilincinde yaşam kalitesini canlı tutabilmesi erken yaşlarda alabileceği çocuk hakları eğitimi ile mümkün olabilir. Bu nedenle çocuk hakları eğitimi ailede başlayarak çocuğun okullaşmaya başladığı ilk dönemden itibaren üzerinde önemle durulması gereken bir olgudur. Çocuğun kendi yaşamından örnekler ile sınıf ve okul ortamında hayata geçebilecek güzel, etkili, işlevsel bir çocuk hakları eğitimi; haklar konusunda çocukların farkındalığının artırılarak çocuk haklarının korunması ve tanıtılması açısından çok yararlı olacaktır.

Özetle çocuk hakları eğitimi, çocukların en başta insan olarak haklarını kavramaları ve bu haklara sahip çıkmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü haklarını kavrayan, koruyan ve sahip çıkan çocuk özel ve toplumsal hayatında başkalarının da haklarına saygı duyar ki bu da eğitimin sağladığı en önemli kazançtır.

Her ne kadar çocuk hakları eğitimine ilişkin yasal kaynakların evrensel bir boyuta sahip olduğu bir gerçek olsa da çocuk haklarının yaygınlaştırılması, korunması, uygulanması bakımından günümüzde çoğu ülkelerin bu konudaki çaba ve faaliyetleri yetersiz kalmaktadır. Bu gerçekten hareketle çocuk haklarının özellikle erken yaşlardaki bireylere eğitim ve aile kurumundaki yaşantılar yardımıyla öğretilmesi; ardında da davranış haline getirilmesi, bu yetersizliğin giderilmesi noktasında önemli bir adım olacaktır (Dündar ve Hareket, 2016, s. 87).

Çocuk hakları eğitiminin ve öğretiminin gerçekleştirilebilmesi sürecinde zamanının büyük bölümünü okul ortamında geçiren çocuk için; başta öğretmen olmak üzere velilerin, okul yöneticilerinin, ders kitapları ile öğretim programlarının önemli role sahip oldukları bir gerçektir. Bu anlamda çocuk haklarının istenilen şekilde ve düzeyde bireylere kazandırılabilmesinin; velilerin, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve öğrencilerin çocuk hakları konusuna ilişkin algılarına, tutumlarına ve bilgi düzeylerine; bununla beraber hazırlanan öğretim programlarının içeriğine ve uygulanma biçimine bağlı olduğu

düşünülmektedir. Bu noktada bireylerin ilk eğitimlerini aldıkları okul olan evlerdeki ilk öğretmenleri olan anne ve babaların bu konuya bakış açısı, bilgi ve tutumları son derece önemlidir. Aile, çocuk hakları eğitiminin verildiği en önemli yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailenin sosyo-ekonomik yapısı ve eğitim düzeyi, çocuk hakları konusundaki eğitim ile bu hakların kullanılabilmesi ortamların yaratılmasında etkili olmaktadır (Ersoy, 2012).

2.7. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Ders Kitapları

Dünya var olduğu günden beri bireyi ilgilendiren tüm sorunlar sosyal bilim disiplinlerinin kapsamında kendinde yer bulmuştur (Bektaş, 2019). İnsanlık var olduğu günden beri topluluk halinde yaşamayı ve bu toplulukları birlik içinde tutmayı amaç edinmiştir. Biyolojik bir varlık olan insanın toplumun bir üyesi haline gelmesi; toplumda ondan önce var olan kuralları öğrenmesi, değer ve inançları benimsemesi, kendine verilen rolleri oynaması ile mümkün bir hale gelmiştir (Aziz, 1982). Bu toplumsallaşma hareketi önceleri insanların küçük topluluklar oluşturması ile devam etmiş daha sonra ise bu topluluklar büyüyerek ulusal toplulukların oluşmasını sağlamış ve vatandaşlık kavramını ortaya çıkarmıştır. Kökeni Antik Yunan dönemine dayanan, yasal bir statü olarak bir devlet veya millet tarafından bireye atfedilen ve toplumsal değişimlerle biçimlenen vatandaşlık kavramı; günümüzde küreselleşme ile birlikte devlete yasal bağlılığın ötesinde toplumsal yaşama katılımı da içermektedir (Ersoy, 2019; Merey vd., 2012).

Eğitimin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Tarih sahnesinde her millet kendine özgü bir eğitim sistemi uygulamıştır. Bu sistem o toplumun ekonomik, kültürel, sosyal ve politik değerlerini yansıtacak şekilde kurgulanmakta ve geliştirilmektedir (Altınok, 2021, s. 8). Demokrasi ile yönetilen rejimler bilinçli vatandaşlara ihtiyaç duyar. Bu nedenle vatandaşlık ve demokrasi arasında doğrudan bir bağ vardır (Ersoy, 2019). Dolayısıyla demokratik ülkelerde mutlaka vatandaşlık eğitimine önem verilir. Bu doğrultuda tüm uluslar kendilerince bilinçli bir yurttaş yetişmenin gayreti içinde olmuştur. Bilinçli yurttaşların yetiştirilmesinde en önemli misyon eğitim sistemlerine yüklenmiştir. Sosyal bilimlere; değişkenlik gösteren ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek gayesi doğrultusunda sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri harmanlayarak kullanan bir öğretim programıdır (Turan, 2019). Milletini, bayrağını, vatanını ve devletini her durum ve şartta koruyan, savunan; milli, manevi ahlaki değerlere bağlı ve bu değerlerin bilincinde etkili ve sorumlu bireyler ancak etkili bir sosyal bilgiler

öğretimi ile yetiştirilebilir (Yıldırım, 2019). Günümüzde Türkiye’de de vatandaşlık eğitimine büyük önem verilmektedir. Türkiye’de vatandaşlık eğitimi daha çok Sosyal Bilgiler dersi kapsamında verilmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin tanımı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda şu şekilde yapılmaktadır:

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005)

Öğretim programı bir dersin genel amaçlarını ders aracılığıyla öğrencilere kazandırılması hedeflenen kazanım, beceri, değer, kavram vb. unsurlar ile öğrenme-öğretme sürecine ilişkin önerilerin yer aldığı bir kılavuzdur (Turan, 2020). Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi de amaçları bakımından değerlendirildiğinde; hak ve sorumluluklarını bilen, etkin, üretken ve karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen aktif insan tipleri ve iyi vatandaşlar yetiştirmek ideali bulunan derslerden biridir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012). Tanımlarda da anlaşılabileceği üzere etkin vatandaş yetiştirmek adına kullanılan bu eğitim sistemin bir parçası olan Sosyal Bilgiler dersinin daha iyi anlaşılması, özellikle Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın daha çok incelenmesi ve araştırılması ile mümkün olabilir.

Sosyal bilimlerin alanı ve kapsamı içerisine giren disiplinlerden yararlanarak etkin vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan Sosyal Bilgiler dersi bir ilköğretim dersi (Bektaş ve Turan, 2022b). Çocuğun yakın çevresini tanımasına, vatan ve yurt sevgisini artmasına, duyu düşünce dünyasını geliştirmesine, olaylara neden-sonuç ilişkisi kurmasına, araştırma yeteneğini geliştirmesine Sosyal Bilgiler dersi yardım etmektedir (Meydan, 2011).

Osmanlı Devleti zamanında sosyal bilgiler kapsamında sayılabilecek ilk dersler; II. Abdülhamit’in devlet yönetiminde olduğu yıllarda İptidailer adı ile bilenen ilköğretim programlarında “Mülâhhas Tarih-i Osmanî ve Muhtasar Coğrafya-yı Osmanî” olarak verilmekteydi. Daha sonra 1904 yılında programda gerçekleştirilen değişiklik ile Coğrafya, programdan çıkarılmış ve sadece “Mülâhhas Tarih-i Osmanî” dersi programda kalmıştır. Eğitim süresinin altı yıla çıkarıldığı 1913 yılında ise Tarih ve Coğrafya dersleri ile birlikte “Malûmat-ı Medeniye ve Ahlâkiye ve İktisadiye” adında İnsan Hakları ve Vatandaşlık konularını içeren dersler programa eklenmiştir (Öztürk, 2007). 7-8 Mart 1923 tarihli Maarif Vekili İsmail Safa (Özler) yönetiminde çıkarılan “Maarif Misakı” adlı genelge ile sosyal bilgilerin idari anlamda temelleri belirlenmiştir. Ortaöğretimin birinci kısmında yer alacak bilgilerin hayata dair olması gerektiği ve bu şekilde yetişen bireylerin daha güvenli bir hayat

idame ettirecekleri bunun ile birlikte dil, tarih ve buna benzer konuların ise lise ve meslek okulları düzeyinde verilmesinin daha uygun olacağı genelgenin “Tedrisatın Gayeleri” kısmında belirtilmiştir (Demirci, 2019). Türkiye’de sosyal bilgiler kapsamındaki dersler Cumhuriyet Döneminin başından itibaren okutulmuş ve bu derslere 1924 ve 1926 yıllarında yayınlanan İlkokul Programında yer verilmiştir. 1926 senesinde hazırlanan programda; ilkokullarda Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık dersleri, Sosyal Bilgiler içeriğine uygun olarak 4. ve 5. sınıflara haftalık ikişer saatten toplamda altı saat olmak üzere yer almıştır (Bektaş ve Turan, 2022a; Can, Yasar ve Sözer, 1998). 1930, 1936 ve 1948 yıllarında ise programda Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri ayrı ayrı ele alınmıştır (Kaymakçı, 2009).

Türkiye’de 1962 yılında gelinceye kadar ilkokullarda Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri ayrı birer ders olarak okutulurken 1962 yılında bu dersler Toplum ve Ülke İncelemeleri adı altında birleştirilerek tek ders haline getirilmiş ve daha sonra 1968-1969 öğretim yılından itibaren yerini Sosyal Bilgiler dersine bırakmıştır. 1973-1974 öğretim yılından itibaren ise ortaokullara Sosyal Bilgiler dersi yaygınlaştırılmıştır. 1985-1986 öğretim yılında gelindiğinde Sosyal Bilgiler dersi kaldırılmış ve yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri gelmiştir. Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri daha sonra 1998-1999 öğretim yılından itibaren kaldırılarak tekrar bu dersler yerine Sosyal Bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır (Turan, 2016). Bu dersin öğretim programları 1998, 2005 ve 2017 yıllarında değiştirilmiştir (Çatak, 2005). 2005-2006 öğretim yılından itibaren eğitim sisteminde yapılandırmacı anlayış benimsenmiştir. Bu anlayış ile birlikte öğretim programları sadece bilgi aktarma şekilde değil; bilgi ile beraber beceri, değer, kavram öğretimi vb. hususları da kapsayacak şekilde hazırlanmaya başlanmıştır. Demokratik bir şekilde var olan toplumlarda sosyal bilgiler öğretiminin temel amacı, bireylerde yorumlama, problem, karar verme, çözme ve öneride bulunma gibi önemli becerileri geliştirmesine olanak sağlamaktır (Canbaba, 2020; Turan, 2021). Bilgiyi elde eden çocuklar bu bilgiler çerçevesinde bilgileri yaşamlarında kullanabilmeli, değerlerini anlayarak inceleyip, tutum ve davranışlarını buna uyacak şekilde geliştirmeli ve etkin vatandaş olarak toplumsal yaşam, problemlerin çözümünde yer alabilmelidir (Aksoy, Akbaba ve Kılcan, 2019). Topluma uyumlu ve yetkin bireyler yetiştirmek Sosyal Bilgileri en temel amacı olmalıdır. 2005 yılında bu bakış açısıyla Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 2017 yılına kadar kullanılmış, aynı yıl yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı hazırlanarak uygulanmaya başlanmıştır (Bektaş ve Turan, 2022b).

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından öğretim programları geliştirilmektedir (Köksal, 2019; 44). Yeni ilkokul ve ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Türkiye’de 2017 yılında kabul edilerek 2017-2018 öğretim yılından itibaren uygulamaya başlamış ve yeni öğretim programı 2017-2018 öğretim yılında dördüncü ve beşinci; 2018-2019 öğretim yılından itibaren ise tüm sınıflarda uygulanmaya başlanmış ve 2018 yılında güncellenerek son hali verilmiştir (Turan, 2018).

Bir dersin genel amaçlarını, ders aracılığıyla öğrencilere aktaran ve kazandırılması hedef olarak belirlen kazanım, beceri, değer, kavram vb. unsurlar ile öğrenme-öğretme sürecine ilişkin önerilerin yer aldığı adeta bir kılavuz görevi yapan öğretim programıdır. 2018 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında; “Milli Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları” ve “Programların Perspektifi” başlıkları altında programın vizyonu ve temel yaklaşımını şu cümleler ile ortaya koyularak ifade edilmiştir:

Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır (MEB, 2018).

Köksal (2019)’a göre; yüklendiği iş dolayısıyla bağlayıcı ve önemli metinler olan öğretim programları hukuki bir zeminde olmak zorundadır. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı dahil olmak üzere tüm öğretim programları 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanmıştır. Hem Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı hem de bütün öğretim programları bu amaçları gerçekleştirme yöneliktir.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı yedi öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmış olup isimleri şöyledir: “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar”

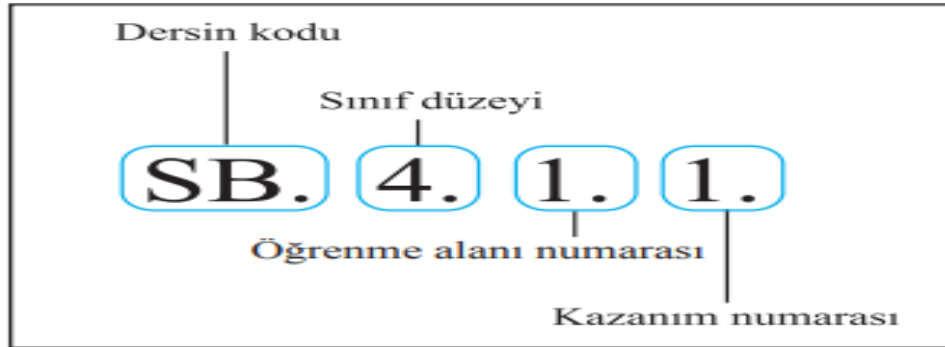
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki öğrenme alanları, kazanımların öğrenme alanlarına göre dağılımları ve süreleri ise aşağıda Şekil 1 ‘de gösterilmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Süreleri

SINIFLAR	4. SINIF			5. SINIF			6. SINIF			7. SINIF		
ÖĞRENME ALANI	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı (%)	Ders Saati
BİREY VE TOPLUM	5	11,1	12	4	13	14	5	11,1	12	4	11,1	12
KÜLTÜR VE MİRAS	4	13	14	5	16,6	18	5	20,4	22	5	27,8	30
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	6	18,5	20	5	16,6	18	4	13	14	4	13,9	15
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	5	14,8	16	5	13	14	4	11,1	12	4	11,1	12
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	5	16,6	18	6	16,6	18	6	16,6	18	6	13,9	15
ETKİN VATANDAŞLIK	4	13	14	4	11,1	12	6	14,8	16	4	11,1	12
KÜRESEL BAĞLANTILAR	4	13	14	4	13	14	4	13	14	4	11,1	12
TOPLAM	33	100	108	33	100	108	34	100	108	31	100	108

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Süreleri (MEB, 2018)

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar, öğrenme alanlarına göre numaralandırılmıştır. Aşağıda bulunan Şekil 2 'deki görsel ise dersin kodu, sınıf düzeyi, öğrenme alanı numarası ve kazanım numarasına örnek olması adına verilmiştir. Kazanımlarla ilgili sınırlamalar ile açıklamalar kazanımı izleyen satırda ifade edilmiştir.

Şekil 2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Şema (MEB, 2018)

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının en temel amacı; toplumların geçmişleri ile bağ kurarak ileri ki yıllarda ülkeleri adına bilinçli ve vatansever yurttaş yetiştirmektir. Bu amaç

doğrultusunda ülkelerin sorumluluk sahibi olmuş aktif bir vatandaş yetiştirme adına öğrenciler için kullanılabileceği en önemli eğitim programı Sosyal Bilgiler Öğretim programıdır.

Sönmez'e (1997) göre sosyal bilgiler; "toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ile bu sürecin arkasından var olan dirik bilgiler olarak tanımlanabilir". Doğanay'a (2002) göre sosyal bilgilerin konusu insanlar ve onların yaşamlarıdır. Aslında sosyal bilgiler çok disiplinli ve disiplinler arası bir alandır. Bu mevcut durumu nedeniyle tarih ve coğrafyaya göre daha zor tanımlanır. Bütüncül ve disiplinler arası olması sosyal bilgilerin temel alınan iki ayırıcı özelliğidir.

Bir dersin ne öğreteceği ve o dersin nasıl yapılacağı hakkındaki bilgi veren en önemli unsur ders kitaplarıdır. Ulusal anlamda müfredatta var olan temel amaç ve hedeflere ulaşmak için kazanımların, kavramların, değer ve becerilerin öğrencilere aktarılmasını amacı ile okullarda okutulan temel materyal ders kitaplarıdır (Doğan ve Torun, 2018). Bu bakımdan ders kitapları hem öğretmenler hem de öğrenciler için büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda ders kitapları, eğitim programlarını şekillendiren eğitim ve öğretimin temel unsurudur (Karaca, 2022).

Eğitim sisteminin amacına uygun vatandaşlar yetiştirilmesi, iyi yetişmiş donanımlı öğretmenlerin varlığı ile mümkün olacaktır (Gedik, 2019). Bu anlamda iyi yetişmiş donanımlı öğretmenlerin derslerde öğretmek istediklerini düzenli bir şekilde yapmasına olanak sağlayan ders kitapları olacaktır. Ders kitapların incelenmesi ve bu çerçevede araştırmalar yapılarak bu eğitim aracının daha da geliştirilmesi gelecek nesillere yapılabilecek en değerli yatırımların başında gelmektedir.

2.8.Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği

Sosyal Bilgiler dersi coğrafya, tarih, sosyoloji, hukuk, ekonomi, felsefe ve psikoloji gibi pek çok disipline ait konuları da içinde barındıran ve sentezleyen bir derstir. Sorumluluklarını bilen iyi bireyler yetişmesinde büyük katkısı bulunan Sosyal Bilgiler dersinin çocuk hakları eğitimi konudaki yeri ve önemi çok büyüktür. Çocuklara, çok disiplinli bir eğitim alanı olan çocuk hakları konusunda en temelinde bilgi aktarımı yapabilecek en önemli derslerin başında Sosyal Bilgiler dersi gelmektedir. Çocukların kendilerini en iyi anladıkları ve dış dünyayı ile en iyi etkileşim sağladıkları en önemli dönemlerin başında gelen ve okula devam ettikleri 4. sınıf düzeyinde çocuk hakları bakımından etkili bir eğitim Sosyal Bilgiler dersi ile başlayabilir.

Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi’nde 1924, 1926, 1936, 1948, 1962, 1968, 1998, 2005, 2018 ve 2019 yıllarında sosyal bilgiler öğretimi konusunda çalışmalar yapılarak öğretim programı temelinde çeşitli düzenlemelerin yapıldığı bilinmektedir. Fakat Türkiye’de 1968 yılı öncesinde Sosyal Bilgiler dersinin olmadığı, bu derslerin yerine hem ilkokul hem de ortaokullarda Tarih, Coğrafya ve Yurt (Yurttaşlık) Bilgisi derslerinin okutulduğu bilinmektedir (Turan, 2018). Özellikle 1968 sonrası gelişmeler Sosyal Bilgiler öğretimi açısından önemlidir ve bu önemde halen devam etmektedir. Sosyal Bilgiler öğretiminde eskiye oranla daha fazla öğrencilere yönelik etkinliğin kullanıldığı söylenebilir (Altınok, 2021, s. 8-9). Bu gelişmelerden aynı şekilde çocuk hakları da nasibini almış ve günümüzde özellikle çocuk haklarının Sosyal Bilgiler dersinde görünürlüğü oldukça artmıştır. Bu artışın devam etmesi ve özellikle haklarını bilen çocukların bu haklar doğrultusunda kendi haklarına sahip çıkabilmesi adına çocuk güvenliği eğitimleri alabilmesi çocukların yetişmesi açısından daha da yararlı olacaktır. Ayrıca hazırlanacak olan çocuk güvenliği ve öz çocuk güvenliği eğitim modülünün tümleşik bir şekilde verilmesini sağlayabilecek en önemli derslerin başında da Sosyal Bilgiler dersi gelmektedir. Çünkü geleceğin yurttaşlarının yetişmesinde en büyük paya sahip olan Sosyal Bilgiler dersi aynı zamanda hayatın içinde yer alan sosyal hayat konularını da kapsadığı için öz çocuk güvenliği eğitimi konusunda Sosyal Bilgiler dersi ve bu dersin öğretmenleri büyük önem arz etmektedir. Çocuk hakları ile ilgili pek çok kazanımın yer aldığı Sosyal Bilgiler dersi programına dahil edilebilecek olan öz çocuk güvenliği eğitimi, çocukların hem kendilerine özgüven duyarak yaşamalarına hem de başlarına bir şey gelmeden önce bilinçlenerek kendi kendilerini korumalarına katkı sağlayacaktır. Mevcut kurumsal düzen dahilinde bir çocuğun başına bir olay gelmesi durumunda hali hazırda bütün kurumlar bir şekilde görevini en üst düzeyde yapmaktadırlar. Türkiye’de bir çocuğunun saçının bir teline dahi zarar gelse; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere konu ile alakadar tüm kurumlar gerekeni yapmak için işbirliği içinde çalışmaktadır. Bu güçlü yapıya daha da destek olmak için çocuğun başına bir olay gelmeden önce koruyucu güvenlik önlemleri çerçevesinde çocuklara öz çocuk güvenliği eğitimi verilmesinin çocukların güvenliğini artırmak adına oldukça yararlı bir uygulama olacağı düşünülmektedir.

2.9.İlgili Araştırmalar

Toplumsal hayat içerisinde çocuk haklarının tanıtılması, yaygınlaştırılması, korunması ve geliştirilmesine yönelik olarak yapılan araştırmalar konu ile ilgili başka araştırmalara da öncülük edecektir (Yel ve Hareket, 2021). Bu doğrultuda çocuk hakları ve çocuk güvenliği

ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen her çalışma büyük önem taşımaktadır. Bu bölümde çocuk hakları ve çocuk güvenliği eğitimi alanında yurt içi ve yurt dışında yapılmış bilimsel çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.

2.9.1. Çocuk Hakları ile İlgili Araştırmalar

Chaney (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmada; altı farklı ülkede çocuk haklarının geliştirilmesi süreçlerine ilişkin sivil toplumun sahip olduğu rol teorik açıdan ele alınarak analiz edilmiştir. Konuya ilişkin özellikle Sudan ve Mısır'da uygulanan politika ve uygulamalara değinilmiştir. Araştırma sonucunda, mevcut politika ve uygulamaların Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde; çocuğun şiddet görmesi, eğitim alma, sağlıklı olma, zorla evlendirilme ve ayrımcılık gibi konularda birçok tutarsızlık oluşturduğu görülmüştür. Devletlerin mevcut özelliklerine bakılmaksızın bütün sivil toplum örgütleri tarafından çocuk haklarının yaygınlaştırarak gerçekleştirilmesi konusunda daha çok ilerleme sağlanması için devletlerin kendi eylem planlarını geliştirmeleri gerektiği önerisinde bulunulmuştur.

Dündar ve Hareket (2017) yapmış olduğu araştırmada, Türkiye'de çocuk hakları ile ilgili yapılmış tezleri incelemişlerdir. Araştırma çerçevesinde 133 lisansüstü tez incelenmiş ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma kapsamına alınan tezler çalışmaların genel kategorisi, yayın yılı, yayın dili, konu alanı, danışmanın akademik unvanı, üniversitesi, enstitüsü, araştırmada kullanılan yöntem ve desen, örneklem çeşidi, örneklem türü, örneklem yönetimi, örneklem sayısı, araştırmadan veri toplama araç ve analiz yöntemleri açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında bu konu hakkında çalışmalar yürüten araştırmacılara ve ilgili konu bağlamında gerçekleştirilecek yeni bilimsel araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Churc ve Bateman (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada; öğretmenlerin okul öncesi çocuklarının normal hayatta gündelik aktivitelere katılımlarını ne şekilde teşvik ettiklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Dört ila altı yaş arasındaki çocuklarla gerçekleştirilen araştırmada öğretmenlerin açıklayıcı konuşmalarındaki katkılarının erken öğrenme ortamlarında, belirli eylem yörüngeleri yaratabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi çocuklarının katılım haklarının desteklenmesi yönünde öğretmenlere yönelik tavsiyeler geliştirilmiştir.

Hareket (2019) tarafından 174 temel eğitim bölümü öğrencisi ile gerçekleştirilen araştırmada öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin bilişsel yapılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya katılanların öğrencilerin bağımsız kelime ilişkilendirme testine verdikleri

cevaplar araştırmanın veri kaynağını oluşturmaktadır. Bu verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz doğrultusunda, çocuk haklarına yönelik sahip olunan bilişsel yapılar sekiz farklı başlık altında toplanmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların çocuk hakları konusundaki bilişsel yapılarının daha çok negatif statü haklarını ifade eden temel yaşam gereksinimleri olan yaşama, güvenlik, kişi bütünlüğü ve dokunulmazlığı gibi haklar çerçevesinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bunun ile birlikte eğitim ve sağlık hakkı gibi hakları ifade eden pozitif statü haklar ve siyasi yaşama katılım, vatandaşlık ve dernek kurma hakları gibi haklar olarak ifade edilen aktif statü haklarına ilişkin katılımcıların sahip olduğu bilişsel yapıların ise son derece dar bir kapsamda olduğu değerlendirilmiştir. Araştırmada genel olarak katılımcıların çocuk hakları konusundaki farkındalıklarının geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır

Correia vd., (2020) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin çocukların katılım haklarına dair görüşleri incelenmiştir. Araştırma Lizbon'daki okullarda görevli yaşları 26 ile 60 arasında değişen 59 okul öncesi öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin fikirleri amaca yönelik olarak tasarlanmış nitel bir görüşme kullanılarak alınmış ve öğretmen kümelerinin profilleri belirlenmiştir. Araştırma sonucunda dört öğretmen profili önerilmiştir. Profillerde, yılların mesleki deneyimi ve kurum türü ile önemli ölçüde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular, öğretmenlerin bu hak hakkındaki konumlarını daha iyi anlamamıza yardımcı olacak bilgiler sunmaktadır

Çelik ve Merey (2020) tarafından yapılan araştırmada ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuklara tanınan yaşama hakkı, gelişme hakkı, katılım hakkı ve koruma hakkına yer verilme durumu incelenmiştir. Araştırma sonucunda ders kitaplarında katılım ve koruma hakları ile ilgili ifadeler daha az, çocukların gelişimsel ve yaşamsal hakları ile ilgili ifadeler ise daha çok yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Frödén ve Tellgren (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırma; popüler kültür temalı bir proje aracılığıyla bir anaokulundaki çocukların insan haklarına saygılı uygulamalarını bütünleştirmeye yönelik bir yıllık bir süreci araştıran bir saha çalışmasına dayanmaktadır. Makalenin iki yönlü amacı, çocukların eğitici katılımcı deneyimlerini göstermek ve bunları öğretmenin hem çocukların kolektif failliğini hem de bireysel katılım kapasitelerini kabul etmesiyle ilişkilendirmektir. Araştırmada kullanılan yöntem; yapılandırılmış mülakatlar ve video ile belgelenmiş katılımcı gözlemler olup araştırmada veriler ise temel olarak saha

notları, video kayıtları, fotoğraflar ve transkriptlerden oluşmaktadır. Araştırmada sonuçlar; öğretmenlerin çocukları bilgili uzmanlar, yetkin çatışma çözücüler, yansıtıcı ve ilgili uygulayıcılar olarak gördüklerini ve bu anlamda hareket etmeleri için olanaklar sağladıklarını göstermektedir. Ayrıca haklara saygılı bir okul öncesi ortamı oluştururken çocukların hem bireysel hem de kolektif hak ve sorumluluklarını göz önünde bulundurmak, çocukların görüşlerini istedikleri gibi ifade edebilme ve çocukları anlayarak onlara karşı daha anlayışlı davranılması gibi hususlarda olumlu etkiler oluşturduğu görülmüştür.

Hareket (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada geleneksel Türk çocuk oyunlarının çocuk hakları ile ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma çerçevesinde literatür taraması yöntemi ile 1677 Türk çocuk oyunu içerik olarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda geleneksel Türk çocuk oyunlarının Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi açısından çocuğun gelişimi ve katılımı temel hakları başta olmak üzere sekiz farklı gelişim alanıyla örtüşen bir içerik sunduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Türk çocuk oyunlarına ilişkin toplumsal farkındalık gelişiminin olumlu yönlerine ilişkin bazı tespitler ortaya konulmuştur.

Hareket ve Altınok (2020) tarafından nicel araştırma yaklaşımına uygun olarak ilişkisel tarama deseninde tasarlanmış araştırmada: sınıf öğretmeni adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarıyla kültürler arası duyarlılık düzeyleri arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının cinsiyete göre kültürler arası duyarlılık puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı, çocuk hakları tutum puanlarının ise kadın adaylar lehine anlamlı farklılaştığı belirlenmiştir. Araştırmanın önemli bulgularından bir diğeri ise adayların, kültürler arası duyarlılık puanları ile çocuk haklarına yönelik tutum puanları arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin varlığıdır. Araştırmada öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarının ve kültürel farklılıklara duyarlılık düzeylerinin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Şen (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, insan hakları, çocuk hakları ve insan hakları eğitime ilişkin akademik dünyada yaygın kabul gören perspektiflerin bir derlemesi yapılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle insan hakları kavramının ayırt edici özelliklere ve bazı eleştirilere yer verilmektedir. Daha sonra çocuk haklarının gelişimi ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin eğitimsel boyutu incelenmektedir. Çalışmanın son bölümünde Türkiye'deki Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin raporlarına yansıyan çocuk hakları sorunları ve Türkiye insan hakları eğitimi reformu hakkında bilgilere yer verilmektedir.

Balcı ve Şeren (2021) tarafından yirmi beş 4. sınıf öğrencisiyle gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerin çocuk haklarına yönelik algılarını oyun ve etkinlikler yoluyla iyileştirmek ve geliştirmek hedeflenmiştir. Araştırmada uygulama öncesinde öğrencilerin sırasıyla en çok eğitim hakkı, oyun/eğlenme hakkı ve yaşama hakkı ile ilgili, en az ise vatandaşlık hakkı, sağlık hakkı ve korunma hakkı konularında bilgi sahibi iken, uygulama sonrasında en çok yaşama hakkı, korunma hakkı ve vatandaşlık hakkına değindikleri sonucuna ulaşılmıştır. Uygulama öncesinde neredeyse hiç değinilmeyen korunma hakkına da uygulama sonrasında birçok çocuğun yer verdiği görülmüştür. Uygulama sonrasında tüm temalarda uygulama öncesine göre kodlara ilişkin frekansların arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma sonrasında öğrencilerin uygulamaya ilişkin olumlu tutumlar geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çelik ve İlhan (2021) yaptığı araştırmada; çizgi romanlar araştırma için materyal olarak kullanılmıştır. Bu amaçla ile evrensel bir konu olması ve erken yaşlarda bilinç oluşturması için Çocuk Hakları Evrensel Beyanname'si'nden yararlanılarak hazırlanan “Sadece Biriyim” adlı dijital çizgi roman; çocuk hakları çerçevesinde ele alınarak Sosyal Bilgiler dersi 4., 5. ve 6. sınıf “Birey ve Toplum” ve “Etkin Vatandaşlık” gibi öğrenme alanları kazanımlarında materyal olarak geliştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmada materyal hazırlanmasında Pixton isimli Web 2.0 aracından faydalanılmıştır. Araştırma sonunda eğitimci veya araştırmacılara derslerde kullanılmak amacıyla hazırlanacak olan dijital çizgi romanların oluşturulması ve geliştirilmesi ile ilgili çeşitli öneriler sunulmuştur.

Hareket ve Kartal (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada nitel bir araştırma deseni olan meta-sentez yöntemi kullanılmıştır. Araştırma on dört bilimsel makale ve yedi ulusal tez (bir doktora tezi ve altı yüksek lisans tezi) olmak üzere yirmi bir nitel araştırma üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda ilkokullarda öğrenci haklarına ilişkin araştırmaların çoğunda katılım hakkının ele alındığı, bununla birlikte bazı çalışmalarda ise öğrencilerin eğitim hakkı ve çocuk hakları konusunda farkındalık yaratmaya odaklanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sural ve Aksoy (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada kamu ilkokullarında öğrenim gören 4. sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırma Ankara ilinin farklı ilçelerinde bulunan 413 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 4. sınıf öğrencilerinin çoğunluğunun “hak” kavramı hakkındaki bilgilerinin sınırlı olduğu, öğrencilerin öncelikli olarak kabul ettikleri

haklarının ekonomik, sosyal ve kültürel haklar olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin önemli bir bölümü haklarının ihlal edilmesi durumunda tepkisiz kalacakları yanıtını vermiştir.

2.9.2. Çocuk Güvenliği ile ilgili Araştırmalar

Aydın ve Gündüz (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada yerel yönetimlerin çocuk güvenliğinin sağlanması konusundaki katkısı ve rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada çocuk güvenliği ile yerel yönetimlerin ilişkisi sosyal hizmetler, çocuk kayıpları ve çocuk suçluluğu çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmada 2004 yılından itibaren yerel yönetimler alanında yapılan düzenlemelerin, yerel yönetimlerin yapı ve fonksiyonlarındaki etkisi ve sosyal hizmet politikalarındaki yansımaları tartışılarak Türkiye'deki durum saptanmıştır. Araştırmada mevcut durumuyla yerel yönetimlerin çocuk/gençlerin güvenliği ve riskli çocuklara yönelik tespit çalışmaları ve veri toplama ile ilgili olarak yeterli katkıyı sağlamaktan uzak olduğu, bunu ise yerel yönetimlerin idari, mali ve yapısal sorunlarından kaynaklandığı sonuçlarına anlaşılmıştır.

Şisman vd., (2010) tarafından yapılan araştırmada; Tekirdağ ili örneğinde çocuk oyun alanlarının güvenlik durumu incelenmiştir. Araştırmada çocuk oyun alanlarının güvenliğini ortaya koymak için dört aşamalı bir çalışma yapılmıştır ve kent içindeki 19 park incelenmiştir. Araştırma sonucunda 19 parktan sadece 2'sinin (%10) güvenli olduğu değerlendirilmiştir. Park alanlarının %95'inde önerilen maksimum alet yüksekliğine uyulduğu ancak zemin materyali ile yüzey genişliği konusunda sadece %10'unun önerilen özelliklere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu da genel olarak kentteki parkların çocuk güvenliği açısından tehlike yarattığı anlamına gelmektedir. Bu nedenle parkların yapısal ve bitkisel donatılarının güvenlik standartlarına uygun olarak yeniden değerlendirilip tasarlanması gerektiği önerilmiştir.

Bailey (2017), araştırmasında eğitim hukuku ve politikaları alanında güvenlik kavramında görülen değişimin Ontario'daki yasama ve politika geçişi üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada Kanada'nın Ontario bölgesindeki eğitime ilişkin yasama ve politika geliştirme süreçlerindeki değişim ele alınmıştır. Araştırma sonucundan okullarda, eşitlik arayışında olan toplulukların orantısız bir gözetim ve cezalara maruz kalabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Yine araştırma sonucunda, bu uygulamaların en başta okullarda olmak üzere ırk, cinsiyet, sınıf ve diğer ayrımcılık eksenlerine ve kesişmelerine dayalı olarak mevcut güç ayrışmalarını tarihte olduğu gibi yeniden ortaya çıkarabileceğine dikkat çekilmiştir.

Öz ve Demirutku (2018) tarafından hazırlanan kitapta ilk olarak yol güvenliği ile ilgili genel istatistikler sunulmuştur. Daha sonra yol güvenliği yaklaşımlarının genel tarihsel süreci hakkında bilgi verilmiştir. Çocukların yol güvenliği hakkında Türkiye’deki mevzuat ve bu mevzuata çerçevesinde sorumluluk sahibi olan kurum ve kuruluşlar ile bu yükümlülükleri temelinde bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. Devamında ise trafikte çocuk güvenliği adına çeşitli örnekler incelenmiş, çocukların nasıl ve hangi özellikleriyle trafik güvenliği araştırmalarının konusu olduğu ortaya konulmuştur. Eğitim ve aile ortamlarının çocukların yol güvenliğine dair ne gibi bir katkı yapabileceği ele alındıktan sonra, trafikte çocuk güvenliği konusunda kültürel ve sosyal çevrenin belirgin rolü vurgulanmıştır. Kitapta çocukların trafik ortamlarındaki güvenliğinin artırılmasına destek olmak amacıyla Türkiye’deki eğitim ve ebeveynlik uygulamalarına yönelik öneriler de sunulmuştur. Kitap, uluslararası ve ulusal alanda konuyla ilgili ilk olma özelliği de taşımaktadır.

Keskindemirci vd., (2021) tarafından yapılan araştırmada, ailelerin hem iç hem de dış mekanlarda kaza sonrası yaralanma riskleri konusundaki farkındalıklarını değerlendirmek ve çevre güvenliği ile ilgili araçları kullanarak aile eğitimi kapsamında danışmanlık vermek amaçlanmıştır. Bu çalışma, beş yaş altında çocuğu olan 157 ebeveyn ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilk aşamasında bir anket kullanılarak ön değerlendirme yapılmıştır. Ardından ise ebeveynlere Çocuk Sağlığı Derneği (<https://cocuksagligidernegi.org/>) tarafından hazırlanan “İlk 5 Yılda Ailelere Çocuk Sağlığı ve Güvenliği İçin Temel Bilgiler” kitapçığından yararlanılarak hazırlanan infografik broşür ile yüz yüze eğitim verilmiştir. Ebeveynlere evde çocuk güvenliğini değerlendirebilmeleri için bir “Güvenlik Kontrol Listesi” verilmiştir. Üçüncü ve altıncı aylarda ailelere tekrar telefon edilerek kazaları/yaralanmaları önlemeye yönelik tutum ve davranışları sorulmuştur. Araştırma sonucunda araç içi güvenlik, uykuda güvenlik, oyuncak güvenliği, mutfak ve banyo güvenliği, iç mekân düzenlemelerinde güvenli davranış oranlarının istatistiksel olarak arttığı belirlenmiştir. Bu bulgular neticesinde aile danışmanlığı ve eğitimin, çocuklar için güvenli bir ortam yaratmak ve kazaları/yaralanmaları önlemek için davranış değişikliğine yol açabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca infografik materyallerin kullanımı, eğitimin sürekliliği, evde uygulanacak kontrol listelerinin hazırlanması ve ailelerle paylaşılması ile çok yönlü girişimlerin evdeki yaralanmaları başarıyla azaltmasına ve bu eğitimin etkinliğini artırmasına olanak verdiği sonuçlarına da ulaşılmıştır.

Öztürk ve Tat (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada çocuğa kötü muameleye ilişkin güncel alan yazından derlenen bulgular eşliğinde etkin önleme ve müdahale hizmetlerinin

kapsaması gereken unsurlar açıklanmıştır. “GÜVENDE” diye adlandırılan bu çalışmayla çocuk adına sosyal, adli ve psikolojik destek hizmetleri yürütenleri çocuğa karşı kötü muamelenin önlenmesi ve müdahalesi hakkında bilgilendirmek amaçlanmıştır. GÜVENDE çalışması dört temel unsur içermektedir. En başta kötü muameleyi önlemenin temel yolu anlatılmaktadır. Sonraki üç unsorda ise kötü muameleye maruz kalan çocuğa etkin müdahalenin nitelikleri tanıtılmaktadır.

BÖLÜM III

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1.Araştırmanın Modeli

Hayatın normal akış sürecinde bireyler ve bireylerin oluşturduğu toplumlar yaşama dair yaptığı birçok şeyi öylesine yaşayıp yapmaktadır. Aslında basit gibi duran hayatının özündeki bu yaşam mekanizması çok karmaşık bir durumdur. Bu karmaşık durum çoğu zaman bir problem meydana getirmiş ve bu problemin çözümü merak edilerek anlaşılması için çaba sarf edilmiştir. Bu probleme ya da problemlere çözüm üretmek için sıklıkla bilimsel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Sistematiik veri toplama ve analiz etme süreci olan bilimsel araştırmalar; temel de nicel ve nitel araştırmalar olmak üzere ikiye ayrılır (Ataseven, 2012, s. 544). Sayısal verilerin kullanılmış olduğu araştırmalara nicel araştırma, sözel olarak veriler kullanılmış olduğu araştırmalara nitel araştırma hem sayısal hem de sözel verilerin birlikte kullanıldığı araştırmalara ise karma araştırmalar denilmektedir (Alkan vd., 2019, s. 559).

Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı nitel araştırmayı, algıların ve olayların doğal ortamda bütüncül ve gerçekçi bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamak mümkündür. Karataş'a (2015) göre; araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen nitel araştırma, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alan bir yöntemdir. Nitel araştırmalarda parçalanamaz bir bütünün içinde tüm olay birbirleriyle ilişkili bir şekil olup tam nesnellik olmadan ve araştırmacının bakış açısına göre katılımcı bir anlayış söz konusudur (Altun ve Yazıcı, 2014, s. 373).

Nitel araştırmalarda araştırmacılar verilere ulaşmak için çok farklı veri toplama yöntemleri kullanmaktadırlar. Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi yöntemler nitel araştırmalarda genellikle kullanılan yöntemlerdir.

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler 4., 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan metin ve görseller üzerinde gerçekleştirildiğinden nitel araştırma modeli kullanılmıştır.

3.2.Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada bir nitel araştırma yöntemi olan doküman analizinden yararlanılmıştır. Doküman analizi, sistematik bir şekilde titizlikle yazılı belgelerin içeriğini analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Karasar (2005)' a göre doküman analizi, bir amaç doğrultusunda amaca yönelik kaynakları bulmak ve okuyup not alarak onları değerlendirmektir. Bu yöntem basılı ve elektronik materyaller dahil olmak üzere bütün belgeleri inceleyip değerlendirmek için kullanılabilir (Kıral, 2020).

3.3.Araştırmanın Temel Veri Kaynakları

Bu aşamada 2018 yılında güncellenen ve halen uygulamada olan 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile bu öğretim programına göre hazırlanmış ve uygulanmakta olan aşağıda belirtilen Sosyal Bilgiler ders kitaplarından temel araştırma materyalleri olarak yararlanılmıştır.

1. Talim ve Terbiye Kurulunun 28 Mayıs 2018 tarih ve 78 sayılı kararı ile 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulması kabul edilen Sami Tüysüz (2019) tarafından yazılan 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı;
2. Talim ve Terbiye Kurulunun 28 Mayıs 2018 tarih ve 78 sayılı kararı ile 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulması kabul edilen Ömer Faruk Evirgen, Jülide Özkan ve Suna Öztürk (2019) tarafından yazılan 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı;
3. Talim ve Terbiye Kurulunun 18 Nisan 2019 tarih ve 8 sayılı kararı ile 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulması kabul edilen Cengiz Yıldırım, Fatih Kaplan, Hayriye Kuru, Mukaddes Yılmaz (2019) tarafından yazılan 6.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı;
4. Talim ve Terbiye Kurulunun 18 Nisan 2019 tarih ve 8 sayılı kararı ile 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulması kabul edilen Öznur Açıl, Hülya Güvenç, Ayşegül Hayta ve Sezcan Kılıç (2019) tarafından yazılan 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı.

3.4.Verilerin Analizi

Araştırmada doküman incelemesi yoluyla elde edilen verilerin analizi Betimsel Analiz tekniği ile yapılmıştır. Betimsel analiz tekniği; daha önceden belirlenen temalar çerçevesinde elde edilen verilerin özetinin yapıldığı ve betimlendiği bir veri analiz tekniğidir (Altınok, 2021: 56). Betimsel analizde amaç elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır (Karataş, 2015). Derinlemesine analiz istemeyen verilerin işlenmesinde betimsel analiz kullanılır ve burada amaç elde edilen verilerin yorumlanmış ve düzenlenmiş bir halde okuyucuya sunulmasıdır (Yıldırım ve şimşek, 2008).

Bu çalışmada da öğretim programı dersin özel amaçları, öğrenme alanları ve içerdii kazanımlar bakımından; ders kitapları ise içerdikleri metin, görsel, etkinlik ve hazırlık ve değerlendirme sorular boyutuyla analiz edilerek varılan bulgular araştırmanın alt problemleriyle uyumlu bir şekilde oluşturulan kategori, alt kategori ve temalar altında organize edilerek sunulmuş ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM

4.1.Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliğine İlişkin Bulgular

Bu bölümde 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.1.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği

Bu bölümde 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.1.1.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çocuk Hakları

Araştırmanın veri kaynağını 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı oluşturmaktadır. 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelenmiştir. Çocuk hakları eğitimi bağlamında konunun Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yansımalarının ortaya konulması amaçlanmıştır (MEB, 2022).

4.1.1.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçları ve Öğrenme Alanlarında Çocuk Hakları

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde; programda yer alan dersin özel amaç sayısı 18 olup bu özel amaçlardan 10 tanesinin çocuk hakları ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer verilen dersin özel amaçlarından çocuk haklarıyla ilgili olanlar ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilişkili olduğu maddesi aşağıda tablo halinde (Tablo 1) sunulmuştur.

Tablo 1. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Verilen Çocuk Hakları Sözleşmesi ile İlişkili Özel Amaçlar

Sıra	Amaç	Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki İlişkili Olduğu Madde
1	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,	Madde 4 Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası iş birliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.
2	Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,	Madde 27 Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler
3	Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,	Madde 42 Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.
4	Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri	Madde 8 Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
5	Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları	Madde 17 Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.
6	Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,	Madde 17 Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.
7	Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetmeleri	Madde 17 Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.
8	Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,	Madde 12 Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

9	İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,	Madde 42 Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.
10	Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.	Madde 17 Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

Tablo 1’de görüldüğü üzere 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında bulunan 10 özel amacın Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 4., 8., 12., 17., 27. ve 42. maddeleri ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmektedir.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan mevcut 7 öğrenme alanından 6 tanesinin de doğrudan veya dolaylı olarak çocuk hakları ile ilgili ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanlarının Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin maddeleri ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisinin dağılımı incelendiğinde; 4. sınıf düzeyinde 4 öğrenme alanında (“Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “Bilim Teknoloji ve Toplum”, “Etkin Vatandaşlık”), 5. sınıf düzeyinde 4 öğrenme alanında (“Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık”), 6. sınıf düzeyinde 2 öğrenme alanında (“Birey ve Toplum” ve “Etkin Vatandaşlık”), 7. sınıf düzeyinde 4 öğrenme alanında (“Birey ve Toplum”, “İnsanlar Yerler ve Çevreler”, “Bilim Teknoloji ve Toplum”, “Etkin Vatandaşlık”) Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin maddeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin maddelerine ait herhangi bir bulgu bulunmamaktadır.

4.1.1.1.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Verilen Çocuk Hakları ile İlgili Kazanımlar

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanım boyutuyla incelendiğinde; 4. sınıf düzeyinde 33 kazanımın 8 tanesinin, 5. sınıf düzeyinde 33 kazanımın 5 tanesinin, 6. sınıf düzeyinde 34 kazanımın 3 tanesinin ve son olarak 7. sınıf düzeyinde 31 kazanımın 4 tanesinin çocuk hakları ile ilgili ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 4. sınıf düzeyinde yer alan kazanımlar içerisinde çocuk haklarıyla ilgili olduğu değerlendirilen kazanımlarla Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ilişkili görülen maddeleri aşağıda tablo halinde (Tablo 2) gösterilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Hakları ile İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanım	Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki İlişkili Olduğu Madde
BİREY VE TOPLUM	SB.4.1.1. Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur. (Resmî kimlik belgesini inceleyerek bu belgenin içerdiği bilgiler açıklanır.)	Madde 7 Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
BİREY VE TOPLUM	SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıır. (İlgi ve istekleri doğrultusunda okulunda veya yakın çevresindeki eğitsel sosyal etkinliklere katılması için teşvik edilir.)	Madde 5 Taraflar Devletler, bu Sözleşme'nin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocukta hukukun sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.
BİREY VE TOPLUM	SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar. (Farklı yeteneklere, beğenilere ve kişilik özelliklerine sahip bireylerin yanı sıra dezavantajlı (engelli, yoksul, devlet bakımına muhtaç veya kronik sağlık sorunları yaşayan) bireylerin durumlarına da değinilir.)	Madde 22 Taraflar Devletler, ister tek başına olsun isterse ana-babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.
BİREY VE TOPLUM	SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.	Madde 23 Taraflar Devletler zihinsel ya da bedensel özürli çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.
KÜLTÜR VE MİRAS	SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.	Madde 8 Taraflar Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
KÜLTÜR VE MİRAS	SB.4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.	Madde 31 Taraflar Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve	Madde 29 Taraflar Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:

	doğaya zarar vermeden kullanır. (Teknolojik ürünler için hazırlanan kullanım kılavuzlarına dikkat çekilir.)	Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi; İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi; Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi; Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik ister ulusal ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması; Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.
ETKİN VATANDAŞLIK	SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir. (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'deki maddeler ele alınır.)	Madde 42 Taraflar Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Tablo 2’de görüldüğü üzere; Sosyal Bilgiler 4. sınıf düzeyinde bulunan 33 kazanımdan çocuk hakları bağlamında kazanımlar değerlendirildiğinde; 4 farklı öğrenme alanında 8 kazanımın Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 5., 7., 8., 22., 23., 29., 31. ve 42. maddeleri ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğundan bahsedilebilir.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5. sınıf düzeyinde yer alan kazanımlar içerisinde çocuk haklarıyla ilgili olduğu değerlendirilen kazanımlarla Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ilişkili görülen maddeleri aşağıda tablo halinde (Tablo 3) gösterilmiştir.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Hakları ile İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanım	Çocuk Hakları Sözleşmesi’ndeki İlişkili Olduğu Madde
BİREY VE TOPLUM	SB.5.1.3. Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır. (Aile, akraba, arkadaş grubu, spor takımı, resim, müzik kulübü gibi sosyalleşmeye katkıda bulunan gruplar ve okul gibi kurumlar ele alınır. Görev ve sorumlulukları yerine getirirken planlı çalışmanın önemi üzerinde durulur. Kişisel zamanını planlarken oyun oynama, ders çalışma, kitap okuma, uyuma, aile ve arkadaşlar ile nitelikli zaman geçirme ve kitle iletişim araçlarını kullanma	Madde 42 Taraflar Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

	durumlarını dikkate almanın önemine değinilir.)	
BİREY VE TOPLUM	SB.5.1.4. Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.	Madde 3 Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.
KÜLTÜR VE MİRAS	SB.5.2.4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.	Madde 29 Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler: Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi; İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi; Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi; Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşıantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması; Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	SB.5.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.	Madde 12 Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
ETKİN VATANDAŞLIK	SB.5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar. (Temel haklardan katılım ve düşünce özgürlüğü hakkı üzerinde durulur.)	Madde 12-13-14-16-24

Tablo 3’de görüldüğü üzere; Sosyal Bilgiler 5. sınıf düzeyinde 33 kazanımdan çocuk hakları bağlamında kazanımlar değerlendirildiğinde; 4 farklı öğrenme alanında 5 kazanımın Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 3., 12., 13., 14., 16., 24., 29. ve 42. maddeleri ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğundan bahsedilebilir.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 6. sınıf düzeyinde yer alan kazanımlar içerisinde çocuk haklarıyla ilgili olduğu değerlendirilen kazanımlarla Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilişkili görülen maddeleri aşağıda tablo halinde (Tablo 4) gösterilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Hakları ile İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanım	Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki İlişkili Olduğu Madde
BİREY VE TOPLUM	SB.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular. (Farklı kişi ve gruplara karşı zaman zaman rastlanan kalıp yargı ve ön yargı örnekleri incelenir. Toplumsal birlikteliğin özel gereksinimli bireylerin yanı sıra farklı sosyoekonomik gruplara mensup olanlar ile farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere saygı duymayı gerektirdiği üzerinde durulur.)	Madde 29 Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler: Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi; İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi; Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi; Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması; Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.
ETKİN VATANDAŞLIK	SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.	Madde 29 Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler: Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi; İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi; Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi; Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması; Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.
ETKİN VATANDAŞLIK	SB.6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar. (Kazanımın işlenmesi sırasında 15 Temmuz)	Madde 12 Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

	Demokrasi ve Millî Birlik Günü ele alınır.)	Madde 13 Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.
--	--	---

Tablo 4’de görüldüğü üzere; Sosyal Bilgiler 6. sınıf düzeyinde 34 kazanımın kazanımdan çocuk hakları bağlamında kazanımlar değerlendirildiğinde; 2 farklı öğrenme alanında 3 kazanımın Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12., 13. ve 29. maddeleri ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğundan bahsedilebilir.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 7. sınıf düzeyinde yer alan kazanımlar içerisinde çocuk haklarıyla ilgili olduğu değerlendirilen kazanımlarla Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ilişkili görülen maddeleri aşağıda tablo halinde (Tablo 5) gösterilmiştir.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Hakları ile İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanım	Çocuk Hakları Sözleşmesi’ndeki İlişkili Olduğu Madde
BİREY VE TOPLUM	SB.7.1.1. İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.	Madde 12 Tara f Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	SB.7.3.4 Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir.	Madde 37 Tara f Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar: Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir. Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	SB.7.4.4. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.	Madde 12 Tara f Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

ETKİN VATANDAŞLIK	SB.7.6.1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar. (Demokratik değerlere ve demokrasi uygulamalarına tarihimizden örnekler verilir.)	Madde 12 Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanır. Madde 13 Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir. Madde 14 Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.
----------------------	---	---

Tablo 5’de görüldüğü üzere; sosyal bilgiler 7. sınıf düzeyinde 31 kazanımdan çocuk hakları bağlamında kazanımlar değerlendirildiğinde; 4 farklı öğrenme alanında 4 kazanımın Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12., 13., 14. ve 37. maddeleri ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğundan bahsedilebilir.

4.1.1.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çocuk Güvenliği

Araştırmanın veri kaynağını, 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı oluşturmaktadır. 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programı incelenmiştir. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında çocuk güvenliği ile ilgili konulara yer verilme durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır (MEB, 2022).

4.1.1.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçları ve Öğrenme Alanlarında Çocuk Güvenliği

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının incelenmesinden programda yer verilen dersin 18 özel amacından 6 tanesinin çocuk güvenliği ile doğrudan veya dolaylı bir şekilde ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında çocuk güvenliği ile ilişkili olduğu değerlendirilen 6 özel amaç ile bu amaçların öz çocuk güvenliği ile ilişkili görüldüğü kapsam aşağıda tablo halinde (Tablo 6) gösterilmiştir.

Tablo 6. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlişkili Özel Amaçlar

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN ÖZEL AMAÇLARI		
Sıra	Amaç	Öz Çocuk Güvenliği İle İlişkili Olduğu Kapsam
1	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,	Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında eğitim alan öğrencilere çocuk güvenliği eğitimi de verilmesi sağlanabileceği için bu amacın çocuk güvenliği eğitimi kapsamında olduğundan söz edilebilir.
2	Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,	Öğrencilere Çocuk Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere hukuk kuralları hakkında temel eğitim ve öğretim verilerek bu çerçevede kendileri korumayabilmeleri ve kendi güvenliklerini alabilecekleri bir eğitim modülü oluşturulabilmesi adına bu amacın çocuk güvenliği eğitimi kapsamında olduğundan bahsedilebilir.
3	Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları	Öğrencilere verilecek olan çocuk güvenliği eğitimi ile özellikle neyin doğru neyin yanlış olduğu bilinci çocuklara verilerek, başlarını bir olay gelmeden önce ya da geldikten sonra çocukların gerekli güvenlik önlemlerini almasının sağlanabilmesi açısından bu amacın çocuk güvenliği eğitimi kapsamında olduğundan söz edilebilir.
4	Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,	Öğrencilere verilecek olan çocuk güvenliği eğitimi ile özellikle karşılaştıkları bir olay sonrasında teknolojik kaynakları etkin olarak kullanmalarına olanak sağlayabilecek bu amacın çocuk güvenliği eğitimi kapsamında olduğundan bahsedilebilir.
5	Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,	Çocuk güvenliği eğitimin geliştirilmesinde ve uygulama aşamalarında çocuklarının doğrudan katılımı sağlanarak daha etkili bir çocuk güvenliği eğitimi verilmesi açısından bu amacın çocuk güvenliği eğitimi kapsamında olduğundan söz edilebilir.
6	Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.	Çocuklara verilecek olan öz çocuk güvenliği eğitimi ile çocukların kendi kendileri koruması sağlanarak, özgüveni yüksek, ilgi, istek ve yeteneklerinin farkında olan nesiller yetişmesine katkı sağlaması açısından bu amacın çocuk güvenliği eğitimi kapsamında olduğundan söz edilebilir.

Tablo 6’da görüldüğü üzere 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı bulunan 6 özel amacın çocuk güvenliği konuları ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmektedir.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını oluşturan 7 öğrenme alanından 5 tanesinde çocuk güvenliği ile ilgili konulara doğrudan veya dolaylı olarak yer verildiği anlaşılmaktadır.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan öğrenme alanlarının çocuk güvenliği ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisinin dağılımı incelendiğinde; 4. sınıf düzeyinde 4 öğrenme alanında (“Birey ve Toplum”, “İnsanlar Yerler ve Çevreler”, “Bilim Teknoloji ve Toplum”, “Etkin Vatandaşlık”), 5. sınıf düzeyinde 4 öğrenme alanında (“Birey

ve Toplum”, “Bilim Teknoloji ve Toplum”, “Üretim Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık”), 6. sınıf düzeyinde 2 öğrenme alanında (“Birey ve Toplum”, “Etkin Vatandaşlık”), 7. sınıf düzeyinde 2 öğrenme alanında (“Birey ve Toplum”, “İnsanlar Yerler ve Çevreler”) çocuk güvenliği ile ilişkili olduğu görülmektedir. “Kültür ve Miras” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında ise çocuk güvenliğine ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

4.1.1.2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlgili Kazanımlar

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının kazanımlar boyutuyla incelenmesinden programda yer verilen 4. sınıf düzeyindeki 33 kazanımın 6 tanesinin, 5. sınıf düzeyindeki 33 kazanımın 6 tanesinin, 6. sınıf düzeyinde 34 kazanımın 2 tanesinin ve son olarak 7. sınıf düzeyindeki 31 kazanımın 2 tanesinin çocuk güvenliği ile ilgili ilişkili olduğu anlaşılmıştır.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 4. sınıf düzeyinde yer alan kazanımlar içerisinde çocuk güvenliği ile ilgili olduğu değerlendirilen kazanımlar aşağıda tablo halinde (Tablo 7) gösterilmiştir

Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanım	Çocuk Güvenliği ile İlişkili Olduğu Bağlam
BİREY VE TOPLUM	SB.4.1.1. Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur. (Resmî kimlik belgesini inceleyerek bu belgenin içerdiği bilgiler açıklanır.)	Bu kazanım ile çocuklara mevcut kimlik bilgilerinin öğretilmesi sağlanarak çocukların kendi güvenlik önlemlerini alması adına çocuk güvenliği eğitimi verildiğinden söz edilebilir.
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur. (Yönler ile doğal ve beşerî unsurlara yakınlık, uzaklık açısından konum analizi yapılır. Doğal ve teknolojik yön bulma yöntemlerine ve araçlarına değinilir.)	Bu kazanım verilmesi ile özellikle çocukların herhangi bir kaybolma olayı durumu başta olmak üzere bu ve benzeri bir olayla karşılaşması halinde ne yapması gerektiği eğitimi verilmesi bakımında bu kazanım ile çocuk güvenliği eğitimi verildiğinden söz edilebilir.
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer. (Sığınak, acil toplanma yeri, acil çıkış ve diğer güvenli alanlar kroki üzerinde gösterilir.)	Bu kazanım ile çocukların güvenli olan noktalara ulaşmasını sağlayabilecek eğitimin verilmesi çocuk güvenliği eğitimi kapsamında değerlendirilebilir.
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar. (Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere)	Doğa kaynaklı afetlerde çocukların güvenliğini tehlikeye sokan en önemli olaylar olduğu için bu kazanımın çocuk güvenliği eğitimi açısından öneminin büyük olduğu söylenebilir.

	öncelik verilir. Deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir.)	
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	SB.4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.	Bu kazanım ile güvenlik adına kullanılabilecek önemli teknolojik ürünler olan cep telefonu, tablet ve bilgisayar gibi daha birçok teknolojik ürünün çocuklara kullanması öğretilerek bu ürünler sayesinde kendi güvenliklerini alabilecek imkânlar sağlaması açısından bu kazanımın da çocuk güvenliği eğitimi kapsamında verildiğinden söz edilebilir.
ETKİN VATANDAŞLIK	SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir. (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'deki maddeler ele alınır.)	Çocuk güvenliği eğitiminin en temel yapısını olabilecek bu kazanım ile çocuklara en başta kendi haklarının öğretilmesi ve bu haklar çerçevesinde çocuklara basit güvenlik eğitimi verilmesi nedeniyle bu kazanımda çocuk güvenliği eğitimi verildiğinden bahsedilebilir.

Tablo 7'de görüldüğü üzere; Sosyal Bilgiler 4. sınıf düzeyinde 33 kazanımdan çocuk güvenliği bağlamında kazanımlar değerlendirildiğinde; 4 farklı öğrenme alanında 6 kazanımın çocuk güvenliği ile ilgili olduğundan bahsedilebilir.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5. sınıf düzeyinde yer alan kazanımlar içerisinde çocuk güvenliği ile ilgili olduğu değerlendirilen kazanımlar aşağıda tablo halinde (Tablo 8) gösterilmiştir

Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanım	Çocuk Güvenliği ile İlişkili Olduğu Bağlam
BİREY VE TOPLUM	SB.5.1.3. Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır. (Aile, akraba, arkadaş grubu, spor takımı, resim, müzik kulübü gibi sosyalleşmeye katkıda bulunan gruplar ve okul gibi kurumlar ele alınır. Görev ve sorumlulukları yerine getirirken planlı çalışmanın önemi üzerinde durulur. Kişisel zamanını planlarken oyun oynama, ders çalışma, kitap okuma, uyuma, aile ve arkadaşlar ile nitelikli zaman geçirme ve kitle iletişim araçlarını kullanma durumlarını dikkate almanın önemine değinilir.)	Çocuk hakları hakkında eğitim almış çocuklarının kendi güvenliklerini alabilmesinin de en önemli unsurunun bu eğitim olduğu değerlendirildiğinde mevcut kazanımın çocuk güvenliği anlamında önemli bir yeri olduğu söylenebilir.
BİREY VE TOPLUM	SB.5.1.4. Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.	Çocuk güvenliği eğitiminde en çok değinilebilecek önemli kazanımdan biri olan bu kazanımın çocukların kendi hakları elinden alındığını ne yapması gerektiği hakkında doğrudan eğitim vermesi sebebiyle bu kazanımın çocuk

		güvenliği eğitimi ile ilgili olduğu söylenebilir.
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar (Mesafeli alışveriş, güvenli İnternet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır.)	Çocuklara sanal ortam hakkında yapmaları gerekli güvenlik bilgilerinin verildiği bu kazanımda çocuk güvenliği eğitimi verildiğinden bahsedilebilir.
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	SB.5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.	Çocukların tüketici olarak yaptığı iş ve işlemlerde haklarını kullanmasını sağlayan bu kazanımın çocuk güvenliği eğitimi ile ilgili olduğu söylenebilir.
ETKİN VATANDAŞLIK	SB.5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir. (Günlük yaşantısında karşılaştığı kurumlar ele alınarak bu kurumların yurttaşların haklarını koruma ve geliştirme, vatandaşlara çeşitli hizmetler sunma ve onların ihtiyaçları ile güvenliklerini sağlamaya yönelik sorumlulukları olduğu vurgulanır. Çevresindeki kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin araştırılması sağlanır. Kazanım kapsamında e-devlet portalı ve bu portal üzerinden sağlanan hizmetlere değinilir.)	Çocuk güvenliği eğitimi kapsamında çocuğun bir olay karşısında ihtiyaç duyabileceği bir kurum ile bağlantısını kurmasına yardımcı olabilecek eğitimi vermesi sebebiyle bu kazanımda çocuk güvenliği eğitimi verildiğinden söz edilebilir.
ETKİN VATANDAŞLIK	SB.5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar. (Temel haklardan katılım ve düşünce özgürlüğü hakkı üzerinde durulur.)	Çocuk güvenliğinin en temelinde yer alan hakların bilinmesi ve kullanılması bu kazanım dâhilinde verildiği için çocuk güvenliği eğitimi açısından da bu kazanımın önemli olduğu söylenebilir.

Tablo 8’de görüldüğü üzere; Sosyal Bilgiler 5. sınıf düzeyinde 33 kazanımdan çocuk güvenliği bağlamında kazanımlar değerlendirildiğinde; 4 farklı öğrenme alanında 6 kazanımın çocuk güvenliği ile olduğundan bahsedilebilir.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 6. sınıf düzeyinde yer alan kazanımlar içerisinde çocuk güvenliği ile ilgili olduğu değerlendirilen kazanımlar aşağıda tablo halinde (Tablo 9) gösterilmiştir

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanım	Çocuk Güvenliği ile İlişkili Olduğu Bağlam
BİREY VE TOPLUM	SB.6.1.5. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.	Çocukların bir sorun karşısında ne yapmaları gerektiği hakkında verdiği eğitim sebebiyle bu kazanımın çocuk güvenliği eğitimi ile ilgisinin olduğundan bahsedilebilir.
ETKİN VATANDAŞLIK	SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.	Bu kazanım ile çocukların birer vatandaş olarak hak ve sorumlulukları olduğu bilinci verilmesi, bu sayede çocukların kendi öz güvenliklerini almaları ve

		haklarının anayasal güvence altında olduğunu bilmelerini öğrettiği için bu kazanımın çocuk güvenliği eğitimi ile ilgili olduğu çıkarımı yapılabilir.
--	--	--

Tablo 9’de görüldüğü üzere; Sosyal Bilgiler 6. sınıf düzeyinde 34 kazanımın olduğunu görmekte ve çocuk güvenliği bağlamında kazanımları değerlendirildiğimizde; 2 farklı öğrenme alanında 2 kazanımın çocuk güvenliği ile ilgili olduğundan bahsedilebilir.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 7. sınıf düzeyinde yer alan kazanımlar içerisinde çocuk güvenliği ile ilgili olduğu değerlendirilen kazanımlar aşağıda tablo halinde (Tablo 10) gösterilmiştir.

Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7. Sınıf Düzeyinde Yer Verilen Çocuk Güvenliği ile İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanım	Çocuk Güvenliği ile İlişkili Olduğu Bağlam
BİREY VE TOPLUM	SB.7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir. (Özel hayatın gizliliği, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve doğru bilgi alma hakkı ile kitle iletişim özgürlüğü arasındaki ilişki ele alınır.)	Bu kazanım ile çocuklara hakları ve sorumlulukları çerçevesinde çocuk güvenliği eğitimi verildiğinden söz edilebilir.
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	SB.7.3.4 Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir.	Bu kazanım ile yerleşme ve seyahat özgürlüğünün çerçevesinde öğrencilere çocuk güvenliği eğitimi verildiğinden söz edilebilir.

Tablo 10’de görüldüğü üzere; Sosyal Bilgiler 7. sınıf düzeyinde kazanımdan çocuk güvenliği bağlamında kazanımlar değerlendirildiğinde; 2 farklı öğrenme alanında 2 kazanımın çocuk güvenliği ile ilgili olduğundan bahsedilebilir.

4.1.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği

Bu bölümde Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına ilişkin veriler belirlenen kategori ve alt kategoriler altında organize edilerek sunulmuş ve değerlendirilmiştir. Ders kitapları metin, görseller ve hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutuyla incelenerek çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına yer verilme durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.1.2.1.Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği

Bu bölümde 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.1.2.1.1. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları

Bu bölümde 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çocuk hakları konularına yer verilme durumu ders kitabında yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutlarında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde bulunan maddeler ile ilişkisi çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.2.1.1. “Birey ve Toplum” Öğrenme Alanı (Herkesin Bir Kimliği Var Ünitesi)

“Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesi incelendiğinde; ünitenin giriş kısmında yer alan ve Sosyal Bilgiler dersinin tanımı yapılan metin içeriğinde (Şekil 3) “Vatanınıza ve milletinize olan sevginizi pekiştirecek, hak ve sorumluluklarınızın farkına varacak, insan hakları konusundaki duyarlılığınızı geliştireceksiniz.” (Tüysüz, 2022, s. 10) şeklinde yer alan metinde hak, ödev ve sorumluluk kavramlarına yer verilerek çocuk hakları konusuna vurgu yapılmıştır.

Görsel 1.1: Bilge

Merhaba benim adım Bilge (Görsel 1.1). Sosyal Bilgiler dersine özel bir ilgi duyuyorum. Toplumu ilgilendiren konular hakkında araştırmalar yapmayı ve yeni bilgiler öğrenmeyi çok seviyorum. Bu nedenle çevremdekiler tarafından Sosyal Bilge diye çağrılıyorum.

Sosyal Bilgiler, insanın canlı ve cansız çevre ile etkileşimini açıklamaya çalışır. Bu amaçla bizlere yeryüzünde meydana gelen doğa olaylarını tanıtarak bunların hayatımıza etkilerini gözler önüne serer. Ayrıca toplumsal bir varlık olan insanın hak, ödev ve sorumluluklarının neler olduğunu belirtir. Böylece insanın sosyal yönünü geliştirerek onu toplumsal hayata hazırlar.

Sizin bu yıl başladığınız dördüncü sınıfta (Görsel 1.2) ve önümüzdeki yıllarda göreceğiniz derslerden biri de Sosyal Bilgiler olacak. Sizler Sosyal Bilgiler derslerinde edineceğiniz bilgi ve beceriler sayesinde dil ve tarih bilincine sahip olacaksınız. Vatanınıza ve milletinize olan sevginizi pekiştirecek, hak ve sorumluluklarınızın farkına varacak, insan hakları konusundaki duyarlılığınızı geliştireceksiniz. Ayrıca doğru karar veren ve sorunlara çözüm üretebilen bireyler olarak yetişeceksiniz.

Şekil 3. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı Herkesin Bir Kimliği Var Ünitesi Giriş Metin (S.10)

Ders kitabında “Herkesin Bir Kimliği Var” başlıklı konuda;

Her insan doğuştan getirdiği özelliklerin yanı sıra kendisine ait resmî kimlik belgesiyle de biriciktir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 15. maddesinde herkesin vatandaşlık hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Buna göre her insana doğduğu andan itibaren geçerli olmak üzere vatandaş olduğu devlet tarafından resmî bir kimlik belgesi verilir. (Tüysüz, 2022, s. 11)

Şeklinde yer alan metinde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ne değinilmek suretiyle çocuk hakları konusunda katkı sağlamıştır.

Ders kitabında “Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesindeki “Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim?” başlıklı etkinlik içeriğinde yer alan “Bireylerin ilgilerini, ihtiyaçlarını ve yeteneklerini bilmeleri gerekli midir? Neden?” ve “İnsanlar fiziksel özellikleriyle olduğu kadar ilgi alanlarıyla da başkalarından ayrılırlar. Ailenizdeki, okulunuzdaki ve yakın

çevrenizdeki insanların ilgi alanlarının farklı farklı olduğunu görürsünüz.” (Tüysüz, 2022, s. 19) sorular ile de çocuk hakları konusuna vurgu yapılmaktadır.

Konunun devamında öğrencilerin sanat ve spor alanı başta olmak üzere birçok alanda kendilerini geliştirebileceği örneklerle ver verilmesi çocuk hakları konusuna destek sağlamaktadır. Yine aynı konunun sonunda yer verilen “Yapınız” başlıklı etkinlikte (Şekil 4) yer alan açık uçlu sorular ile öğrencilerin bireysel ilgi ve farklılıklarını fark etmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda dolaylı da olsa çocuk hakları konusuna vurgu yapılmıştır.

Yapınız

Aşağıdaki soruların cevaplarını noktalı yerlere yazınız.

1. İlgi alanlarınız nelerdir?
.....
2. Yeteneklerinizin neler olduğunu düşünüyorsunuz?
.....
3. Yeteneklerinizi hangi konularda geliştirme ihtiyacı duyuyorsunuz?
.....
4. Gelecekte neler yapmak istiyorsunuz?
.....
5. Yapmayı istediğiniz işlerle yeteneklerinizin uyumlu olup olmadığı konusunda neler söylemek istersiniz?
.....

(1) http://www.mimarizm.com/makale/evde-buldugum-malzemetlerle-baska-seyler-yapabildigimi-fark-ettim_115929
(29.01.2018)

Şekil 4. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Görselin Sayfa Görüntüsü (S.24)

Ders kitabında “Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesindeki “Onun Yerinde Olsaydım.” konusu içerisinde yer verilen ve empati becerisi kazandırmayı amaçlayan “İnsanın kendisini başka insanların yerine koymasının faydaları neler olabilir?” (Tüysüz, 2022, s. 25) sorusu ve bu soru altında yer alan;

İnsanlar kendilerine özgü yüz şekilleri, parmak izleri, saç ve göz renkleriyle başka insanlardan ayrılırlar. Aynı şekilde yetenekleri beğenileri ve kişilik özellikleriyle de diğer insanlara göre farklılık gösterirler. Örneğin ben çok duygusal biriyim. Özellikle tek başına yaşamak zorunda olan yardıma muhtaç, yaşlı ve kimsesiz insanları gördüğümde çok üzülürüm. (Tüysüz, 2022, s. 25)

Şeklindeki ifadeler ile bireysel farklılıklara dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla farklılıkların normal görülmesine yönelik bu ifadelerle çocuk hakları konularına da destek sağlanmaktadır. “Onun Yerinde Olsaydım.” konusunda 2017 yılında yapılan Avrupa Ampute Futbol Şampiyonası’nda şampiyon olan futbol millî takımının doğuştan ya da

sonradan engelli oyuncularının örnek olarak gösterilmesi çocuk hakları konusuna büyük katkı sağlamaktadır (Şekil 5).

Bazı insanların önyargılarıyla mücadele eden bedensel engelliler öyle başarılarla imza atıyorlar ki diğer engellilerin moral ve ilham kaynağı oluyorlar. Böylece kendilerini dışlayan insanların kafalarındaki engelli algısının değişmesinde önemli rol oynuyorlar. Bu konudaki en güzel örneklerden biri 2017 yılında ülkemizde yapılan Avrupa Ampute Futbol Şampiyonası'nda yaşandı. Bu şampiyonada Ampute Futbol Millî Takımımız 41 bin kişinin izlediği final maçında İngiltere'yi 2-1 yenerek Avrupa şampiyonu oldu. Şimdi bu takımın bazı oyuncularını yakından tanıyalım (Görsel 1.14).

Görsel 1.14: Ampute Futbol Millî Takımımızın oyuncularından bazıları

Şekil 5. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Görseller (S.29)

“Birey ve Toplum” öğrenme alanı sonundaki “Neler Öğrendiniz” başlıklı ünite değerlendirme sorularının içinde çocuk haklarına vurguda bulunan sorular aşağıda bulunan görseller (Şekil 6) ve soru metinleri ile sunulmuştur.

1. NELER ÖĞRENDİNİZ?

A. Aşağıda verilen cümleleri kutucuklardaki sözcüklerden uygun olanlar ile tamamlayınız.

saygı empati yetenek zenginlik sevgi akıllı kart ihtiyaç

1. İnsanın kendisini başkasının yerine koymasına denir.
2. Yeni kimlik kartlarındaki elektronik çip kimlik belgelerimize özelliği kazandırmaktadır.
3. Bireylerde doğuştan var olan bir işi yapabilme becerisine denir.
4. Farklılıklara insanlar oldukları gibi kabul edebilmektir.
5. İnsanlar arasındaki farklılıklar birer olarak görülmelidir.

B. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanlara "Y" yazınız.

- () 1. Resmi kimlik belgemizin üzerinde parmak izimize de yer verilir.
- () 2. Yeni kimlik kartlarımızın geçerlilik süresi on yıldır.
- () 3. Yeni uygulamada kadınlara pembe, erkekler mavi renkli kimlik verilecektir.
- () 4. Kronoloji, olayların oluş sırasına göre alt alta sıralanmasıdır.
- () 5. İkiz kardeşler her bakımdan aynı fiziksel özelliklere sahiptir.
- () 6. Soğukta üşüyen bir kediye eve götürmek empati göstergesidir.
- () 7. T.C. kimlik numaramız başka birinin numarasıyla aynı olabilir.
- () 8. Kimlik kartlarımızda yeteneklerimizle ilgili bilgilere de yer verilir.

C. Aşağıdaki cümlelerde bir ilgidin mi yoksa yetenektin mi söz edilmektedir? İlgiden söz edilen cümlelerin başındaki kutucuğa "İlg", yetenektin söz edilenlerin başına "Yetenek" yazınız.

1. Çiçek yetiştirmeyi seviyorum.
2. İlk kez dinlediğim bir melodiyi kemanımla çalabiliyorum.
3. Cep telefonlarının nasıl çalıştığını merak ediyorum.
4. İngilizce kelimelerin anlamlarını çok hızlı ezberleyebiliyorum.
5. Balıklarla ilgili belgeselleri kaçırmamaya çalışıyorum.
6. Kurşun kalem koleksiyonu yapıyorum.

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdaki davranışlardan hangisinin kendini başkalarının yerine koyma duygusunun bir sonucu olduğu söylenemez?
 A) Çiğdem'in kalemini evde unutan Arda'ya kalemlerinden birini vermesi
 B) Emre'nin sofrayı kurdada anne babasına yardım etmesi
 C) Ceren'in boş zamanlarını resim yaparak değerlendirilmesi
 D) Yiğit'in okul kantininde sıraya girmesi
2. "Beş parmağın beşi bir olmaz." atasözü aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?
 A) İnsan sevgisi B) Sorumluluk
 C) Bireysel farklılık D) Düşüncelere saygı
3. Hayatınıza ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyduğunuzda aşağıdakilerden hangisini diğerlerinden sonra yazmanız gerekir?
 A) Yürümeyi öğrendim.
 B) 4. sınıfa geçtim.
 C) Okuma yazmayı öğrendim.
 D) 6. yaş günümü kutladım.
4. Herhangi bir kişinin resmi kimlik belgesine bakarak o kişi hakkında aşağıda verilen sorulardan hangisi cevaplanamaz?
 A) Kaç yaşındadır?
 B) Babasının adı nedir?
 C) Vatandaşlık numarası nedir?
 D) Kardeşinin adı nedir?
5. Aşağıdaki davranışlardan hangisinin empatiyi en doğru şekilde tanımladığı söylenbilir?
 A) Karşısındaki kişinin neler hissedebileceğini tahmin edip ona göre davranma
 B) Karşısındaki kişinin dostluğunu kazanmaya çalışma
 C) Karşısındaki kişiye onun kendisine davrandığı gibi davranma
 D) Karşısındaki kişinin hatasını yüzüne vurmama

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Resmi kimlik belgenizi hangi işler için kullanıyorsunuz?
2. İnsanı diğer insanlardan ayıran bireysel farklılıklara beş örnek veriniz.

Şekil 6. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Soruları (S.31-32)

Şekil 6'da görüldüğü üzere ünite değerlendirme soruları içerisinde A bölümünde yer alan "1. İnsanın kendisini başkasının yerine koymasına ... denir.", "4. Farklılıklara ... insanları oldukları gibi kabul edebilmektir." ve "5. İnsanlar arasındaki farklılıklar birer ... olarak görülmelidir." şeklindeki boşluk doldurma formatındaki sorular ile D bölümünde yer alan "1. Resmi kimlik belgenizi hangi işler için kullanıyorsunuz?" ve "2. İnsanı diğer insanlardan ayıran bireysel farklılıklara beş örnek veriniz" şeklindeki açık uçlu sorularda empati, bireysel farklılıklar, farklılıklara saygı, bireysel farklılıkların zenginlik olduğu vb. konulara vurgu yapılmaktadır. Bu sayede öğrencilerde dolaylı bir şekilde olsa da "hak" ve "çocuk hakları" konusunda bilinç oluşturulması amaçlanmaktadır.

Çocuk hakları konuları yukarıda verilen bulgular ile Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde bulunan maddeler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 5., 7., 22. ve 23. maddeleri içeriğinde geçen hakların öğrenim alanında kazanım boyutunda yer aldığını ve

ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları ile de bu hakların pekiştirildiği söylenebilir. Örneğinin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 7. maddesinde yer alan “Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana–babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.” şeklindeki hak kavramı, kazanım boyutunda “Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” şeklinde yer almıştır. Ders kitabında ise “Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesi dahilinde bu konu daha da pekiştirilmiştir. Benzer yaklaşım Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesinde yer alan;

Taraf Devletler, bu Sözleşme'nin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana–babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Şeklindeki hak kavramı, kazanım boyutunda “Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.” şeklinde yer almış ve ders kitabında ise “Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim” konusu dahilinde bu konu daha da pekiştirilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 22. maddesinde yer alan hak kavramı, kazanım boyutunda “Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.” şeklinde yer almış ve ders kitabında ise “Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim” ile “Onun Yerinde Olsaydım” konuları dahilinde bu konu daha da pekiştirilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 23. maddesi kapsamında yer alan hususlar ise kazanım boyutunda “Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.” şeklinde yer almış ve ders kitabında ise yer alan “Onun Yerinde Olsaydım” konusu dahilinde bu konu daha da pekiştirilmiştir. Ünite sonunda yer alan mevcut ünite sonu değerlendirme soruları ile de çocuklara bilinçlendirme adına daha da destek sağlanmıştır.

3.1.2.1.2. “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı (Geçmişimi Öğreniyorum Ünitesi)

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Geçmişimi Öğreniyorum” başlıklı ikinci ünitesinde yer alan “Ailemin Tarihi” başlıklı konuda;

Aile, kökleri geçmişe doğru uzanan toplumsal bir kurumdur. Ailelerimizin geçmişinde evlilikler, akrabalık ilişkileri, doğumlar, ölümler ve göçler önemli yer tutar. Pek çok insan da aile büyüklerinin nasıl evlendiklerini, nerelerde yaşadıklarını ve hangi işlerde çalıştıklarını öğrenmek ister. Aile bireyleri birbirlerine güçlü akrabalık bağlarıyla bağlıdır. Aile birliğini ve akrabalık bağlarını devam ettirebilmek için ailemizin geçmişini bilmemiz gerekir. Ancak aile tarihimizi kitaplarda veya başka bir yerde hazır halde bulamayız. Bu nedenle onu kendimiz araştırıp ortaya çıkarmalı ve yazmalıyız? (Tüysüz, 2022, s. 34)

Şeklindeki ifadeleri Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinde yer alan “Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma

hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.” şeklindeki hak kavramı ile ilişkili olduğu için bu ifadelerle çocuk hakları konusuna vurgu yapılmaktadır. Aynı konuda yer verilen “Yapınız” başlıklı sözlü tarih etkinliğinde (Şekil 7) bulunan sorular ile de öğrencilerin aile kavramına ilişkin bilgileri pekiştirilmeye çalışılmaktadır.

Yapınız

Aile büyüklerinizden biriyle ailenizin tarihini yazmak amacıyla bir sözlü tarih çalışması yapınız. Çalışmanız sırasında aşağıdaki soruları kullanabilirsiniz.

• Nerede ve ne zaman doğdunuz?	• Kiminle, ne zaman ve nerede evlendiniz?
• Kaç kardeşiniz var?	• Kaç çocuğunuz oldu?
• Geçiminizi nasıl sağlıyordunuz?	• Annem ve babam nerede ne zaman doğdu?
• Nerelerde oturdunuz?	• Annemle babam nerede ve ne zaman evlendiler?
• Soyadınız nereden geliyor?	
• Hangi okulları bitirdiniz?	

Şekil 7. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Soruların Geçtiği “Yapınız” Kısımlı Bölüm (S. 37)

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 31. maddesinde yer alan; “Taraflar Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.” şeklindeki hak kavramı 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Geçmişimi Öğreniyorum” başlıklı ünitesinde yer alan “Geçmişten Bugüne Çocuk Oyunları?” başlıklı konuda “Millî kültür öğelerimizden biri de çocuk oyunlarıdır. Çocuk oyunlarının geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir. Tarih boyunca çocuklar, oyunlarını ya kendileri geliştirerek ya da büyüklerin oyunlarını değiştirerek oynamışlardır.” (Tüysüz, 2022, s. 44) ifadeleri ile yer almıştır. Konunun devamında ise saklambaç, dalye, aşık oyunu ve topaç çevirme oyunları tanıtılarak çocuklarda oyun oynama ve yaşına uygun eğlence anlayışı geliştirilmesi sağlanmış ve bu sayede çocuk hakları konusuna vurgu yapılmıştır. Aynı konuda yer verilen “Yapınız” başlıklı etkinlik (Şekil 8) ile öğrencilerin çocuk oyunları ile ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Aile büyüklerinizden biriyle çocukken oynadığı oyunlar hakkında söyleşi yapınız. Ona konuyla ilgili olarak aşağıdaki soruları sorunuz. Aldığınız cevapları defterinize yazınız.

- Çocukluğunuzda hangi oyunları oynardınız?
- Oynamaktan en çok hoşlandığınız oyun hangisiydi?
- Bu oyun nasıl oynanıyordu?
- Oyunlarınız sırasında hangi oyuncakları ve araç gereçleri kullanıyordunuz?
- Çocukluğunuzda oynadığınız oyunlardan günümüzde de devam edenler var mı? Varsa bu oyunlar hangileridir?

Şekil 8. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Soruların Geçtiği “Yapınız” Kısımlı Bölüm (S.48)

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı sonundaki “Neler Öğrendiniz” başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde de çocuk haklarına vurguda bulunan sorulara yer verilmiştir. (Şekil 9)

2. NELER ÖĞRENDİNİZ?

A. Aşağıda ifadeleri kutucuklardaki sözcüklerden uygun olanlar ile tamamlayınız.

İstiklal Yolu	etnografya	millî	Antep	Kahraman
Başkomutanlık	egemenlik	şanlı	birleştirici	

- Halk oyunları kültürümüzün bir parçasıdır.
- TBMM, Millî Mücadele’de gösterdiği kahramanlıklar nedeniyle Urfa ilimize unvanını vermiştir.
- Mustafa Kemal Meydan Muharebesi’nin ardından ordu-muza “Ordular İlik hedefiniz Akdeniz’dir, ileri!” emrini vermiştir.
- Mustafa Kemal’in millî güçleri tek çatı altında toplaması onun bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir.
- Şahin Bey savunması sırasında şehit düşmüş kahramanlarımızdan biridir.
- Millî kültürümüzü yansıtan maddî kültür öğeleri müzelerinde sergilenir.
- Millî Mücadele’de üzerinde silah ve cephanelerin taşıdığı İnebolu’dan Anka-ra’ya uzanan yola adı verilmiştir.

B. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanlara “Y” yazınız.

- () 1. Gül yağı, Kahramanmaraş yöremize özgü ürünlerden biridir.
- () 2. Aşık oyunu, günümüzde de yaygın biçimde devam eden çocuk oyunlarından-dır.
- () 3. Dügün geleneklerimiz hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir.
- () 4. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanıdır.
- () 5. Saklambaç oyunu geçmişte karagüni adıyla anılmıştır.
- () 6. Dalye iki kişi arasında oynanan bir çocuk oyunudur.
- () 7. Millî Mücadele’nin savaş dönemi Mudanya Ateşkes Antlaşması ile sonuç-lanmıştır.
- () 8. Evlerimizde kullandığımız elektrikli aletler millî kültür öğelerimizdendir.
- () 9. Kuva-yı Milliye birlikleri Batı Cephesi’nde Fransızlara karşı savaşmışlardır.
- () 10. Fevzi Paşa, Millî Mücadele sırasında genelkurmay başkanlığı yapmış ko-mutanlarımızdan biridir.

C. Aşağıda Millî Mücadele’imize ilgili olaylardan bazıları ve bunların tarihleri ka-rnışık olarak verilmiştir. Her bir olayın başındaki kutucuğa alt olduğu tarihin numarasını yazınız.

1. ☐ Başkomutanlık Meydan Muharebesi	1. 15 Mayıs 1919
2. ☐ Büyük Millet Meclisinin açılışı	2. 30 Ekim 1918
3. ☐ İzmir’in işgali	3. 30 Ağustos 1922
4. ☐ Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkışı	4. 23 Nisan 1920
5. ☐ Büyük Taarruz’un başlaması	5. 19 Mayıs 1919
6. ☐ Mondros Ateşkes Antlaşması	6. 9 Eylül 1922
7. ☐ Mudanya Ateşkes Antlaşması	7. 26 Ağustos 1922
8. ☐ İzmir’in kurtuluşu	8. 11 Ekim 1922

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Aşağıdakilerden hangisi aile tarihi ile ilgili sözlü tarih çalışması sırasında soru-lacak sorulardan birisi olamaz?
A) O dönemde ülkemizin nüfusu ne kadardı? B) Dedemin mesleği ne idi?
C) Almanya’ya hangi yıl gittiniz? D) Nasıl bir evde oturuyordunuz?
- Aşağıdakilerden hangisi Kurtuluş Savaşı’nda Batı Cephesi’nde faaliyet göste-ren millî kahramanlarımızdan biridir?
A) Ali Saip Bey B) Şahin Bey C) Şerife Bacı D) Yörük Ali Efe
- Mustafa Kemal’e kazandığı Zaferi nedeniyle TBMM tarafından “mareşal” rütbesi ve “gazi” unvanı verilmiştir.
Verilen cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?
A) Çanakkale B) Dumlupınar C) Sakarya D) Trablusgarp
- “Koyun, keçi ve danaların ön dizlerinde bulunan bir kemik ile oynanır. Bu oyunda yere çizilen bir daire içine kemikler dizilir ve oyuncular ellerindeki kemiklerle daire içindeki kemikleri dışarı çıkarmaya çalışır.”
Semih, yukarıdaki sözlerinde Türklerin tarihte yaygın olarak oynadığı oyunlar-dan birini anlatmaktadır. Bu oyun hangisidir?
A) Aşık B) Dalye C) Saklambaç D) Topaç

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Tarihî ve kültürel mirasın korunması için yapılması gerekenler neler olmalıdır?
- Millî Mücadele günlerinde yaşıyordunuz vatanınızın kurtuluşu için hangi alan-da neler yapmak istediniz? Neden?

Şekil 9. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.59-60)

Şekil 9’da görüldüğü üzere ünite değerlendirme soruları içerisinde B bölümünde bulunan “2. Aşık oyunu, günümüzde de yaygın biçimde devam eden çocuk oyunlarından-dır.”, “5.

Saklambaç oyunu geçmişte karaguni adıyla anılmıştır.” ve “6. Dalye iki kişi arasında oynanan bir çocuk oyunudur.” şeklindeki Doğru-Yanlış formatındaki sorular ile Ç bölümünde bulunan;

4. Koyun, keçi ve danaların ön dizlerinde bulunan bir kemik ile oynanır. Bu oyunda yere çizilen bir daire içine kemikler dizilir ve oyuncular ellerindeki kemiklerle daire içindeki kemikleri dışarı çıkarmaya çalışır.” Semih, yukarıdaki sözlerinde Türklerin tarihte yaygın olarak oynadığı oyunlardan birini anlatmaktadır. Bu oyun hangisidir? (Tüysüz, 2022, s. 60)

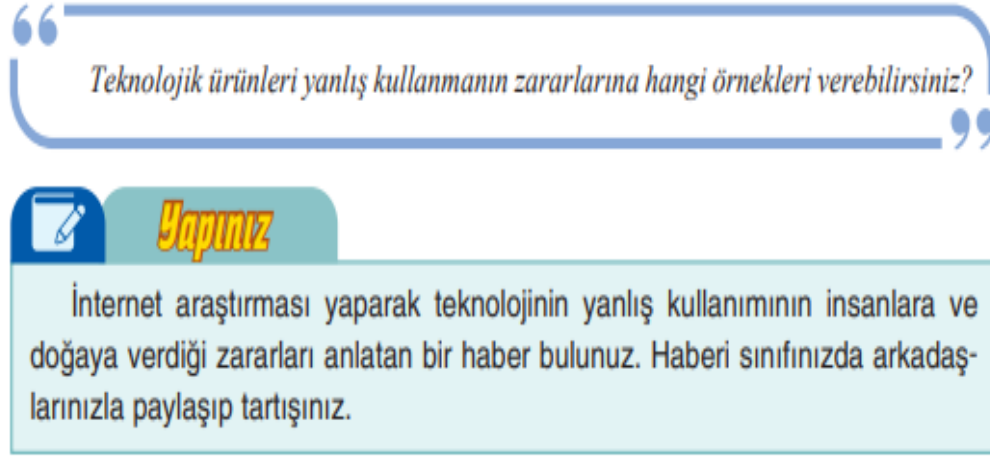
Şeklindeki soru köküne sahip çoktan seçmeli soruda çocuk hakları konusuna katkı sağlanmaktadır. Bu soru ve cevaplarla çocuklarda oyun bilincinin geliştirilmesi amaçlanmakta ve çocuk hakları konusuna vurgu yapılmaktadır.

Ders kitabının ikinci ünitesinde çocuk hakları ile ilgili konulara yer verilme durumu Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde bulunan maddeler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 8. ve 31. maddeleri içeriğinde geçen hakların öğrenim alanında kazanım boyutunda verildiğini ve ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorular ile de bu hakların pekiştirilmesinin hedeflendiği söylenebilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 8. maddesinde yer alan “Taraflar Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.” şeklindeki hak kavramı, kazanım boyutunda “Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.” şeklinde yer almıştır. Ders kitabında ise “Geçmişimi Öğreniyorum” ünite dahilinde bu konu daha da pekiştirilmiştir. Benzer şekilde Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 31. maddesinde yer alan “Taraflar Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.” şeklindeki hak kavramı, kazanım boyutunda “Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.” şeklinde yer almış ve ders kitabında ise “Geçmişten Günümüze Çocuk Oyunları” konusu dahilinde bu konu daha da pekiştirilmiştir. Ünite sonunda yer alan mevcut ünite sonu değerlendirme soruları ile de öğrencilerin bu konularla ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

3.1.2.1.3. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı (İyi ki Var Ünitesi)

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 29. maddesi içeriğinde; “Taraflar Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:...Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.” şeklinde geçen hak kavramına 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “İyi ki

Var” başlıklı ünitesinde yer alan “Zarar Vermeden Kullanalım ” başlıklı konu kapsamında yer verilen “Teknolojik ürünleri kullanırken kendimize, başkalarına ve doğaya zarar verebiliriz.” diyen bir kişi bu sözüne kanıt olarak hangi durumları örnek gösterebilir?” (Tüysüz, 2022, s. 114) şeklindeki soru etkinliğinde vurgu yapılmıştır. Bu konunun sonunda yer alan “Yapınız” başlıklı etkinlik (Şekil 10) ile de konunun pekiştirilmesi amaçlanarak çocuk hakları içeriğinde geçen hak kavramına destek sağlanmıştır.

Şekil 10. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Soruların Geçtiği “Yapınız” Kısımlı Bölüm (S.118)

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı sonunda yer alan “Neler Öğrendiniz” başlıklı ünite değerlendirme sorularının içerisinde de doğrudan veya dolaylı bir şekilde çocuk haklarına vurguda bulunan sorulara yer verilmiştir (Şekil 11).

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisinin kullanım alanı diğerlerinden farklıdır?
A) Çamaşır makinesi B) Gözlük C) Röntgen cihazı D) Stetoskop
2. Buluş yapma sürecinde izlenecek aşamaların ilk basamağı aşağıdakilerden hangisi olmalıdır?
A) Fikir üretmek B) İhtiyacı belirlemek
C) Tasarım yapmak D) Reklam yapmak
3. I. Cep telefonu
II. Görüntülü telefon
III. Mektup
IV. Telgraf
Verilen haberleşme araçlarının zaman içindeki gelişim sürecine göre sıralanışı aşağıdakilerden hangisidir?
A) I, II, III, IV B) IV, I, III, II C) III, IV, II, I D) III, IV, I, II
4. Geçmişte aylarca süren yolculukları günümüzde birkaç saate indiren teknolojik ürün aşağıdakilerden hangisidir?
A) Bilgisayar B) Cep telefonu C) Uçak D) Uydu
5. Aşağıdaki davranışlardan hangisi teknolojik ürünlerin yanlış kullanımına verilebilecek örneklerden biri olamaz?
A) Süratli otomobil kullanmak B) Televizyonu yakından izlemek
C) Uzun telefon görüşmeleri yapmak D) Yerlere çöp atmak
6. Aşağıda uzun süre bilgisayar başında oturan insanlarda ortaya çıkabilecek olumsuzluklar verilmiştir. Bu olumsuzluklardan hangisi diğerlerinden farklı niteliktedir?
A) Bel ve boyun tutulmaları B) Kan basıncında yükselme
C) Baş ve göz ağrıları D) Sosyal ilişkiler kurmakta zorlanma

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Size göre başarılı bir mucitte bulunması gereken özellikler neler olmalıdır?
2. Sizce ilk hâlden günümüze kadar en köklü değişime uğramış olan teknolojik ürün hangisidir? Neden?
3. Örnek mucit veya girişimcilerden hangisinin yerinde olmak isterdiniz? Neden?

120

Şekil 11. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S. 120)

Şekil 11’de görüldüğü üzere “Neler Öğrendiniz” ünite değerlendirme sorulardan Ç bölümünde yer alan “5. Aşağıdaki davranışlardan hangisi teknolojik ürünlerin yanlış kullanımına verilebilecek örneklerden biri olamaz?” soru köküne sahip çoktan seçmeli soru ile çocukların doğal çevreye saygısının geliştirmesi amaçlandığından bu soru ve cevapların çocuk hakları ile ilgili olduğu söylenebilir.

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında elde edilen bulgular Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde bulunan maddeler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 29. maddesi içeriğinde; “Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:...Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.”

şeklinde geçen hak kavramın, öğrenim alanında kazanım boyutunda verildiğini ve ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları ile de öğrencilerin bu hak ile ilgili bilgilerinin pekiştirilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 29. maddesinde yer alan içerikteki hak kavramı, kazanım boyutunda “Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.” şeklinde yer almıştır. Ders kitabında ise “İyi ki Var” ünitesi dahilinde bu konu daha da pekiştirilmiştir. Ünite sonunda yer alan ünite değerlendirme soruları ile de kazanımlara yönelik bilgilerin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

3.1.2.1.4. “Etkin Vatandaşlık” Öğrenme Alanı (İnsanlar ve Yönetim Ünitesi)

Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “İnsanlar ve Yönetim” ünitesi çocuk hakları konusuna doğrudan değinen en önemli ünedir. Ünitenin “Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” konusu incelendiğinde konunun tamamında yoğun bir şekilde çocuk hakları konularına vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. “Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” konusuna “Birleşmiş Milletlerin çocuk haklarıyla ilgili bir sözleşme hazırlamasının nedenleri neler olabilir?” (Tüysüz, 2022, s. 152) şeklindeki soru ile konuya giriş yapılmış ve devamında;

Beslenme, barınma, giyinme, eğitim, sağlıklı bir çevrede yaşama ve oyun oynama çocukların en temel ihtiyaçlarıdır. Bunlar aynı zamanda birer haktır. Ancak çocukların haklarından yararlanabilmeleri genellikle büyüklerin yardımıyla mümkün olabilmektedir. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu çocuk haklarını güvence altına almak için 20 Kasım 1989'da Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi kabul etmiştir. (Tüysüz, 2022, s. 152)

Şeklindeki çocuk hakları ile ilgili genel bilgilendirici ifadelerle yer verilmiştir. Aynı konu içerisinde yer alan “Biliyor muydunuz” başlıklı bilgi kutusu içinde “Çocuk Hakları Sözleşmesi 20 Kasım 1989'da Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 142 ülke tarafından imzalanarak 1990'da yürürlüğe girmiştir. Her yıl 20 Kasım günü bütün ülkelerde Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanır.” (Tüysüz, 2022, s. 152) şeklindeki ifadelerle çocuk hakları ile ilgili doğrudan bilgilere yer verilmiştir. Ders kitabında aynı konu kapsamında yer verilen “Haklarının neler olduğunu bilmek çocuklara hangi yararları sağlayabilir?” (Tüysüz, 2022, s. 152) şeklinde bir açık uçlu soru ile öğrencilerin çocuk hakları ile ilgili farkındalıklarının artırılması amaçlanmıştır. Bu durum görsellerle de (Şekil 12) desteklenmiştir.

BEN ÇOCUĞUM, HAKLARIMLA VARIM.

Birleşmiş Milletlerin çocuk haklarıyla ilgili bir sözleşme hazırlamasının nedenleri neler olabilir?

Beslenme, barınma, giyinme, eğitim, sağlıklı bir çevre-
de yaşama ve oyun oynama çocukların en temel ihtiyaç-
larıdır. Bunlar aynı zamanda birer haktır. Ancak çocuk-
ların haklarından yararlanabilmeleri genellikle büyük-
lerin yardımıyla mümkün olabilmektedir. Bu nedenle
Birleşmiş Milletler Genel Kurulu çocuk haklarını güvence altına almak için 20 Kasım
1989'da Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi kabul etmiştir.

Haklarının neler olduğunu bilmek çocuklara hangi yararları sağlayabilir?

Biliyor muydunuz?

Çocuk Hakları Sözleşmesi 20 Kasım 1989'da Türkiye'nin de aralarında
bulunduğu 142 ülke tarafından imzalanarak 1990'da yürürlüğe girmiştir. Her
yıl 20 Kasım günü bütün ülkelerde Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanır.

152

Şekil 12. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metnin ve Görselin Geçtiği Kısım (S.152)

Şekil 12'de de görüldüğü gibi farklı ten rengi vb. özelliklere sahip çocuklar ellerinde çocuk haklarıyla ilgili dövizler taşıyarak çocuk hakları ile ilgili farkındalık yaratmaya çalışmaktadırlar.

“Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” konusunun devamında ise Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi çerçevesinde verilen çeşitli görseller, metinler, “Engin konuşmasında çocukların hangi haklarından söz etmiştir?” (Tüysüz, 2022, s. 153) ve “Bir çocuk olarak düşüncelerinizi özgürce ifade edebilme hakkınızı yeterince kullanabildiğinizi söyleyebilir misiniz?” (Tüysüz, 2022, s. 154) şeklindeki iki soru ile (Şekil 13) öğrencilerin çocuk haklarıyla ilgili bilgi ve farkındalıklarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının, Millî Eğitim Bakanlığının ve Düzce Üniversitesi'nin iş birliğiyle düzenlenen Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi, 2017 yılı ekim ayında Düzce ilinin Akçakoca ilçesinde gerçekleştirildi.

Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi'ne ülkemizin farklı illerinden gelen çocuklar katılarak konuşmalar yaptı. Bu çocuklardan biri de Malatya ilini temsil kongreye katılan Engin idi. Aşağıda Engin'in kongrenin açılış gününde yaptığı konuşmasından bir bölüm okuyacaksınız.

Sevgili arkadaşlarım, 18 yaşından küçük her insan çocuktur. İrk, dil, din, cins ayrımı yapılmaksızın her çocuk Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen haklardan yararlanmalıdır. Her çocuk yaşama ve sağlıklı biçimde büyüme hakkına sahiptir. Sevgi ve ilgi görme, dengeli ve düzenli beslenme, dinlenme, özgürce oyun oynama ve barınma her çocuğun olmazsa olmaz hakları arasındadır. Eğitim alma (Görsel 6.1); şiddet, istismar, ihmal ve diğer tehlikelere karşı korunma da önemli çocuk haklarındandır. Ayrıca çocukların çalıştırılmamaları, savaşlardan uzak tutulmaları, temiz bir çevrede yaşamaları ve engelli çocukların hayatlarının kolaylaştırılması devletlerin temel görevlerindendir.

Çocuk olarak haklarımızı kullanma konusunda çeşitli engellerle karşılaşabiliriz. Ancak ben bunları aşabilecek güçte olduğumuza inanıyorum. Arkadaşlar, biz gücümüzü Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden alıyoruz. Bu sözleşmeyle bizlere çok önemli haklar tanınmıştır. Doğuştan sahip olduğumuz bu hakları kullanabilmemiz için öncelikle onların farkında olmamız gerekmektedir.

Görsel 6.1: Eğitim alma her çocuğun hakkıdır.

“Engin konuşmasında çocukların hangi haklarından söz etmiştir?”

153

Çocuk Hakları Kongresi'nde Engin gibi başka çocuklar da düşüncelerini açıkladılar. Aşağıda bu çocuklardan bazılarının çocuk haklarıyla ilgili neler söylediklerini okuyacaksınız.

Okulda öğretmenimiz sahip olduğumuz haklar konusunda bizlere bilgiler verdi. Ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni sınıftaki panoya astı. Hepimiz o sözleşmedeki maddeleri okuyup haklarımızı öğrendik.

Tüm insanlar gibi bizim de en temel hakkı yaşama hakkıdır. Bu nedenle savaştan ve şiddetten uzak, sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamak en doğal hakkımızdır. Çocuk Hakları Sözleşmesi bizi istismara karşı da koruma altına almıştır. Buna göre hiç kimsenin kişiliğimize saldırmaya ve istemediğimiz bir şeyi bize zorla yaptırmaya hakkı yoktur. Sözleşmeye göre devletler bu konuda gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

Şervan

Çocuk hakları deyince aklıma, düşüncelerimi özgürce söyleyebilmem geliyor (Görsel 6.2). Yetişkinler çoğu zaman biz çocukları “Sen küçüksün, anlamazsın. Sen yapamazsın.” diyerek bir kenara itiyor. Örneğin anne babalar evlerine alacakları bir eşya konusunda çocuklarının fikirlerini sormuyorlar. Kararlarını verip çocuklarının “Evet.” demesini bekliyorlar. Oysa ailemizi ilgilendiren kararlar alınırken bizler söz sahibi olmak ve düşüncelerimizi anlatmak istiyoruz.

Fatih

Görsel 6.2: Çocuklar ailelerini ilgilendiren konularda düşüncelerini özgürce ifade edebilmeli ve karar alma süreçlerine katılabilirler.

“Bir çocuk olarak düşüncelerinizi özgürce ifade edebilme hakkınızı yeterince kullanabildiğinizi söyleyebilir misiniz?”

154

Şekil 13. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.153-154)

Ben çalışmak zorunda bırakılan kardeşlerimiz hakkında konuşmak istiyorum.

Çocuklar çalıştırılmamalı (Görsel 6.3), bunun yerine okula gitmeli, oyun oynamalı ve dinlenmelidir. Ayrıca her çocuk yaşına uygun eğlence etkinliklerinde bulunmalı, kültür ve sanat hayatına özgürce katılmalıdır.

Çocuklar özellikle eğitim haklarından eksiksiz olarak yararlanmalıdır. Benim babam öğretmen. Çok başarılı bir öğrencisi var. Ancak tamircide çalıştığı için okula devam etmekte zorlanıyor. Bizler, çalıştıkları için başta eğitim olmak üzere bütün bu haklarından yoksun kalan çocuklara yardımcı olmalıyız. Çünkü onlar henüz çok küçükler ve ne yapacaklarını, nereye başvuracaklarını bilmiyorlar. Bu çocuklara haklarının neler olduğunu ve hangi kurumlardan destek alabileceklerini öğretmeliyiz.

Çalışmak zorunda bırakılan çocuklar hangi haklarından yararlanamazlar?

Bizler Sosyal Bilgiler dersinde çocuk hakları ile ilgili bilgiler öğreniyoruz. Ancak ben çocuk haklarının okullarımızda aynı bir ders olarak okutulmasını istedim. Çünkü haklarımızın neler olduğunu ve hakkımızı aramayı en doğru biçimde ancak okullarımızda öğrenebiliriz.

Bence günümüzün en önemli sorunlarından biri de bazı çocukların sokakta yaşamak zorunda kalmalarıdır (Görsel 6.4). Çocukların barınacak bir yer bulamayıp sokakta kalmaları ve yeterince beslenememeleri gerçekten çok üzücü bir durum. Oysa her çocuğun beslenme, hastalıklara karşı aşılama ve nitelikli sağlık hizmeti alma hakkı vardır. Ben ülkemizdeki ve dünyadaki yöneticilerden bir an önce bu sorunlara çözüm bulmalarını bekliyorum.

Çocukların barınma, beslenme ve sağlık hizmetlerinden gerektiği gibi faydalanmaları için neler yapılmalıdır?

155

Eda

Görsel 6.3: Çocuklar çalışmak zorunda bırakılmamalıdır.

Duru

Görsel 6.4: Her çocuğun sağlıklı bir ortamda barınma ve yeterli beslenme hakkı vardır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre her çocuğa doğumundan hemen sonra bir isim verilir. Bu isimle nüfus kütüğüne kaydedilen çocuk bir kimlik ve vatandaşlık kazanır.

Çocuğun anne babasını bilme, onlarla birlikte yaşama ve onlar tarafından bakılma hakkı vardır. Bu nedenle ailesinin izni olmadan başka bir yere götürülemez.

Geçerli bir mahkeme kararı olmadan hiçbir çocuk ailesinden koparılamaz. Ayrıca anne babanın birbirinden ayrılması durumunda çocuğun her ikisiyle de görüşme hakkı elinden alınmaz.

Yusuf

Batuhan

Çocuk Hakları Sözleşmesi devletlere engelli çocukların saygınlıklarını güvence altına alma ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştırma görevi vermiştir. Buna göre engelli çocuklar devletin de desteğiyle özel bakım-dan yararlanma hakkına sahiptir.

Devlet çocukların kişiliklerini, zihinsel ve bedensel yeteneklerini geliştirme hakkını gözetir. Bu amaçla devletler çocukların boş zamanlarını değerlendirilmeleri, oyun oynamaları, eğlenmeleri için parklar ve bahçeler yapar. Çocuk kulüpleri, kitaplıklar ve spor tesisleri açar (Görsel 6.5).

Önemli çocuk haklarından biri de eşitliktir. Çocuklar dili, dini, rengi, cinsiyeti veya soyu nedeniyle ayrımcılığa uğramamalıdır. Duygularını ve düşüncelerini serbestçe ifade edebilmeli, başka çocuklarla bir araya gelebilmelidir. Ayrıca kendi kültürünü yaşama hakkından mahrum bırakılmamalıdır.

Görsel 6.5: Çocuklar kendilerini geliştirme hakkına sahiptir.

Şekil 14. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.155-156)

Şekil 14'de görüldüğü 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 155. ve 156. sayfasında bulunan görseller, sorular, metinler ve özellikle çocukların kendi cümleleri üzerinden eğitim hakkı, yaşama hakkı, isim hakkı, oyun hakkı gibi birçok önemli çocuk hakları konularının ele alınarak bahsedilmesi ders kitabında çocuk hakları konusunun görünürlüğünü daha da artırmaktadır.

“Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” konusunda çocuk hakları konusuyla ilgili olarak “Yapınız” başlıklı etkinlikte yer alan “Dünya çocuklarının en önemli sorununun ne olduğunu ve bu sorunun çözümü için neler yapılması gerektiğini sınıfınızda tartışınız.” (Tüysüz, 2022, s. 156) şeklindeki soru ile öğrencilerden çocuk hakları ile ilgili güncel sorunlar üzerinde düşünceleri ve düşüncelerini sınıfta tartışmaları istenilmektedir. Bu sayede öğrencilerin konu ile ilgili farkındalıklarının daha da geliştirilmesine destek verilmektedir.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanıyla ilgili ünite sonunda yer alan “Neler Öğrendiniz?” başlıklı ünite değerlendirme soruları da ağırlıklı olarak ünite içeriğinde yer alan “hak” ve “sorumluluk” kavramları ile çocuk hakları konularıyla ilgili bilgilerin pekiştirilmesine yönelik sorulardan oluşturulmuştur. Söz konusu ünite değerlendirme sorularının içinde çocuk haklarına vurguda bulunan sorular aşağıda gösterilmiştir (Şekil 15).

6. NELER ÖĞRENDİNİZ?

A. Aşağıda verilen cümleleri kutucuklardaki sözcük ve sözcük gruplarından uygun olanlar ile tamamlayınız.

sorumluluk	Nutuk	Birleşmiş Milletler	özgürlük	sosyal
egemenlik	aynıcalık	çalışma	egemenlik	sorumsuzca

- Sınırsız yoktur.
- Öğrencilerin katıldıkları gruplarda üstlenmeleri gerekir.
- Sınıf hentbol takımındaki bir öğrencinin özürsüz olarak maça çıkarması bir davranıştır.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme tarafından kabul ve ilan edilmiştir.
- Her çocuğun alma hakkı vardır.
- TBMM'nin açılışıyla birlikte millete geçmiştir.
- Mustafa Kemal Türk milletinin bağımsızlığını nasıl kazandığını adli eserinde anlatmıştır.
- Öğrenciler okullarında etkinliklere katılarak başkalarıyla iletişim kurma ve kendilerini ifade edebilme becerileri kazanırlar.

B. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanlara "Y" yazınız.

- () 1. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre 16 yaşından küçük her insan çocuk sayılır.
- () 2. Türkiye Cumhuriyeti, millî egemenlik ilkesine dayanan bir devlettir.
- () 3. Derslere zamanında girmek okuldaki sorumluluklarımızdan biridir.
- () 4. Çocuklar fikirleri sorulmadıkça ailedeki karar süreçlerine katılmamalıdır.
- () 5. Türkiye, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi imzalayan devletlerden biridir.
- () 6. Okulda düzenlenen törenlere katılmak sorumluluklarımızdan biridir.

C. Aşağıda verilen haklar ve sorumlulukları ilgili başlıkların altına yazınız.

egitim görmek	eglenmek	ders çalışmak	tutumlu olmak
çevreyi temiz tutmak	temiz bir çevrede yaşamak	başkalarına karşı saygılı olmak	düşünceyi ifade etmek

Haklar	Sorumluluklar

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Aşağıdakilerden hangisi çocuğun ailede üstlenmesi gereken sorumluluklarından biri değildir?
 - Yatağını toplamak
 - Para kazanarak aile bütçesine katkıda bulunmak
 - Sofranın kurulması ve toplanmasına yardım etmek
 - Ailede alınan kararlara uymak
- Aşağıdakilerden hangisi bağımsızlığımızın sembollerinden biri değildir?
 - Millî marşımız
 - Meclisimiz
 - Okulumuz
 - Bayrağımız
- Aşağıdakilerden hangisi çocuk haklarına aykırı durumlardan biridir?
 - Çalışmak isteyen çocuklara devlet tarafından iş bulunması
 - Çocuklara zorunlu eğitim verilmesi
 - Çocukların gerektiğinde ailelerinden alınarak devletin korumasına verilmesi
 - Çocuklara onayları alınmadan aşı yapılması
- Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?
 - Çocuk hakları dünyadaki bütün çocuklar için geçerlidir.
 - Çocuk hakları doğuştan kazanılmıştır.
 - Çocukların hangi haklardan yararlanacağına yöneticiler karar verir.
 - Mahkeme kararı olmadan hiçbir çocuk ailesinden koparılamaz.
- Aşağıdakilerden hangisi öğrencilerin okulda katılacağı eğitimsel ve sosyal etkinliklerden biri değildir?
 - Kardeş okulu ziyaret etmek
 - Tiyatro topluluğuna katılmak
 - Bilim şenliği düzenlemek
 - Vellilerden bağış toplamak
- "Büyük Millet Meclisi ulusal egemenliğe dayanan bir kurumdur." diyen biri bu görüşüne kanıt olarak Meclisin hangi özelliğini gösterebilir?
 - Adında Türkiye kelimesinin geçmesi
 - Üyelerinin millet tarafından seçilmesi
 - Kurtuluş Savaşı sırasında açılmasını
 - Ankara'da bulunmasını
- Aşağıdakilerden hangisi öğrencilerin okuldaki sorumluluklarından biri olamaz?
 - Sınıfları temizlemek
 - Okul eşyalarını korumak
 - Nöbet tutmak
 - Elektrikli ve suyu israf etmemek

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne yeni maddeler ekleme yetkiniz olsaydı hangi maddeleri eklerdiniz?
- 15 Temmuz darbe girişimine karşı mücadele ederken şehit düşen vatandaşlarımıza hitaben bir mektup yazsaydınız onlara neler söylemek isterdiniz?

Şekil 15. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfalarının Görüntüsü (S.171-172)

Şekil 15’de görüldüğü gibi “Neler Öğrendiniz” ünite değerlendirme sorularında sınırsız hakkın olamayacağı, sorumluluk, Çocuk Hakları Sözleşmesi, “eğitim hakkı”, “halk egemenliği” vb. konularla ilgili sorulara yer verilmiştir.

Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında çocuk hakları ile ilgili yukarıda ortaya konulan bulgular ile Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde bulunan

maddeler birlikte değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 42. maddesinde yer alan hakların öğrenim alanında kazanım boyutunda yer aldığını ve ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorular ile de bu hakların pekiştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 42. maddesinde yer alan “Taraflar Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler” şeklindeki hak kavramı, kazanım boyutunda “Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.” şeklinde yer almıştır. Ders kitabında “İnsanlar ve Yönetim” ünitesi içeriğinde yer verilen konu ile ilgili metin görsel, etkinlik ve sorularla kazanım öğrencilere kazandırılmaya ve daha da pekiştirilmeye çalışılmıştır.

4.1.2.1.2. Sosyal Bilgiler 4.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Güvenliği

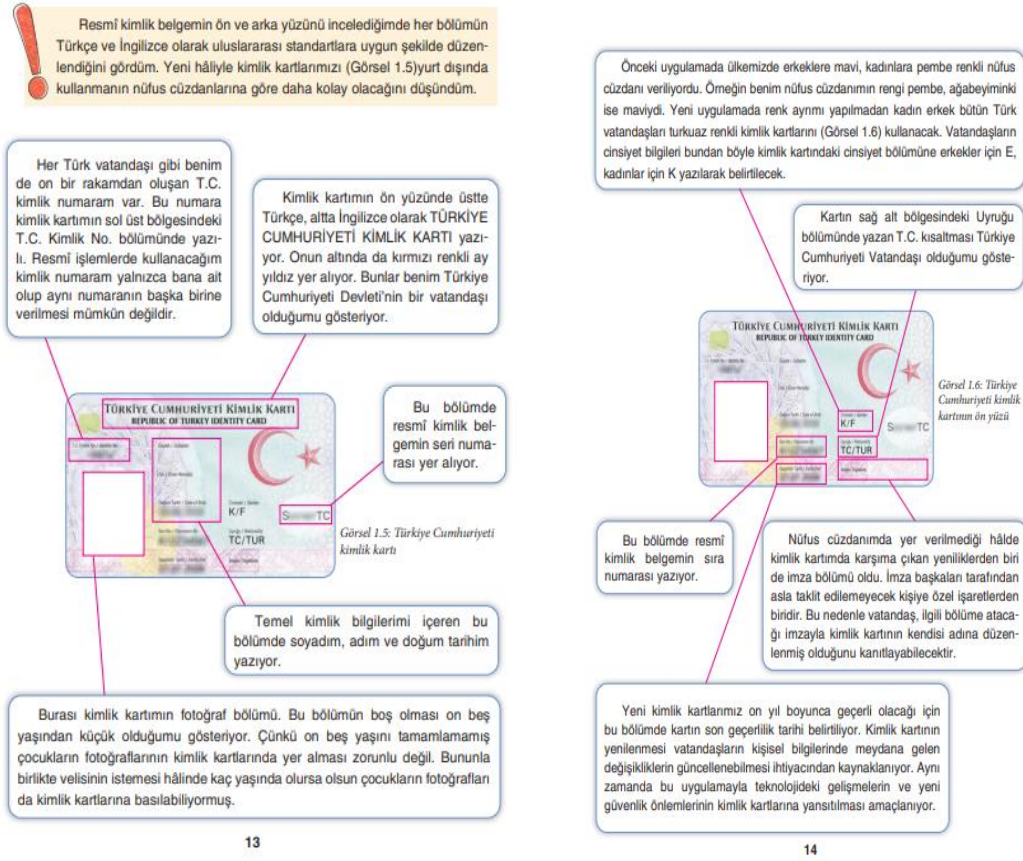
Bu bölümde 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çocuk güvenliği konularına ilişkin bulgular; ders kitabında yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ders kitabındaki çocuk güvenliği konularına ilişkin unsurlar metin, görsel, hazırlık ve ünite değerlendirme soruları olmak üzere üç boyutta incelenmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.2.1.2.1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı (Herkesin Bir Kimliği Var Ünitesi)

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesinde çocuk güvenliği ile ilgili değerlendirilebilecek şu ifadeler yer verilmiştir:

Resmî kimlik belgemiz her şeyden önce bizim kim olduğumuzu gösterir. Bizler okulumuza kayıt olurken, hastanede sağlık hizmeti alırken veya pasaport başvurusu yaparken varlığımızı bu kimlik belgesi ile kanıtlarız. Hayatımız boyunca bütün resmî iş ve işlemlerimizi sadece bize ait olan bilgilerin yer aldığı bu belgeyle yaparız. Böylece başka insanlarla karıştırılmayız. (Tüysüz, 2022, s. 10)

Bu metin aracılığı ile öğrenciler; resmi kimlik belgesi, bu belgenin işlevi ve önemi konusunda bilgilendirilmektedir. Bu konunun devamında da resmi kimlik belgesi tüm boyutlarıyla şematik olarak tanıtılmakta (Şekil 16) ve öğrencilerin konu ile ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Çocukların resmi kimlik belgeleri hakkındaki bilgilerinin artırılması, onların başlarına bir olay gelmesi halinde kendileri kolayca tanıtılmalarına yardım sağlayacağı için ders kitabında bulunan bu konu sayesinde çocuk güvenliği konuları vurgu yapılmıştır.

Şekil 16. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Kimlik Belgesi Görsellerin Geçtiği Kısım (S.13-14)

Aynı konu içerisinde “Yapınız” başlıklı etkinlik (Şekil 17) ile öğrencilerin resmi kimlik belgesi üzerinde yer alan bilgileri anlamaları ve pekiştirmeleri amaçlanmıştır.

Yapınız

Resmî kimlik belgenizdeki bilgilerden hareketle kişisel kimliğinize ilişkin çıkarımlarda bulununuz ve çıkarımlarınızı aşağıdaki noktalı yerlere yazınız.

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşsıyım.
-
-
-
-

Şekil 17. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Sorunun Geçtiği Kısım (S.15)

3.1.2.1.2.2. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı (Yaşadığımız Yer Ünitesi)

Çocukların önemli olaylar karşısında yer ve yön tarifi yapabilmesi çocuk güvenliği anlamında önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda ders kitabının “Yaşadığımız Yer” ünitesinde yer alan “Yönlerimiz” başlıklı konuda yer verilen “Yönleri bilmenin bizlere sağlayacağı faydalar neler olabilir?” (Tüysüz, 2022, s. 62) şeklindeki soru çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir. Ders kitabında “Yer Tarifi Yapalım” başlıklı konuda yer alan;

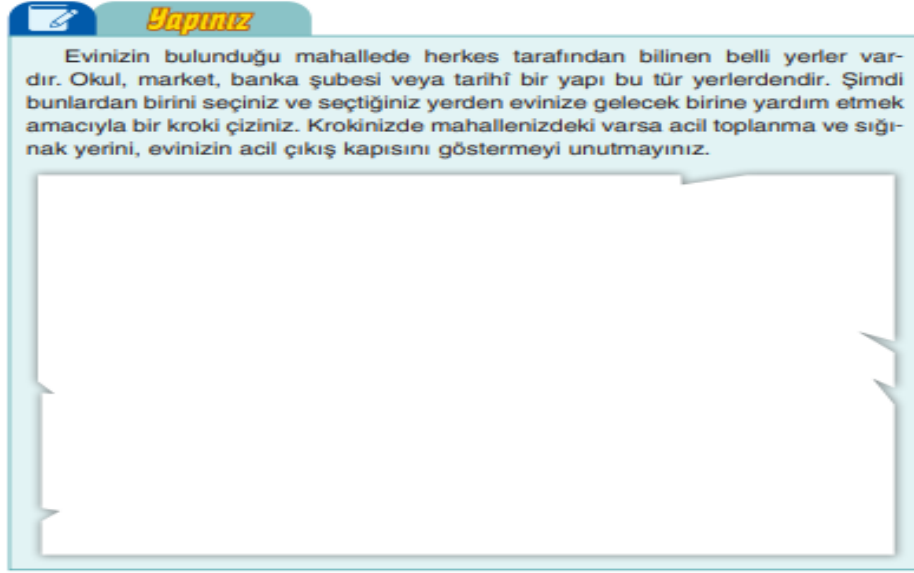
Evimizin veya okulumuzun bulunduğu yeri tarif ederken yönlerin yanı sıra birtakım nesneleri ve mekânları da kullanırız. Örneğin evimizin çevresinde okul, cami, postane, banka, çocuk parkı gibi ayırt edici yerler bulunabilir. Arkadaşımıza veya bir yakınımıza evimizin konumuyla ilgili bilgi verirken çevremizdeki bu unsurlardan söz ederiz. Böylece oturduğumuz yeri kolayca tarif edebiliriz. (Tüysüz, 2022, s. 68)

Şeklindeki ifadeler ve Şekil 18’de gösterilen örnek görsel ile çocuklara adres tarifi ile kroki hakkında bilgi verilmesi de çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

Şekil 18. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Sorunun, Metnin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.68)

“Yer Tarifi Yapalım” başlıklı konuda yer alan “Yapınız” başlıklı bölümünde bulunan etkinlik (Şekil 19) ile öğrencilerden yaşadıkları yeri daha iyi tanımlarına, acil toplanma alanı, sığınak ve evlerinin acil çıkışı kapısının nerede olduğu gibi konularda farkındalıklarını artırmalarına yönelik bir kroki çizmeleri istenilmesi öğrencilerde çocuk güvenliğine ilişkin farkındalığın artmasına katkı sağlamaktadır.

Şekil 19. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Sorunun Geçtiği Kısım (S.69)

Çocukların yer tarifi konusunda bilgili olmaları; kaybolma durumunda güvenli bir yer bulmalarına yardımcı olması başta olmak üzere çocukların birçok anlamda karşılaştıkları olumsuzluklarla başa çıkmada destek sağlamaktadır. Çocukların sıkıntılı olaylar karşısında bu eğitim ile önlem alması sağlanabilir. Bu nedenle konum ve yön tarifi konusunda öğrencilerinin bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik olarak verilen bu bilgilerin çocuk güvenliği açısından oldukça yararlı olduğu söylenebilir.

“Yaşadığımız Yer” ünitesinde çocuk güvenliği açısından en kapsamlı içeriğe “Doğal Afetlere Hazır Olalım” başlıklı konuda yer verilmiştir. Bu konu kapsamında öğrencilere doğa kaynaklı afetler ile ilgili genel bilgi kazandırılmanın yanı sıra afet anında yapılması gerekenler konusunda da bilinçlendirilmeleri amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu konu içeriğinde yer alan metin, soru ve görseller aracılığı ile öğrencilerin doğa kaynaklı afetler ile ilgili bilinç ve farkındalıklarının artırılmaya çalışılması çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir. “Doğal Afetlere Hazır Olalım” konusu içeriğinde çocuk güvenliği konularına destek veren soru, metin ve etkinliklere aşağıda sunulmuştur. (Şekil 20)

Benim adım Eda. Yaşadığım şehir olan Trabzon'da ve çevresinde en fazla meydana gelen doğal afet heyelandır.

Heyelan, toprağın kütleli bir hareketle kayarak yer değiştirmesidir. Zeminde kaya veya kaygan kil tabakası bulunan toprak kütleli, yağmur sularını emerek ağırlaşır. Daha sonra kayganlaşmanın ve eğimin etkisiyle bulunduğu yerde tutunamayıp yamaç aşağı doğru hareket eder.

Heyelan, genellikle yağışlı mevsimlerde görülür. Bu afet sırasında bazen can ve mal kayıpları yaşanır. Evler ve yollar kullanılamaz hâle gelebilir (Görsel 3.6). Heyelanın zararlarından korunmak için kayma tehlikesi olan yerlere evler yapılmamalıdır.

Görsel 3.6: Heyelandan zarar görmüş bir karayolu

“Heyelan yurdumuzun hangi bölgelerinde meydana gelebilir? Neden? Sizin yaşadığınız bölgede de heyelan oluyor mu? Neden?”

Merhaba, ben Özcan. Bingöl'de yaşıyorum. Bingöl'de görülen başlıca doğal afet çığ düşmesidir (Görsel 3.7). Çığ, eğimli dağ yamaçlarında biriken karın kütleli hâlinde koparak aşağıya doğru düşmesidir. Hızla yuvarlanan kar kütleleri yuvarlandıkça büyür ve yolu üzerindeki her şeyi kar altında bırakır. Çığ, bir kez başladıktan sonra durdurulamaz.

Çığın zararlarından korunmak için kar yağışının fazla olduğu eğimli araziler ağaçlandırılmalıdır. Çığ tehlikesi olan yerlerde perdeleme yapılmalıdır. Buralardan geçerken gürültü çıkarıcı hareketlerden kaçınılmalıdır. Kayak gibi kış sporları güvenli yerlerde yapılmalıdır. Ayrıca yerleşmeler kurulurken çığ alanlarından uzak durulmalıdır.

Görsel 3.7: Çığ düşmesi

“Çığ tehlikesinden korunmak için neler yapılmalıdır?”

83

Merhaba, ben Büşra. Ülkemizde görülen önemli doğal afetlerden biri sel baskınıdır (Görsel 3.8). Yaşadığım yer olan Rize ve çevresi ülkemizin en fazla yağış alan yeridir. Yağışlar yıl boyunca devam ettiğinden bölgemiz her mevsimde sel tehlikesiyle karşı karşıyadır. Özellikle ilkbahar aylarında karların erimeye başlamasıyla birlikte sel baskınlarında artış görülür.

Sel baskınlarını önlemek için özellikle doğal çevreye duyarlı olunmalıdır. Bu amaçla doğal bitki örtüsü özellikle de ormanlar korunmalı, dik yamaçlar teraslanarak eğim azaltılmalı ve akarsu kenarlarına yerleşmeler kurulmamalıdır. Ayrıca, akarsu yataklarına setler ve barajlar yapılarak suyun akışı kontrol altına alınmalıdır.

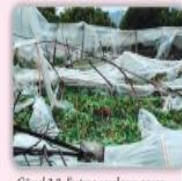
Görsel 3.8: Sel baskınından bir görünüm

“İnsanlar hangi hareketleriyle selin bir doğal afete dönüşmesine yol açabilir?”

Merhaba, ben Arda. Antalya'nın deniz kıyısındaki ilçesi Demre'de yaşıyorum. İlimizin deniz kıyısındaki ilçelerinde en fazla görülen hava olayı fırtınadır. Fırtınalar, farklı sıcaklıktaki hava kütlelerinin çarpışmasıyla oluşan ve saatteki hızı 100-110 km'yi bulan şiddetli rüzgârlardır. Bazen bu fırtınalar kuvvetli yağmurları beraberinde getirerek sel baskınlarına yol açabilir.

Fırtınanın etkisiyle ağaçlar, trafik ışıkları, anten sistemleri ve elektrik direkleri devrilir. Balıkçı ve tur tekneleri alabora olur veya kıyıya sürüklenir. Ulaşım ve haberleşme faaliyetleri kesintiye uğrar. Fırtına, çatılardaki güneş enerjisi sistemlerini ve seraların örtülerini sökerek maddi kayıplara yol açarak can güvenliğini de tehlikeye düşürür.

Fırtınanın zararlarından korunmak için her şeyden önce yapıların sağlam inşa edilmesi gerekir. Diğer yandan erken uyan sistemleri kurularak ve acil durum planları yapılarak yaklaşan kuvvetli fırtınalara karşı önlemler alınmalıdır.

Görsel 3.9: Fırtına seraların zarar görmesine neden olur.

“Fırtınalardan korunmak için neler yapılmalıdır?”

84

Şekil 20. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.84-85)

Şekil 20'de görüldüğü üzere çocukların cümleleri ile öğrencilere heyelan, çığ, sel ve fırtınalar konusunda metin, soru ve görsel aracılığıyla bilgilendirme yapılmaktadır. Bunun dışında ayrıca en büyük afetlerin başında gelen ve çocukların güvenliğini en çok tehlikeye atan deprem konusunda da Şekil 21 ve Şekil 22'de sunulan soru ve görseller ile desteklenen bilgilere yer verilmektedir.

"Deprem öldürmez, bina öldürür." diye bir söz vardır. Bu nedenle depremde korunmak için her şeyden önce binalarımızı sağlam zeminlere, depreme dayanıklı biçimde yapmalıyız. Ayrıca deprem eğitimine önem vermeli ve öğrendiklerimizi uygulamalıyız.

Deprem Öncesinde Yapılacaklar

Deprem öncesinde yapacağınız ilk iş bir "acil durum planı" hazırlamak olmalıdır. Acil durum planınızda evinizdeki güvenli ve tehlikeli bölümler mutlaka gösterilmelidir.

Deprem sonrasında hiç kimseden yardım almadan yaşam mücadelesi vermek zorunda kalabilirsiniz. Böyle durumlarda önceden hazırlayacağınız bir deprem çantası bu mücadeleyi kazanmanızı sağlayabilir. Deprem çantanıza koyacağınız malzemeler arasında şunlar bulunmalıdır:

Gıda

Yüksek kalorili, vitamin ve karbonhidrat içeren, su kaybını önleyen dayanıklı gıdalar (Bisküvi, kuru yemiş, kuru meyve, konserve, şeker, çikolata, tahin-pekmez, meyve suyu vb.), su

Giyeceler

İç çamaşırı, çorap, yağmurluk, ılıme uygun giysiler

Diğer Malzemeler

İlk yardım çantası, uyku tutumu veya battaniye, varsa sürekli kullanılan ilaçlar, çakı, düdük, küçük makas, kâğıt, kalem, bir miktar para, pilli radyo, el feneri ve yedek piller

Temizlik Malzemeleri

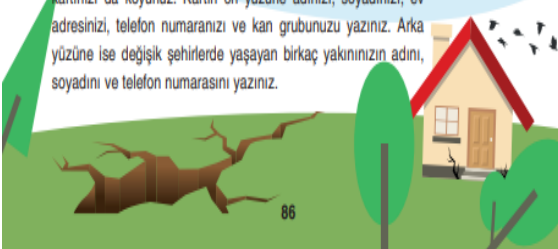
Sabun, susuz sabun ve dezenfektanlar, diş fırçası ve macunu, ıslak mendil, tuvalet kâğıdı

“

- Verilen listelerde gereksiz olduğunu düşündüğünüz malzemeler var mı? Varsa bunlar hangileridir ve size göre neden gereksizdir?
- Sizde deprem çantasında bunların dışında başka nelere yer verilmelidir? Neden?

”

Deprem çantanıza önceden hazırlayacağınız deprem bilgi kartınızı da koyunuz. Kartın ön yüzüne adınızı, soyadınızı, ev adresinizi, telefon numaranızı ve kan grubunuzu yazınız. Arka yüzüne ise değişik şehirlerde yaşayan birkaç yakınınızın adını, soyadını ve telefon numarasını yazınız.

Görsel 3.10: Deprem çantasında bulunması gerekenler

Deprem çantanızı (Görsel 3.10) zaman zaman gözden geçirin. Son kullanma tarihlerini dikkate alarak özellikle gıda maddelerini, pilleri ve varsa ilaçlarınızı yenileriyle değiştiriniz.

Deprem anındaki sarsıntılar nedeniyle evinizdeki dolap, avize, ayna ve kitaplıklar sizler için tehlike oluşturabilir. Bunun için yatağınızın dolap, kitaplık, ayna ve cam eşyaların uzağında bulunmasına dikkat ediniz. Büyüklerinizden depremde devrilebilecek mobilyalarınızı duvarlara sabitlemelerini (Görsel 3.11) isteyiniz.

Görsel 3.11: Deprem öncesi yapılması gereken işlerden biri de eşyaların sabitlenmesidir.

Şekil 21. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.86-87)

Şekil 21’de görüldüğü üzere çocuklara deprem öncesi yapılacak hazırlıklar ile deprem çantası hakkında bilgiler verilerek çocuk güvenliği konularına destek verilmiştir. Şekil 22’de ise deprem sırasında ve sonrası yapılacaklar hakkında bilgiler verilerek çocuk güvenliği ile ilgili bilgilerinin genişletilmesi ve pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Bina içinde bulunuyorsanız

Panîge kapılmadan "çömel, kapan, tutun" hareketlerini yapınız. Bunun için bir masa, sandık veya koruma sağlayabilecek sağlam bir eşyanın yanına çömeliniz. Başınızı kollarınızın arasına alarak kapanınız. Derin nefes alarak sakinleşmeye çalışınız ve sarsıntı geçinceye kadar olduğunuz yerde kalınız.

Binanın yıkılması durumunda sağlam ve hacimli eşyalar enkazın içinde "yaşam üçgeni" dediğimiz boşluklar oluşturur (Görsel 3.12). Hayatta kalabilmek için evinizde bu yerlerin nereler olabileceğini önceden belirleyerek deprem sırasında buraları kullanınız. Unutmayınız, deprem anında evinizin en güvenli yerleri koridorlar ve odaların köşeleridir. Pencere önleri, balkon ve üzerinize düşebilecek eşyaların bulunduğu mutfak ise tehlikeli bölmelerdir.

Görsel 3.12: Yaşam üçgeni

Okulda bulunuyorsanız

Deprem sırasında okuldaysanız sınıftan çıkamayınız. Başınızı iki elinizin arasına alarak veya çanta, kitap gibi koruyucu bir eşya ile örtük olarak sırtınızın altına çömeliniz.

Asansörde bulunuyorsanız

Deprem sırasında kat çıkışı düğmesine basarak asansörü terk ediniz. Ayrıca evinizden çıkarken kesinlikle asansörü kullanmayınız.

Bina dışında bulunuyorsanız

Binalardan düşebilecek parçalara karşı dikkatli olunuz. Enerji hatlarından, binalardan ve duvar diplerinden uzaklaşınız. Olabildiğince açık bir yer bulup çömelme hareketi yaparak kendinizi koruyunuz.

88

Yıkıntı altında mahsur kaldıysanız

Panik olmadan etrafınızı kontrol ediniz. Çıkış için hayatınızı riske atacak hareketlere kalkışmayınız. Enerjinizi tasarruflı kullanmak için hareketlerinizi kontrol ediniz. El ve ayaklarınızı kullanabiliyorsanız su, kalorifer, gaz tesisat borularına ya da zemine vurarak varlığını duyurmaya çalışınız. Bağırabilecek durumdaysanız kurtarma ekiplerine sesinizi duyurunuz.

Toplu taşıma araçlarında bulunuyorsanız

Gerekmedikçe kesinlikle metro veya tren-den inmeyiniz. İçerideki askılara tutunup depremin geçmesini bekleyiniz. Görevli personelin talimatlarına uyunuz.

Deprem Sonrasında Yapılacaklar

Deprem nedeniyle bulunduğunuz binayı terk ettikten sonra önceden belirlendiğiniz toplanma yerine gidiniz.

Toplanma yerinde aile bireylerinizle buluşarak birbirinizin durumunu öğreniniz. Yollarda hasta veya yaralı nakli yapılacağı için trafiği engellemekten kaçınız. Zorunlu olmadıkça telefonları meşgul etmeyiniz.

Elinizden geldiğince arama kurtarma, ilk yardım ve enkaz kaldırma ekiplerine yardımcı olunuz.

Deniz kenarında bir yerde bulunuyorsanız dev dalgaların oluşabileceğini düşünerek kıydan uzaklaşınız.

Yardım kuruluşlarının dağıtacağı yardım malzemelerinden ihtiyacınız kadarını alınız. O malzemelere başka insanların da ihtiyaç duyduğunu unutmayınız.

Bulaşıcı hastalıkları ortaya çıkıp yayılması ihtimaline karşı temizlik kurallarına uyunuz, uymayanları uyarınız.

Depremde eviniz zarar görmüş olabileceği için evinize girmekte kesinlikle acele etmeyiniz. Bu konuda büyüklerinizin ve yetkililerin tavsiyeleri doğrultusunda hareket ediniz.

89

Şekil 22. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.88-89)

Ders kitabında çocuk güvenliği konusuna en önemli katkılardan birisini konunun sonunda yer alan "Yapınız" başlıklı etkinlik (Şekil 23) bölümünde yer verilen "Aile Afet Planı" örneği sağlamaktadır. Öğrencilerin "Aile Afet Planı" hazırlamaları çocukların afet öncesi alınabilecek önlemleri öğrenmelerine destek olup afet anında ve sonrasında yapılması gerekenler ile ilgili farkındalıklarının artırmasına destek vermektedir. Bu eğitimler çocuk güvenliği konuları açısından büyük önem taşımaktadır.

 Yapınız

Aşağıdaki aile afet planını ailenizin diğer üyeleriyle birlikte doldurunuz. Daha sonra da planı fotokopi ile çoğaltınız. Planın bir kopyasını kendi çantanıza, birer kopyasını da ailenizdeki her bireyin çantasına koyunuz. Başka bir kopyasını ise evinizin görünür bir yerine asınız.

..... **AİLESİ AFET PLANI**

Şehir İçinde Aranacak Kişinin;

Adı:

Telefonu: (ev) (iş) (cep)

Şehir Dışında Aranacak Kişinin;

Adı:

Bulunduğu şehir:

Telefonu: (ev) (iş) (cep)

Ailenin İş Telefonları

Baba: Anne:

Diğer:

Acil Durum Telefon Numaraları

Acil Yardım Merkezi:

Polis İmdat:

Yangın İhbar:

Jandarma İmdat:

Acil Toplanma Yerleri

1) Evin içinde:

2) Evin yakınında:

3) Evden uzakta (eve dönemezseniz):

Adres:

.....

90

Şekil 23. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında “Aile Afet Planı” ile İlgili Bölümün Geçtiği Kısım (S.90)

“Yaşadığımız Yer” ünitesinin sonunda yer verilen “Neler Öğrendiniz?” başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde; öğrencilerin konum ve yön bulma, doğa kaynaklı afetler ve bu olaylardan korunma yolları gibi çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek konularla ilgili bilgileri pekiştirmeyi hedefleyen sorulara yer verilmiştir.

3. NELER ÖĞRENDİNİZ?

A. Aşağıda verilen cümleleri kutucuklardaki sözcüklerden uygun olanlar ile tamamlayınız.

Meteoroloji termometre kuzey doğu
Kutup Yıldızı batı kuşbakişi fiziki

1. Pusulanın renkli ucu her zaman yönünü gösterir.
2. Gökyüzünün bulutsuz olduğu bir gecede yardımıyla yönümüzü bulabiliriz.
3. Bir yerin görünüşünün küçültülerek düzlem üzerine çizilmesine kroki denir.
4. Hava sıcaklığı ile ölçülür.
5. Dağlar haritalarda kahverengi ve tonlarıyla gösterilir.
6. Ülkemizde hava tahminleri Devlet İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılır.

B. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanlara "Y" yazınız.

- () 1. Krokilerde gerçek boyutları küçültme işlemi belli bir ölçeğe göre yapılır.
- () 2. Akdeniz'in kıyı kesiminde en fazla görülen doğal afetlerden biri de heyeldir.
- () 3. Deprem sırasında bina dışına çıkılırken asansör kullanılmamalıdır.
- () 4. Ülkemizde birinci derece deprem bölgeleri vardır.
- () 5. Fiziki haritalarda yeşil rengin tonları doğal bitki örtüsünü gösterir.
- () 6. Dik yamaçların teraslanması sel baskınlarına karşı alınan önlemlerden biridir.
- () 7. Döğük, deprem çantasında mutlaka bulunması gereken eşyalardandır.
- () 8. Kara yolları beşerî unsurlardandır.
- () 9. Trafik kazaları önemli doğal afetlerden biridir.

C. Aşağıda verilen her bir kutucuğun içine yanındaki kavramla ilişkili olduğunu düşündüğünüz kelime grubunun numarasını yazınız.

1. ☐ adres	1. hava olayı
2. ☐ köprü	2. doğal unsur
3. ☐ sis	3. beşerî unsur
4. ☐ radyo	4. doğal afet
5. ☐ dağ	5. deprem bilgi kartı
6. ☐ sel	6. deprem çantası

91

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. I. Bulutlu gün sayısı
II. Yeryüzü şekilleri
III. Yağışların şekli
Hava gözlem grafiği incelenerek yukarıdakilerden hangisiyle ilgili bilgi edinilebilir?
A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve III D) I, II ve III
2. Aşağıdakilerden hangisi yön bulmak için kullanılan yöntemlerden değildir?
A) GPS cihazı kullanmak B) Bulutlara bakmak
C) Gölgeden yararlanmak D) Kutup Yıldızı'na bakmak
3. Aşağıdakilerden hangisi sel baskınlarını önlemeye yönelik uygulamalardan biridir?
A) Sağlık hizmetlerini yaygınlaştırmak B) Barajlar inşa etmek
C) Az katlı binalar yapmak D) Enerji tasarrufu yapmak
4. Deprem çantasında aşağıdakilerden hangisinin bulunmasına gerek yoktur?
A) Cetvel B) Çikolata C) El feneri D) Islak mendil
5. Aşağıdaki varlıklardan hangisi beşerî unsurlardan biridir?
A) Ağaç B) Dere C) Kale D) Kedi
6. I. Ejim fazladır.
II. Killi toprak yapısı vardır.
III. Yağış miktarı fazladır.
Heyelanın sık görüldüğü bir yerde yukarıdaki özelliklerden hangilerine rastlanır?
A) I ve II B) I ve III C) II ve III D) I, II ve III
7. I. Mobilyaları duvara sabitlemek
II. Deprem çantası hazırlamak
III. Binaları sağlam zeminler üzerine yapmak
IV. Acil servisten yardım istemek
Yukarıdakilerden hangisi depremden korunmaya yönelik önlemlerden biri değildir?
A) I B) II C) III D) IV
8. Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?
A) Karınca yuvalarının ağzı doğuya bakar.
B) Ağaçların yosunlu tarafı kuzeyi gösterir.
C) Müslüman mezarlıklarında mezarın baş kısmı batıya bakar.
D) Öğle vaktinde gölgemizin yönü kuzeyi gösterir.

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Evinizin bulunduğu yerde gölge yöntemini kullanarak yönleri bulunuz. Yönleri bulduktan sonra evinizin doğusunda, batısında, kuzeyinde ve güneyinde kalan varlıkları yazınız.
2. Sınıfınızın krokisini çiziniz.
3. Yaşadığınız yerin bağlı olduğu ilin yer şekilleri ve nüfusu ile ilgili genel özellikleri nelerdir?
4. Yaşadığınız yerde bir hafta süreyle meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularınızı resimli grafik hâline getirerek sınıfınızda sununuz.

92

Şekil 24. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularını Sayfa Görüntüsü (S.91-92)

Şekil 24'de görüldüğü üzere ünite değerlendirme soruları içerisinde A bölümünde yer alan "2. Gökyüzünün bulutsuz olduğu bir gecede ... yardımıyla yönümüzü bulabiliriz.", Ç bölümünde yer alan "2. Aşağıdakilerden hangisi yön bulmak için kullanılan yöntemlerden değildir?" ve D bölümünde yer alan "1. Evinizin bulunduğu yerde gölge yöntemini kullanarak yönleri bulunuz. Yönleri bulduktan sonra evinizin doğusunda, batısında, kuzeyinde ve güneyinde kalan varlıkları yazınız." ile "2. Sınıfınızın krokisini çiziniz." şeklindeki sorular ile bu soruların cevapları öğrencilerin konum ve yön bulma becerilerini geliştirmeye yönelik olduğu için çocuk güvenliği konularına destek sağlamaktadır. Aynı şekilde B bölümünde yer alan "3. Deprem sırasında bina dışına çıkılırken asansör kullanılmamalıdır." ve "7. Döğük, deprem çantasında mutlaka bulunması gereken

eşyalardandır.”; Ç bölümünde yer alan “4. Deprem çantasında aşağıdakilerden hangisinin bulunmasına gerek yoktur?” ve “7. I. Mobilyaları duvara sabitlemek II. Deprem çantası hazırlamak III. Binaları sağlam zeminler üzerine yapmak IV. Acil servisten yardım istemek Yukarıdakilerden hangisi depremde korunmaya yönelik önlemlerden biri değildir?” soru ve bu soruların cevapları ise çocuklarda afet farkındalığını arttırdığı için bu sorular çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

3.1.2.1.2.3. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” Öğrenme Alanı (İyi Ki Var Ünitesi)

Çocuk güvenliği konularının en önemli unsurlarının başında 112 Acil Çağrı Merkezi sistemi ve bu sistemin kullanımı gelmektedir. Bu sistemin aktif bir şekilde kullanılması ve öğrencilere bu bilginin öğretilmesi çocuk güvenliğinin en temel yapı taşıdır. Çocukların olumsuz bir durum veya olayla karşılaşmaları durumunda aramaları gereken 112 Acil Çağrı Merkezi hakkında bilinçlendirilmeleri çocuk güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır. Ders kitabında “İyi ki Var” ünitesinde bulunan “Zarar Vermeden Kullanalım” başlıklı konu içeriğinde bu hususlara yer verilmektedir. Konuya “Bildiğiniz gibi acil durumlarda arayıp yardım çağrısında bulunduğumuz özel telefon numaraları vardır. Bu numaralardan belki de en önemlisi acil servise ait olan 112’dir.” (Tüysüz, 2022, s. 117) şeklindeki ifadelerle giriş yapılmış ve devamında da 112 Acil Çağrı Merkezi sisteminin gereksiz yere meşgul edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. (Şekil 25)

Şekil 25. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Sorunun, Görsellerin ve Metnin Geçtiği Kısım (S.117)

Şekil 25'te yer alan görsel ve ifadelerde görüldüğü üzere ders kitabında çocukların 112 Acil Çağrı Merkezi hakkında bilinçlendirilmelerini sağlamak için örnek bir haber metnine yer verilmiştir. Daha sonra “İnsanların acil servis numarasını gereksiz arayıp meşgul etmemeleri için neler yapılabilir?” (Tüysüz, 2022, s. 117) şeklindeki soru ile de öğrencilerin konu ile ilgili farkındalıklarının artırılması amaçlanmış ve bu sayede çocuk güvenliği konularına vurgu yapılmıştır.

3.1.2.1.2.4. “Etkin Vatandaşlık” Öğrenme Alanı (İnsanlar ve Yönetim Ünitesi)

Çocukların kendi güvenliklerini sağlayabilmeleri ile haklarını bilmeleri arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Haklarını bilen çocukların, haklarını arama ve koruma noktasında daha bilinçli olmaları beklenebilir. Bu nedenle çocuk güvenliği konularına en büyük desteği çocuk hakları konusu vermektedir. Bu bağlamda “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinin “Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” konusu bu anlamdaki en önemli konulardan birisidir. Bu konu içeriğinde yer alan metin, görsel, etkinlik ve sorularla çocuk hakları konusu farklı boyutlarıyla işlenmektedir.

BEN ÇOCUĞUM, HAKLARIMLA VARIM.

 Birleşmiş Milletlerin çocuk haklarıyla ilgili bir sözleşme hazırlamasının nedenleri neler olabilir?

Beslenme, barınma, giyinme, eğitim, sağlıklı bir çevre-
de yaşama ve oyun oynama çocukların en temel ihtiyaç-
larıdır. Bunlar aynı zamanda birer haktır. Ancak çocuk-
ların haklarından yararlanabilmeleri genellikle büyük-
lerin yardımıyla mümkün olabilmektedir. Bu nedenle
Birleşmiş Milletler Genel Kurulu çocuk haklarını güvence altına almak için 20 Kasım
1989'da Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi kabul etmiştir.

 Haklarının neler olduğunu bilmek çocuklara hangi yararları sağlayabilir?

Biliyor muydunuz?

Çocuk Hakları Sözleşmesi 20 Kasım 1989'da Türkiye'nin de aralarında
bulunduğu 142 ülke tarafından imzalanarak 1990'da yürürlüğe girmiştir. Her
yıl 20 Kasım günü bütün ülkelerde Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanır.

152

Şekil 26. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.152)

Şekil 26’da görüldüğü üzere “Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” konusunda yoğun bir şekilde çocuk hakları konusunda bilgi verilmiştir. “Haklarının neler olduğunu bilmek çocuklara hangi yararları sağlayabilir?” (Tüysüz, 2022, s. 152) şeklindeki soru ile de çocuk güvenliği konusuna destek verilmektedir. Şekil 30’da yer alan “Biliyor muydunuz” soru başlığı altında verilen görsel ile de haklarını savunan çocuklara dikkat çekilmesi çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

Konunun devamında ise konu içeriğinde örnek olarak verilen Şevval isimli bir çocuk karakterin ağzından dile getirilen “Buna göre hiç kimsenin kişiliğimize saldırmaya ve istemediğimiz bir şeyi bize zorla yaptırmaya hakkı yoktur. Sözleşmeye göre devletler bu konuda gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.” (Tüysüz, 2022, s. 154) ifadesi, Eda isimli çocuk karakter tarafından dile getirilen “Çünkü onlar henüz çok küçükler ve ne yapacaklarını, nereye başvuracaklarını bilmiyorlar. Bu çocuklara haklarının neler olduğunu ve hangi kurumlardan destek alabileceklerini öğretmeliyiz.” (Tüysüz, 2022, s. 155), Duru isimli çocuk karakter tarafından dile getirilen “Ancak ben çocuk haklarının okullarımızda ayrı bir ders olarak okutulmasını isterdim. Çünkü haklarımızın neler olduğunu ve hakkımızı aramayı en doğru biçimde ancak okullarımızda öğrenebiliriz.” (Tüysüz, 2022, s. 155) ifadeleri ile çocuk haklarının farklı boyutlarına vurgu yapılmaktadır. Bu metinler ile haklarını arayan ve bilen çocuklar örnek gösterilmektedir. Ayrıca konuyla ilgili olarak “Yapınız” başlıklı etkinlikte de “Dünya çocuklarının en önemli sorununun ne olduğunu ve bu sorunun çözümü için neler yapılması gerektiğini sınıfınızda tartışınız.” (Tüysüz, 2022, s. 156) şeklindeki soru ile de sadece bireysel olarak değil evrensel anlamda da çocukların yaşadığı güvenlik sorunlarıyla ilgili konulara dikkat çekilmesi dolaylı bir şekilde de olsa çocuk güvenliği konularına destek sağlamaktadır.

Ders kitabında “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinin sonunda yer verilen ünite değerlendirme soruları içerisinde de çocuk güvenliği ile ilgili olduğu değerlendirilen sorulara yer verilmiştir (Şekil 27).

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi çocuğun ailede üstlenmesi gereken sorumluluktan biri değildir?
A) Yatağını toplamak
B) Para kazanarak aile bütçesine katkıda bulunmak
C) Sofranın kurulması ve toplanmasına yardım etmek
D) Ailede alınan kararlara uymak
2. Aşağıdakilerden hangisi bağımsızlığımızın sembollerinden biri değildir?
A) Millî marşımız B) Meclisimiz C) Okulumuz D) Bayrağımız
3. Aşağıdakilerden hangisi çocuk haklarına aykırı durumlardan biridir?
A) Çalışmak isteyen çocuklara devlet tarafından iş bulunması
B) Çocuklara zorunlu eğitim verilmesi
C) Çocukların gerektiğinde ailelerinden alınarak devletin korumasına verilmesi
D) Çocuklara onayları alınmadan aşı yapılması
4. Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?
A) Çocuk hakları dünyadaki bütün çocuklar için geçerlidir.
B) Çocuk hakları doğuştan kazanılmıştır.
C) Çocukların hangi haklardan yararlanacağına yöneticiler karar verir.
D) Mahkeme kararı olmadan hiçbir çocuk ailesinden koparılamaz.
5. Aşağıdakilerden hangisi öğrencilerin okulda katılacağı eğitsel ve sosyal etkinliklerden biri değildir?
A) Kardeş okulu ziyaret etmek B) Tiyatro topluluğuna katılmak
C) Bilim şenliği düzenlemek D) Velilerden bağış toplamak
6. "Büyük Millet Meclisi ulusal egemenliğe dayanan bir kurumdur." diyen biri bu görüşüne kanıt olarak Meclisin hangi özelliğini gösterebilir?
A) Adında Türkiye kelimesinin geçmesi
B) Üyelerinin millet tarafından seçilmesini
C) Kurtuluş Savaşı sırasında açılmasını
D) Ankara'da bulunmasını
7. Aşağıdakilerden hangisi öğrencilerin okuldaki sorumluluklarından biri olamaz?
A) Sınıfları temizlemek B) Okul eşyalarını korumak
C) Nöbet tutmak D) Elektrik ve suyu israf etmemek

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne yeni maddeler ekleme yetkiniz olsaydı hangi maddeleri eklerdiniz?
2. 15 Temmuz darbe girişimine karşı mücadele ederken şehit düşen vatandaşlarımıza hitaben bir mektup yazsaydınız onlara neler söylemek isterdiniz?

Şekil 27. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabında "Neler Öğrendiniz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.172)

Şekil 27’de görüldüğü üzere “Neler Öğrendiniz” ünite değerlendirme soruları Ç bölümünde yer alan “3. Aşağıdakilerden hangisi çocuk haklarına aykırı durumlardan biridir?” soru köküne sahip çoktan seçmeli soru ile D bölümünde bulunan “1. Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne yeni maddeler ekleme yetkiniz olsaydı hangi maddeleri eklerdiniz? soru ve bu soruların cevapları çocukların haklarını araması ve sahip çıkması adına bilinçliliğini arttırdığı için çocuk güvenliği kapsamında da değerlendirilebilir.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları çocuk güvenliği kapsamında değerlendirildiğinde; ilgili kazanımlar çerçevesinde çocuk güvenliği ile ilgili doğrudan veya dolaylı bilgilere yer verildiği söylenebilir. Örneğin resmi kimlik bilgilerinin “Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesi ile çocuklara öğretilmesi çocukların başlarına gelebilecek bir olay karşısında yardım isteyeceği kurumlara karşı kendilerini tanıtmaları açısından büyük önem arz etmektedir. Bu konu ile

çocuk güvenliği konuları daha da pekiştirilmesi sağlanmıştır. “Yaşadığımız Yer” ünitesi ile ders kitabında afet bilinci eğitimi verilmesi çocukların kendi güvenliklerini sağlamaları için verilebilecek güzel bir öz çocuk güvenliği eğitim örneğidir. “İyi ki Var” ünitesi kapsamında verilen eğitim ile de çocukların günümüz teknolojik ürünleri kullanarak 112 Acil Çağrı Merkezi başta olmak üzere birçok hizmete hızlı ve güvenli bir şekilde ulaşabilmelerinin sağlanması çocuk güvenliği açısından önemli bir adımdır. “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinde öğrencilerin çocuk haklarını ve sorumluluklarını öğrenmeleri amaçlanmakta ve böylece bu bilgiler yardımıyla çocukların kendilerini korurken bunu yasal bir zemin içerisinde yapmasına katkı sunularak çocuk güvenliği konularına destek sağlanmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ders kitabında yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorularının çocuk güvenliği konusunda öğrencilerin bilinçlendirilmesine belli ölçülerde katkı sağladığı söylenebilir.

4.1.2.2.Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği

Bu bölümde 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.1.2.2.1. Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları

Bu bölümde 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çocuk haklarına ilişkin bulgular metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutlarında ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde bulunan maddeler ile ilişkisi çerçevesinde ortaya konulmuştur.

3.1.2.2.1.1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı (Toplum İçinde Ben Ünitesi)

5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Toplum İçinde Ben” ünitesi incelendiğinde; ünite içerisinde yer alan “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” başlıklı konunun çocuk hakları ile ilgili olarak zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” başlıklı konuya “Küçük Çivi” başlıklı metin ve görsel (Şekil 28) ile giriş yapılmıştır. Bu hikâye ile çocuklara toplum içerisinde her bireyin farklı rol ve sorumluluklara sahip olduğu, dolayısıyla her bireyin önemli ve değerli olduğu hususuna vurgu yapılmaktadır. Böylece çocuk hakları konusunda öğrencilerin farkındalık düzeyinin artırılmasına katkı sağlamaktadır.

Şekil 28. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metnin Geçtiği Kısım (S.18)

“Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” başlıklı konuda çocuk hakları konularına Şekil 29’da yer alan “B. Aşağıdaki afiş ve broşürü inceleyiniz. Broşür ve afişte ne anlatılmak istendiğini aşağıya yazınız.” (Evirgen vd., 2017, s. 20) şeklindeki etkinlikte dikkat çekilmektedir.

B. Aşağıdaki afiş ve broşürü inceleyiniz. Broşür ve afişte ne anlatılmak istendiğini aşağıya yazınız.

Görsel 1.17

Görsel 1.18

Şekil 29. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Sorunun, Etkinliğin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.20)

“Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” başlıklı konuda yer verilen “Bir grupta rol alarak bazı haklar elde ederiz. Buna ailemizden örnek verebiliriz. Ailemizde çocuk olarak haklarımızdan biri eğitim alabilmemiz için ihtiyaçlarımızın karşılanmasıdır.” (Evirgen vd., 2017, s. 20) ifadeleri ile çocuk hakları konusuna vurgu yapılmıştır. Aynı konu kapsamında yer alan “Sıra Sizde” isimli etkinlikte de (Şekil 30) öğrencilerin aile içerisinde sahip oldukları hakları, rolleri ve sorumlulukları ile ilgili farkındalıklarının artırılması amaçlanmıştır.

Ailemiz, sevgiyle büyüdüğümüz yuvamızdır; bizi hayata hazırlar. Sağlıklı bir şekilde büyümemiz mutlu, demokratik ve iş bölümünün olduğu bir ailede gerçekleşir. Ailede hepimizin görev ve sorumlulukları vardır. Örneğin, dengeli ve sağlıklı beslenmemizi sağlamak anne ve babamızın görevidir. Eşyalarımızı derli toplu kullanmak, derslerimize çalışmak ise bizim sorumluluklarımız arasındadır.

Görsel 1.19

Sıra Sizde

Ailenizdeki rolünüze göre (abla, ağabey, kardeş, çocuk gibi) haklarınızı ve sorumluluklarınızı yazınız.

Şekil 30. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında “Sıra Sizde” Etkinliğin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.21)

“Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” konusunda bulunan diğer bir “Sıra Sizde” isimli etkinlikte de Sena isimli bir çocuk karakterin ağzından “Temiz düzenli bir sınıfta eğitim almaya hakkım var.” (Evirgen vd., 2017, s. 22) ifadesine yer verilmekte ve devamında “3. Sena hangi haklarını kullanmıştır?” (Evirgen vd., 2017, s. 22) sorusuna yer verilmek suretiyle çocuk haklarını konusunda farkındalık oluşturmaya çalışılmaktadır.

“Toplum İçinde Ben” ünitesinde çocuk hakları ile ilgili içeriğe en fazla yer verilen konu “Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konudur. Konuya “Yaşama hakkı yetişkinlerin olduğu gibi çocukların da en önemli haklarından. Çocuklar düşüncelerini özgürce açıklama hakkına sahiptirler.” (Evirgen vd., 2017, s. 22) şeklindeki doğrudan çocuk haklarını vurgulayan bir ifade ile geçilmiş, daha sonra Şekil 31’de verilen görsel ile de çocuklara haklarının neler olduğu sorularak konu hakkında düşünmeleri amaçlanmıştır.

Hep birlikte hatırlayalım:

Görsel 1.21

Yaşama hakkı yetişkinlerin olduğu gibi çocukların da en önemli haklarından biridir. Çocuklar düşüncelerini özgürce açıklama hakkına sahiptirler.

Aşağıdaki fotoğrafları inceleyiniz. Fotoğrafların haklarınızdan hangisiyle ilişkili olduğunu yazınız.

Görsel 1.22

Görsel 1.23

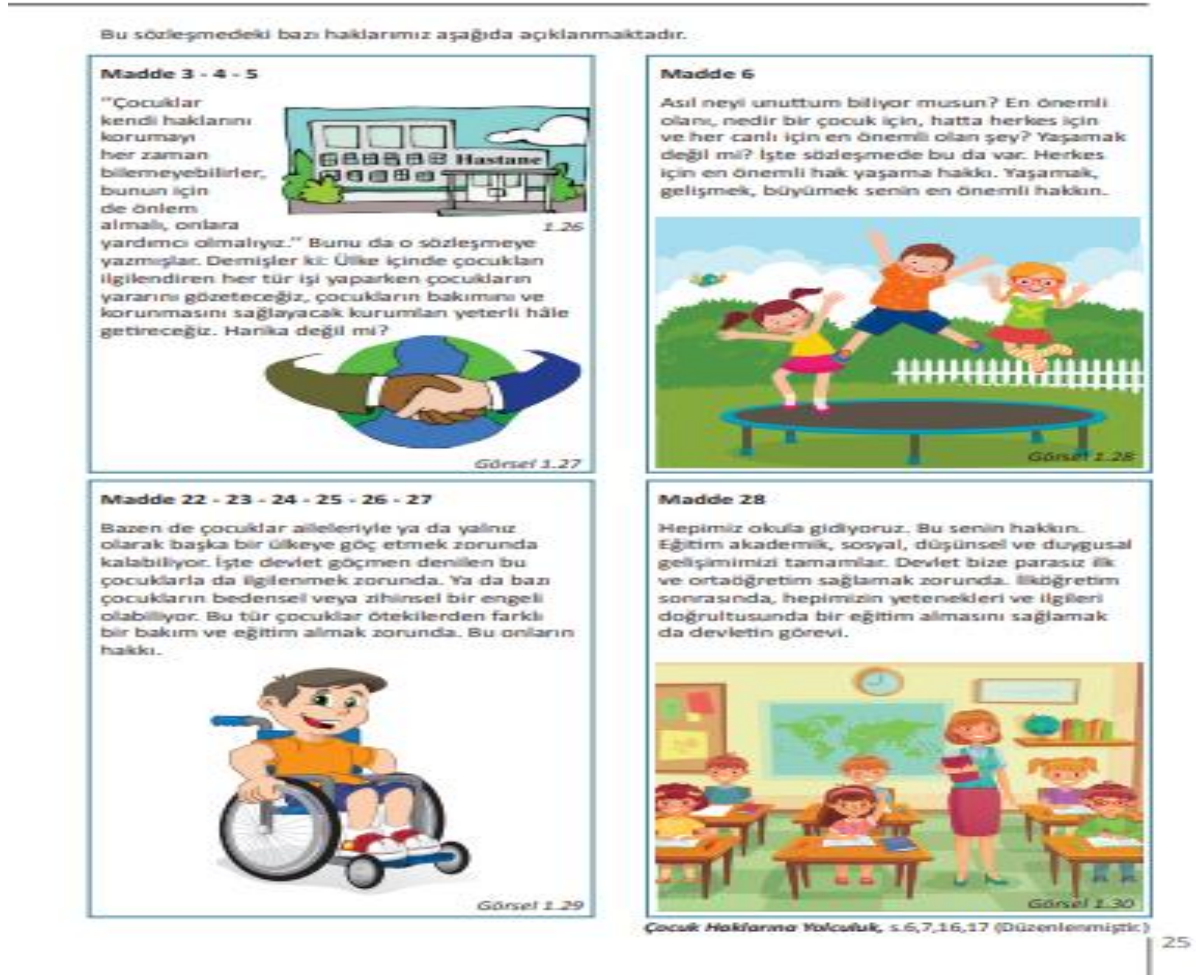
Görsel 1.24

Şekil 31. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.23)

“Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konuda yer verilen;

Dünyadaki bütün çocuklar din, dil, ırk, renk, cinsiyet ayrımı olmaksızın eşit haklara sahiptir. 20 Kasım 1989’da Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kabul edilerek çocuk hakları güvence altına alınmıştır. Her yıl 20 Kasım günü dünyada “Çocuk Hakları Günü” olarak kutlanmaktadır. Devletler bu sözleşmede belirtilen hakları çocuklara tanımakla yükümlüdür. Bu sözleşme 1989 yılında ülkemiz tarafından da imzalanmış, 1990 yılında uygulanmaya başlamıştır. (Evirgen vd., 2017, s. 24)

Şeklindeki ifadeleriyle çocuk hakları konusuna doğrudan ve etkili vurguda bulunulmuştur. Konunun devamında ise Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 2., 3., 4., 5., 6., 22., 23., 24., 25., 26., 27. ve 28. madde içeriğinde geçen haklara hem metin hem de görsel boyutlarıyla yer verilmiştir (Şekil 32).

Şekil 32. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Çocuk Hakları Sözleşmesi Maddeleri ve Örnek Görsellerin Geçtiği Kısım (S.25)

“Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konuda çocuk hakları konularına destek veren diğer bir örnek ise “Çocuk Meclisi” örneğidir. Konuda “Çocuk Meclisi” konusuna “Ülkemizde çocukların haklarını kullanmasına olanak sağlanmaktadır. Hemen hemen her kentte çocuk

meclisleri bulunmaktadır. Bu meclislere katılarak duygu ve düşüncelerimizi özgürce ifade etme fırsatı bulabiliriz. Çocuk Meclislerine üye olan bazı arkadaşlarımızın görüşleri şunlardır.” (Evirgen vd., 2017, s. 26) denilmekte ve Çevre Sağlık Komisyonu ve Çocuk Hakları Komisyonu üyesi olduğu belirtilen iki çocuğun düşüncelerine yer verilmektedir (Şekil 33).

• TOPLUM İÇİNDE BEN

Ülkemizde çocukların haklarını kullanmasına olanak sağlanmaktadır. Hemen hemen her kentte çocuk meclisleri bulunmaktadır. Bu meclislere katılarak duygu ve düşüncelerimizi özgürce ifade etme fırsatı bulabiliriz. Çocuk Meclislerine üye olan bazı arkadaşlarımızın görüşleri şunlardır:

Ben Çocuk Meclisinde kendimi ifade edebilmeyi, başkalarının fikrine saygı duymayı öğrendim. Seçme ve seçilme heyecanını yaşadım. Burada, birlik ve beraberliğin önemini daha iyi kavradım. Bu sene benim ilk senem ama önümüzdeki senelerde de yine Çocuk Meclisine katılmayı düşünüyorum.

Çevre Sağlık Komisyonu Üyesi

Görüş 1.31

Ben bu Meclisi okuluma duydum. Hayatımda, Çocuk Meclisi diye bir şey ilk defa duymuştum. Ama biraz araştırdıktan sonra, orada çocukların kendi kararlarını aldıklarını, Meclisin demokratik bir yer olduğunu öğrendim ve seçimlere katıldım. Çocuk Meclisine asil üye olduğumu öğrendiğimde ise çok mutlu olmuştum. Burada kendime güvenim arttı. Aynı zamanda kendi kararlarımı veriyar ve çok mutlu oluyorum.

Çocuk Hakları Komisyonu Üyesi

Görüş 1.32

www.cocukmeclisi.ankara.bef.tr (Düzenlenmiştir.)

Bu meclislerde görev alarak çeşitli sosyal faaliyetlere katılabiliriz.

Görüş 1.33 Çocuk Meclisi için bir araya gelmiş çocuklar

Şekil 33. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.26)

“Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konu kapsamında yer alan “Sıra Sizde” isimli etkinlikte “1. Siz çocuk meclisi üyesi olsaydınız neler yapmak isterdiniz?”, “2. Hangi haklarınızı özgürce kullanabiliyorsunuz?”, “3. Sizce başka ülkelerdeki çocuklar da bu haklarını kullanabiliyorlar mı? Örnekler veriniz.” ve “B. Aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Zeynep’in hangi haklarını kullandığını yazınız.” (Evirgen vd., 2017, s. 26) şeklindeki açık uçlu

sorularla öğrencilerin çocuk hakları konusu üzerinde düşünmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca aynı konuda bulunan;

Çocuk haklarının sözleşme ile güvence altına alındığından bahsetmiştik. Çocuk haklarının korunması için Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF (Yunisef)] kurulmuştur. Dünyanın her yerinde herhangi bir ayırım yapmadan çocuklara yardım etmektedir (Görsel 1.34). UNICEF, zaman zaman yayınladığı raporlarla çocukların yaşadıkları zorlukları tüm dünyaya duyurmaktadır. (Evirgen vd., 2017, s. 27)

İfadelerinde de çocuk hakları konularına vurgu yapılmıştır. “Toplum İçinde Ben” başlıklı etkinlikte de savaşların çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi vurgulayan örnek bir haber metni ve görsele yer verilmek suretiyle (Şekil 34) güvenli ve sağlıklı ortamlarda yaşama bağlamında çocuk hakları konusuna vurguda bulunulmuştur.

TOPLUM İÇİNDE BEN

Yaşamları boyunca çocuklar çeşitli güçlüklerle karşılaşabilir. En temel haklarını bile kullanamayacak bazı durumlar yaşayabilir. Savaşlar, doğa kaynaklı afetler, yoksulluk gibi daha birçok nedenden dolayı haklarını kullanmakta güçlük çekebilir. İşte UNICEF'in dünyanın birçok yerinde yaşayan çocuklarla ilgili verdiği bilgilerden bazılarını aşağıdaki haberi okuyarak öğrenelim.

UNICEF: Dünyadaki Çocukların Dörtte Biri Savaş ve Afetlerin Gölgesinde Yaşıyor

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), dünyadaki çocukların yaklaşık dörtte birinin savaş, kriz ve doğa kaynaklı afetlerin etkilediği ülkelerde yaşadığını açıkladı.

- 535 milyon çocuk sağlık hizmeti ve kaliteli eğitim alamıyor. Bu çocuklar korunmuyor ve yeterince beslenmiyor.
- 393 milyona yakın çocuk, acil desteğe ihtiyaç duyulan bölgelerde yaşıyor.
- Savaş ve çatışma ortamında yaşayan 13 milyondan fazla çocuk eğitimden yoksun.
- Şiddet sebebiyle 50 milyon çocuk yerlerinden edildi.

Genel Ağ haberi, 9 Aralık 2016 (Düzenlenmiştir.)

Görsel 1.35 Irak'ta bir mülteci kampı

Şekil 34.Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabındaki Örnek Haber Metnin ve Görselin Geçtiği Kısım (S.28)

Aynı konu içeriğinde bulunan “Sıra Sizde” isimli etkinlikte “1. UNICEF’in verdiği bilgilere göre çocuklar hangi haklarından yararlanamamışlardır? Bunların nedenleri nelerdir?” ve “2.

Siz olsaydınız bu durumlar karşısında hangi çözümleri üretirdiniz?” (Evirgen vd., 2017, s. 29) şeklindeki açık uçlu sorularla öğrencilerin çocuk hakları ve çocuk hakkı ihlalleri konularında düşünceleri amaçlanmıştır. Bu sayede çocuk hakları konularına vurgu yapılmıştır.

“Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konunun sonunda en önemli çocuk hakkı ihlallerinden birisi olan “Çocuk İşçiliği” konusuna ve Türkiye’de bu ihlalin önüne geçmek için alınan tedbirlerin açıklandığı bir okuma metnine yer verilmiştir (Şekil 35). Yine söz konusu etkinliğin hemen altında yer alan “Sıra Sizde” başlıklı etkinlik bölümünde öğrencilerden “Ülkemizdeki ve dünyadaki çocukların çocuk haklarından nasıl yararlandığını gösteren örneklerin yer aldığı bir pano hazırlayınız.” (Evirgen vd., 2017, s. 30) şeklinde bir etkinlik gerçekleştirmeleri istenmekte, böylece öğrencilerin çocuk haklarıyla ilgili olarak yaparak-yaşayarak öğrenmelerine imkân yaratılması amaçlanmaktadır.

■ TOPLUM İÇİNDE BEN

Görsel 1.37 Çocuk işçi

Ülkemizde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurum çocuk evleri ve yetiştirme yurtları aracılığıyla aile korumasından yoksun kalan çocukların devlet güvencesiyle korun-

masını sağlamaktadır. Birçok kurum da haberde gördüğümüz gibi çocukların haklarını kullanmaları ve yaşam koşullarındaki olumsuzlukları gidermek için çalışmalar yapmaktadır.

Çocuk İşçi Alarmı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2018 yılını “Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Yılı” olarak ilan etti. Hazırlanan eylem planı, çocuk işçiliğine karşı iş yeri ve tarlaların denetlenmesinden okuldaki devamsızlık takibine kadar uzanıyor.

Bakanlık, 2023 yılına kadar geçerli olacak, “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı” hazırladı.

Programda yer alan “eylem planına” göre, atılacak adımlar arasında kanunların incelenmesi, çocuk işçiliğiyle ilgili eksikliklerin tespit edilmesi yer alıyor.

Planda yer alan diğer önlemler de şöyle sıralanıyor:

- Çocuk işçilerin tarımda aile işleri dışında çalışmaları açık ve net olarak yasaklanacak.
- 2018 yılı “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Yılı” ilan

edilecek. Çalışan çocukların okula devamsızlığının takibi için birimler oluşturulacak.

- Çocuk işçiliği ihbarlarında 112 Acil Çağrı hattının kullanılması konusunda kamuoyu bilgilendirilecek.

Çocuklar Neden Çalıştırılıyor?

Bazı aileler çocuklarının meslek sahibi olmasını istiyorlar. Bunun için iş yerlerine başvuruyorlar. Bazı iş yerleri çocukları ucuz iş gücü olarak görüyor. Onları düşük ücretle ve kayıt dışı çalıştırıyorlar. Yasa dışı çalıştırılan çocuklar eğitim hakkından mahrum kalıyorlar.

Genel Ağ haberi, 5 Nisan 2017 (Düzenlenmiştir.)

Sıra Sizde

Ülkemizdeki ve dünyadaki çocukların “Çocuk Hakları”ndan nasıl yararlandığını gösteren örneklerin yer aldığı bir pano hazırlayınız.

Şekil 35. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (30)

“Birey ve Toplum” öğrenme alanı sonundaki "Kendimi Değerlendiriyorum” başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde de çocuk haklarına vurguda bulunan sorular yer almaktadır (Şekil 36).

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

() 1. Sosyal Bilgiler dersi ile haklarını öğrenebilirim.

() 2. Yakın çevremizde yaşanan bir olay herkesi etkileyebilir.

() 3. Katıldığımız gruplarda haklarımız olabilir fakat sorumluluklarımızı yerine getirmeyebiliriz.

() 4. İstediklerimiz mesleği seçmek sorumluluklarımızdan biridir.

() 5. Her çocuğun yaşama hakkı vardır.

() 6. Çocuklar hem işçi olarak çalışıp hem de okula devam edebilirler.

() 7. Dünyada çocukların hakları devletler tarafından korunmalıdır.

() 8. Tüm çocuklar eşit haklara sahiptir.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

etkileri	sorumluluk	fikirlerimizi	rol	saygı	ulusal	beslenme
----------	------------	---------------	-----	-------	--------	----------

1. Kültürümüzün, tarihimizin öğrenilmesi bilincimizin gelişimine katkı sağlar.

2. Haklarımızı kullanırken başkalarının haklarına göstermeliyiz.

3. Bir olayın çok sayıda olabilir.

4., üyesi olduğumuz grupta üstlendiğimiz rollerin gereklerini yerine getirmektedir.

5. Her çocuğun yeterli hakkı vardır.

6. Üyesi olduğumuz gruplarda söyleyebiliriz.

C. Aşağıdaki haklar ile ilgili sorumlulukları eşleştiriniz.

HAK	SORUMLULUK
» Okulda eğitim görmek	» Çevreyi kirliletmek
» Oyun oynamak	» Okula zamanında gitmek
» Sağlıklı bir çevrede yaşamak	» Oyuncakları zarar vermeden kullanmak

D. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. I. Geçmişte yaşananlar ile günümüz arasında bağlantı kurabilirim.
II. Haklarını öğrenebilirim.
III. Çevremi ve dünyayı daha iyi tanıyabilirim.
Yukarıdakilerden hangileri Sosyal Bilgiler dersinin bize sağladığı yararlarıdır?
A) I ve II B) I ve III C) II ve III D) I, II ve III

2. Mahallemize yeni bir çocuk parkı yapıldı. Çevresinde yürüyüş alanları da var. Ayrıca içinde bir basketbol sahası da yer alıyor. Küçük çocuklar parkta oynarken büyükler de spor yapma imkânı buluyorlar.
Yukarıdaki bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?
A) Park yapılmasının sebebi çevredeki insanların talebidir.
B) Parkın açılması çok sayıda insanı etkilemiştir.
C) Yapılan park doğal yaşamı olumsuz etkilemiştir.
D) Park yapılmasına insanlar farklı tepkiler vermiştir.

3. Aşağıdakilerden hangisi yaşadığımız toplumda sahip olduğumuz roller arasında yer almaz?
A) Öğrenci olmak
B) Kısa saçlı olmak
C) Üye olmak
D) Torun olmak

4. Çevremizde katılabileceğimiz çok sayıda grup vardır.
I. Kulüp üyesi
II. Fabrika işçileri
III. Market müşterisi
Yukarıdaki gruplardan hangilerinde yer alabiliriz?
A) I B) I, II C) I, II ve III D) I, II, III

5. Aşağıdakilerden hangisi evdeki sorumluluklarımızdır?
A) İş bölümüne katılmak
B) İşte çalışmak
C) Camları silmek
D) Dersleri dikkatli dinlemek

6. Dünyanın birçok yerinde çocuklar salgın hastalıklar ve kötü beslenme nedeniyle hayatını kaybetmektedir.
Yukarıda verilen bilgiye göre çocuklar hangi haklarını kullanamamışlardır?
A) Yeterli beslenme-sağlık hizmetlerinden yararlanma
B) Oyun oynama-yeterli beslenme
C) Sağlık hizmetlerinden yararlanma-egitim alma
D) Düşüncelerini söyleme-oyun oynama

E. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.
1. Vatandaş olarak sorumluluklarımız nelerdir? Örnekler veriniz.
2. Okulda üye olduğumuz kulüplerde hangi haklarımızı kullanabiliriz?
3. Çocuklar hangi haklarını kullanmakta güçlükle çekiyorlar? Örnekler veriniz.
4. Sınıf başkanı seçimlerine aday olduğumuzda hangi haklarımızı kullanabiliriz?

32

33

Şekil 36. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.32-33)

Şekil 36’da görüldüğü üzere ünite değerlendirme soruları içerisinde Çocuk Hakları Sözleşmesi, “yaşam hakkı” “eğitim hakkı”, “oyun hakkı”, “çocuk işçiliği”, “sorumluluk”, “eşitlik” vb. konularla ilgili sorulara yer verilerek çocuk hakları konusuna katkı sağlamıştır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Birey ve Toplum” öğrenme alanı içeriğinde yer alan metin, görsel ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorularında çocuk hakları ile ilgili unsurlar Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde bulunan maddeler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk

Hakları Sözleşmesi'nin 3. ve 42. maddelerinde belirtilen hakların kazandırılmasına ve pekiştirilmesine çalışıldığı söylenebilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 42. maddesinde yer alan “Taraflar Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.” şeklindeki hak kavramı, kazanım boyutunda “Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.” şeklinde yer almıştır. Ders kitabında ise “Toplum İçinde Ben” ünite dahilinde bu konu daha da pekiştirilmiştir. Aynı benzer yaklaşım Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinde yer alan “Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.” şeklindeki hak kavramı, kazanım boyutunda “Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.” şekilde yer almış ve ders kitabında ise “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum ve Çocuk Hakları Her Yerde” konusu dahilinde bu konuya önemli yer ayrılmıştır. Ünite sonunda yer alan değerlendirme soruları ile de öğrenilenlerin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

3.1.2.2.1.2. “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı (Ülkem Kültürüm ve Tarihim Ünitesi)

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 29. maddesinde ifade edilen; “Taraflar Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler: ... Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşee ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;” şeklindeki hak kavramına 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Kültürel Özelliklerimiz” başlıklı ünitesinde yer alan “Ülkem Kültürüm ve Tarihim” başlıklı konuda yer verilmiştir. Bu konu ile çocuklara özellikle kendi kültürlerinin ve değerlerinin tanıtılması, çocuğun yaşayıp büyüdüğü ve mensubu olduğu milletin ve ülkenin kültürel kimliğinin temel unsurlarının tanıtılması amaçlandığından bu konunun çocuk hakları ile ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Bu konu içeriğinde öğrencilere dini bayramlar, geleneksel el sanatları, düğünler, halk oyunları, tarihi eski yapı evler ve buna benzer birçok kültürel özellik hakkında bilgi verilmekte; böylece ülkesinin ulusal kültürel değerlerinin tanıtılması, saygı ve aidiyet hissinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Aynı konu kapsamında yer verilen “Sıra Sizde” başlığı altında “Ülkemizde seçeceğimiz bir ilin ve kendi yaşadığınız ilin kültürel öğelerini araştırınız. Bulduğunuz kültürel öğelerin isimlerini aşağıya yazınız. Benzer olanların isimlerinin altını kırmızı kalemle işaretleyiniz.” (Evirgen vd., 2017, s. 56) şeklinde

bir etkinliğe yer verilmiştir (Şekil 37). Bu etkinlikte öğrencilerin konuyla ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi ve farkındalıklarının artırılması amaçlanmıştır.

• ÜLKEM, KÜLTÜRÜM VE TARİHİM

 Sıra Sizde Ülkemizde seçeceğiniz bir ilin ve kendi yaşadığınız ilin kültürel öğelerini araştırınız. Bulduğunuz kültürel öğelerin isimlerini aşağıya yazınız. Benzer olanların isimlerinin altını kırmızı kalemle işaretleyiniz.

Yaşadığınız il	Seçtiğiniz il
Yemekler	
El sanatları	
Geleneksel giysiler	
Halk oyunları	
Türküler	
Tarihi yapılar	
Festival ve şenlikler	

 Sıra Sizde Yaşadığınız yörenin kültürel özelliklerini tanıtan broşür hazırlayınız.

Görsel 2.44 Ayasofya Camisi, İstanbul

Şekil 37. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların ve Görsellerin Geçtiği Kısım (56)

Şekil 37’de görüldüğü üzere çocuklardan yaşadığı yerlerin yemek, el sanatları, geleneksel giysiler, halk oyunları, tarihi yapılar, festival ve şenlikler ile ilgili yönlerini tanıtmaları istenmiş, ikinci bir etkinlik olarak da öğrencilerden yaşadıkları yörenin kültürel özelliklerini tanıtan birer broşür hazırlamaları istenmiştir. Bu etkinlik ile öğrencilerin sahip oldukları kültürel değerlerini araştırmaları ve bu konudaki farkındalıkların artırılmaya çalışılması çocuk hakları konusuna destek sağlamaktadır.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı sonundaki "Kendimi Değerlendiriyorum" başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde de çocuk haklarına vurguda bulunan sorular yer almaktadır (Şekil 38).

C. Aşağıdaki tabloda numaralanmış tarihî eser, mekân ve nesneler ile doğal varlıkların numarasını ilgili oldukları yerin başındaki parantezin içine yazınız.

1. Erfelek Şelalesi	2. Balıca Mağarası	3. Çanakkale Saat Kulesi	4. Sultan Hanı	5. Armutlu Kaplıcaları	6. Karun Hazineleri
() tarihî eser, mekân ve nesneler	() doğal varlıklar				

D. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ni gezdiğini söyleyen bir turist müzede aşağıdaki medeniyetlerden hangisine ait bir eser görmüş **olamaz**?

- A) Frigler B) Hititler
C) Sümerler D) Urartular

2. Sümerler Ziggurat adı verilen çok katlı tapınaklar inşa etmişler. Bu yapıları aynı zamanda tahıl ürünleri için depo ve gök cisimlerini gözlemlemek için kullanmışlardır.

Buna göre Sümerlerle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine **ulaşamaz**?

- A) Tarımla uğraşmışlardır.
B) Bilimsel çalışmalar yapmışlardır.
C) Mimari eserler inşa etmişlerdir.
D) Komşularıyla barış içinde yaşamışlardır.

3. I. Sultan Ahmet Çeşmesi

II. İznik çinisi

III. Kayseri mantısı

Yukarıdaki kültürel öğeler sırasıyla aşağıdaki-lerden hangilerine **örnektir**?

- A) I El sanatı, II Giyim, III Festival, şenlik
B) I Mimari, II El sanatı, III Yemek
C) I Mimari, II Türkü, III Halk oyunu
D) I Halk oyunu, II El sanatı, III Yemek

4. Tatilde çok sayıda tarihî eser gördüğünü söyleyen biri aşağıdakilerden hangisini **örnek** verebilir?

- A) Tortum Şelalesi
B) Kaz Dağları
C) Van Gölü
D) Çorum Saat Kulesi

5. I. El sanatlarımız

II. Tarihî evlerimiz

III. Yönetim şeklimiz

Yukarıdakilerden hangisi kültürümüzün **ögele-
rinden değildir**?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II D) II ve III

6. - Dilden dile nesilden nesile aktarılır.

- Ortak acıları, sevgileri, düşünceleri anlatır.

Yukarıda özellikleri verilen kültürel öge aşağı-
dakilerden hangisidir?

- A) Bayramlar
B) El sanatları
C) Orta oyunu
D) Türküler

E. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin insanlığa katkılanna örnekler veriniz.

2. Çevrenizdeki doğal varlık, tarihî eser ve yapıtlara örnekler veriniz.

3. Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevrenizin kültürel özellikleri arasında neden benzerlikler ve farklılıklar vardır?

4. Bizi bir araya getiren kültürel öğelere örnekler veriniz.

5. Kültürel unsurlardan bazıları zaman içinde neden değişim gösterir?

Şekil 38. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.63)

Şekil 38'de görüldüğü üzere "Kendimi Değerlendiriyorum" başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde de konu içeriğinde yer alan bilgileri pekiştirmeye yönelik sorulara yer verilmiştir. E bölümünde “3. Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevrenizin kültürel özellikleri arasında neden benzerlikler ve farklılıklar vardır?” ve “4. Bizi bir araya getiren kültürel öğelere örnekler veriniz.” şeklindeki sorular ve bu soruların yanıtları, öğrencilerin ulusal değerlerine saygıyı geliştirmeye yönelik olduğu için burada çocuk hakları konusuna destek verilmektedir.

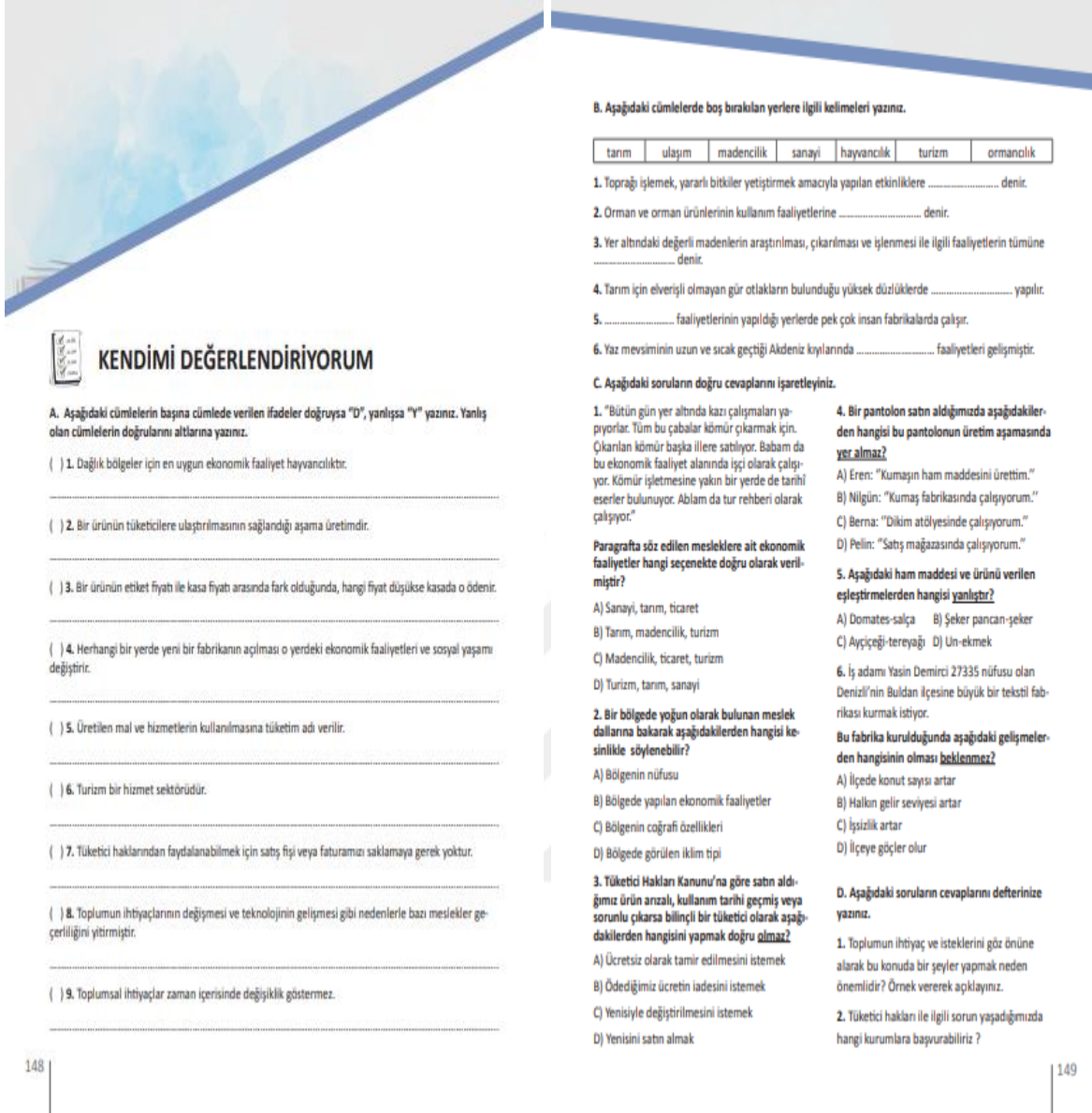
Çocuk hakları konuları mevcut bu bulgulara yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları ile Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde bulunan maddeler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 29. maddesinde yer alan “Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler: ... Çocuğun

ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşee ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;” şeklindeki hak kavramı, öğrenim alanında kazanım boyutunda ver aldığı ve ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorular ile de bu hakların pekiştirildiği söylenebilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 29. maddesinde yer alan hak kavramı, kazanım boyutunda “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.” şekilde yer almıştır. Ders kitabında ise “Ülkem Kültürüm ve Tarihim” ünite dahilinde bu konu daha da pekiştirilmiştir. Ünite sonunda yer alan mevcut ünite sonu değerlendirme soruları ile de çocuklara bilinçlendirme adına daha da destek sağlanmıştır.

3.1.2.2.1.3. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı (Üretimden Tüketime Ünitesi)

“Üretimden Tüketime” ünitesinin “Haklarımı Kullanıyorum” konusu incelendiğinde konuya “Tüketiciler satın alınan ürünle ilgili bir sorun yaşadığında neler yapabilir? Söyleyiniz.” (Evirgen vd., 2017, s. 143) şeklindeki bir hazırlık sorusu ile giriş yapılarak tüketici haklarına dikkat çekilmiş, konunun devamında da tüketici hakları ile ilgili bir etkinliğe yer verilmiştir. Bu etkinlik ile her alanda olduğu gibi öğrencilere tüketici olarak da haklarının öğretilmesi amaçlanmakta ve bu yönü ile çocuk hakları konusuna destek sağlanmaktadır. “Sıra Sizde” başlıklı etkinlikte öğrencilerden tüketici hakları ile ilgili başvurulabilecek kuruluşları belirtmeleri istenmektedir. Böylece öğrencilere tüketici olarak haklarını arama yollarının öğretilmesi amaçlanmaktadır.

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı sonundaki “Kendimi Değerlendiriyorum” başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde de çocuk haklarına vurguda bulunan sorular yer almaktadır (Şekil 39).

Şekil 39. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.148-149)

Şekil 39'da görüldüğü üzere ünite değerlendirme soruları A bölümünde "7. Tüketici haklarından faydalanabilmek için satış fişi veya faturamızı saklamaya gerek yoktur?" şeklinde yer alan soru ve D bölümünde yer alan "2. Tüketici hakları ile ilgili sorun yaşadığımızda hangi kurumlara başvurabiliriz?" şeklindeki sorular ve bu soruların yanıtlarında öğrencilerde tüketici hakları konusunda farkındalık yaratmak amaçlandığı için aynı zamanda bu soru ve cevaplar çocuk hakları konusuna da katkı sağlanmıştır.

Ders kitabının "Üretimden Tüketimi" ünitesinde yer alan metin, görsel ve soru boyutlarında çocuk hakları ile ilgili olarak elde edilen bulgular ile Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan maddeler birlikte değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesi

içeriğinde geçen hakların öğrencilere kazandırılmasının ve pekiştirilmesinin amaçlandığı söylenebilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesinde ifade edilen “Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.” şeklindeki hak öğretim programında “Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.” şeklinde bir kazanım olarak yer almıştır. Ders kitabında ise “Üretimden Tüketime” ünitesinde bu kazanıma yönelik metin, görsel ve sorulara yer verilmiştir.

3.1.2.2.1.4. “Etkin Vatandaşlık” Öğrenme Alanı (Toplum İçin Çalışanlar Ünitesi)

5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesinde yer alan “Katılım Hakkı ve Düşünce Özgürlüğü” başlıklı konu içeriğinde çocuk hakları ile ilgili konulara yer verilmiştir.

KATILIM HAKKI VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

Hak ve özgürlüklerimizden hangilerini biliyorsunuz? Bu hak ve özgürlüklere sahip olmak sizce neden önemlidir? Açıklayınız.

Çocuk olarak doğuştan sahip olduğunuz hak ve özgürlükler olduğunu daha önce öğrenmiştiniz. Hatırlayacağınız üzere çocuk haklarına dair sözleşmede yer alan sağlık hizmetlerinden yararlanma, okula gitme, oyun oynama bu haklardan bazılarıdır. Şimdi bu hak ve özgürlüklerden katılım ve düşünce özgürlüğü üzerinde daha ayrıntılı duralım. Bakın bir arkadaşınız katılım ve düşünce özgürlüğü ile ilgili çocuk haklarına dair sözleşmeden yararlanarak bizlere neler söylüyor?

Görsel 6.20

Bizler, görüşlerimizi serbestçe ifade etme hakkına sahibiz. Bizi ilgilendiren konularda görüşlerimizin dikkate alınması gerekir. (Madde 12, 13)

Yandaki resmi inceleyiniz. Bu resim hangi temel hak ve özgürlükle ilgili olabilir? Açıklayınız.

Hepimiz aile, okul gibi çeşitli grupların içinde bulunuyoruz. Hangi grubun içinde bulunursak bulunalım etkin ve katılımcı bir vatandaş olmalı, bizleri ilgilendiren konularda alınan kararlara katkı sağlamaya çalışmalıyız. Ailemizde, sınıfamızda ya da okulumuzda alınan kararlar konusunda fikirlerimizi belirterek kararlara katkı sağlırsak hem düşünce özgürlüğümüzü kullanmış hem de alınan kararların sahibi olmuş oluruz. Bakın bu hak ve özgürlüğü bir arkadaşınız nasıl kullanıyor:

Görsel 6.21

161

Şekil 40. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.161)

Şekil 40’da görüldüğü üzere etkinliğine “Hak ve özgürlüklerimizden hangilerini biliyorsunuz? Bu hak ve özgürlüklere sahip olmak sizce neden önemlidir? Açıklayınız.” (Evirgen vd., 2017, s. 161) şeklindeki açık uçlu soru ile giriş yapılmış ve “Hak” kavramına dikkat çekilmiştir. Konunun devamında ise ders kitabında hak ve özgürlük kavramları arasındaki ilişkiyi vurgulayan şu ifadeye yer almıştır:

Çocuk olarak doğuştan sahip olduğunuz hak ve özgürlükler olduğunu daha önce öğrenmiştiniz. Hatırlayacağınız üzere çocuk haklarına dair sözleşmede yer alan sağlık hizmetlerinden yararlanma, okula gitme, oyun oynama bu haklardan bazılarıdır. Şimdi bu hak ve özgürlüklerden katılım ve düşünce özgürlüğü üzerinde daha ayrıntılı duralım. Bakın bir arkadaşınız katılım ve düşünce özgürlüğü ile ilgili çocuk haklarına dair sözleşmeden yararlanarak bizlere neler söylüyor? (Evirgen vd., 2017, s. 161)

Görüldüğü gibi yukarıdaki ifadelerde doğrudan çocuk hakları konusuna vurgu yapılırken etkinlikte başka bir metin kutusu içerisinde de Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12. ve 13. maddelerine doğrudan yer verilmiştir. Aynı etkinlik kapsamında oy kullanma ve katılım hakkı ile ilgili farkındalık yaratmaya yönelik “Yandaki resmi inceleyiniz. Bu resim hangi temel hak ve özgürlükle ilgili olabilir? Açıklayınız.” (Evirgen vd., 2017, s. 161) şeklinde açık uçlu bir soruya da görselde yer verilmiştir.

• TOPLUM İÇİN ÇALIŞANLAR

Ailem benimle ilgili konularda düşüncemi soruyor, ben de düşüncelerimi onlara söylüyorum. Okulda da sosyal kulüp çalışmalarında özgürce düşüncemi belirtiyor, alınan kararlara katkıda bulunuyorum. Düşüncelerime önem verilmesi kendimi değerli hissetmemi sağlıyor.

Görsel 6.22

Katılma hakkına en iyi örnek genel ve yerel seçimlerde oy kullanmak ve aday olmaktır. Sivil toplum kuruluşlarında yer almak, çevremizdeki sorunlarla ilgili düşüncelerimizi yetkililere iletmek de bir başka katılma biçimidir. Katılma hakkıyla ilgili olarak Anayasamızda şu madde yer almaktadır:

Madde 67- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.

Siz çocuklar 18 yaşına geldiğinizde Anayasamızın yukarıdaki maddesinde yer alan katılma hakkından yararlanabileceksiniz. Böylece etkin bir vatandaş olarak ülkemizin yönetiminde de söz sahibi olacaksınız.

TÜRKİYE GENEL SEÇİMLERİ

Görsel 6.23

• TOPLUM İÇİN ÇALIŞANLAR

Görsel 6.24

Sıra Sizde

Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü ile ilgili sloganlar yazarak, resim ve fotoğraflar da kullanarak bir afiş hazırlayınız.

Sıra Sizde

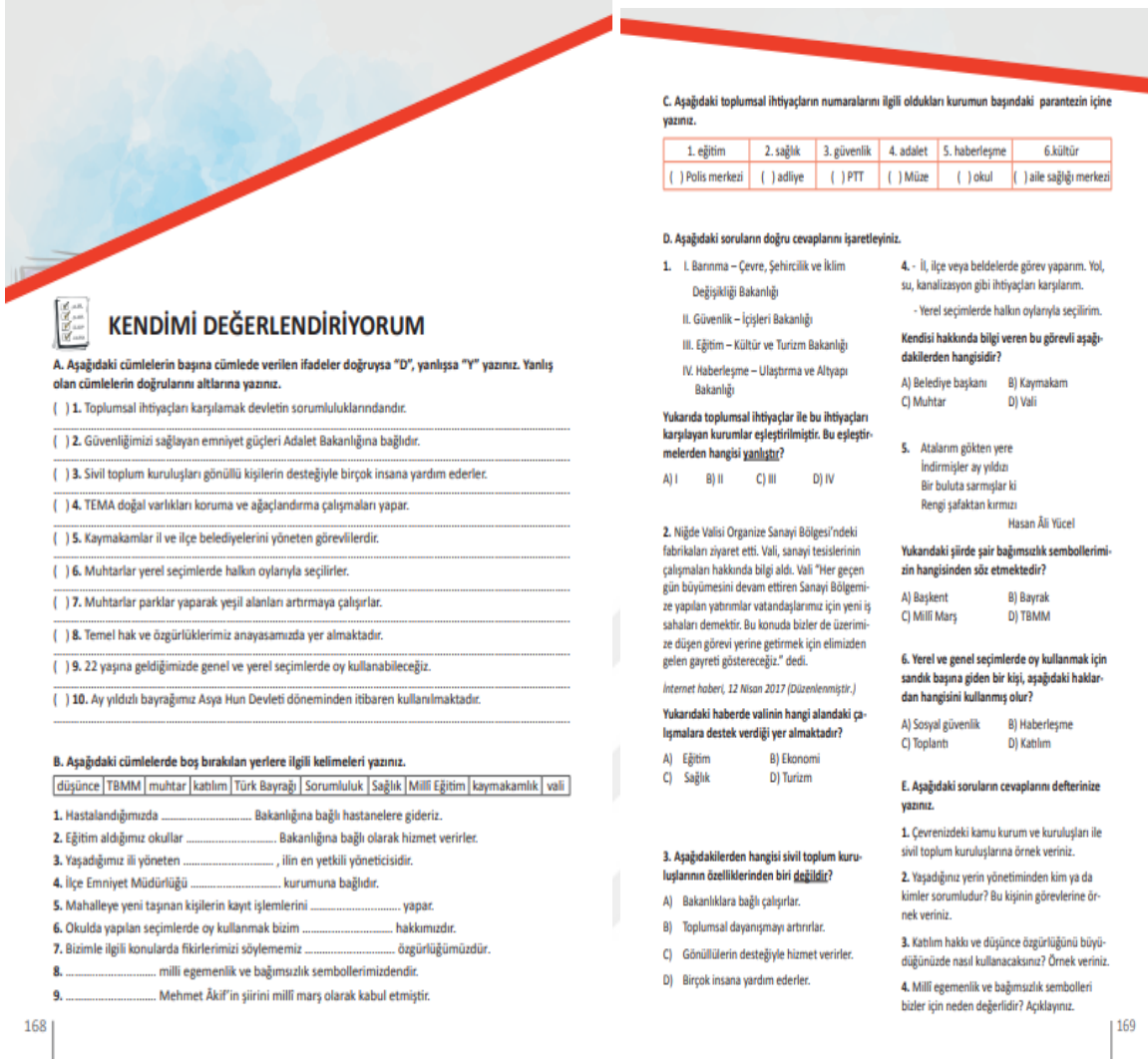
Aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

	Bu hak ve özgürlük sizce ne anlama geliyor?	Bu hak ve özgürlüğü nasıl kullanıyoruz? Örnek veriniz.	Bu hak ve özgürlük olmasaydı neler olabilirdi?
Katılım hakkı			
Düşünce özgürlüğü			

Şekil 41. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.162)

Çocuklarda katılım hakkı konularına “Toplum İçin Çalışanlar” başlıklı konu içeriğinde (Şekil 41) katılma hakkı ile ilgili şu ifadeler ile yer verilmiştir: “Katılma hakkına en iyi örnek genel ve yerel seçimlerde oy kullanmak ve aday olmaktır. Sivil toplum kuruluşlarında yer almak, çevremizdeki sorunlarla ilgili düşüncelerimizi yetkililere iletmek de bir başka katılım biçimidir. Katılma hakkıyla ilgili olarak Anayasamızda şu madde yer almaktadır:” (Evirgen vd., 2017, s. 162) Daha sonra aynı bölümde T.C. Anayasası’nın seçme ve seçilme hakkı ile ilgili 67. maddesine yer verilmiştir. Aynı konu içeriğinde T.C. Anayasası’nın düşünce özgürlüğünü düzenleyen 25. ve 26. maddelerine bir etkinlik dahilinde yer verilmiştir. Ünite öğrencilerin katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü konularındaki farkındalıklarını artırmaya yönelik etkinlik önerisinde; öğrencilerden katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü ile ilgili sloganlar yazmaları, resim ve fotoğraflar da kullanarak bir afiş hazırlamaları istenmektedir. Böylece bu metin ve etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin bu kavramlar ile ilgili düşüncelerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Böylece belli boyutlarıyla bu konuda çocuk haklarına da vurgu yapılmıştır.

Ders kitabında “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanını temsil eden “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesinin sonundaki "Kendimi Değerlendiriyorum" başlıklı ünite değerlendirme sorularının içinde çocuk haklarına vurguda bulunan sorulara yer verilmiştir. (Şekil 42)

Şekil 42. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.168-169)

Şekil 42’de görüldüğü üzere ünite değerlendirme soruları içerisinde A bölümünde yer alan “8. Temel hak ve özgürlüklerimiz anayasamızda yer almaktadır.” şeklindeki Doğru-Yanlış sorusu ile E bölümünde yer alan “3. Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğünü büyüdüğünüzde nasıl kullanacaksınız? Örnek veriniz.” şeklindeki açık uçlu sorusu katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü konularında bilgiler içerdiği için bu soru ve cevaplar dolaylı olarak çocuk hakları konusunda da bilgi ve bilinç düzeylerinin artırılması destek sağlamaktadır.

“Toplum İçin Çalışanlar” ünitesinde metin, görsel ve soru boyutlarında elde edilen bulgular Çocuk Hakları Sözleşmesi maddeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12., 13., 14., 16. ve 24. maddeleri içeriğinde geçen hakların, öğrenim alanında kazanım boyutunda verildiğini ve ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorular ile de bu hakların pekiştirildiği söylenebilir. Çocuk

Hakları Sözleşmesi'nin 12., 13., 14., 16. ve 24. maddelerinde yer alan haklar öğretim programında “Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.” şekilde bir kazanım olarak yer almıştır. Ders kitabında ise bu ünite dahilinde yer alan metin, görsel, etkinlik ve sorularla bu kazanımı edindirmeye yönelik materyallere yer verilmiştir. Ünite sonunda yer alan mevcut ünite sonu değerlendirme soruları ile de bu konuların pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

4.1.2.2.2. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Güvenliği

Bu bölümde 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çocuk güvenliği konularına ilişkin bulgular; ders kitabında yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutlarında ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.2.2.2.1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı (Toplum İçinde Ben Ünitesi)

Çocuk güvenliğinin en temel yapı taşı çocuk hakları konusu oluşturmaktadır. Çünkü çocukların kendileri savunmasında en büyük destek çocuk haklarından gelmektedir. Haklarını bilen çocukların öz güvenliklerini de daha rahat sağlayabileceği söylenebilir. Ders kitabının bu bağlamda “Toplum İçinde Ben” ünitesinde yer alan “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” ve “Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konu içeriklerinde çocuk güvenliğine ilişkin hususlara çocuk hakları çerçevesinde yer verildiği değerlendirilebilir.

“Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” konusunda çocuk güvenliğini ile ilgili olduğu düşünülen metin, etkinlik ve görseller aşağıda sunulmuştur.

B. Aşağıdaki afiş ve broşürü inceleyiniz. Broşür ve afişte ne anlatılmak istendiğini aşağıya yazınız.

Görzel 1.17

Görzel 1.18

Görsef 1.19

Ailemiz, sevgiyle büyüdüğümüz yuvamızıdır; bizi hayata hazırlar. Sağlıklı bir şekilde büyümek için mutlu, demokratik ve iş bölümünün olduğu bir ailede geçmeliyiz. Ailede hepimizin görev ve sorumlulukları vardır. Örneğin, dengeli ve sağlıklı beslenmemizi sağlamak anne ve babamızın görevidir. Egzamanımızı derli toplu kullanmak, derslerimize çalışmak ise bizim sorumluluğumuz arasındadır.

 Sıra Sizde

Ailenizdeki rolünüze göre (abla, ağabey, kardeş, çocuk gibi) haklarınızı ve sorumluluklarınızı yazınız.

Bir grupta rol alarak bazı haklar elde ederiz. Buna ailemizden örnek verebiliriz. Ailemizde çocuk olarak haklarımızdan biri eğitim alabilmemiz için ihtiyaçlarımızın karşılanmasıdır.

Yer aldığımız gruplardaki rollerimizin gereklerini yerine getirmek sorumluluk olarak isimlendirilir. Sonuç olarak rollerimize uygun davrandığımızda o rolle ilgili sorumluluklarımızı yerine getirmiş oluruz. Sorumluluklarımızı yerine getirerek başarılı ve mutlu bireylerin olduğu bir toplumun oluşmasına katkıda bulunuruz.

Görev ve sorumluluklarımızı yerine getirirken planlı hareket etmeliyiz. Görev ve sorumluluklarımızı hangi sırayla ve ne zaman yapacağımızı iyi belirlemeliyiz. Kişisel zamanımızı planlarken oyun oynama, ders çalışma, kitap okuma, uyuma, aile ve arkadaşlarla zaman geçirme gibi istek ve ihtiyaçlarımızı dikkate almalıyız. Her biri için yeterli zamanı ayırmalıyız.

Sıra Sizde Aşağıda verilenlerden hangileri hak, hangileri sorumluluktur? İşaretleyiniz.

	Hak	Sorumluluk
Düşüncelerimi söylemek	☐	☐
Okul kurallarına uymak	☐	☐
Eve odamı temiz ve düzenli tutmak	☐	☐
Yeterli ve sağlıklı beslenmek	☐	☐
Çöpleri çöp kutusuna atmak	☐	☐

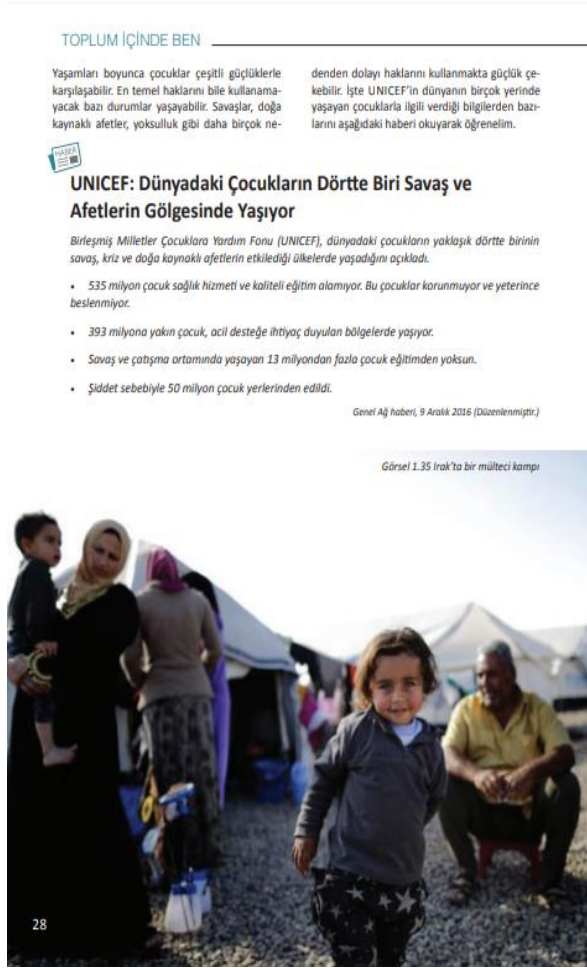
Şekil 43. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Görsellerin, Soruların ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.20-21)

Şekil 43’de görüldüğü gibi “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” başlıklı konuda yer alan “Bir grupta rol alarak bazı haklar elde ederiz. Buna ailemizden örnek verebiliriz. Ailemizde çocuk olarak haklarımızdan biri eğitim alabilmemiz için ihtiyaçlarımızın karşılanmasıdır.” (Evirgen vd., 2017, s. 20) ifadesinde aile içindeki rol ve haklardan bahsedilmiş ayrıca çocuk hakları ile ilgili görsellere de yer verilmiştir. Aynı konuda “Düşüncelerimi söylemek” ve “Yeterli ve sağlıklı beslenmek” ifadeleri ile de hak kavramına vurgu yapılarak çocukların kendileri ifade edebilme ve haklarını arama adına farkındalık oluşturulmuştur. Konunun devamında “Ailenizdeki rolünüze göre (abla, ağabey, kardeş, çocuk gibi) haklarınızı ve sorumluluklarınızı yazınız.” (Evirgen vd., 2017, s. 21) şeklindeki açık uçlu sorudan oluşan etkinlik ile de çocuklarda hem hak, sorumluluk, rol bilinçliliği hem de bu kavramlar eşliğinde bilinçlenen çocukların kendini güvende hissetme farkındalığı

oluşturulduğu için bu konunun çocuk güvenliği ile de ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca haklarını ve sorumluluklarını bilen çocukların aynı zamanda kendi güvenliklerini de daha kolay sağlayabileceği düşüncesi çerçevesinde bakıldığında bu görsel, metin ve sorular çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

“Toplum İçinde Ben” ünitesinde “Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konuda da çocuk güvenliği konularına destek veren unsurlara yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu konuya “Yaşama hakkı yetişkinlerin olduğu gibi çocukların da en önemli haklarından biridir. Çocuklar düşüncelerini özgürce açıklama hakkına sahiptirler.” (Evirgen vd., 2017, s. 23) ifadeleriyle giriş yapılarak çocuk güvenliğinde önemli bir yere sahip olan yaşama hakkı ve çocukların düşüncelerini özgürce ifade etme hususuna vurgu yapılmıştır. Daha sonra çocuk hakları ile paralel olarak çocuk güvenliği konusuna da destek olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile ilgili olan “Dünyadaki bütün çocuklar din, dil, ırk, renk, cinsiyet ayrımı olmaksızın eşit haklara sahiptir. 20 Kasım 1989’da Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kabul edilerek çocuk hakları güvence altına alınmıştır.” (Evirgen vd., 2017, s. 24) şeklindeki bilgiye ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 2., 3., 4., 5., 6., 22., 23., 24., 25., 26., 27. ve 28. maddelerine yer verilmiştir.

“Çocuk Hakları Her Yerde” konusunda yer alan “Sıra Sizde” başlıklı etkinlikte “2. Hangi haklarınızı özgürce kullanabiliyorsunuz?” ve “3. Sizce başka ülkelerdeki çocuklar da bu haklarını kullanabiliyorlar mı? Örnekler veriniz.” (Evirgen vd., 2017, s. 27) şeklindeki açık uçlu sorularla öğrencilerin çocuk hakları konuları ile birlikte aynı zamanda çocuk güvenliği ile ilgili bilgilerinin de pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü hakları elinde alınmaya çalışılması halinde neler yapacağı hakkında çocukların bilinçlendirilmesi çocuk güvenliği kapsamında önemli bir farkındalık oluşturmaktadır. Bu anlamda çocuklarda farkındalık oluşturmak için “UNİCEF” ile ilgili kullanılan örnek haber (Şekil 44), görsel ve “2. Siz olsaydınız bu durumlar karşısında hangi çözümleri üretirdiniz?” (Evirgen vd., 2017, s. 27) şeklindeki sorunun çocuk güvenliği ile ilgili olduğu söylenebilir.

Sıra Sizde

Aşağıdaki soruları önceki sayfada yer alan habere göre cevaplayınız.

1. UNICEF'in verdiği bilgilere göre çocuklar hangi haklarından yararlanamamışlardır? Bunların nedenleri nelerdir?

2. Siz olsaydınız bu durumlar karşısında hangi çözümleri üretirdiniz?

Şekil 44. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabındaki Örnek Haber Metnin ve Görselin Geçtiği Kısım (S.28-29)

Dünyada çocuk güvenliği açısından en büyük tehlikelerin başında “Çocuk İşçiliği” konusu gelmektedir. Bu anlamda her çocuğun bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Çocukların bu konuyla ilgili bilinç düzeylerinin artması çocuk güvenliği açısından kritik öneme sahiptir. “Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konunun sonunda “Çocuk İşçiliği” hakkında verilen örnek (Şekil 45) ile öğrencilerin bu konudaki bilinçlilik seviyesinin artırılması amaçlanmıştır. Özellikle “Çocuk işçiliği ihbarlarında 112 Acil Çağrı hattının kullanılması konusunda kamuoyu bilgilendirilecek.” (Evirgen vd., 2017, s. 30) ifadesi öğrencilere doğrudan hitap ettiği için bu konu ile çocuk güvenliği konusu da vurgulanmıştır.

■ TOPLUM İÇİNDE BEN

Görsel 1.37 Çocuk işçi

Ülkemizde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurum çocuk evleri ve yetiştirme yurtları aracılığıyla aile korumasından yoksun kalan çocukların devlet güvencesiyle korun-

masını sağlamaktadır. Birçok kurum da haberde gördüğümüz gibi çocukların haklarını kullanmaları ve yaşam koşullarındaki olumsuzlukları gidermek için çalışmalar yapmaktadır.

Çocuk İşçi Alarmı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2018 yılını “Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Yılı” olarak ilan etti. Hazırlanan eylem planı, çocuk işçiliğine karşı iş yeri ve tarlaların denetlenmesinden okuldaki devamsızlık takibine kadar uzanıyor.

Bakanlık, 2023 yılına kadar geçerli olacak, “Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Programı” hazırladı.

Programda yer alan “eylem planına” göre, atılacak adımlar arasında kanunların incelenmesi, çocuk işçiliğiyle ilgili eksikliklerin tespit edilmesi yer alıyor.

Planda yer alan diğer önlemler de şöyle sıralanıyor:

- Çocuk işçilerin tarımda aile işleri dışında çalışmaları açık ve net olarak yasaklanacak.
- 2018 yılı “Çocuk İşçiliği İle Mücadele Yılı” ilan

edilecek. Çalışan çocukların okula devamsızlığının takibi için birimler oluşturulacak.

- Çocuk işçiliği ihbarlarında 112 Acil Çağrı hattının kullanılması konusunda kamuoyu bilgilendirilecek.

Çocuklar Neden Çalıştırılıyor?

Bazı aileler çocuklarının meslek sahibi olmasını istiyorlar. Bunun için iş yerlerine başvuruyorlar. Bazı iş yerleri çocukları ucuz iş gücü olarak görüyor. Onları düşük ücretle ve kayıt dışı çalıştırıyorlar. Yasa dışı çalıştırılan çocuklar eğitim hakkından mahrum kalıyorlar.

Genel Ağ haberi, 5 Nisan 2017 (Düzenlenmiştir.)

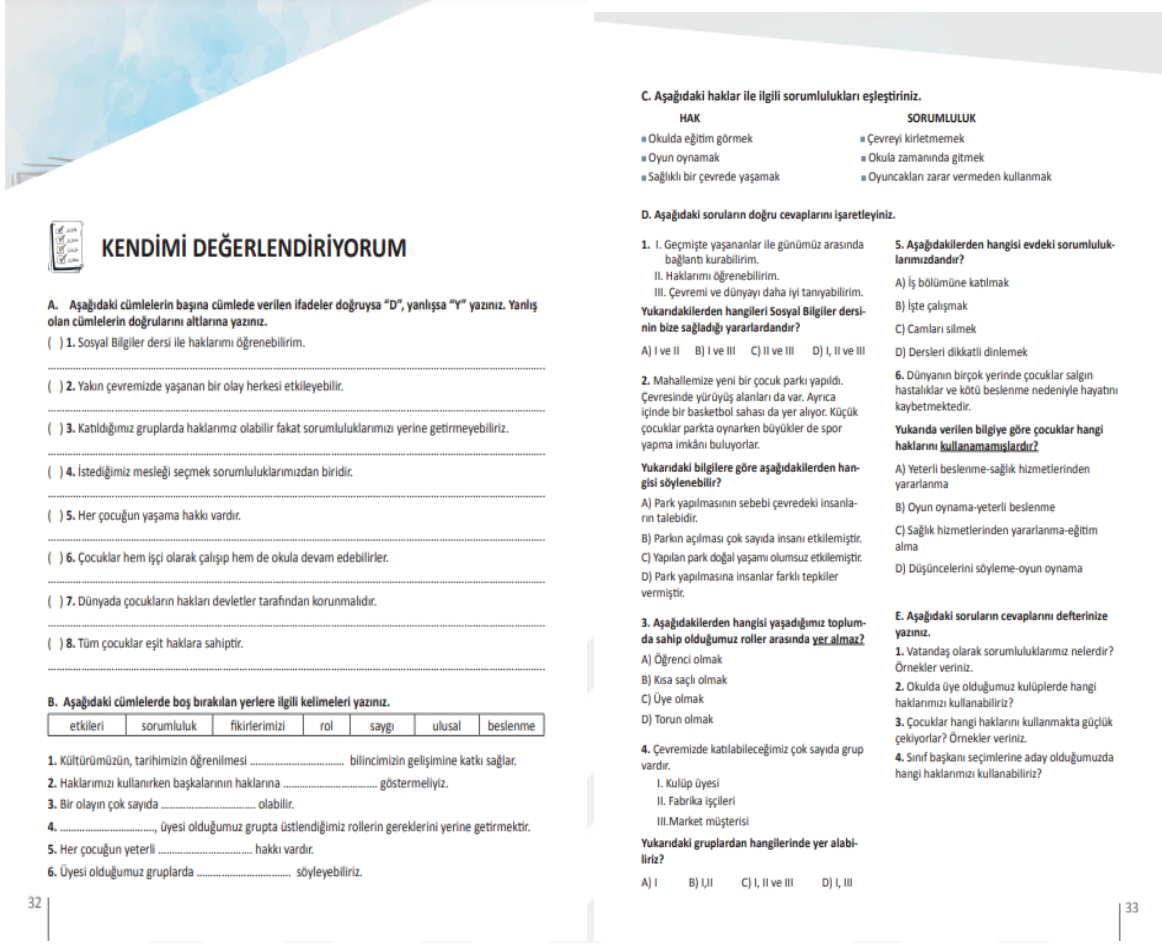

Sıra Sizde

Ülkemizdeki ve dünyadaki çocukların “Çocuk Hakları”ndan nasıl yararlandığını gösteren örneklerin yer aldığı bir pano hazırlayınız.

Şekil 45. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında “Çocuk İşçiliği” hakkında Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (30)

Ünite sonunda “Kendimi Değerlendiriyorum” başlığı altında yer verilen ünite değerlendirme soruları içerisinde de (Şekil 46) çocuk güvenliği ile ilgili olduğu değerlendirilebilecek sorulara yer verilmiştir.

Şekil 46. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.32-33)

Şekil 46’da görüldüğü üzere “Birey ve Toplum” öğrenme alanı sonundaki "Kendimi Değerlendiriyorum" başlıklı ünite değerlendirme sorularının içerisinde A bölümünde yer alan “5. Her çocuğun yaşama hakkı vardır.”, “6. Çocuklar hem işçi olarak çalışıp hem de okula devam edebilirler.”, “7. Dünyada çocukların hakları devletler tarafından korunmalıdır.” ve “ 8. Tüm çocuklar eşit haklara sahiptir.” şeklindeki Doğru-Yanlış formatındaki soruları; B bölümünde yer alan “2. Haklarımızı kullanırken başkalarının haklarına ...göstermeliyiz.” ve “5. Her çocuğun yeterli ... hakkı vardır.” şeklindeki Boşluk-Doldurma formatındaki soruları; D bölümünde yer alan “6. Dünyanın birçok yerinde çocuklar salgın hastalıklar ve kötü beslenme nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Yukarıda verilen bilgiye göre çocuklar hangi haklarını kullanamamışlardır?” şeklindeki Çoktan Seçmeli soru ile E bölümünde yer alan “3. Çocuklar hangi haklarını kullanmakta güçlük çekiyorlar? Örnekler veriniz.” şeklindeki Açık-Uçlu sorular öğrencilerde çocuk hakları ve bu hakların korunmasına yönelik bilinç oluşturmaya yönelik olduğu için çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

3.1.2.2.2 Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı (Teknoloji ve Yaşam Ünitesi)

Günümüzde hızla gelişen teknoloji ile artık “Genel Ağ” olarak tanımlanan internet dünyası başta olmak üzere mobil telefon, televizyon ve daha birçok teknolojik alet ile bilgi paylaşımı kolay ve hızlı bir şekilde yapılabilmektedir. Bu teknolojik aletleri sadece yetişkinler değil aynı zamanda çocuklar da sıkça kullanmaktadır. Ortaya çıkan bu hızlı bilgi akışında bilgilerin ne kadar doğru ya da ne kadar güvenilir olduğu bilinmemektedir. Çocuk güvenliği açısından düşünüldüğünde bu konuyla ilgili olarak çocukların bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ders kitabında “Teknoloji ve Yaşam” ünitesi incelendiğinde; “Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşıyorum” ve “Genel Ağ Nasıl Kullanmalıyım?” başlıklı konu içeriklerinde çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek bilgilere yer verildiği anlaşılmaktadır.

“Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşıyorum” başlıklı konuya “İhtiyaç duyduğunuz bilgilere nasıl ulaşıyorsunuz? Bir konuda araştırma yapmak istediğinizde hangi kaynaklara başvuruyorsunuz? Açıklayınız.” (Evirgen vd., 2017, s. 100) şeklindeki bir soru etkinliği ile konuya giriş yapılarak “Genel Ağ” hakkında bilgi verilmiştir. Konuda ayrıca internetin hayatımızı nasıl kolaylaştırdığını şematize eden bir görsel de (Şekil 47) yer verilmiştir.

Şekil 47. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında “Genel Ağ” Hakkında kullanılan Görsellerin Geçtiği Kısım (S.100)

Aynı konu içeriğinde yer alan;

Genel Ağ sayesinde bilgiye ulaşmak oldukça kolaylaşmıştır ancak başka bir sorun ortaya çıkmıştır. Arama motoru bize çok sayıda bilgi sunmaktadır. “Bu bilgilerin hangileri doğru ve güvenilirdir?” sorusu akla gelmektedir. Genel Ağ’da ulaştığımız bilgilerin önemli bir kısmı kontrolden geçmiş değildir. Bu nedenle Genel Ağ’da karşımıza çıkan bilgilerin tamamını doğru ve güvenilir kabul edemeyiz. (Evirgen vd., 2017, s. 101)

İfadeleri ile genel ağdan erişilebilen bilgilerin doğruluğunun teyit edilmesi gerektiği konusuna vurgu yapılmakta ve doğru bilgiye ulaşmada dikkat edilmesi gereken hususlara dikkat çekilmektedir. Bu durum geçmişte ABD’de yaşanmış örnek bir olaya ait haber metni ile de somutlaştırılmıştır (Şekil 48).

Şekil 48. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Kullanılan Haber Örneğinin Geçtiği Kısım (S.101)

“Teknoloji ve Yaşam” ünitesinde yer alan “Genel Ağı Nasıl Kullanmalıyım?” başlıklı konuda güvenli internet kullanımına yönelik ve dolayısıyla da çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek bilgilere yer verildiği görülmektedir. Özellikle günümüzde yaygın olarak kullanılan “Genel Ağ” üzerinden gerçekleştirilen mesafeli alışverişlerde dikkat edilmesi gereken hususlara konu içeriğinde önemli yer ayrılmıştır.

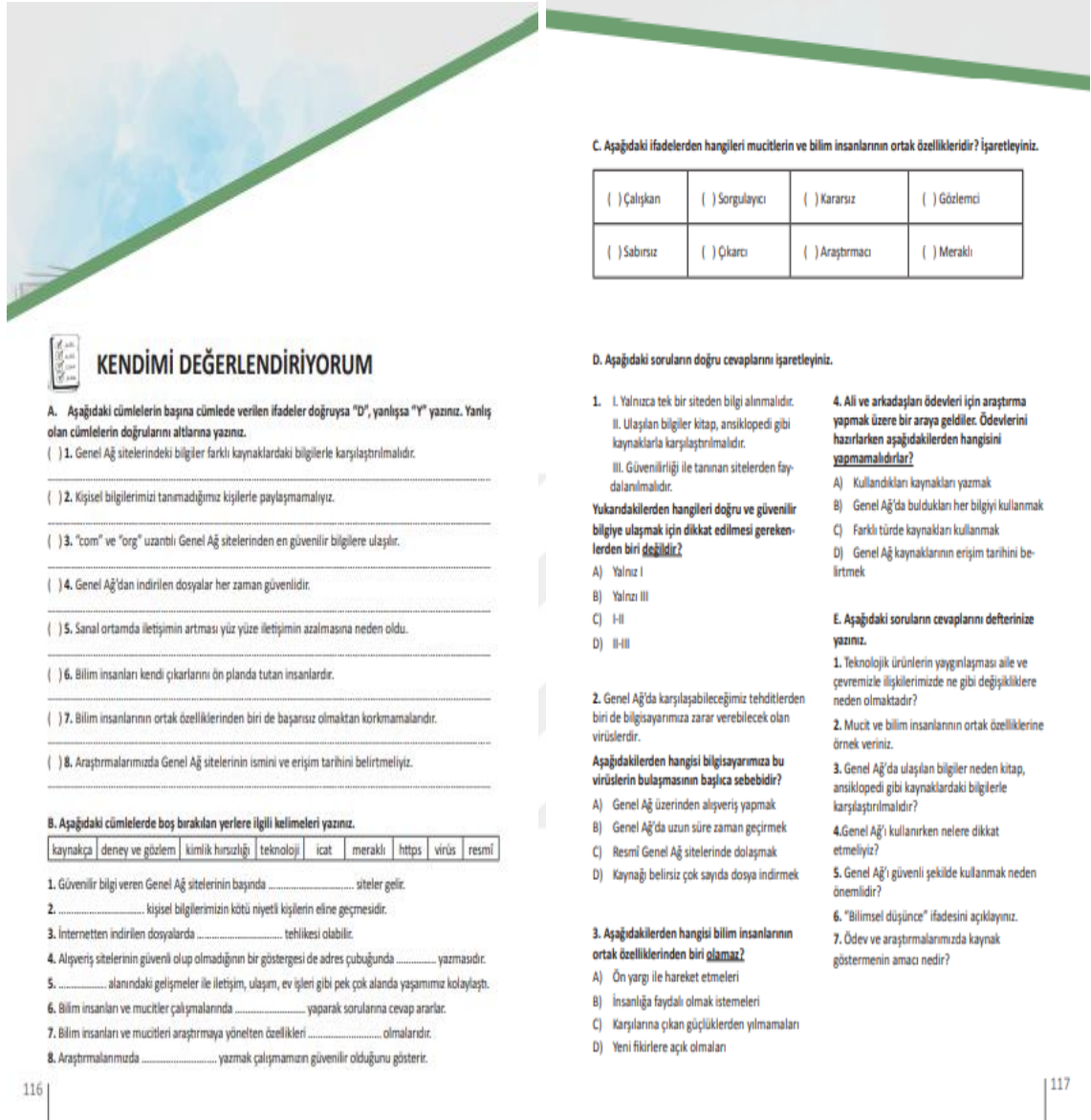
Ders kitabında öğrencilere mesafeli alışveriş ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken noktalar hakkında, kişisel verilerin korunması hakkında ve bu konuya ait olumsuz örnekler ile ilgili bilgilerde verilmektedir (Şekil 49).

Şekil 49. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Metinlerin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.106-107)

Şekil 49’da da görüldüğü üzere burada “Genel Ağ üzerinden mesafeli alışveriş günümüzde son derece yaygınlaştı. Mesafeli alışveriş yaparken de bazı kişisel bilgeleri kullanmadan işlemleri tamamlamak mümkün olmuyor. Genel Ağdan güvenli alışveriş yapmak için bakın büyüklerimiz nelere dikkat etmeliler?” (Evirgen vd., 2017, s. 106) şeklindeki metin ile çocuklarda mesafeli alışveriş ile ilgili bazı güvenlik önerilerinde bulunulmakta ve bu sayede çocukların bilinçlendirilmeleri amaçlanmaktadır. Konunun devamında ise “Genel Ağ”dan Telefon Sipariş Etti, Kutudan Oyuncak ve Salatalık Çıktı.” (Evirgen vd., 2017, s. 107) şeklindeki bir haber metnine yer verilmek suretiyle konu örneklendirilmiş ve “2. Genel Ağda karşılaşabileceğiniz tehditler nelerdir?” ve “3. Genel Ağda karşılaşabileceğiniz tehditlere karşı hangi önlemler alınmalıdır?” (Evirgen vd., 2017, s. 107) şeklindeki açık uçlu sorular ile de öğrencilerin konuya ilişkin farkındalıkları artırılmaya ve pekiştirilmeye çalışılmıştır. Bu farkındalık ile yetişen çocuklar aynı zamanda güvenli bir genel ağ kullanıcı olarak kendilerini yetiştirebilirler. Bu açıdan yaklaşıldığında güvenli internet kullanımının çocuk güvenliği açısından kritik öneme sahip olduğu söylenebilir.

Ders kitabında “Teknoloji ve Yaşam” ünitesinin sonunda “Kendimi Değerlendiriyorum” başlığı altında yer verilen ünite değerlendirme soruları içerisinde de çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek sorulara yer verilmiştir (Şekil 50).

Şekil 50. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.116-117)

Şekil 50’de görüldüğü üzere ünite değerlendirme sorularının içerisinde A bölümünde yer alan “1. Genel Ağ sitelerindeki bilgiler farklı kaynaklardaki bilgilerle karşılaştırılmalıdır., 2. Kişisel bilgilerimizi tanımadığımız kişilerle paylaşmamalıyız., 3. “.com” ve “.org” uzantılı Genel Ağ sitelerinden en güvenilir bilgilere ulaşılır, 4. Genel Ağ’dan indirilen dosyalar her zaman güvenlidir., 8. Araştırmalarımızda Genel Ağ sitelerinin ismini ve erişim tarihini belirtmeliyiz.” soruları; B bölümünde yer alan “1. Güvenilir bilgi veren Genel Ağ sitelerinin başında ... siteler gelir, 2. kişisel bilgilerimizin kötü niyetli kişilerin eline geçmesidir., 3. İnternette indirilen dosyalarda ... tehlikesi olabilir., 4. Alışveriş sitelerinin güvenli olup

olmadığının bir göstergesi de adres çubuğunda ... yazmasıdır.” soruları; D bölümündeki çoktan seçmeli sorular ile E bölümünde yer alan “4.Genel Ağ kullanırken nelere dikkat etmeliyiz? 5. Genel Ağ güvenli şekilde kullanmak neden önemlidir?” şeklindeki açık uçlu sorular ve bu soruların yanıtları çocuklara güvenlik anlamında bilinç kazandırmaya yönelik olduğundan çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

3.1.2.2.2.3. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı (Üretimden Tüketime Ünitesi)

Ders kitabının “Üretimden Tüketime” ünitesinin çocuk hakları ile ilgili yoğun içeriğe sahip “Haklarımı Kullanıyorum” başlıklı konusunda çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek unsurlara da yer verilmiştir. Bu konu içeriğinde yer verilen “Tüketiciler satın alınan ürünle ilgili bir sorun yaşadığında neler yapabilir? Söyleyiniz.” (Evirgen vd., 2017, s. 143) şeklindeki soru ile öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve böylece daha güvenli alışveriş yapabilmeleri amaçlanmaktadır. Aynı konu kapsamında yer alan “Sıra Sizde” isimli etkinlikte “Tüketici hakları ile ilgili başvurabileceğimiz kuruluşlar hangileridir?” (Evirgen vd., 2017, s. 143) şeklindeki soru ile de öğrencilerde bilinçli tüketiciler olarak haklarını aramanın yolları gösterilmeye çalışılmaktadır. Aynı amaca yönelik olarak çocuklara hak aramada yararlanabilecekleri dilekçe örneğine yer verilmiştir (Şekil 51). Tüm bu hususlar çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

■ ÜRETİMDEN TÜKETİME

Arda'nın satın aldığı bozuk peynirle ilgili sorununu satıcı ile çözemediğini varsayarak aşağıdaki dilek-
çeyi kişisel bilgiler dışında onun adına doldurunuz.

**T.C.
BEYLİKDÜZÜ KAYMAKAMLIĞI
Tüketici Sorunları İlçe Hakem Heyeti Başkanlığına**

Şikâyet Eden _____ :

Adı Soyadı :
T.C. Kimlik No :
Adresi :
Telefon / Faks :

Şikâyet Edilen _____ :

(Satıcı / Sağlayıcı) :
Şikâyet Tarihi : .../.../20..
Şikâyetin Parasal Değeri :
Vergi No :

Şikâyetin Konusu _____ :

(Ayıplı Mal / hizmet)

(Yalnız Birini seçebilirsiniz)

- ☐ Bedelin iadesi ile birlikte yapılan sözleşmenin veya alışverişin iptalini istiyorum.
☐ Ayıplı malın/hizmetin yenisi ile değiştirmesini talep ediyorum.
☐ Ayıplı malın/hizmetin ücretsiz tamir ve bakımını istiyorum.
☐ Ayıplı malın/hizmetin bedelini tarafıma iadesini talep ediyorum.
☐ Ayıplı malın/hizmetin bedelini yasal faizi ile tarafıma iadesini talep ediyorum.

Tüketici Sorunu İçin Satıcıya Başvurdunuz mu? Başvurdu ise sonucu ne oldu:

.....

Şikâyetin Açıklaması _____ :

.....

.....

.....

.....

Talep _____ : 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun gereği işlem yapılmasını arz ve talep ederim. .../.../20..

Ekleri

- ☐ : Fatura / Fiş
☐ : Garanti Belgesi
☐ : Teknik Servis Raporu (Onarım için Teknik Servise verildi ise)
☐ : Satış Sözleşmesi

**Adı - Soyadı
İmza**

Şekil 51. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Verilen Dilekçe Örneğinin Sayfa Görüntüsü (S.146)

“Üretimden Tüketime” ünitesinin sonunda “Kendimi Değerlendiriyorum” başlığı altında yer verilen ünite değerlendirme soruları içerisinde de çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek sorulara yer verilmiştir (Şekil 52).

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeyle doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

- () 1. Dağlık bölgeler için en uygun ekonomik faaliyet hayvancılıktır.
- () 2. Bir ürünün tüketicilere ulaştırılmasının sağlandığı aşama ürettir.
- () 3. Bir ürünün etiket fiyatı ile kasa fiyatı arasında fark olduğunda, hangi fiyat düzükse kasa o ödenir.
- () 4. Herhangi bir yerde yeni bir fabrikanın açılması o yerdeki ekonomik faaliyetleri ve sosyal yaşamı değiştirir.
- () 5. Üretilen mal ve hizmetlerin kullanılmasına tüketim adı verilir.
- () 6. Turizm bir hizmet sektörüdür.
- () 7. Tüketici haklarından faydalanabilmek için satış fişi veya faturamızı saklamaya gerek yoktur.
- () 8. Toplumun ihtiyaçlarının değişmesi ve teknolojinin gelişmesi gibi nedenlerle bazı meslekler geçerliliğini yitirmiştir.
- () 9. Toplumsal ihtiyaçlar zaman içerisinde değişiklik göstermez.

148

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

tarım	ulaşım	madencilik	sanayi	hayvancılık	turizm	ormancılık
-------	--------	------------	--------	-------------	--------	------------

1. Toprağı işlemek, yararlı bitkiler yetiştirmek amacıyla yapılan etkinliklere denir.
2. Orman ve orman ürünlerinin kullanım faaliyetlerine denir.
3. Yer altındaki değerli madenlerin araştırılması, çıkarılması ve işlenmesi ile ilgili faaliyetlerin tümüne denir.
4. Tarım için elverişli olmayan gür otlakların bulunduğu yüksek düzlüklerde yapılır.
5. faaliyetlerinin yapıldığı yerlerde pek çok insan fabrikalarda çalışır.
6. Yaz mevsiminin uzun ve sıcak geçtiği Akdeniz kıyılarında faaliyetleri gelişmiştir.

C. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. "Bütün gün yer altında kazı çalışmaları yapıyorlar. Tüm bu çabalar kömür çıkarmak için. Çıkarılan kömür başka illere satılıyor. Babam da bu ekonomik faaliyet alanında işçi olarak çalışıyor. Kömür işletmesine yakın bir yerde de tarihi eserler bulunuyor. Ablam da tur rehberi olarak çalışıyor."

Paragrafta söz edilen mesleklerle ait ekonomik faaliyetler hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

- A) Sanayi, tarım, ticaret
B) Tarım, madencilik, turizm
C) Madencilik, ticaret, turizm
D) Turizm, tarım, sanayi

2. Bir bölgede yoğun olarak bulunan meslek dallarına bakarak aşağıdakilerden hangisi kesinlikle söylenebilir?

- A) Bölgenin nüfusu
B) Bölgede yapılan ekonomik faaliyetler
C) Bölgenin coğrafi özellikleri
D) Bölgede görülen iklim tipi

3. Tüketici Hakları Kanunu'na göre satın aldığımız ürün arızalı, kullanım tarihi geçmiş veya sorunlu çıkarsa bilinçli bir tüketici olarak aşağıdakilerden hangisini yapmak doğru olmaz?

- A) Ücretsiz olarak tamir edilmesini istemek
B) Ödediğimiz ücretin iadesini istemek
C) Yenisiyle değiştirilmesini istemek
D) Yenisini satın almak

4. Bir pantolon satın aldığımızda aşağıdakilerden hangisi bu pantolonun üretim aşamasında yer almaz?

- A) Eren: "Kumaşın ham maddesini ürettim."
B) Nilgün: "Kumaş fabrikasında çalışıyorum."
C) Berna: "Dikim atölyesinde çalışıyorum."
D) Pelin: "Satış mağazasında çalışıyorum."

5. Aşağıdaki ham maddesi ve ürünü verilen eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

- A) Domates-salça B) Şeker pancarı-şeker
C) Ayçiçeği-tereyağı D) Un-ekmek

6. İş adamı Yasin Demirci 27335 nüfus olan Denizli'nin Buldan ilçesine büyük bir tekstil fabrikası kurmak istiyor.

Bu fabrika kurulduğunda aşağıdaki gelişmelerden hangisinin olması beklenmez?

- A) İlçede konut sayısı artar
B) Halkın gelir seviyesi artar
C) İşsizlik artar
D) İlçeye göçler olur

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Toplumun ihtiyaç ve isteklerini göz önüne alarak bu konuda bir şeyler yapmak neden önemlidir? Örnek vererek açıklayınız.

2. Tüketici hakları ile ilgili sorun yaşadığımızda hangi kurumlara başvurabiliriz ?

149

Şekil 52. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.148-149)

Şekil 52’de görüldüğü üzere “Kendimi Değerlendiriyorum” başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde A bölümünde bulunan “7. Tüketici haklarından faydalanabilmek için satış fişi veya faturamızı saklamaya gerek yoktur.”; C bölümünde bulunan “3. Tüketici Hakları Kanunu’na göre satın aldığımız ürün arızalı, kullanım tarihi geçmiş veya sorunlu çıkarsa bilinçli bir tüketici olarak aşağıdakilerden hangisini yapmak doğru olmaz?” ve D bölümünde bulunan “2. Tüketici hakları ile ilgili sorun yaşadığımızda hangi kurumlara başvurabiliriz? olmaz?” şeklindeki sorular ile bu soruların yanıtları çocuklarda güvenli alışveriş anlayışı geliştirmeye yönelik olduğu için bu çocuk güvenliği konusuna katkı sağlamaktadır.

3.1.2.2.2.1 Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı (Toplum İçin Çalışanlar Ünitesi)

Ders kitabında “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesindeki “Halka Hizmet Edenler” başlıklı konuda birçok resmi kurumun tanıtımı yapılmaktadır. Öğrencilerin resmî kurumların görev

ve işlevlerini tanımları; olumsuz bir durumla karşılaşmaları halinde başvurmaları gereken resmî kurumları bilmelerini sağlayacağından bu bilgiler çocuk güvenliği konusuna destek sağlamaktadır. Konu içeriğinde bu konuyla ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Sosyal Bilgiler dersinde önceki konularda ihtiyaçlarınızın neler olduğunu öğrenmiştiniz. Hayatımızı sağlıklı şekilde sürdürebilmek için temel ihtiyaçlarımızın karşılanması gerekmektedir. Temizlik, sağlık, eğitim ihtiyaçlarımızdan bazılarıdır. Eğitim almak için okula, hastalandığımızda hastaneye gidiyoruz. Emniyetimizi polis ve jandarma sağlıyor. Devletimiz bu gibi toplumsal ihtiyaçlarımızı karşılamakla sorumludur. Devletimiz aynı zamanda vatandaşların haklarını koruma ve geliştirme, onlara çeşitli hizmetler sunma ve onların güvenliklerini sağlama sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu ihtiyaçları karşılamak için de birçok kamu kurum ve kuruluşları oluşturmuştur. Bu kurum ve kuruluşlar bakanlıklara bağlı olarak topluma hizmet sunar? (Evirgen vd., 2017, s. 152)

Benzer şekilde Şekil 53’de “Halka Hizmet Edenler” başlığı altında farklı kamu kurumlarının görev ve sorumlulukları görseller aracılığı ile tanıtılmıştır. Metin ve görseller yoluyla öğrencilere resmî kurumlar hakkında bilgi verilmesi öğrencilerin haklarını aramada daha bilinçli olmalarını sağlayacağından bu konu çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

Şekil 53. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Konu ile İlgili Görsellerin Geçtiği Kısım (S.152-153)

Konu kapsamında “Sıra Sizde” başlığı altında verilen “Toplumsal ihtiyaç duyduğu alanlardan birini belirleyerek yazınız. İhtiyaçlara hizmet eden bakanlığın adını yazarak hizmetlerini tanıtınız.” (Evirgen vd., 2017, s. 153) şeklindeki etkinlik ile öğrencilerin kamu kurumlarının görev ve sorumluluk alanları ile ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca “Halka Hizmet Edenler” konusunda yer alan “Sıra Sizde” isimli etkinlikte de öğrencilerden; çevrelerindeki farklı alanlarda faaliyet gösteren resmi kurum ve sivil toplum kuruluşlarını araştırarak isimlerini ve gerçekleştirdikleri faaliyetleri verilen tabloya yazmaları istenmektedir (Şekil 54). Bu etkinlik ile konu içeriğinde yer alan diğer metin, görsel ve etkinliklerle öğrencilere ihtiyaç anında başvurabilecekleri kurumları tanıtmaya yönelik verilen bu eğitimler aynı zamanda çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

 Sıra Sizde Aşağıdaki alanlarda çevrenizdeki resmi kurum ve sivil toplum kuruluşlarını araştırarak tabloyu doldurunuz.

	Resmî kurumlar:	Sivil toplum kuruluşları
Eğitim	Adları: _____ _____ _____ Faaliyetleri: _____ _____ _____	Adları: _____ _____ _____ Faaliyetleri: _____ _____ _____
Çevre	Adları: _____ _____ _____ Faaliyetleri: _____ _____ _____	Adları: _____ _____ _____ Faaliyetleri: _____ _____ _____
Sağlık	Adları: _____ _____ _____ Faaliyetleri: _____ _____ _____	Adları: _____ _____ _____ Faaliyetleri: _____ _____ _____
Yardım	Adları: _____ _____ _____ Faaliyetleri: _____ _____ _____	Adları: _____ _____ _____ Faaliyetleri: _____ _____ _____

156

Şekil 54. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Sıra Sizde" İsimli Etkinliğin Görsellerin Geçtiği Kısım (S.156)

“Toplum İçin Çalışanlar” ünitesi incelendiğinde; ünitedeki “Katılım Hakkı ve Düşünce Özgürlüğü” konusu içeriğinde çocukların katılım hakkına vurgu yapıldığı ve bu konu aracılığıyla çocuklarda özgüven duygusu geliştirmenin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Kendisini daha iyi ifade eden çocuklar aynı zamanda kendilerini daha iyi koruyabilecekleri için bu konu çocuk güvenliği konusuna katkı sağlamaktadır. Aynı konu içeriğinde yer verilen “Ailem benimle ilgili konularda düşüncemi soruyor, ben de düşüncelerimi onlara söylüyorum. Okulda da sosyal kulüp çalışmalarında özgürce düşüncemi belirtiyor, alınan kararlara katkıda bulunuyorum. Düşüncelerime önem verilmesi kendimi değerli hissetmemi sağlıyor.” (Evirgen vd., 2017, s. 162) şeklindeki ifadeler de bu durumu destekler niteliktedir. Konu kapsamında öğrencilerden katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü ile ilgili sloganlar yazmaları, resim ve fotoğraflar kullanarak konuyla ilgili bir afiş hazırlamaları için etkinlik önerisinde bulunmuştur. (Şekil 55) Bu etkinlikler öğrencilerin bu konularla ilgili olarak farkındalık düzeyinin artmasına ve çocukların kendilerine güvenen bireyler olmalarını destek sağlamaktadır. Sonuçta bu bilgiler çocukların kendilerini daha kolay savunabilmelerini sağlamaya yönelik eğitimlerdir.

Görsel 6.24

Sıra Sizde

Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü ile ilgili sloganlar yazarak, resim ve fotoğraflar da kullanarak bir afiş hazırlayınız.

Şekil 55. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında Soruların, Görsellerin ve Maddelerin Geçtiği Kısım (S.163)

Ders kitabının “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesinin sonunda bulunan “Kendimi Değerlendiriyorum” başlığı altında yer verilen ünite değerlendirme soruları içerisinde de çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek sorulara yer verilmiştir (Şekil 56).

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa “D”, yanlışsa “Y” yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

() 1. Toplumsal ihtiyaçları karşılamak devletin sorumluluklarındandır.

() 2. Güvenliğimizi sağlayan emniyet güçleri Adalet Bakanlığına bağlıdır.

() 3. Sivil toplum kuruluşları gönüllü kişilerin desteğiyle birçok insana yardım ederler.

() 4. TEMA doğal varlıkları koruma ve ağaçlandırma çalışmaları yapar.

() 5. Kaymakamlar il ve ilçe belediyelerini yöneten görevlilerdir.

() 6. Muhtarlar yerel seçimlerde halkın oylarıyla seçilirler.

() 7. Muhtarlar parklar yaparak yeşil alanları artırmaya çalışırlar.

() 8. Temel hak ve özgürlüklerimiz anayasamızda yer almaktadır.

() 9. 22 yaşına geldiğimizde genel ve yerel seçimlerde oy kullanabileceğiz.

() 10. Ay yıldızlı bayrağımız Asya Hun Devleti döneminden itibaren kullanılmaktadır.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

düşünce	TBMM	muhtar	katılım	Türk Bayrağı	Sorumluluk	Sağlık	Millî Eğitim	kaymakamlık	vali
---------	------	--------	---------	--------------	------------	--------	--------------	-------------	------

1. Hastalandığımızda Bakanlığına bağlı hastanelere gideriz.

2. Eğitim aldığımız okullar Bakanlığına bağlı olarak hizmet verirler.

3. Yaşadığımız il yöneten, ilin en yetkili yöneticisidir.

4. İlçe Emniyet Müdürlüğü kurumuna bağlıdır.

5. Mahalleye yeni taşınan kişilerin kayıt işlemlerini yapar.

6. Okulda yapılan seçimlerde oy kullanmak bizim hakkımızdır.

7. Bizimle ilgili konularda fikirlerimizi söylememiz özgürlüğümüzdür.

8. millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizdendir.

9. Mehmet Âkif'in şiirini millî marş olarak kabul etmiştir.

C. Aşağıdaki toplumsal ihtiyaçların numaralarını ilgili oldukları kurumun başındaki parantezin içine yazınız.

1. eğitim	2. sağlık	3. güvenlik	4. adalet	5. haberleşme	6. kültür
() Polis merkezi	() adliye	() PTT	() Müze	() okul	() aile sağlığı merkezi

D. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. I. Barınma – Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
II. Güvenlik – İçişleri Bakanlığı
III. Eğitim – Kültür ve Turizm Bakanlığı
IV. Haberleşme – Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı

Yukarıda toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçları karşılayan kurumlar eşleştirilmiştir. Bu eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

A) I B) II C) III D) IV

2. Niğde Valisi Organize Sanayi Bölgesi'ndeki fabrikaları ziyaret etti. Vali, sanayi tesislerinin çalışanları hakkında bilgi aldı. Vali "Her geçen gün büyümesini devam ettiren Sanayi Bölgemize yapılan yatırımlar vatandaşlarımız için yeni iş sahaları demektir. Bu konuda bizler de üzerimize düşen görevi yerine getirmek için elimizden gelen gayreti göstereceğiz." dedi.

İnternet haberi, 12 Nisan 2017 (Düzenlenmiştir.)

Yukarıdaki haberde valinin hangi alandaki çalışmalarına destek verdiği yer almaktadır?

A) Eğitim B) Ekonomi
C) Sağlık D) Turizm

3. Aşağıdakilerden hangisi sivil toplum kuruluşlarının özelliklerinden biri değildir?

A) Bakanlıklara bağlı çalışırlar.
B) Toplumsal dayanışmayı artırır.
C) Gönüllülerin desteğiyle hizmet verirler.
D) Birçok insana yardım ederler.

4. - İl, ilçe veya beldelerde görev yaparım. Yol, su, kanalizasyon gibi ihtiyaçları karşılarım.
- Yerel seçimlerde halkın oylarıyla seçilirim.

Kendisi hakkında bilgi veren bu görevli aşağıdakilerden hangisidir?

A) Belediye başkanı B) Kaymakam
C) Muhtar D) Vali

5. Ataların gökten yere
İndirmişler ay yıldızı
Bir buluta sarmışlar ki
Rengi şafaktan kırmızı

Hasan Âli Yücel

Yukarıdaki şiirde şair bağımsızlık sembollerimizin hangisinden söz etmektedir?

A) Başkent B) Bayrak
C) Millî Marş D) TBMM

6. Yerel ve genel seçimlerde oy kullanmak için sandık başına giden bir kişi, aşağıdaki haklardan hangisini kullanmış olur?

A) Sosyal güvenlik B) Haberleşme
C) Toplantı D) Katılım

E. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Çevremizdeki kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarına örnek veriniz.

2. Yaşadığınız yerin yönetiminden kim ya da kimler sorumludur? Bu kişinin görevlerine örnek veriniz.

3. Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğünü büyüdüğünüzde nasıl kullanacaksınız? Örnek veriniz.

4. Millî egemenlik ve bağımsızlık sembolleri bizler için neden değerlidir? Açıklayınız.

168

169

Şekil 56. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında "Kendimi Değerlendiriyorum" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.168-169)

Şekil 56'da görüldüğü üzere "Kendimi Değerlendiriyorum" başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde A bölümünde bulunan "2. Güvenliğimizi sağlayan emniyet güçleri Adalet Bakanlığına bağlıdır., 8. Temel hak ve özgürlüklerimiz anayasamızda yer almaktadır."

soruları; B bölümünde bulunan “4. İlçe Emniyet Müdürlüğü kurumuna bağlıdır, 7. Bizimle ilgili konularda fikirlerimizi söylememiz özgürlüğümüzdür.” soruları ve E bölümünde bulunan “ 1. Çevrenizdeki kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarına örnek veriniz., 3. Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğünü büyüdüğünüzde nasıl kullanacaksınız? Örnek veriniz?” soruları ve bu soruların yanıtları çocuklara kamu kurum ve kuruluş hakkında bilgi vermekte ve çocukların katılımcı ve özgür düşünerek özgüvenli olmalarına destek sağlamaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde; bu soru ve cevaplar aynı zamanda çocuklarda güvenlik anlayışını geliştirdiği için bu ünite çocuk güvenliği konusuna da katkı sağlamaktadır.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları çocuk güvenliği kapsamında çerçevesinde değerlendirildiğinde; ders kitabında çocukların güvenliklerini sağlamaları adına bazı eğitici bilgilere yer verildiği söylenebilir. Örneğin çocuklara “Toplum İçinde Ben” ünitesi dâhilinde çocuk hakları konusuna yer verilmesi ve hakların çocuklara öğretilmesi; kendi haklarını bilen ve koruyabilen çocukların çocuk güvenliği bağlamında da eğitilmesine destek sağlamaktadır. Çünkü bilinçli çocuklar hakları ölçüsünde kendilerini korumak için önlemler alabilir. Ayrıca “Teknoloji ve Yaşam” ünitesi ile çocuklara sanal dünyada da kendilerini nasıl korumaları gerektiği hakkında bilgiler verilmesi çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir. “Üretimden Tüketime” ünitesi incelendiğinde; çocukların tüketici hakları konuları hakkında eğitim alması çocuk güvenliği açısından bu konuyu destekler bir özellik taşımaktadır. “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesi ile de çocuklara kamu kurumları ile bu kurumlarda çalışanlar memurların tanıtılması çocuk güvenliği bakımından önemli bir ayrıntıdır. Çünkü çocukların bu kurumların bilincinde olması ve kendi katılımları ile aktif bir şekilde ihtiyaç duydukları zaman bu kurum ve kurum çalışanlarından yardım veya destek alabilmesi çocuk güvenliği açısından büyük önem arz etmektedir.

4.1.2.3.Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği

Bu bölümde 6.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.1.2.3.1. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları

Bu bölümde çocuk hakları konularına ilişkin bulgular; 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruların Çocuk Hakları

Sözleşmesi’nde bulunan maddeler ile ilişkisi çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.2.3.1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı (Biz ve Değerlerimiz Ünitesi)

Ders kitabının “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinde Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 29. maddesinde “Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler... Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi” şeklinde yer alan hak kavramına “Bizi Biz Yapanlar” konusunda yer verilmiştir. Bu konuya “Gelenek ve göreneklerimizden bildiklerinizi söyleyiniz.” (Yıldırım vd., 2019, s. 17) şeklindeki bir hazırlık sorusu ile giriş yapılmış, daha sonra Dil, Din, Gelenek, Görenek, Kimlik, Kültür, Millî, Mimari, Tarih kavramları açıklanmıştır. Öğrencilere bu kavramlar hakkında bilgiler sunulmasının çocuk hakları konusuna destek sağladığı düşünülmektedir. “Bizi Biz Yapanlar” konusunda bulunan “Sıra Sizde” isimli etkinlikte öğrencilerden, verilen afişleri inceleyerek Türkçenin toplumsal birlik oluşturmadaki rolü ile ilgili bir kompozisyon yazmaları istenmektedir (Şekil 57). Söz konusu etkinlik ile çocuğun kültürel kimliğini, dilini, kültürel ve ulusal değerlerini tanımasına ve bu değerlere karşı saygı ve aidiyet duygusu geliştirilmesine katkı sağlanmaktadır. Bu bağlamda bu konunun çocuk hakları konusuna destek verdiği söylenebilir.

Şekil 57. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında “Sıra Sizde” Etkinliğin ve Görsellerin Geçtiği Kısım (S.21)

Konunun devamında ise gelenek ve görenekler, tarih, dil, din ve mimari gibi kültürel unsurlara örnekler verilerek açıklanmaktadır. Bu konu kapsamında yer verilen “Sıra Sizde” başlıklı etkinlik (Şekil 58) ile öğrencilerin kültürel unsurlar ile ilgili farkındalıkları daha da artırılmaya ve pekiştirilmeye çalışılmaktadır.

BİZ VE DEĞERLERİMİZ

Sıra Sizde

Aşağıda, Türk milleti olarak bizi “biz” yapan özelliklerimizi anlatan ifadeler verilmiştir. Bu ifadelerin kültürümüzün hangi ögesine ait olduğunu işaretleyiniz.

	İfadeler	Din	Dil	Tarih	Gelenek ve Görenekler	Mimari
1	Kültür öğelerinin nesilden nesile aktarılmasını sağlar.		✓			
2	Düğün merasimlerimiz dost ve akrabaların bir araya toplanmasını sağlar.					
3	Türk milleti asırlar boyunca üç kıtada güçlü devletler kurmuş bir millettir.					
4	Zekât, toplumsal yardımlaşma ve dayanışmayı sağlar.					
5	Kültürümüze uygun olarak oluşturulan geleneksel Türk konutlarımız hâlâ ayakta.					
6	Çanakkale Zaferi’nde milletçe destan yazdık.					
7	Ramazan ve Kurban Bayramlarının kutlanması, milli birlik ve beraberliğimiz için önemli günlerdendir.					
8	Kültürel yapıya göre oluşturulan şehirler toplumsal birlikteliğin sağlanmasında önemlidir.					
9	Birliğimizi ve dirliğimizi sağlayan önemli iletişim aracıdır.					
10	Yiyecek, giyecek, el sanatları, spor müsabakaları vb. bizi bir araya getirip ortak duygularda buluşmamızı sağlar.					

Şekil 58. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Sorunların Geçtiği Kısım (S.26)

Ders kitabının “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinin “Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengarenk” başlıklı konusunda Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 29. maddesinde yer alan;

Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:
Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşıntıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması.

Şeklinde yer alan hak kavramına yer verilmiştir. Bu konu içeriğinde yer alan ayrımcılık, farklılık, kalıp yargı, önyargı ve saygı gibi kavramlar ile ilgili metin, görsel, etkinlik ve

sorularla öğrencilerde genel olarak barış, hoşgörü ve tüm insanlar arasına dostluk ruhu oluşturulması amaçlanmış ve dolayısı ile çocuk hakları konusuna da vurgu yapılmıştır.

“Biz ve Değerlerimiz” ünitesi içerisinde çocuk hakları ile ilgili konulara doğrudan yoğun bir şekilde “Hak, Özgürlük ve Sorumluluk” konu içeriğinde yer verilmiştir. Bu konuda hak, özgürlük ve sorumluluk kavramları üzerinden çocuk haklarına destek sağlanmıştır. Konuya “Hak, özgürlük ve sorumluluk kavramlarının komşuluk ilişkilerindeki yeri ve önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?” (Yıldırım vd., 2019, s. 39) şeklindeki hazırlık sorusu ile giriş yapılarak öğrencilerde konuya ilişkin farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Daha sonra ders kitabında hak arama bağlamında dilekçe hakkı ile ilgili “Toplumda hakkımızı ararken yasal yollar kullanılmalıdır. Dilekçe hakkı bu yasal yollardan biridir. Anayasamızın 74. maddesine göre her vatandaşın dilekçe hakkı vardır. Vatandaşlar dilekçe ile ilgili kuruma müracaat ederek sorunlarına çözüm bulabilir veya taleplerini iletebilirler.” (Yıldırım vd. 2019, s. 40) şeklinde yer alan açıklamaya yer verilmiştir. Aynı konu kapsamında “Bunu Duydunuz mu?” başlıklı ek bilgi kutucuğunda T.C. Anayasasının dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkını düzenleyen 74. maddesine ve bir dilekçe örneğine yer verilmiştir (Şekil 59). Bu bilgilerle de dilekçe hakkına dikkat çekilerek aynı zamanda çocuk hakları konusuna destek sağlanmıştır.

Bunu Duydunuz mu?

VII. Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

MADDE 74- Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Aşağıda verilen dilekçe örneğini inceleyelim.

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞINA KAYSERİ	
Ben Kayseri’de yaşayan bir üniversite öğrencisiyim. Üniversiteye giderken bisiklet yolunu kullanıyorum. Ancak bisiklet yolunun yayalar tarafından yoğun kullanımı bisiklet kullanmayı zorlaştırmaktadır. Bu konuyla ilgili gerekli tedbirlerin alınması hususunda gereğinin yapılmasını arz ederim.	
Tarih İmza Adı Soyadı	
Adres:	

Şekil 59. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında “Bunu Duydunuz mu?” İsimli Etkinliğin Geçtiği Kısım (S.40)

“Hak, Özgürlük ve Sorumluluk” konusunda “Sıra Sizde” başlıklı etkinlikte (Şekil 60) öğrencilerden verilen tabloda hak ve sorumlulukları ile ilgili kısımları doldurmaları istenmekte, böylece öğrencilerin hak, özgürlük ve sorumluluk kavramları ile ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi amaçlanmaktadır.

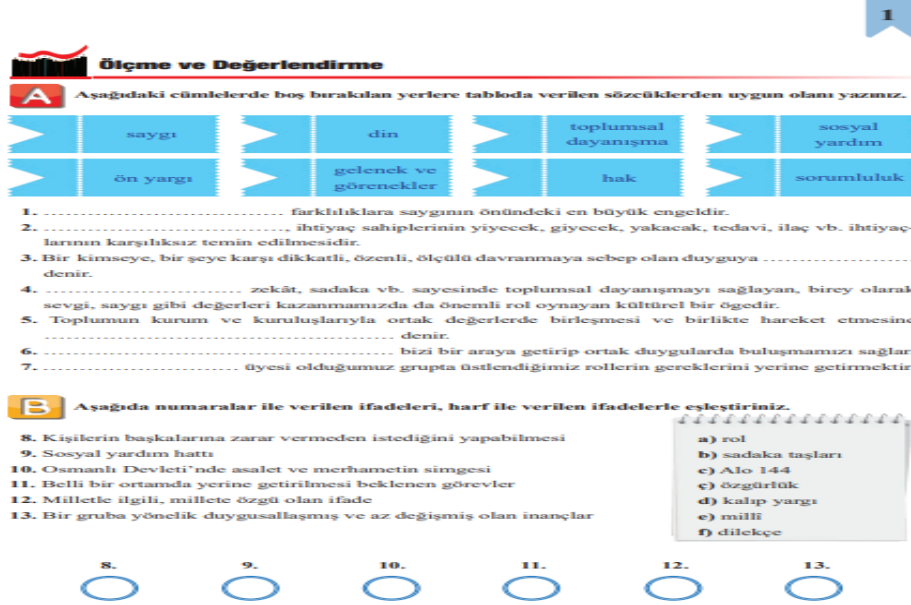
 Sıra Sizde

Aşağıdaki tabloda hak ve sorumlulukla ilgili davranışlara yer verilmiştir. Tabloda boş bırakılan kısımları doldurunuz.

	Hakkım	Sorumluluğum
1	Toplu taşıma araçlarına binmek	Kurallara uymak
2		Komşuları rahatsız etmemek
3	Beslenmek, barınmak, sevilme	
4		Çevreyi temiz tutmak
5	Evcil hayvan edinmek	
6		Vergi vermek
7	Bir işte çalışmak	
8		Trafik kurallarına uymak
9	Sağlık hizmetlerinden yararlanmak	

Şekil 60. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında “Sıra Sizde” İsimli Etkinliğin Geçtiği Kısım (S.41)

Ders kitabının “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinin sonunda yer alan "Ölçme ve Değerlendirme" başlıklı ünite değerlendirme sorularının içerisinde de çocuk haklarına vurguda bulunan sorular yer almaktadır (Şekil 61).

Şekil 61. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında "Ölçme ve Değerlendirme" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.43)

Şekil 61’de görüldüğü üzere “Ölçme ve Değerlendirme” başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde A bölümünde yer alan “1. ... farklılıklara saygının önündeki en büyük engeldir.”, “3. Bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan duyguya ... denir”, ve “6. ... bizi bir araya getirip ortak duygularda buluşmamızı sağlar” şeklindeki Boşluk-Doldurma soruları; B bölümden yer alan “12. Milletin ilgili, millete özgü olan ifade” Eşleştirme soruları ve bu soruların yanıtları Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 29. maddesinde yer alan hak kavramına verdiği destek sebebiyle çocuk hakları konusuna katkı sağlamaktadır.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinde metin, görsel ve hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutlarında çocuk haklarına ilişkin elde edilen ve yukarıda belirtilen bulgular Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde bulunan maddeler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 29. maddesi içeriğinde geçen hakların ilgili ünite de bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorular ile kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 29. maddesinde yer alan;

Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler: Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi; İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi; Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşee ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi; Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik,

ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşıntıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması; Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.

Hak kavramına öğretim programında “Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.” kazanımı şeklinde yer verilirken ders kitabının “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinde metin, görsel, etkinlik ve sorular aracılığıyla kazandırılmaya ve pekiştirilmeye çalışılmıştır.

3.1.2.3.1. Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı (Yönetime Katılıyorum Ünitesi)

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Yönetime Katılıyorum” ünitesinde “Demokratik Devlet ve Organları” konusu içeriğinde hak arama bağlamında Türkiye’deki yargı kurumları ile ilgili şu bilgiye yer verilmektedir:

Ülkemizde en üst mahkeme Anayasa Mahkemesidir. Yargıtay, adli davaların en üst yetkili mahkemesidir. Danıştay idari yani yönetim ile ilgili davaların en üst mahkemesidir. Diğer mahkemeler ise adli ve idari mahkemelerdir. Adli mahkemeler vatandaşların birbirleriyle olan uyuşmazlıklarını inceler. İdari mahkemeler devlet ile vatandaş arasındaki uyuşmazlıkları inceler. Ayrıca vatandaşlar, bütün iç hukuk yollarını kullandıktan sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) başvurabilir. (Yıldırım vd., 2019, s. 203)

Bu metin hak aramayla ilgili temel hukuksal bilgiler içerdiğinden çocuk hakları konusuna destek sağlamaktadır. Aynı konu içeriğinde çocukların katılım haklarına yönelik şu ifadelere yer verilmiştir:

Bireyler olarak içinde bulunduğumuz grup, kurum ve toplumun karar alma sürecinde fikirlerimizi belirtmemiz ve sürece dâhil olmamız gerekir. İçinde bulunduğumuz grubun veya kurumun uygun görmediğimiz kararları ve uygulamaları olabilir. Bu durumda sessiz kalıp bir kenarda olup biteni izlemek yerine grup veya kurumda çeşitli yollarla yönetime katılmalı ve görüşlerimizi bildirmeliyiz. (Yıldırım vd., 2019, s. 204)

“Yönetime Katılıyorum” ünitesinin “Haklarımız ve Sorumluluklarımız Güvencede” başlıklı konusunda da temel hak ve özgürlükler ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Konu içeriğinde yer verilen;

Temel hak ve özgürlükler, anayasamız tarafından koruma altına alınmıştır. Bütün vatandaşlar sahip oldukları bu hakları yasalar çerçevesinde kullanırlar. Anayasamız temel hak ve hürriyetlerin korunması, kullanılabilmesi, imkânlarının hazırlanması bakımından devlete çeşitli ödevler yüklemiştir. Devlet, temel hak ve özgürlüklerin korunması konusunda kendi üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmekle beraber, Türk vatandaşlarına da bu konuda çeşitli ödevler yüklemiştir. Türk vatandaşlarına düşen görev bu ödevlerini gereği gibi ve zamanında yerine getirmektir. (Yıldırım vd., 2019, s. 213)

İfadelerinde anayasal güvence altına alınmış olan temel hak ve ödevlerin önemi ve korunması konularına vurgu yapılmaktadır. Ders kitabında öğrencilerin hak ve sorumluluk kavramlarıyla ilgili bilgileri “Cevaplayalım” başlığı altında verilen bir soru etkinliği ile (Şekil 62) de pekiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu metin ve etkinlikler öğrencilerin hak ve

sorumluluk kavramlarına ilişkin anlayışlarını geliştirmeye yönelik olduğundan çocuk hakları kapsamında değerlendirilebilir.

Şekil 62. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Görselin ve Sorunun Geçtiği Kısım (S.213)

Ders kitabında “Haklarımız ve Sorumluluklarımız Güvencede” konusu kapsamında yer verilen “Sıra Sizde” etkinliğinde; öğrencilerden okula gidemeyip bir işte çalışmak zorunda kalan kız çocuğunun, sahip olduğu haklardan hangilerini kullanamadığını ve bu hakları kullanabilmesi için devlete ve bireylere düşen görevlerin neler olduğunu yazmaları istenmektedir. (Yıldırım vd., 2019, s. 216) Bu etkinlik aracılığıyla öğrencilerin eğitim hakkı ile ilgili düşüncelerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla eğitim hakkı konusuna vurgu yapan bu etkinlik de çocuk hakları kapsamında değerlendirilebilir.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının etkin vatandaşlık öğrenme alanının sonunda yer alan “Ölçme ve Değerlendirme” başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde de çocuk haklarına vurguda bulunan sorular yer almaktadır (Şekil 63-64).

Ölçme ve Değerlendirme

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere tabloda verilen sözcüklerden uygun olanı yazınız.

anayasa	darbe	hukuk	monarşi
milletvekili	1930	Medeni Kanun	
belediye	yardımcısı		

1. Türk kadını ile sosyal ve ekonomik anlamda erkeklerle aynı hakları elde etmiştir.
2. Cumhurbaşkanı yurtdışına çıktığında yerine Cumhurbaşkanı vekâlet eder.
3. Millet'in hür iradesiyle seçtiği hükümeti güç ve silah kullanarak devirme girişimine denir.
4. tek bir kişinin egemenliğine dayanan yönetim biçimidir.
5. Türk kadını seçme hakkını ilk kez yılında seçimlerine katılarak elde etmiştir.
6. Hukuk devleti olmanın başlıca koşulu üstünlüğünün kabul edilmesidir.
7. Haklarımız ve sorumluluklarımız ile güvence altına alınmıştır.

B aşağıda numaralar ile verilen ifadeleri, harf ile verilen ifadelerle eşleştiriniz.

8. Bir komıyla ilgili halkın genel düşüncesi
9. Egemenliğin bir gruba ait olması
10. Televizyon, Genel Ağ, radyo, gazete vb. kitle iletişim araçları
11. Siyasi ve sosyal hayatta dinin egemen olduğu yönetim biçimi
12. Vatandaşların hak ve ödevlerinin de yer aldığı temel yasa
13. Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi
14. Yasamadan sorumlu organ

- a) teokrasi
- b) yargı
- c) TBMM
- d) cumhuriyet
- e) medya
- f) anayasa
- g) oligarşi
- h) kamuoyu

8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.

Ölçme ve Değerlendirme

21. Türk kadınının, yapılan bir anayasa değişikliği ile 1934 yılında elde ettiği hak aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Belediye başkanı seçme ve seçilme
- B) Kadınlar Halk Fırkası'nı kurma
- C) Milletvekili seçme ve seçilme
- D) Türk Kadınlar Birliği Derneğini kurma

22. Aşağıdakilerden hangisi cumhurbaşkanının görevlerinden birisi değildir?

- A) Üniversite rektörünü atamak
- B) Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak
- C) Devleti yurt dışında temsil etmek
- D) Kanunu Resmi Gazete'de yayımlamak

23. Demokratik toplumlarda bireyler kamu yararına faaliyetlerde bulunmak için dernek, vakıf, sendika vb. oluşumlara katılabilirler.

Yukarıda verilen oluşumların genel adı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Siyasi Partiler
- B) Sivil Toplum Kuruluşları
- C) Kulüpler
- D) Kamu Kurumları

24. Hatice Hanım, toplumda hayvan hakları konusunda duyarlılığı arttırmak istemektedir. Bu amacını gerçekleştirmek için aşağıdaki yollardan hangisine **başvurmaz**?

- A) Kamuoyu oluşturmak
- B) Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılmak
- C) İlgili makamlara dilekçe ile başvuru yapmak
- D) Hayvan satış yeri açmak

25. I. Yasama yetkisi TBMM'ye,

II. Yürütme yetkisi cumhurbaşkanına,

III. Yargı yetkisi de bağımsız mahkemelere verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim anlayışı ile ilgili olarak yukarıda verilen öncüller doğrultusunda çıkarılabilecek ortak sonuç aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kuvvetler ayrılığı ilkesi kabul edilmiştir.
- B) Bağımsız dış politika benimsenmiştir.
- C) Yargı bağımsızlığı önemsenmiştir.
- D) Devlet yönetiminde millet iradesi esas alınmıştır.

26. Aşağıda verilenlerden hangisi demokratik bir okulda olması gereken özelliklerden **değildir**?

- A) Ders içinde öğrencilerin söz alarak düşüncelerini ifade etmesi
- B) Okul temsilcisinin okul idaresi tarafından belirlenmesi
- C) Sınıf kurallarının öğrencilerle birlikte belirlenmesi
- D) Kantinde herkesin araya girerek alışveriş yapması

Şekil 63. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında "Ölçme ve Değerlendirme" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.224-226)

Ölçme ve Değerlendirme

27. I. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türk kadını birçok alanda geri plana düşmüştür.
II. Yaşama hakkı, anayasamızdaki sosyal ve ekonomik haklar içinde yer almaktadır.
III. Cumhuriyet Dönemi'nde kadınlara siyasal haklar verilmiştir.
IV. Siyasi hak ve özgürlüklerimizden birisi de çalışma hakkıdır.
- Verilen bilgilerden hangisi doğrudur?
A) I B) II C) III D) IV
28. **MADDE 2-** Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.
Anayasamızın bu maddesine göre Türkiye ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?
A) Dini kurallar devlet yönetiminde etkilidir.
B) Hukuk üstünlüğünü benimsemiştir.
C) İnsan hak ve özgürlüklerini gözetmektedir.
D) Halkın refahını gözetken sosyal bir devlettir.
29. Atatürk diyor ki: "Demokrasilerde bireylerin farklı görüşlere sahip olması doğaldır. Herhangi bir konu ile ilgili karar alınırken çoğunluğun görüşü belirleyici olur."
Atatürk'ün yukarıdaki özdeyişine göre demokrasilerde seçim yapılmasının gereği aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?
A) Halkın yönetime katılmasını sağlamak
B) Toplam oy sayısını öğrenmek
C) Ülkeyi dış güçlere karşı korumak
D) Toplumsal dayanışmayı artırmak
30. Aşağıdakilerden hangisi, sınırları anayasamızda belirlenmiş olan sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler arasında **yer almaz**?
A) Eğitim Hakkı
B) Sağlık Hakkı
C) Dilekçe Hakkı
D) Çalışma Hakkı
31. Temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanacağı durumlar vardır. Örnek olarak
Cümlelerin sonu aşağıdakilerden hangisi ile tamamlanırsa yanlış olur?
A) Savaş
B) Seferberlik
C) Sıkıyönetim
D) Seyahat

Şekil 64. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında "Ölçme ve Değerlendirme" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.227)

Şekil 63 ve 64 'de görüldüğü " Ölçme ve Değerlendirme" başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde üzere A bölümünde bulunan "7. Haklarımız ve sorumluluklarımız ile güvence altına alınmıştır." şeklindeki Boşluk-Doldurma formatındaki soru; D bölümünde bulunan "26. Aşağıda verilenlerden hangisi demokratik bir okulda olması gereken özelliklerden değildir?", "28. Anayasamızın bu maddesine göre Türkiye ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?" ve "30. Aşağıdakilerden hangisi, sınırları anayasamızda belirlenmiş olan sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler arasında yer almaz?" şeklindeki Çoktan Seçmeli formatındaki sorular ve yanıtları Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin maddelerinde yer alan hak kavramlarına verdiği destek sebebiyle çocuk hakları konusuna katkı sağlamaktadır.

Ders kitabının “Yönetime Katılıyorum” ünitesinde yer alan metin, görsel ve hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutlarında elde edilen ve yukarıda sunulan bulgular Çocuk Hakları Sözleşmesi maddeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12., 13. ve 29. maddeleri içeriğinde geçen hakların ilgili öğrenme alanında kazanım boyutunda “Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.” şekilde yer aldığı, ders kitabında ise bu maddelerle ilgili metin, görsel, etkinlik ve sorulara yer verilmek suretiyle öğrencilere bu bilgilerin kazandırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

4.1.2.3.2. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Güvenliği

Bu bölümde 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çocuk güvenliği konularına yer verilme durumuna ilişkin bulgular; ders kitabında yer alan metin, görsel ve hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda ilgili öğrenme alanları altında sunulmuştur.

3.1.2.3.2. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı (Biz ve Değerlerimiz Ünitesi)

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinde yer alan “Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengarenk Biz” başlıklı konuda ön yargı ile ilgili şu bilgilere yer verilmektedir: “Ön yargı, bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargıdır.” (Yıldırım vd., 2019, s. 27) Öğrencilere ön yargı hakkında bilgi verilmesinin çocukların güvenlikleri söz konusu olduğunda yardım isteyebileceği kişi ya da kurumlar hakkında ön yargılı olmadan rahatça yardım isteyebilmesinin önünü açacağı düşünüldüğünde bu konunun çocuk güvenliğine katkı sunduğu söylenebilir. Aynı üniteye yer alan “Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var” başlıklı konuda ise yardımlaşma ve dayanışma kavramları üzerinde durulmakta ve bu kavramların faydaları bir görselle de desteklenmektedir (Şekil 65). Öğrencilerde yardımlaşma ve dayanışma duygusu geliştirmeye yönelik bu konunun da çocuk güvenliği konusuna katkı sağladığı söylenebilir.

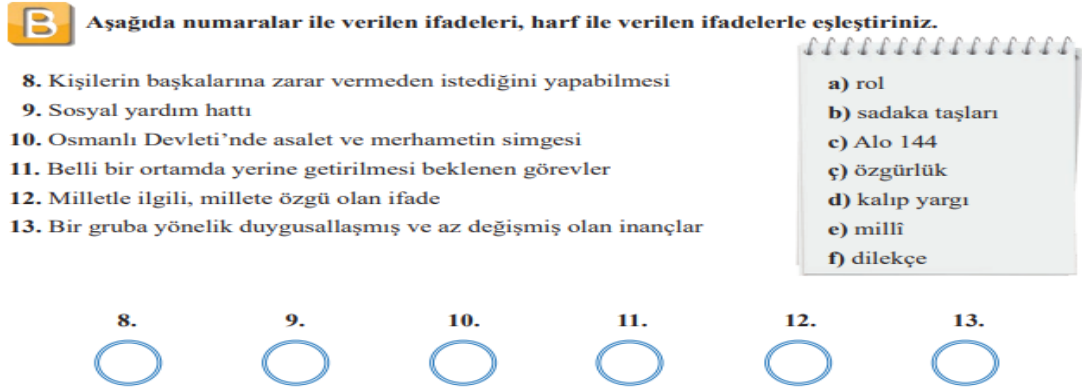
Şekil 65. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Yardımlaşma ve Dayanışma ile İlgili Görselin Geçtiği Kısım (S.36)

Aynı konu içeriğinde yer alan “Bunu Duydunuz mu?” başlıklı ek bilgilendirme metninde; “Yoksullukla etkin bir mücadele için fakir ve muhtaç vatandaşlarımızın desteklenmesi, bilgiye ve yardıma erişim fırsatlarının artırılması amacıyla hayata geçirilmiş bir projedir. Ücretsiz aranabilen “Alo 144 Sosyal Yardım Hattı” ile sosyal yardıma ihtiyacı olan vatandaşlarımıza profesyonel destek sağlanmaktadır.” (Yıldırım vd., 2019, s. 37) ifadeleri ile Türkiye’de bir sosyal yardım uygulamasına ait olan “Alo 144 Sosyal Yardım Hattı” ile ilgili bilgiye yer verilmektedir. Öğrencilerin ihtiyaç halinde hem kendisi için hem de başka çocukların güvenlikleri için kullanabileceği “Alo Sosyal Yardım Hattı 144” hakkında öğrencilere bilgi verilmesi çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

“Biz ve Değerlerimiz” ünitesinin bir başka konusu olan “Hak, Özgürlük, Sorumluluk” başlıklı konuda çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek hususlara yer verilmiştir. Örneğin dilekçe hakkının kullanılması ile ilgili; “Toplumda hakkımızı ararken yasal yollar kullanılmalıdır. Dilekçe hakkı bu yasal yollardan biridir. Anayasamızın 74. maddesine göre her vatandaşın dilekçe hakkı vardır. Vatandaşlar dilekçe ile ilgili kuruma müracaat ederek sorunlarına çözüm bulabilir veya taleplerini iletebilirler.” (Yıldırım vd., 2019, s. 40) şeklindeki bilgilere yer verilmiştir. Konu kapsamında öğrencilere yönelik olarak dilekçe hakkı konusunda bu bilgilendirmenin yapılması ve bir dilekçe örneğine yer verilmesi çocukların kendi güvenliklerini sağlamada nasıl bir yol izlemeleri gerektiği hakkında yol gösterici olduğundan bu konu aynı zamanda çocuk güvenliği konusuna katkı sağlamaktadır. Aynı konu içerisinde “Bunu Duydunuz mu?” başlıklı ek bilgi metninde; “Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi” (CİMER); bilişim ve iletişim teknolojileri kullanılarak hayata geçirilen bir halkla ilişkiler uygulamasıdır.” (Yıldırım vd., 2019, s. 40) ifadeleri ile Cumhurbaşkanlığı

İletişim Merkezi (CİMER) ile ilgili bilgiye yer verilmektedir: CİMER gibi önemli bir ihbar hattı hakkında çocuklara bilgi verilmesi çocuk güvenliği konusuna büyük destek sağlamaktır.

Ders kitabının “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi sonunda yer alan “Ölçme ve Değerlendirme” başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde de çocuk güvenliği ile ilgili sorulara yer verilmiştir (Şekil 66).

Şekil 66. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında "Ölçme ve Değerlendirme" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.43)

Şekil 66’da görüldüğü üzere “Ölçme ve Değerlendirme” başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde B bölümünde bulunan “9. Sosyal yardım hattı” Eşleştirme sorusu Alo 144 hattını tekrar hatırlattığı için ve cevaplarda “dilekçe” kavramını tekrar kullandığı için bu soru ve cevaplar çocuk güvenliği konusuna katkı sağlamaktadır.

3.1.2.3.2. Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı (Yönetime Katılıyorum Ünitesi)

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Yönetime Katılıyorum” ünitesi incelendiğinde; çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek içeriğe “Haklarımız ve Sorumluluklarımız Güvencede” başlıklı konuda yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu konu içeriğinde özellikle temel hak ve hürriyetler konusuna önemli yer ayrılmıştır. Ders kitabında temel hak ve hürriyetlerin önemi ve korunması ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Temel hak ve özgürlükler, anayasamız tarafından koruma altına alınmıştır. Bütün vatandaşlar sahip oldukları bu hakları yasalar çerçevesinde kullanırlar. Anayasamız temel hak ve hürriyetlerin korunması, kullanılabilmesi, imkânlarının hazırlanması bakımından devlete çeşitli ödevler yüklemiştir. Devlet, temel hak ve özgürlüklerin korunması konusunda kendi üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmekle beraber, Türk vatandaşlarına da bu konuda çeşitli ödevler yüklemiştir. Türk vatandaşlarına düşen görev bu ödevlerini gereği gibi ve zamanında yerine getirmektir. (Yıldırım vd., 2019, s. 213)

Görüldüğü gibi bu metinle öğrencilerde temel hak ve özgürlüklerin önemine ilişkin bir anlayış oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu anlamda bu konu haklarının bilincinde ve bu

haklar çerçevesinde kendi güvenliklerini sağlayabilen çocuklar yetiştirilmesi bağlamında çocuk güvenliği konusuna katkı sağlamaktadır. Ayrıca “Cevaplayalım” başlıklı etkinlikte öğrencilere verilmiş olan hak ve sorumluluklardan hangisinin öncelikli olduğunu nedenleriyle birlikte tartışmaları istenmekte (Şekil 67), böylece hak ve sorumluluk kavramları ile ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu konu ile hak ve sorumluluklarının bilincinde olan çocukların sayısının artırılması amaçlanmaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında bu konular çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

Şekil 67. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Görselin ve Sorunun Geçtiği Kısım (S.213)

“Haklarımız ve Sorumluluklarımız Güvencede” konusunun devamında Azra ve Yaren isimli iki öğrencinin ağzından Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşının hak ve sorumluluklarının neler olduğu ve bunların nasıl güvence altına alındığı anlatılmaktadır. Bu metinde bireysel, sosyal, ekonomik ve siyasi hak ile ödevler, yaşama hakkı, özel hayatın ve aile hayatının gizliliği, konut dokunulmazlığı, sosyal ve ekonomik haklar, dilekçe hakkı gibi haklar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Metinde ayrıca kanunlara uyma, başkalarının haklarına saygılı olma, üzerine düşen sorumlulukları zamanında ve en iyi şekilde yerine getirme gibi vatandaşlık ödev ve sorumlulukları da vurgulanmaktadır. Öğrencilerin temel haklar, ödevler ve sorumluluklar ile ilgili olarak bilinçlendirmelerine yönelik olarak yer verilen bu bilgilerin dolaylı bir şekilde çocuk güvenliği konusunda da farkındalık oluşturduğu söylenebilir. Konu kapsamında “Sıra Sizde” isimli etkinlikte (Şekil 68) öğrencilerden, okula gidemeyip bir işte çalışmak zorunda kalan kız çocuğunun (görselde mevcut) sahip olduğu haklardan hangilerini kullanamadığı ve bu hakkı kullanabilmesi için devlete ve bireylere düşen görevlerin neler olduğunu yazmaları istenmektedir. Bu etkinlikte verilen örnek olay üzerinden öğrenciler sahip oldukları haklar konusunda düşünmeye sevk edilmektedir.

Okula gidemeyip bir işte çalışmak zorunda kalan kız çocuğu, sahip olduğu haklardan hangilerini kullanamamaktadır? Bu hakkı kullanabilmesi için devlete ve bireylere düşen görevler nelerdir? Aşağıya yazınız.

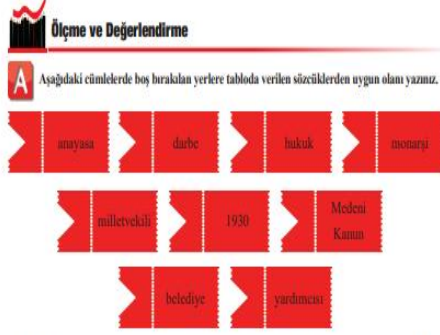

6.39: Tarlada Çalışan İşçiler

Şekil 68. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında “Sıra Sizde” İsimli Etkinliği Geçtiği Kısım (S.216)

Aynı konu içeriğinde “Bunu Duydunuz mu?” başlıklı ek bilgi kutucuğunda; “Alo 183” hattı ile kadın, çocuk, yaşlı, engelli, şehit yakınları ve gazilerle ilgili çağrılar değerlendirilerek rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmektedir. 7 gün 24 saat ulaşılabilir olan bu hatta yapılan aramalar ücretsizdir.” (Yıldırım vd., 2019, s. 222) şeklinde yer alan ifadeler ile “Alo 183” hattı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir: Alo 183 hattı ile ilgili bu bilgiye yer verilmesi çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir. Çünkü çocuklara ihtiyaç duymaları halinde devlete ait bu ve benzeri çağrı merkezinden destek alması için bilgilendirme yapılması farkındalık yaratma adına önemli bir güvenlik adımıdır.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Yönetime Katılıyorum” ünitesi sonundaki “Ölçme ve Değerlendirme” başlıklı ünite değerlendirme sorularının içerisinde de çocuk güvenliği ile ilgili olduğu değerlendirilen sorulara yer verilmiştir. (Şekil 69)

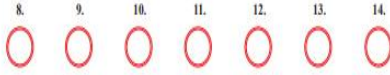

1. Türk kadını ile sosyal ve ekonomik anlamda erkeklerle aynı hakları elde etmiştir.
2. Cumhurbaşkanı yurtdışına çıktığında yerine Cumhurbaşkanı vekâlet eder.
3. Millet'in hür iradesiyle seçtiği hükümeti güç ve silah kullanarak devirme girişimine denir.
4. tek bir kişinin egemenliğine dayanan yönetim biçimidir.
5. Türk kadını seçme hakkını ilk kez yılında seçimlerine katılarak elde etmiştir.
6. Hukuk devleti olmanın başlıca koşulu üstünlüğünün kabul edilmesidir.
7. Haklarımız ve sorumluluklarımız ile güvence altına alınmıştır.

B Aşağıda numaralar ile verilen ifadeleri, harf ile verilen ifadelerle eşleştiriniz.

8. Bir konuyla ilgili halkın düşüncesi
9. Egemenliğin bir gruba ait olması
10. Televizyon, Genel Ağ, radyo, gazete vb. kitle iletişim araçları
11. Siyasi ve sosyal hayatta dinin egemen olduğu yönetim biçimi
12. Vatandaşların hak ve ödevlerinin de yer aldığı temel yasa
13. Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi
14. Yasamadan sorumlu organ

- a) teokrasi
- b) yargı
- c) TBMM
- d) cumhuriyet
- e) medeni
- f) oligarşi
- g) kamuoyu

Ölçme ve Değerlendirme

27. I. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türk kadını birçok alanda geri plana düşmüştür.
II. Yaşama hakkı, anayasamızdaki sosyal ve ekonomik haklar içinde yer almaktadır.
III. Cumhuriyet Dönemi'nde kadınlara siyasal haklar verilmiştir.
IV. Siyasi hak ve özgürlüklerimizden birisi de çalışma hakkıdır.

Verilen bilgilerden hangisi doğrudur?

- A) I B) II C) III D) IV

28. MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

Anayasamızın bu maddesine göre Türkiye ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Dini kurallara devlet yönetiminde etkilidir.
B) Hukuk üstünlüğünü benimsemiştir.
C) İnsan hak ve özgürlüklerini gözetmektedir.
D) Halkın refahını gözetken sosyal bir devlettir.

29. Atatürk diyor ki: "Demokrasilerde bireylerin farklı görüşlere sahip olması doğaldır. Herhangi bir konu ile ilgili karar alınırken çoğunluğun görüşü belirleyici olur."

Atatürk'ün yukarıdaki özdeyişine göre demokrasilerde seçim yapılmasının gereği aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

- A) Halkın yönetime katılımını sağlamak
B) Toplam oy sayısını öğrenmek
C) Ülkeyi dış güçlere karşı korumak
D) Toplumsal dayanışmayı artırmak

30. Aşağıdakilerden hangisi, sınırları anayasamızda belirlenmiş olan sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler arasında yer almaz?

- A) Eğitim Hakkı
B) Sağlık Hakkı
C) Dilekçe Hakkı
D) Çalışma Hakkı

31. Temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanacağı durumlar vardır. Örnek olarak Cümlemin sonu aşağıdakilerden hangisi ile tamamlanırsa yanlış olur?

- A) Savaş
B) Seferberlik
C) Sakıyönetim
D) Seyahat

Şekil 69. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında "Ölçme ve Değerlendirme" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.224-227)

Şekil 69'da da görüldüğü gibi "Ölçme ve Değerlendirme" soruları içerisinde A bölümünde yer alan "7. Haklarımız ve sorumluluklarımız ile güvence altına alınmıştır." şeklindeki Boşluk-Doldurma formatındaki sorusu; "28. Anayasamızın bu maddesine göre Türkiye ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?" ve "30. Aşağıdakilerden hangisi, sınırları anayasamızda belirlenmiş olan sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler arasında yer almaz?" şeklindeki Çoktan Seçmeli formatındaki sorular ile bu soruların yanıtları öğrencilerin kendi güvenliklerini sağlamalarına katkı sağlayıcı nitelikte olduğundan çocuk güvenliği konusuna katkı sağlamaktadır.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bulunan metin, görsel ve hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutlarında çocuk güvenliği konularına yer verildiği görülmektedir.

Örneğin çocuklara “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi dâhilinde ön yargıdan uzak bir şekilde haklarını nasıl arayacakları, CİMER ve dilekçe hakkı gibi kavramlar hakkında bilgilendirilme yapılması gibi örnekler çocuk güvenliği bağlamından değerlendirilebilir. “Yönetime Katılıyorum” ünitesi ile de Anayasa ve yasa kavramlarının çocuklara anlatılarak bu konu üzerinden örnekler sunulması ve 183 hattı hakkında bilgiler verilmesi de çocuk güvenliğini geliştirmeye yönelik konular olarak değerlendirilebilir.

4.1.2.4.Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği

Bu bölümde 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.1.2.4.1. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları

Bu bölümde çocuk hakları konularına ilişkin bulgular; 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorularında çocuk hakları ile ilgili konulara yer verilme durumu Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde bulunan maddeler ile ilişkisi çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.2.4.1.1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı (İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesi)

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde “Düşünüyorum, Düşündüğümü Açıklıyorum” konusunda temel olarak “hak” ve “özgürlük” kavramları üzerine yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla öğrencilerde bu kavramlar ile ilgili farkındalık yaratmayı amaçlayan bu konu çocuk hakları kapsamında değerlendirilebilir. Konu içeriğinde;

Demokratik toplumları diğer toplumlardan ayıran en önemli özellik, düşünceyi açıklama özgürlüğünün olmasıdır. Toplumdaki her insan, gerek yetiştiği çevre gerek aldığı eğitim ve gerekse kültürü ile birbirinden farklı düşüncelere sahiptir (Görsel 1.23). Bu düşünceleri serbestçe açıklayan toplumlarda, hem birbirine saygı kültürü oluşmakta hem barış içinde yaşama olanakları artmakta hem de farklılıklar topluma zenginlik katmaktadır. (Açıl vd., 2019, s. 28)

Şeklinde yer alan ifadeler, bu ifadeleri desteklemek için kullanılan görseller (Şekil 70) ve bu görsellerin altında verilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 19. maddesi ve 1982 Anayasası’nın 26. maddesi bu haklar konusunda çocuklarda farkındalık oluşturarak çocuk hakları konularına vurgu yapmıştır.

Şekil 70. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Görsellerin ve Maddelerin Geçtiği Kısım (S.28)

Aynı konu kapsamında yer verilen “Birlikte Yapıyoruz” isimli etkinlikte öğrencilerden “Haklarımız, sorumluluklarımızı yerine getirdiğimiz sürece vardır.” (Açıl vd., 2019, s. 28) sözünden hareketle düşünceyi açıklama özgürlüğünü kullanılırken nelere dikkat etmeleri gerektiğini ve anayasal bir hak olan düşünceyi açıklama özgürlüğünün bireylere ve topluma sağladığı katkılarının neler olduğunu yazmaları istenilmektedir. Öğrencilerin düşünce özgürlüğü konusunda farklı boyutlarıyla düşünmeleri ve böylece hak ve özgürlükler konusunda bilinçlendirilmelerini amaçlayan bu etkinlikleri aynı zamanda çocuk hakları kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Ünitenin “Benim Hayatım, Benim Özelim” konusunda ise İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 12. maddesinde geçen “Kimsenin özel yaşamına, ailesine, konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.” (Açıl vd., 2019, s. 32) ve 1982 Anayasası’nın 20. maddesinde “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.” (Açıl vd., 2019, s. 32) şeklinde yer alan ifadeler ile öğrencilerde hakları

konusunda bilinçlendirme yapılmaktadır. Konuda ayrıca 1982 Anayasası'nın 21. maddesinde;

Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. (Açıl vd., 2019, s. 32)

Şeklinde yer alan ifadeler ile konut dokunulmazlığı üzerinden durularak çocukların hakları konusundaki farkındalıklarının artırılması amaçlanmaktadır.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının "İletişim ve İnsan İlişkileri" ünitesinin sonunda "Kendimizi Değerlendiriyoruz" başlıklı ünite değerlendirme etkinliğinde de çocuk hakları kapsamında değerlendirilebilecek sorulara yer verilmiştir. (Şekil 71)

İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ

KENDİMİZİ DEĞERLENDİRİYORUZ

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

- () Özgürlük, insanın her istediğini yapabilmesidir.
- () Gazete, kitap ve dergi kitle iletişim araçları içinde yer almaktadır.
- () Etikli bir iletişim kurmanın en doğru yolu birbirimizi anlamaktan geçer.
- () Kitle iletişim araçlarının doğru bilgi vermek gibi bir sorumluluğu vardır.
- () Ben dili, karşımızdaki kişiyi suçlayıcı ifadeler içerdiğinden iletişim çatışmasına sebep olur.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

jest	sansür	mimik	Genel ağ
RTÜK	medya	televizyon	

- Anayasamızın 28. maddesine göre basın hürdür, ... edilemez.
- Türkiye'de faaliyet gösteren tüm radyo ve televizyonların yayınlarını denetler.
- toplumda sözlü veya yazılı haber alma imkânını sağlayan teknik araçlara verilen isimdir.
- Arkadaşım Ayşe'nin sabah beni gördüğünde bana el sallaması gülümseyerek tepki vermesi de olarak nitelendirilir.

C. Aşağıdaki eşleştirmeleri yapınız.

- Suçlayıcı mesaj içeren ifadelerdir. ☐ Hak
- Anlaşmazlık durumunda varılan uyumudur. ☐ Empati
- Kişinin kendini başka birinin yerine koyabilmesidir. ☐ Sen dili
- Hukuk düzeninin kişilere tanıdığı yetkililerdir. ☐ Çatışma
- İzleyicileri televizyon yayınlarının olumsuz etkilerinden korumak amacıyla geliştirilen sistemdir. ☐ Uzlaşma
- ☐ Akıllı işaretler

İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ

D. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

- Sağlıklı iletişimin temel öğeleri vardır. Bunlardan herhangi birinin olmadığı bir iletişimde hatalar ve eksiklikler olur.
Buna göre aşağıdakilerden hangisinde iletişimin temel öğeleri gerçekleşmiş sayılmaz?
A) Öğretmenin "Sosyal Bilgiler dersini seviyor musunuz?" sorusuna öğrencilerin cevap vermesi
B) "Günaydın!" diyerek sınıfa giren öğretmene, öğrencilerin "Günaydın!" diyerek cevap vermesi
C) Annemin "Dersine çalıştın mı?" sorusuna cevap vermemem
D) Sınıf arkadaşım ile tanışmak için el uzatıştımda bana elini uzatması
- Bir anne çocuğuna aşağıdaki ifadelerden hangisini kullanırsa çocuğunun özgüvenini zedelemekten sadece kendi duygularını ortaya koyarak konuşmuş olabilir?
A) Başarılı olmak için çabalamıyorsun.
B) Düzenli ders çalıştığını şahit olmadım.
C) Sınavdan düşük not alacağın için endişeleniyorum.
D) Bu sene de başarısız olursan ailemizin utanç kaynağı olacaksın.
- Sporcu Mehmet Bey, gazetede kendi ve ailesiyle ilgili asılsız haberleri görünce hemen avukatlarına başvurarak haberin düzeltilmesini ister. Haberi yapan basın kuruluşu bunun üzerine bir düzeltme yazısı yayımlar.
Yukarıdaki metne göre Mehmet Bey ile ilgili haberin düzeltilmesine ne ad verilir?
A) Kamuoyu B) Özgürlük
C) Sansür D) Tekzip
- Aşağıdakilerden hangisi medyanın bireyler arasındaki iletişime olumsuz etkilerinden biridir?
A) Aile içi iletişimde kopukluk yaşanır.
B) Boş zamanlarımızda eğlence ortamı sunar.
C) Bilgiye kısa zamanda ve kolayca ulaşmamızı sağlar.
D) Ülkemizde ve dünyada yaşanan olaylardan haberdar olmamızı sağlar.

E. Aşağıdaki sorunun doğru cevabını yazınız.

Soru: Demokratik toplumlarda insanlar düşünme ve düşüncelerini ifade etmekte özgürdür. İnsanların düşüncelerini gazete, televizyon, Genel ağ gibi kitle iletişim araçları ile açıklamalarına basın özgürlüğü denir. Düşünceleri açıklama özgürlüğü ve basın özgürlüğünü kullanamadığımız takdirde anayasamızda güvence altına alınan başka bir hakkımızı da kullanamamış oluruz.
Kitle iletişim özgürlüğü kısıtlandığında hangi hakkımızı kullanamayız?

Cevap:

F. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Olumlu iletişime örnek cümleler oluşturunuz.
- Kitle iletişiminin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
- İletişimde çatışmaya sebep olacak davranışlar nelerdir?
- İletişim araçlarından yararlanırken hangi haklarımızı biliyor olmamız önemlidir?

Şekil 71. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.34-35)

Şekil 71’de de görüldüğü gibi ünite değerlendirme etkinliğinin C bölümünde bulunan “4. Hukuk düzeninin kişilere tanıdığı yetkililerdir.” şeklinde yer alan soru ile E bölümünde bulunan;

Demokratik toplumlarda insanlar düşünme ve düşüncelerini ifade etmekte özgürdür. İnsanların düşüncelerini gazete, televizyon, Genel ağ gibi kitle iletişim araçları ile açıklamalarına basın özgürlüğü denir. Düşünceyi açıklama özgürlüğü ve basın özgürlüğünü kullanamadığımız takdirde anayasamızda güvence altına alınan başka bir hakkımızı da kullanamamış oluruz. Kitle iletişim özgürlüğü kısıtlandığında hangi hakkımızı kullanamayız? (Açıl vd., 2019, s. 35)

Şeklindeki soru çocuklarda hak kavramını geliştirdiği için bu soru ve bu soruların yanıtları çocuk hakları konusuna katkı sağlamaktadır.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutunda çocuk hakları ile ilgili elde edilen bulgular Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde bulunan maddeler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12. maddesi içeriğinde” “Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırırlar.” şeklinde geçen hakların öğretim programının ilgili öğrenme alanında kazanım boyutunda yer verildiği görülmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12. maddesinde yer alan hak kavramı kazanım boyutunda “İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.” şekilde yer almıştır. Ders kitabında İletişim ve İnsan İlişkileri ünitesinde yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorular ile de öğrencilerin bu kazanımı edinmelerini sağlayıcı materyallere yer verildiği söylenebilir.

3.1.2.4.1.2. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı (Nüfus ve Yerleşme Ünitesi)

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Nüfus ve Yerleşme” ünitesi incelendiğinde; ünitedeki “Neden Göç Ediyoruz” başlıklı konusu içeriğinde iltica kavramı üzerinde durulmakta ve bu hakkın hukuki temeli şu şekilde ifade edilmektedir: “İltica hakkı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 14. maddesinde, ‘Herkes zulüm karşısında başka ülkelere sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir’ şeklinde ifade edilmiştir.” (Açıl vd., 2019, s. 110) İnsan hakları ile ilgili İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin bu maddesine yer verilmesi ile çocuk hakları konusuna da dolaylı da olsa katkı sağlanmaktadır.

Aynı ünite kapsamında yer alan “Seyahat ve Yerleşme Özgürlüğümü Kullanıyorum” başlıklı konuda yerleşme ve seyahat özgürlüğü konusuna odaklanmakta ve bu kavramlar hakkında

bilgiler verilmektedir. Konu içeriğinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin "1. Herkes herhangi bir devletin ülkesi içinde serbestçe seyahat etme ve yerleşme hakkına sahiptir. 2. Herkes, kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, her ülkeyi terk etme ve kendi ülkesine dönme hakkına sahiptir." (Açıl vd., 2019, s. 114) şeklindeki 13. maddesi ile 1982 Anayasası'nın yerleşme ve seyahat hürriyetini düzenleyen 23. maddesine yer verilmiştir. Söz konusu madde şu şekildedir:

1. Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. 2. Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak; 3. Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. 4. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir. 5. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz. (Açıl vd., 2019, s. 114)

Temel insan hak ve hürriyetlerinden olan yerleşme ve seyahat özgürlüğü ile ilgili bu konuda ayrıntılı bilgilere yer verilmesi insan haklarının yanı sıra "hak" bilinci geliştirilmesine de katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde bu konu aynı zamanda çocuk hakları kapsamında da değerlendirilebilir.

"Nüfus ve Yerleşme" ünitesi sonunda yer alan "Kendimizi Değerlendiriyoruz" başlıklı ünite değerlendirme etkinliğinde yer verilen sorular içerisinde de çocuk hakları ile ilgili olduğu değerlendirilebilecek sorulara yer verilmiştir. (Şekil 72)

NÜFUS VE YERLEŞME

KENDİMİZİ DEĞERLENDİRİYORUZ

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa "D", yanlış ise "Y" yazınız.
Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

- () Türkiye'de nüfus artış hızı her dönem aynıdır.
- () Nüfus yoğunluğu Türkiye'nin iç kesimlerinde daha fazladır.
- () Seyahat özgürlüğünün kısıtlanması ile insanlar birçok sorun yaşarlar.
- () Kutuplara yakın yerler ve çöller yerleşmenin en yoğun olduğu alanlardır.
- () Türkiye'de göç, sanayi ve turizmin geliştiği bölgelere doğru yapılmaktadır.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

hizmet	İzmir	İstanbul	kır
sanayi	kent	pasaport	tarım

- Ülkemizde nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu şehirdir.
- Türkiye'de sanayileşmeyle nüfusu artmış, ... nüfusu azalmıştır.
- İnsanlar, ... yapmaya başlayınca yerleşik hayata geçmiş ve ilk köy yerleşmelerini kurmuştur.
- Bir ülkede sektörü ile sektöründe çalışanların oranı fazla ise o ülke gelişmiş olarak kabul edilir.

C. Aşağıdaki eşleştirmeleri yapınız.

- Nüfusu turizm sayesinde gelişen ilimizdir. - Kanuna uygun olmayan plansız yapılaşmadır. - Nüfusun yüz ölçümüne bölünmesi ile elde edilen sonuçtur. - Geçim kaynağı genellikle tarım ve hayvancılık olan yerleşmedir. - Belirli bir alanda, belirli bir zaman diliminde yaşayan insan sayısıdır.	☐ Nüfus ☐ Konya ☐ Antalya ☐ Kır yerleşmesi ☐ Nüfus yoğunluğu ☐ Çarpık kentleşme
---	---

NÜFUS VE YERLEŞME

D. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

- İnsanoğlu, soğuk hava ve yabani hayvanlardan korunmak amacı ile avlayabilecekleri hayvanların, toplayabilecekleri meyve ve sebzelerin olduğu su kaynaklarına yakın doğal bannakları yaşam alanı olarak seçmiştir.
Yukarıdaki metinde yerleşmeyi etkileyen faktörlerden hangisine yer verilmemiştir?
A) Güvenlik
B) İklim şartları
C) Tarım alanlarına yakınlık
D) Beslenme alanlarına yakınlık
- Aşağıdakilerden hangisi iç göçün sonuçları arasında yer almaz?
A) Ülke nüfusu artar.
B) Çevre sorunları ortaya çıkar.
C) Nüfus belirli merkezlerde yoğunlaşır.
D) Plansız, çarpık kentleşmeler meydana gelir.
- 1982 Anayasası madde 23 ... Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak ... amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.
Anayasamızın verilen maddesine göre aşağıdaki alanların hangisine yerleşim yeri kurmak daha uygun olur?
A) Sit alanlarına
B) Dere yataklarına
C) Verimli tarım arazilerine
D) Belediyenin imara açtığı alanlara
- I. Tarım sektörü
II. Sanayi sektörü
III. Hizmet sektörü
Bir ülke nüfusu içinde hangi sektör veya sektörlerde çalışanların oranı yüksek ise o ülke gelişmemiş olarak kabul edilir?
A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III

E. Aşağıdaki sorunun doğru cevabını yazınız.

Soru: A şehrinin nüfusu B şehrinin iki katıdır.
A şehrinin yüz ölçümü B şehrinin yüz ölçümü kadarıdır.
Yukarıdaki duruma göre A ve B şehirlerinin nüfus yoğunluklarını karşılaştırınız.

Cevap:

F. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Ülkemizdeki iç göçün sebepleri nelerdir?
- 15-64 yaş grubunun toplam nüfus içindeki payının fazla olması, ülkeye hangi katkılar sağlar?
- Türkiye'de erkek okuryazar oranının kadın okuryazar oranına göre fazla olmasının nedenleri nelerdir?
- Yaşadığınız şehrin fiziki ve beşerî özelliklerini araştırınız. Buna göre;
a) Yaşadığınız şehir göç alan bir şehir mi, göç veren bir şehir mi?
b) Şehrinizin göç almasında veya vermesinde etkili olan beşerî ve fiziki faktörler nelerdir?

Şekil 72. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.116-117)

Şekil 72’de de görüldüğü gibi “Kendimizi Değerlendiriyoruz” başlıklı ünite değerlendirme sorularının A bölümünde bulunan “3. Seyahat özgürlüğünün kısıtlanması ile insanlar birçok sorun yaşarlar.” şeklindeki Doğru-Yanlış sorusu ve D bölümünde bulunan;

3. 1982 Anayasası madde 23 ... Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak ... amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Anayasamızın verilen maddesine göre aşağıdaki alanların hangisine yerleşim yeri kurmak daha uygun olur? (Açıl vd., 2019, s. 117)

Şeklindeki Çoktan Seçmeli tipteki sorular ile bu soruların yanıtları çocuklara öğrencilerde hak kavramıyla ilgili bir anlayış geliştirmeye yönelik olması nedeniyle çocuk hakları konusuna katkı sağladığı söylenebilir.

Ders kitabının “Nüfus ve Yerleşme” ünitesinde yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutlarında çocuk hakları ile ilgili elde edilen bulgular Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde bulunan maddeler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk

Hakları Sözleşmesi'nin 37. maddesi içeriğinde geçen hakların öğrenme alanında kazanım boyutunda verildiğini ve ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorular ile de öğrencilere bu kazanımların kazandırılmasına çalışıldığı söylenebilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 37. maddesinde yer alan hak kavramı kazanım boyutunda “Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir.” şekilde yer almıştır. Ders kitabında “Nüfus ve Yerleşme” Ünitesi dahilinde bu kazanım işlenmiştir.

3.1.2.4.1.3. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı (Zaman İçinde Bilim Ünitesi)

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesi içeriğinde; “Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.” şeklinde geçen hak kavramına 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Zaman İçinde Bilim” başlıklı ünitesinde yer alan “Özgür Düşünce ve Bilim” başlıklı konu dahilinde yer verilmiştir. Konuda bu hak kapsamı;

Mustafa Kemal Atatürk gelecek kuşaklara manevi miras olarak akıl ve bilimi bırakmıştır. Bizler de akıl ve bilim temelli çalışmalarla onun koyduğu hedeflere ulaşmak için sürekli bilgi üretmeli ve bu konuda dünyaya öncü olmalıyız. Bugün ülkemizde anayasa ile güvence altına alınan bilim ve sanat hürriyeti sayesinde bilimsel çalışmalar özgürce yapılmaktadır. (Açıl vd., 2019, s. 138)

İfadeleri ile yer bulmuş ve 1982 Anayasası'nın 27. maddesinde geçen “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.” (Açıl vd., 2019, s. 138) ifadeleri ile bu konu desteklenerek çocuklarda hak anlayışının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Ders kitabında “Zaman İçinde Bilim” başlıklı ünite sonunda yer alan "Kendimizi Değerlendiriyoruz" başlıklı ünite değerlendirme etkinliği içerisinde de çocuk hakları kavramında değerlendirilebilecek sorulara yer verilmiştir. (Şekil 73)

D. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. I. Bilgisayar II. Mürekkep III. Parşömen

Verilenlerden hangileri bilginin değişim ve sürekliliğine katkı sağlamıştır?

- A) Yalnız I B) I ve II
C) I ve III D) I,II ve III

2. Fârâbî; tıp, felsefe, matematik ve fizik gibi değişik alanlarda çalışmalar yapmıştır. Eski Yunan filozof ve bilim insanlarının eserlerini Arapçaya çevirmiştir. Aristo'nun tüm eserlerini inceleyip yorumlamıştır. Felsefenin Müslümanlar arasında tanınmasında ve benimsenmesinde büyük rol oynamıştır.

Parçada verilen bilgiye göre Fârâbî hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Çok yönlü bilim insanıdır.
B) Dünya bilim mirasına katkıda bulunmuştur.
C) Yaptığı çalışmalar yaşadığı dönemle sınırlı kalmıştır.
D) Eski Yunan Uygarlığı'na ait eserlerden yararlanmıştır.

3. Galileo, tavanda sallanan lambanın her sallanışının aynı sürede olduğunu gördü. Bu olay onun bilimsel araştırmalar yaparak sarkacı keşfetmesini sağladı ve sarkacın sallanışını bir yasayla formüle etti. Bu düşünceler daha sonra ilk doğru saatlerin yapılmasında kullanıldı. Galileo'nun keşfinden önce, zamanı hesaplamak için kum saati kullanılırken günümüzde ileri teknolojiler ile üretilen elektronik saatler hayatımızı kolaylaştırmaya devam ediyor.

Verilen bilgiye göre aşağıdaki çıkarımlardan hangisi yapılabilir?

- A) Galileo saati icat eden kişidir.
B) Elektronik saatlerin atası sarkaktır.
C) Deney gözlem ile buluşlar mükemmelleşir.
D) Yapılan her icat eski bilgileri ortadan kaldırır.

4. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 26. maddesinde düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetine, 27. maddesinde ise bilim ve sanat hürriyetine doğrudan yer verilmiştir.

Sadece verilen bilgilere göre 1982 Anayasası'nda bu maddelere yer verilmesi ile ilgili aşağıdaki çıkarımlardan hangisi yapılabilir?

- A) 1982 Anayasa'sında bu maddelerin yer almasıyla ilk kez özgür düşünce ortamı sağlanmıştır.
B) Bilim ve sanat hürriyetinin olduğu yerde düşünceyi açıklama hürriyetine gerek kalmamıştır.
C) Türk bilim insanları sadece bu maddeler sayesinde çalışmalarını yapabilmıştır.
D) Türkiye'de bilimin gelişmesi için gerekli ortam anayasa ile güvence altına alınmıştır.

E. Aşağıdaki sorunun doğru cevabını yazınız.

Soru: Bir ülkede bilimin gelişmesi için gerekli şartın ne olduğunu yazınız.

Cevap:

F. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Matbaanın icadıyla hangi gelişmeler yaşandı?
- Geçmişten günümüze kadar yazının geçirdiği değişiklikler nelerdir?
- Bilginin muhafaza edilmesinde kullanılan araç gereçlerdeki değişimin sebepleri nelerdir?
- Orta Çağ'da Avrupa'daki bilim insanları buluşlarını açıklayamazken Türk-İslam bilginleri el üstünde tutulmuştur. Bunun temel sebebi nedir?

Şekil 73. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.141)

Şekil 73'de de görüldüğü "Kendimizi Değerlendiriyoruz" soru etkinliğinin D bölümünde bulunan "4. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 26. maddesinde düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetine, 27. maddesinde ise bilim ve sanat hürriyetine doğrudan yer verilmiştir. Sadece verilen bilgilere göre 1982 Anayasası'nda bu maddelere yer verilmesi ile ilgili aşağıdaki çıkarımlardan hangisi yapılabilir?" şeklindeki Çoktan Seçmeli formatındaki soru ile sorunun cevabı ile çocuklarda görüşlerini doğrudan ifade etmeleri konusunda verdiği önem ile bu soru çocuk hakları konusuna katkı sağlamaktadır.

Ders kitabının "Zaman İçinde Bilim" ünitesinde yer alan metin, görsel ve hazırlık ve ünite değerlendirme sorularında çocuk hakları ile ilgili konulara yer verilme durumu ile ilgili elde edilen bulgular Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde bulunan maddeler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesi içeriğinde geçen hakların,

öğrenme alanında kazanım boyutunda ver aldığını ve ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorular ile de bu kazanımın kazandırılmasının amaçlandığı söylenebilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesinde yer alan hak kavramı kazanım boyutunda “Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.” şekilde yer almıştır. Ders kitabında ise “Zaman İçinde Bilim” ünite dahilinde bu konu işlenmiştir.

3.1.2.4.1.4. Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı (Yaşayan Demokrasi Ünitesi)

Ders kitabının “Yaşayan Demokrasi” ünitesinde “Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel Nitelikleri” başlıklı konuya sosyal devlet, laiklik ve hukuk kavramları hakkında bilgi verilerek girilmektedir. Konu içeriğinde 1982 Anayasası'nın 2. maddesinde bulunan “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.” (Açıl vd., 2019, s. 190) şeklindeki ifadelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerine yer verilmesi çocuk hakları konularına da katkı sağlamaktadır. Konunun devamından Cumhuriyetin niteliklerinin anlatıldığı sayfada yer alan etkinlikte Dila isimli öğrencinin ağzından Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin insan hak ve hürriyetlerine ilişkin nitelikleri ile ilgili şu ifadelere yer verilmektedir:

Türkiye Cumhuriyeti Devleti insan haklarına saygılı bir devlettir. 1961 ve 1982 Anayasalarında bu nitelik açıkça belirtilmektedir. Ülkemiz 1948'de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1990'da Çocuk Hakları Sözleşmesi ve daha birçok uluslararası belgeye imza atmıştır. Bu belgelerdeki insan haklarıyla ilgili kurallara kendi anayasası ve kanunlarında yer vermiştir. 1982 Anayasası'nın II. kısmında kişi hakları, ekonomik ve sosyal haklar ile siyasal haklarımız güvence altına alınmıştır. (Açıl vd., 2019, s. 190)

Ünite içeriğinde “Temel hak ve özgürlüklerin kanunlarla güvence altına alınması neden önemlidir? Tartışınız.” (Açıl vd., 2019, s. 190) ifadesinin yer aldığı soru etkinliğinde öğrencilerden temel hak ve özgürlüklerin kanunlarla güvence altına alınmasının niçin önemli olduğunu tartışmaları istenilmektedir. Öğrencilerde temel hak ve özgürlüklerin önemine ilişkin anlayış oluşturmaya amaçlayan bu etkinliklerin çocuk hakları eğitimine katkı sağladığı söylenebilir.

“Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel Nitelikleri” başlıklı konunun sonunda “Birlikte Yapıyoruz” başlığı altında “Aşağıda 1982 Anayasası'nın bazı maddeleri bulunmaktadır. Bu maddelerin Türkiye Cumhuriyeti'nin hangi niteliklerini karşıladığını maddenin altına nedenleri ile yazınız.” (Açıl vd., 2019, s. 193) şeklinde bir soru etkinliğine yer verilmiştir (Şekil 74). Bu etkinlikte “kanun önünde eşitlik”, “din ve vicdan hürriyeti”, “eğitim ve

öğrenim hakkı” ve “seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları” kavramları üzerinden öğrencilerde insan haklarına ilişkin farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır.

YAŞAYAN DEMOKRASİ

 BİRLİKTE YAPIYORUZ

Aşağıda 1982 Anayasası'nın bazı maddeleri bulunmaktadır. Bu maddelerin Türkiye Cumhuriyeti'nin hangi niteliklerini karşıladığını maddenin altına nedenleri ile yazınız.

Madde 10

Kanun önünde eşitlik

(1) Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(2) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.

(3) Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

(4) Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadır.

Hukuk devletidir çünkü herkes kanun önünde eşittir. Devlet organları ve idari makamlar dâhil herkes, kanun önünde eşitlik ilkesine uymak zorundadır.

Madde 24

Din ve vicdan hürriyeti

(1) Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

(2) Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

(3) Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

Madde 42

Eğitim ve öğrenim hakkı

(1) Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından mahrum bırakılamaz.

(2) Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

(3) İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

(4) Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri için burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Madde 67

Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları

(1) Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.

(2) Seçimler ve halk oylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında yapılır ancak yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.

193

Şekil 74. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında “Birlikte Yapıyoruz” İsimli Etkinliğin Geçtiği Kısım (S.193)

“Yaşayan Demokrasi” ünitesinin “Huzur Demokrasi ile Gelir” başlıklı konusunda “sığınma hakkı” konusuna İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 14. maddesinde yer alan “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.” (Açıl vd., 2019: 194) ifadesi ile yer verilmektedir. Benzer şekilde “eğitim hakkı” konusunda

da İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesinde yer alan “Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim mecburidir. Teknik ve mesleksi eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, liyakatlerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.” (Açıl vd., 2019, s. 194) ifadeleri ile atıfta bulunulmuştur. Ayrıca bu konu içeriğinde; bütün insanların eşit ve özgür doğduğuna, insan hak ve özgürlüklerinden hiçbir ayırım olmaksızın eşit bir şekilde yararlanmalarına yönelik olduğuna vurgu yapan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 1. ve 2. maddelerine yer verilmiştir. Bu maddelere yer verilmesi ile öğrencilere sahip oldukları hak ve özgürlükler konusunda bilinç oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde bu konular aynı zamanda çocuk hakları eğitime de katkı sağlamaktadır.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Yaşayan Demokrasi” ünitesinin sonunda yer alan "Kendimizi Değerlendiriyoruz" başlıklı ünite değerlendirme soruları içerisinde de çocuk haklarına vurguda bulunan sorulara yer verilmiştir. (Şekil 75)

YAŞAYAN DEMOKRASİ
YAŞAYAN DEMOKRASİ

KENDİMİZİ DEĞERLENDİRİYORUZ

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

- () Demokrasi ilk olarak Yunan Uygarlığı'nda ortaya çıkmıştır.
- () İlk Türk devletlerinde ülke töre denilen yazısız kurallarla yönetilmiştir.
- () Demokrasi ile yönetilen ülkelerde hiçbir zaman insan hakları ihlali yaşanmaz.
- () Türk kadını, siyasal haklarını dünyadaki birçok ülkeden daha sonra kazanmıştır.
- () Mustafa Kemal Atatürk, Milli Mücadele'nin hazırlık aşamasında kongreler yaparak komutanların ve halkın alınan kararlara ortak olmasını sağlamıştır.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

Tanzimat Fermanı	Magna Carta	laik devlet	Sened-i İttifak
kurultay	sosyal devlet	anayasal	

- Osmanlı Devleti'nde ile padişahın yetkileri ilk defa sınırlandırılmıştır.
- Türk milletinin ilk anayasası Kanun-ı Esasî ile ilk defa yönetime geçmiştir.
- İlk Türk devletlerinde devlet işlerinin görüldüğü danışma meclisi niteliğindedir.
- MS 1215'te İngiltere'de kral ile soylular arasında imzalanan ile kralın yetkileri ilk defa sınırlandırılmıştır.
-, ihtiyacı olan ve çalışamayacak durumda olan vatandaşların ihtiyaçlarını karşılar; çalışan kesimin haklarını yasalar aracılığı ile korur.

C. Aşağıdaki eşleştirmeleri yapınız.

1. Din ve vicdan özgürlüğü vardır.	☐ Aile
2. Demokratik uygulamaların öğrenildiği ilk yerdir.	☐ Laik devlet
3. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisidir.	☐ Islahat Fermanı
4. II. Meşrutiyet'in ilanında önemli rol oynayan partidir.	☐ Cumhuriyet Halk Fırkası
5. Osmanlı Devleti'ndeki azınlıklara verilen hakları içerir.	☐ İttihat ve Terakki Partisi
	☐ Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

D. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

- I. Herkes kanun önünde eşittir.
II. Devletin yaptığı bütün işlemler kanuni denetime tabidir.
III. Devleti yönetenler bazı kanunlara uymak zorunda değildir.

Yukandaki maddelerden hangileri hukuk devleti ilkesine uygundur?

A) Yalnız I B) I ve II
C) II ve III D) I, II ve III

4. Aşağıdakilerden hangisi demokratik ülkelerde bulunması gereken özelliklerinden biri değildir?

A) İnsan hak ve özgürlükleri uygulanır.
B) Bütün insanlar kanun önünde eşittir.
C) Sadece çoğunluğun fikirleri önemlidir.
D) Siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları etkilidir.

E. Aşağıdaki sorunun doğru cevabını yazınız.

Soru: Atina'da oturanlar; yurttaş, yabancı ve köle diye üç sınıfa ayrılırdı, sadece yurttaş sınıfı erkeklerinin halk meclisine katılma hakkı bulunmaktaydı.

Yukandaki metinde Atina'daki demokrasi uygulamasında demokrasinin temel ilkelerinden hangileri eksiktir? Yazınız.

Cevap:

F. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Sosyal devletin olmadığı toplumlarda ne gibi sorunlar yaşanır?
- Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk kadınına verdiği hakların demokrasinin gelişmesi açısından önemi nedir?
- 1876 yılında yayınlanan Kanun-ı Esasî'nin Türk tarihi açısından önemini açıklayınız.
- Bireylerin demokrasi kültürü ile yetişmesi için anne ve babalara düşen görevler nelerdir?

Şekil 75. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.200-201)

Şekil 75’de de görüldüğü üzere ünite değerlendirme soruları içerisinde A bölümünde bulunan “3. () Demokrasi ile yönetilen ülkelerde hiçbir zaman insan hakları ihlali yaşanmaz.” şeklindeki Doğru-Yanlış formatındaki soru, B bölümünde bulunan “5., ihtiyacı olan ve çalışamayacak durumda olan vatandaşların ihtiyaçlarını karşılar; çalışan kesimin haklarını yasalar aracılığı ile korur.” şeklindeki Boşluk-Doldurma formatındaki soru, C bölümünde bulunan “1. Din ve vicdan özgürlüğü vardır” şeklindeki Eşleştirme sorusu, D bölümünde bulunan “1. I. Herkes kanun önünde eşittir. II. Devletin yaptığı bütün işlemler kanuni denetime tabidir. III. Devleti yönetenler bazı kanunlara uymak zorunda değildir. Yukarıdaki maddelerden hangileri hukuk devleti ilkesine uygundur?” ve “4. Aşağıdakilerden hangisi demokratik ülkelerde bulunması gereken özelliklerinden biri

değildir?” şeklindeki Çoktan Seçmeli formatındaki sorular, F bölümünde bulunan “1. Sosyal devletin olmadığı toplumlarda ne gibi sorunlar yaşanır?” şeklindeki Açık Uçlu soru ve yanıtları çocuklarda hak kavramına ilişkin bilinç ve anlayış geliştirmeye yönelik olup çocuk hakları eğitimine katkı sağlamaktadır.

Ders kitabının “Yaşayan Demokrasi” ünitesinde yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutlarında çocuk hakları ile ilgili elde edilen bulgular Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde bulunan maddeler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12., 13. ve 14. maddelerinde ifade edilen hakların öğretim programında kazanım boyutunda yer verildiği, ders kitabında ise bu ünite kapsamında kazanıma ilişkin materyallere yer verildiğini söylemek mümkündür. Çocuk Hakları 12., 13. ve 14. maddelerinde yer alan hak kavramları kazanım boyutunda “Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.” şekilde yer almıştır. Ders kitabında ise “Yaşayan Demokrasi” ünite dahilinde bu konu işlenmiştir.

4.1.2.4.2. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Güvenliği

Bu bölümde 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çocuk güvenliği konularına ilişkin bulgular; ders kitabında yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları boyutlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1.2.4.2.1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı (İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesi)

Çocuk güvenliğinin en önemli adımlarından birisini iletişim oluşturmaktadır. Etkili bir iletişim becerisine sahip çocuk her anlamda öz güveni yüksek bir birey olarak kendi güvenliği sağlayabilecek önlemler alabilir. Bu anlamda 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesi çocuk güvenliği kapsamında önemli bir yere sahiptir. Konu içeriğinde “İletişimde Çatışma”, “Uzlaşma”, “Sen Dili” ve “Ben Dili” gibi iletişimde önemli olan kavramlara yer verilmiştir. Örneğin “İletişimde Ben Dili, Sen Dili “konusu içinde yer alan “Bireysel ve toplumsal ilişkilerde ben dili kullanımının sağlayacağı yararlar nelerdir? Düşüncelerinizi açıklayınız.” (Açıl vd., 2019, s. 19) şeklindeki soru etkinliği ile çocuklarda bu konu hakkında farkındalık oluşturulmak istenilmiş, sen dili ve ben diline uygun ifadelerle örnek ise “Birlikte Yapıyoruz” isimli etkinlikte (Şekil 76) sunulmuştur.

farkındalık oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde bu konu çocuk güvenliği konusuna katkı sağlamaktadır. Aynı şekilde konunun devamında çocuklara kitle iletişim araçları hakkında bilgi verilmesi ve özellikle görseller aracılığıyla (Şekil 77) televizyon izlerken kullanılan “Akıllı İşaretler” hakkında bilgi verilmesi çocuk güvenliği açısından büyük öneme sahiptir. Çünkü bu “Akıllı İşaretler” ile öğrencilerin neleri izleyip neleri izlememeleri gerektiği hakkında bilinçlendirilmesi ile çocukların kendi güvenliklerini kendi kendine almaları sağlanmaktadır.

Şekil 77. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında, “Akıllı İşaretler” Görselinin Geçtiği Kısım (S.26)

Aynı ünite kapsamında bulunan “Doğru Bilgi Alırsak Gelişiriz” başlıklı konuda kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasının yarattığı bilgi kirliliği karşısında medya okuryazarlığının artan önemi ile ilgili şu ifadelerle yer verilmiştir:

Teknolojinin gelişmesi ile kitle iletişim araçlarının kullanımı yaygınlaşmakta ve insanlar bilgiye kolayca ulaşmaktadır Görsel (1.26). Aynı zamanda kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması; denetimsiz bilginin, yalan ya da yanlış haberlerin ortaya çıkmasına ve bilgi kirliliğine sebep olmaktadır. Bilgi kirliliğinden etkilenmemek için her bilgiye eleştirel gözle bakmak ve iyi bir medya okuryazarı olmak gerekmektedir. (Açıl vd., 2019, s. 30)

Öğrencilere medya okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması; çocukları görsel ve sanal medyanın olumsuz etkilerinden korunmak adına onları güçlendireceği için bu konu çocuk güvenliği açısından oldukça önemli bir konudur. Konunun sonunda “Kitle iletişim araçlarının toplumu yanlış bilgilendirmesi ne gibi sorunlar ortaya çıkarır? Açıklayınız”.

(Açıl vd., 2019, s. 30) şeklindeki soru etkinliği ile öğrencilerin konuyla ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Ders kitabının “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinin sonunda "Kendimizi Değerlendiriyoruz" başlığı altında yer verilen ünite değerlendirme soruları (Şekil 78) içerisinde de çocuk güvenliği ile ilgili olduğu değerlendirilen sorulara yer verilmiştir.

İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ

KENDİMİZİ DEĞERLENDİRİYORUZ

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

- () Özgürlük, insanın her istediğini yapabilmesidir.
- () Gazete, kitap ve dergi kitle iletişim araçları içinde yer almaktadır.
- () Etkili bir iletişim kurmanın en doğru yolu birbirimizi anlamaktan geçer.
- () Kitle iletişim araçlarının doğru bilgi vermek gibi bir sorumluluğu vardır.
- () Ben dili, karşımızdaki kişiyi suçlayıcı ifadeler içerdiğinden iletişim çatışmasına sebep olur.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

jest	sansür	mimik	Genel ağ
RTÜK	medya	televizyon	

- Anayasanın 28. maddesine göre basın hürdür, ... edilemez.
- Türkiye’de faaliyet gösteren tüm radyo ve televizyonların yayınlarını denetler.
- toplumda sözlü veya yazılı haber alma imkânını sağlayan teknik araçlara verilen isimdir.
- Arkadaşım Ayşe’nin sabah beni gördüğünde bana el sallaması, gülümseyerek tepki vermesi de olarak nitelendirilir.

C. Aşağıdaki eşleştirmeleri yapınız.

1. Suçlayıcı mesaj içeren ifadelerdir.	☐ Hak
2. Anlaşmazlık durumunda varılan uyumadır.	☐ Empati
3. Kişinin kendini başka birinin yerine koyabilmesidir.	☐ Sen dili
4. Hukuk düzeninin kişilere tanıdığı yetkililerdir.	☐ Çatışma
5. İzleyicileri televizyon yayınlarının olumsuz etkilerinden korumak amacıyla geliştirilen sistemdir.	☐ Uzlaşma
	☐ Akıllı işaretler

İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ

D. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

- Sağlıklı iletişimin temel öğeleri vardır. Bunlardan herhangi birinin olmadığı bir iletişimde hatalar ve eksiklikler olur.
Buna göre aşağıdakilerden hangisinde iletişimin temel öğeleri gerçekleşmiş sayılır?
A) Öğretmenin “Sosyal Bilgiler dersini seviyor musunuz?” sorusuna öğrencilerin cevap vermesi
B) “Günaydın!” diyerek sınıfa giren öğretmene, öğrencilerin “Günaydın!” diyerek cevap vermesi
C) Annemin “Dersine çalıştın mı?” sorusuna cevap vermemem
D) Sınıf arkadaşım ile tanışmak için el uzattığımda bana elini uzatması
- Bir anne çocuğuna aşağıdaki ifadelerden hangisini kullanırsa çocuğunun özgüvenini zedelemekten sadece kendi duygularını ortaya koyarak konuşmuş olabilir?
A) Başarılı olmak için çabalamıyorsun.
B) Düzenli ders çalıştığını şahit olmadım.
C) Sınavdan düşük not alacağın için endişeleniyorum.
D) Bu sene de başarısız olursan ailemizin utanç kaynağı olacaksın.
- Sporcu Mehmet Bey, gazetede kendi ve ailesiyle ilgili asılsız haberleri görünce hemen avukatlarına başvurarak haberin düzeltilmesini ister. Haberi yapan basın kuruluşu bunun üzerine bir düzeltme yazısı yayımlar.
Yukarıdaki metne göre Mehmet Bey ile ilgili haberin düzeltilmesine ne ad verilir?
A) Kamuoyu B) Özgürlük
C) Sansür D) Tekzip

4. Aşağıdakilerden hangisi medyanın bireyler arasındaki iletişime olumsuz etkilerinden biridir?
A) Aile içi iletişimde kopukluk yaşanır.
B) Boş zamanlarımızda eğlence ortamı sunar.
C) Bilgiye kısa zamanda ve kolayca ulaşmamızı sağlar.
D) Ülkemizde ve dünyada yaşanan olaylardan haberdar olmamızı sağlar.

E. Aşağıdaki sorunun doğru cevabını yazınız.

Soru: Demokratik toplumlarda insanlar düşünme ve düşüncelerini ifade etmekte özgürdür. İnsanların düşüncelerini gazete, televizyon, Genel ağ gibi kitle iletişim araçları ile açıklamalarına basın özgürlüğü denir. Düşünceyi açıklama özgürlüğü ve basın özgürlüğü kullanamadığımız takdirde anayasamızda güvence altına alınan başka bir hakkımızı da kullanamamış oluruz.
Kitle iletişim özgürlüğü kısıtlandığında hangi hakkımızı kullanamayız?

Cevap:

F. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Olumlu iletişime örnek cümleler oluşturunuz.
- Kitle iletişiminin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
- İletişimde çatışmaya sebep olacak davranışlar nelerdir?
- İletişim araçlarından yararlanırken hangi haklarımızı biliyor olmamız önemlidir?

Şekil 78. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.34-35)

Şekil 78’de görüldüğü üzere “Biz ve Değerlerimiz” başlıklı ünitenin sonunda ünite değerlendirme sorularının içerisinde A bölümünde yer alan “3. () Etkili bir iletişim kurmanın en doğru yolu birbirimizi anlamaktan geçer.”, “4. () Kitle iletişim araçlarının doğru bilgi vermek gibi bir sorumluluğu vardır” ve “5. () Ben dili, karşımızdaki kişiyi suçlayıcı ifadeler içerdiğinden iletişim çatışmasına sebep olur” Doğru -Yanlış formatındaki

sorular, C bölümünde yer alan “1. Suçlayıcı mesaj içeren ifadelerdir.” ve “ 4. Hukuk düzeninin kişilere tanıdığı yetkililerdir.” şeklindeki Eşleştirme formatındaki sorular, E bölümünde bulunan “Kitle iletişim özgürlüğü kısıtlandığında hangi hakkımızı kullanamayız?” sorusu, F bölümünde bulunan “2. Kitle iletişiminin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?”, “3. İletişimde çatışmaya sebep olacak davranışlar nelerdir?” ve “4. İletişim araçlarından yararlanırken hangi haklarımızı biliyor olmamız önemlidir?” şeklindeki Açık-Uçlu formatındaki sorular ile bu soruların yanıtları çocukların iletişim becerisini geliştirmeye yönelik olduğu için bu soru ve cevapların çocuk güvenliği konusu ile ilgili olduğu değerlendirilmektedir.

3.1.2.4.2.2. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı (Nüfus ve Yerleşme Ünitesi)

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Nüfus ve Yerleşme” ünitesindeki “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğümü Kullanıyorum” başlıklı konu içeriğinde çocuklara İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1982 Anayasası çerçevesinde yerleşme ve seyahat özgürlüğü hakkında bilgiler verilmesi ve bu hakların kısıtlandığı durumlarda insanların yaşadığı sorunlar hakkında bilgiler sunulması çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir. Sonuçta yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlandığı zamanlarda en çok hak ihlaline maruz kalabilecek grup içerisinde olabilecek çocukların bu konularda bilinçlendirilmesi çocuk güvenliği konularına da destek vermektedir. Konu kapsamında yer verilen “Aşağıdaki Genel ağ haberinde insanların seyahat özgürlüğünün kısıtlandığı durumda yaşadığı sorunlarla ilgili örneği birlikte inceleyelim. (Şekil 79)” (Açıl vd., 2019, s. 114) şeklindeki etkinlikte örnek olay üzerinden öğrencilerde yerleşme ve seyahat özgürlüğü kısıtlanmasıyla ilgili farkındalık oluşturulması çocukların benzeri olaylar karşısındaki hazır bulunuşluk seviyesini arttıracak için bu konu çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ve 1982 Anayasası'nda yerleşme ve seyahat özgürlüğü yer almasına rağmen bu hakların kısıtlandığı durumlarda, insanlar birtakım sorunlar yaşayabilmektedir. Aşağıdaki Genel ağ haberinde insanların seyahat özgürlüğünün kısıtlandığı durumda yaşadığı sorunlarla ilgili örneği birlikte inceleyelim:

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Bir milyon kişi karantinada

Dünya Sağlık Örgütü sözcüsü, Ebola salgınının görüldüğü ülkelerdeki hastaların virüsü başka bölgelere taşımasını engellemek için buralardaki ilgili kuruluşlarla iş birliği yapıldığını belirtti. Bu ülkelerdeki hükümetlerin salgının yaygın olarak görüldüğü yerlerde karantina alanları oluşturduğunu ifade eden sözcü, insanların ülkenin başka bölgelerine seyahat etmelerinin engellendiğini kaydetti.

Dünya Sağlık Örgütü sözcüsü, karantinada tutulan insanların yiyecek ve temiz su gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğine işaret etti. Sözcü, Birleşmiş Milletler özellikle de Dünya Gıda Programı ile çalışarak bu insanların ihtiyaçlarının karşılanması için çaba sarf ettiklerini belirtti.

Görsel 3. 39: Karantina

(Genel Ağ Haber, 2014, para. 1-2)

Ebola virüsünün görüldüğü ülkelerdeki karantina uygulaması, hangi hakların kullanılmasını engellemektedir? Yazınız.

.....

Karantina uygulanan ülkelerde yaşayan insanlar, hangi sorunlarla karşılaşılır? Yazınız.

.....

Şekil 79. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında Görsellerin, Sorunun ve Metinlerin Geçtiği Kısım (S.114)

Ders kitabında “Nüfus ve Yerleşme” başlıklı ünitenin sonunda yer alan "Kendimizi Değerlendiriyoruz" başlıklı ünite değerlendirme sorularının içinde içerisinde de çocuk güvenliği ile ilgili olduğu düşünülen sorulara yer verilmiştir. (Şekil 80)

NÜFUS VE YERLEŞME

KENDİMİZİ DEĞERLENDİRİYORUZ

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa "D", yanlış ise "Y" yazınız.
Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

- () Türkiye'de nüfus artış hızı her dönem aynıdır.
.....
- () Nüfus yoğunluğu Türkiye'nin iç kesimlerinde daha fazladır.
.....
- () Seyahat özgürlüğünün kısıtlanması ile insanlar birçok sorun yaşarlar.
.....
- () Kutuplara yakın yerler ve çöller yerleşmenin en yoğun olduğu alanlardır.
.....
- () Türkiye'de göç, sanayi ve turizmin geliştiği bölgelere doğru yapılmaktadır.
.....

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

hizmet	İzmir	İstanbul	kır
sanayi	kent	pasaport	tarım

- Ülkemizde nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu şehirdir.
- Türkiye'de sanayileşmeyle nüfusu artmış, ... nüfusu azalmıştır.
- İnsanlar, ... yapmaya başlayınca yerleşik hayata geçmiş ve ilk köy yerleşmelerini kurmuştur.
- Bir ülkede sektörü ile sektöründe çalışanların oranı fazla ise o ülke gelişmiş olarak kabul edilir.

C. Aşağıdaki eşleştirmeleri yapınız.

- Nüfusu turizm sayesinde gelişen ilimizdir. - Kanuna uygun olmayan plansız yapılaşmadır. - Nüfusun yüz ölçümüne bölünmesi ile elde edilen sonuçtur. - Geçim kaynağı genellikle tarım ve hayvancılık olan yerleşmedir. - Belirli bir alanda, belirli bir zaman diliminde yaşayan insan sayısıdır.	☐ Nüfus ☐ Konya ☐ Antalya ☐ Kır yerleşmesi ☐ Nüfus yoğunluğu ☐ Çarpık kentleşme
---	---

NÜFUS VE YERLEŞME

D. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

- İnsanoğlu, soğuk hava ve yabani hayvanlardan korunmak amacıyla ile avlayabilecekleri hayvanların, toplayabilecekleri meyve ve sebzelerin olduğu su kaynaklarına yakın doğal barınakları yaşam alanı olarak seçmiştir.
Yukarıdaki metinde yerleşmeyi etkileyen faktörlerden hangisine yer verilmemiştir?
A) Güvenlik
B) İklim şartları
C) Tarım alanlarına yakınlık
D) Beslenme alanlarına yakınlık
- Aşağıdakilerden hangisi iç göçün sonuçları arasında yer almaz?
A) Ülke nüfusu artar.
B) Çevre sorunları ortaya çıkar.
C) Nüfus belirli merkezlerde yoğunlaşır.
D) Plansız, çarpık kentleşmeler meydana gelir.
- 1982 Anayasası madde 23 ... Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak ... amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.
Anayasamızın verilen maddesine göre aşağıdaki alanların hangisine yerleşim yeri kurmak daha uygun olur?
A) Sit alanlarına
B) Dere yataklarına
C) Verimli tarım arazilerine
D) Belediyenin imara açtığı alanlara

E. Aşağıdaki sorunun doğru cevabını yazınız.

Soru: A şehrinin nüfusu B şehrinin iki katıdır.
A şehrinin yüz ölçümü B şehrinin yüz ölçümü kadardır.
Yukarıdaki duruma göre A ve B şehirlerinin nüfus yoğunluklarını karşılaştırınız.

Cevap:

F. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Ülkemizdeki iç göçün sebepleri nelerdir?
- 15-64 yaş grubunun toplam nüfus içindeki payının fazla olması, ülkeye hangi katkılar sağlar?
- Türkiye'de erkek okuryazar oranının kadın okuryazar oranına göre fazla olmasının nedenleri nelerdir?
- Yaşadığınız şehrin fiziki ve beşerî özelliklerini araştırınız. Buna göre;
a) Yaşadığınız şehir göç alan bir şehir mi, göç veren bir şehir mi?
b) Şehrinizin göç almasında veya vermesinde etkili olan beşerî ve fiziki faktörler nelerdir?

Şekil 80. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında "Kendimizi Değerlendiriyoruz" Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularını Sayfa Görüntüsü (S.116-117)

Şekil 80'de de görüldüğü gibi A bölümünde yer alan "3. () Seyahat özgürlüğünün kısıtlanması ile insanlar birçok sorun yaşarlar." şeklindeki Doğru-Yanlış formatındaki sorusu ve D bölümünde bulunan;

3. 1982 Anayasası madde 23 ..Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak ...amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Anayasamızın verilen maddesine göre aşağıdaki alanların hangisine yerleşim yeri kurmak daha uygun olur? (Açıl vd., 2019, s. 117)

Şeklindeki Çoktan Seçmeli formatındaki soru ve yanıtlarında öğrencilerde seyahat ve yerleşme hakkı konusunda ön bilgilendirme yapıldığı için bu soru ve cevaplar çocuk güvenliği konusu kapsamında değerlendirilebilir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları çocuk güvenliği boyutuyla incelenmesiyle elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; kazanımlar boyutunda bu konulara verilmeye çalışıldığı ve ders kitaplarında bulunan görsellerde de çocukların güvenliklerini sağlamaları adına bazı bilgilendirici eğitimlerin verildiği söylenebilir. Örneğin “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinin çocukların etkili bir iletişim kurma becerisi sağlanması adına eğitim vermesi kendi öz güvenliklerini alabilecek çocuklar yetişmesinde büyük önem arz etmektedir. Ayrıca bu ünite içerisinde kitle iletişim araçları hakkında bilgi verilmesi, ders kitabında televizyon izlenirken kullanılan akıllı uyarı işaretlerinin görseller ile belirtilmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi maddelerinin çocuklara öğretilmesi çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilecek örneklerdir. “Nüfus ve Yerleşme” ünitesinde yerleşme ve seyahat özgürlüğü gibi kavramların İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi maddeleri ile desteklenmesi çocukların hem haklarını hem de bu hak çerçevesinde güvenli bir yaşamı nasıl sürdürmeleri gerektiği hakkında bilgilendirici eğitimler vermesi çocuk güvenliği açısından değerlendirilebilir.

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1.Sonuç ve Tartışma:

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile ilkokul ve ortaokullarda 2022-2023 eğitim öğretim yılında okutulan 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına yer verilme durumunun incelendiği bu çalışma sonucunda; 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer verilen dersin 18 özel amacından 10'unun çocuk hakları, 6'sının ise çocuk güvenliği ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer verilen 7 öğrenme alanından 6 tanesinin çocuk hakları ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğu, 7 öğrenme alanından 5 tanesinin çocuk güvenliği ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer verilen kazanımlar boyutunda değerlendirilme yapıldığında; çocuk hakları konusu bakımından Sosyal Bilgiler 4. sınıf düzeyinde 33 kazanımın 8 tanesinin, 5. sınıf düzeyinde 33 kazanımın 5 tanesinin, 6. sınıf düzeyinde 34 kazanımın 3 tanesinin ve son olarak 7. sınıf düzeyinde 31 kazanımın 4 tanesinin çocuk hakları ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuk güvenliği konusu bakımında kazanımlar değerlendirildiğinde; Sosyal Bilgiler 4. sınıf düzeyinde 33 kazanımın 6 tanesinin, 5. sınıf düzeyinde 33 kazanımın 6 tanesinin, 6. sınıf düzeyinde 34 kazanımın 2 tanesinin ve son olarak 7. sınıf düzeyinde 31 kazanımın 2 tanesinin çocuk güvenliği ile ilgili olduğu söylenebilir.

Ders kitapları açısından değerlendirildiğinde ise Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konusu ile ilgili her sınıf düzeyindeki farklı sonuçlar çıkmıştır. Bu sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

5.1.1. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Konusuna İlişkin Sonuçlar

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı çocuk hakları konusu açısından incelendiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 5., 7., 8., 22., 23., 29., 31. ve 42. maddeleri içeriğinde geçen hakların eğitimin dört öğrenme alanı kapsamında verilmeye çalışıldığı anlaşılmıştır. Bu öğrenme alanları “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ile “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanlarıdır. Ders kitabında 5., 7., 8., 22., 23., 29., 31. ve 42. maddeleri içeriğinde geçen hakların öğretimine yönelik içeriğin “Herkesin Bir Kimliği Var”, “Geçmişimi Öğreniyorum”, “İyi ki Var” ve “İnsanlar ve Yönetim” üniteleri kapsamında ve genel olarak dağınık halde verildiği söylenebilir. Fakat “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinde bulunan “Ben Çocuğum Haklarımla Varım” etkinliğinde olduğu gibi bazı kısımlarda çocuk hakları konusuna doğrudan yer verilmiştir. Ünitelerin sonunda yer verilen ünite değerlendirme sorularıyla konu hakkında öğrencilerin bilgilerinin artırılması ve pekiştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı çocuk güvenliği konusuna yer verilme boyutuyla incelendiğinde; çocuk güvenliği ile ilgili konulara “Birey ve Toplum”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ile “Etkin Vatandaşlık” olmak üzere dört öğrenme alanında yer verildiği anlaşılmıştır. Bu anlamda bu konulara ders kitabının “Herkesin Bir Kimliği Var”, “Yaşadığımız Yer”, “İyi ki Var” ve “İnsanlar ve Yönetim” ünitelerinde yer verilmiştir. Fakat çocuk hakları konusunun aksine bahsedilen ünitelerde çocuk güvenliği ile ilgili konulara doğrudan yer verilmediği görülmektedir. Ünitelerde yer alan konular içerisinde bulunan bazı bilgilerden yola çıkılarak dolaylı bir şekilde çocuk güvenliği konularına yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ders kitabında öğrencilere yönelik olarak çocuk güvenliği ile ilgili doğrudan ve sistematik bilgilere yer verilmese de konuyla ilgili bazı hususlara dikkat çekilerek öğrencilerde çocuk güvenliğine ilişkin farkındalık yaratmanın amaçlandığı görülmektedir. Örneğin “İyi ki Var” ünitesinde yer verilen 112 Acil Merkezi'nin gereksiz yere meşgul edilmemesi gerektiğine yönelik konu, bu çerçevede öğrencilerin bilinçlenmesini sağlamaya çalışması açısından örnek gösterilebilir.

5.1.2. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Konusuna İlişkin Sonuçlar

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı çocuk hakları konusu açısından incelendiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3., 12., 13., 14., 16., 24., 29. ve 42. maddeleri içeriğinde geçen

hakların eğitiminin dört öğrenme alanında verilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu öğrenme alanları “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ile “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanlarıdır. Ders kitabında bu öğrenme alanları “Toplum İçinde Ben”, “Ülkem, Kültürüm ve Tarihim”, “Üretimden Tüketime” ve “Toplum İçinde Çalışanlar” başlıklı üniteler ile temsil edilmiş ve bu ünite içeriklerinde çocuk hakları ile ilgili konulara yer verilmiştir. Özellikle “Toplum İçinde Ben” ünitesi doğrudan çocuk hakları ile ilgilidir. “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” etkinliği de çocuk haklarıyla ilgili önemli bölümlerden birisini oluşturmaktadır. Aynı ünite içerisinde yer verilen “Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konu ise ders kitabında çocuk haklarının en kapsamlı şekilde işlendiği bölümlerden birisidir. Ders kitabının “Toplum İçinde Ben” başlıklı ünitesinde çocuk hakları ile ilgili olarak öğrencilere kapsamlı bir bilgi sunulduğu söylenebilir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı çocuk güvenliğine yer verilme boyutuyla incelendiğinde; çocuk güvenliği ile ilgili konulara “Birey ve Toplum”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim Dağıtım ve Tüketim” ile “Etkin Vatandaşlık” olmak üzere dört alanında yer verildiği anlaşılmıştır. Ders kitabında bu öğrenme alanları “Toplum İçinde Ben”, “Teknoloji ve Yaşam”, “Üretimden Tüketime” ve “Toplum İçinde Çalışanlar” başlıklı üniteler ile temsil edilmiştir. Bu ünitelerin içeriklerinde doğrudan çocuk güvenliğine yönelik konulara yer verilmemiş ancak bazı konularla bağlantılı bir şekilde dolaylı bir şekilde çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek bilgilere yer verilmiştir. Örneğin “Toplum İçinde Ben” ünitesinde çocuk haklarıyla ilgili kapsamlı bilgilere yer verilmesi çocuk güvenliği açısından da büyük önem arz etmektedir. Zira haklarını bilen çocukların kendi güvenliklerini sağlamada daha bilinçli davranabilecekleri açıktır. Bu bakımdan bu konu ile çocuk güvenliği hakkında çocuklara farkındalık oluşturulması amaçlandığı düşünülmektedir.

5.1.3. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Konusuna İlişkin Sonuçlar

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı çocuk hakları konusu çerçevesinde incelendiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12., 13. ve 29. maddeleri içeriğinde geçen haklar ile ilgili konulara “Birey ve Toplum” ile “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanlarında yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu öğrenme alanları ders kitabında “Biz ve Değerlerimiz” ve “Yönetime Katılıyorum” başlıklı üniteler çerçevesinde işlenmiştir. “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinde farklılıklara dikkat çekilerek öğrencilerde çocuk hakları konusunda farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. “Yönetime Katılıyorum” ünitesinde bulunan “Karar Alma Sürecinde Ben de

Varım” etkinliği ise etkin katılım dâhilinde çocuk hakları eğitime güzel bir örnek teşkil etmektedir.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı çocuk güvenliği konusu kapsamında incelendiğinde; çocuk güvenliği ile ilgili konulara “Birey ve Toplum” ile “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı olmak üzere iki öğrenme alanında yer verildiği, bu öğrenme alanlarının ders kitabında “Biz ve Değerlerimiz”, ve “Yönetime Katılıyorum” başlıklı üniteler ile karşılandığı anlaşılmaktadır. “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi çocuk güvenliği kapsamından değerlendirildiğinde; ünite içerisinde hak, özgürlük, sorumluluk kavramlarının anlatılması ve ortaya çıkan bir haksızlık karşısında dilekçe hakkının kullanılarak bu duruma karşılık verebilmesi örnekleri çocuk güvenliği eğitime örnek olarak gösterilebilir. “Yönetime Katılıyorum” ünitesinde ise “Haklarımız ve Sorumluluklarımız Güvencede” konusu ile de çocukların haklarının güvencede olduğu ve bunun bilincinde olarak yaşayarak kendi güvenliklerini alabilecekleri noktasında çocuk güvenliği eğitimini destekleyici bir alan oluşturulmaya çalışıldığı düşünölmektedir. Bu anlamda bu konunun da çocuk güvenliği eğitime önemli katkı sağladığı düşünölmektedir.

5.1.4. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Konusuna İlişkin Sonuçlar

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı çocuk hakları konusu kapsamında incelendiğinde; Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12., 13., 14. ve 37. maddeleri içeriğinde geçen haklar ile ilgili konulara “Birey ve Toplum”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ile “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı olmak üzere dört öğrenme alanında yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu öğrenme alanları ders kitabında “İletişim ve İnsan İlişkileri”, “Nüfus ve Yerleşme”, “Zaman İçinde Bilim” ve “Yaşayan Demokrasi” başlıklı ünitelerle temsil edilmiştir. “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde çocukların empati yeteneklerini geliştirmeye yönelik etkinliklere yer verilmesinin çocuklara haklarının kullanımı konusunda geniş düşünme yetisini kazandırdığı söylenebilir. “Zaman İçinde Bilim” ünitesinde de çocuk hakları açısından özgür düşünce ve bilim üzerinde sıkça durularak çocukların gelişmesine katkı sağladığı değerlendirilmektedir. Aynı şekilde “Nüfus ve Yerleşme” ve “Yaşayan Demokrasi” ünitelerinde de çocuk hakları kapsamında çocuklara göç ve sorunları, seyahat özgürlüğü, demokrasi ve insan hakları benzeri kavramlar verilerek onlarda haklar konusunda farkındalık oluşturmak ve bilinçlendirmek amaçlanmıştır.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı çocuk güvenliği konusuna yer verilme boyutuyla incelendiğinde; çocuk güvenliği ile ilgili konulara “Birey ve Toplum” ile “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı olmak üzere iki öğrenme alanında yer verildiği; bu iki öğrenme alanının ders kitabında “İletişim ve İnsan İlişkileri” ve “Nüfus ve Yerleşme” başlıklı ünitelerle karşılandığı anlaşılmaktadır. Çocuklara iletişim konusunda bilgi aktarımının yapıldığı “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde televizyon izlerken çocukların kullanabileceği uyarı işaretleri gibi bazı güvenlik önemleri hakkında bilgi verilmesi çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir. “Nüfus ve Yerleşme” ünitesinde ise T.C. Anayasası maddeleri çerçevesinde yerleşme ve seyahat özgürlüğü konuları hakkında öğrencilerin bilinçlendirilmesi amaçlandığından çocuk güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Çocuk hakları ve çocuk güvenliği kavramlarının öğrencilere aktarılması ve bu kavramların öğrencilere kazandırmasında en etkili yollarından birisi Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarıdır. Mevcut araştırma sonucunda çocuk hakları ve çocuk güvenliği konusunda okullarda kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bu konulara yer verilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Çocuk hakları insan hakları anlayışının önemli bir parçasıdır (Durgut, 2014). Öğrencilerin çocuk hakları hakkında bilgilendirilmesi toplumların geleceğinin teminatı olan bu bireylerin bilinçli ve sorumluluk sahibi birer vatandaş olmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle günümüzde vatandaşların insan hakları başta olmak üzere bütün haklar konusunda duyarlı bir davranış sergilemesi gerektiği düşünüldüğünde bu konunun önemi daha iyi anlaşılabilir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği ile ilgili konulara yer verilmesi çocuk haklarının öğrenci açısından daha iyi anlaşılmasına, konuyla ilgili eksiklerinin giderilmesine ve bilinçlenmelerine katkı sağlamaktadır. Araştırma bulguları öğrencilerin; çocuk hakları konusunda toplumdaki değişim ve gelişmelerin sosyal hayata etkilerini değerlendirmelerine, kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını öğrenmelerine ve öğrencilerin arkadaşlarıyla beraber yerel, ulusal ve uluslararası anlamda çocuk hakları açısından sorunların çözümüne yönelik olarak fikir ve öneriler geliştirmelerine destek sağladığını ortaya koymaktadır.

Sadece çocuk hakları açısından araştırma sonuçlarına bakıldığında hem Sosyal Bilgiler Öğretim Programı hem de Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğrudan ve dolaylı olarak çocuk hakları konusuna değinildiği söylenebilir. Özellikle 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim

Programının, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan maddeleri kapsadığı söylenebilir. Çocuk hakları ile ilgili literatüre bakıldığında bu araştırmanın sonuçlarına benzer sonuçlara ulaşıldığını söylemek mümkündür. Sosyal bilgiler öğretimde çocuk hakları konusu hakkında Sönmez (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda da sosyal bilgiler programının çocuk hakları bildirgesinde bulunan hakları kapsadığı sonucuna varılmıştır. Doğrudan çocuklar ile etkileşim halinde olan Sosyal Bilgiler dersi dahilinde çocuk hakları öğretimi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle çocuk hakları ile ilgili konulara öğretim programları ve ders kitaplarında daha fazla yer ayrılması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında çocuk hakları ile ilgili konulara her ne kadar yer verilmişse de yeterli düzeyde olduğu söylenemez. Benzer bir sonuca Kadan (2019) tarafından yapılan araştırmada da ulaşılmıştır. Kadan (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda eğitim programlarının çocuk haklarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi sonucuna varılmıştır. Tonga, Keçe ve Kılıçoğlu (2013) tarafında gerçekleştirilen araştırma sonucunda da Sosyal Bilgiler Öğretim Programı için vatandaşlık ve insan hakları kazanımlarının 4. sınıftan 7. sınıfa kadar bir düzen içerisinde verilmesi önerilmektedir.

Çok geniş bir alana sahip çocuk hakları konularının Sosyal Bilgiler ders kitabında tam anlamı ile yer aldığını söylenmek mümkün değildir. Ders kitaplarında ara ara yoğun bir şekilde çocuk hakları konularına yer verilse de bütün olarak bakıldığında bazı hakların tam olarak verilmediği anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili literatüre bakıldığında da benzer sonuçlara ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Dündar ve Hareket (2016) tarafından gerçekleştirilen Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının çocuk hakları açısından analizinin yapıldığı araştırma sonucunda da Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında çocuğun katılım hakkına yönelik kazanımların dar bir kapsamda kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Hançer (2019) tarafında gerçekleştirilen ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çocuk hakları ve çocuk istismarına yönelik farkındalıklarını ortaya koymayı amaçlayan araştırmalarında çocuk hakları konusunda eğitimlerinin yeterli düzeyde olmadığı, çocukların daha fazla eğitime ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Sucu (2020) tarafından gerçekleştirilen, Sosyal Bilgiler ders kitaplarının çocuk hakları açısından incelendiği araştırma sonucunda da ders kitaplarında çocuk hakları ile ilgili konuların çeşitlilik ve içerik açılarından sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları çocuk haklarının eğitimi hususunda pek çok eksiklikler olduğunu ortaya koysa da günümüzde bu konulara gittikçe daha fazla önem verildiğini söylemek de mümkündür.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında çocuk hakları konularına yeterli düzeyde yer verilmediğini ortaya koymaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı boyutunda dersin özel amaçları, öğrenme alanları ve kazanım boyutlarında çocuk hakları ile ilgili konulara daha fazla yer ayrılmalı ve bu konular aynı şekilde ders kitaplarına yansıtılmalıdır.

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin çocuk güvenliği konusunda yeterli bilgi ve bilinç sahibi olmalarının sağlanmasında önemli bir potansiyele sahiptir. Başka bir deyişle Sosyal Bilgiler dersi çocukların kendi güvenliklerini alabileceği ve kendi kendilerini koruyabilecekleri öz çocuk güvenliği eğitimi anlamında büyük önem taşımaktadır. Kendini güvende hisseden çocuklar geleceğe daha emin adımlar ile yürüyebilirler. Bir çocuğun güvende olması için yapabilecek en iyi uygulama ona kendisini korumasını sağlayacak eğitimi vermektir. Eğitimli olan çocuk imkânlar ölçüsünde tehlikelere karşı savunma mekanizmasını harekete geçirebilecektir. Bu bağlamda çocukların öz güvenlik sistemlerini geliştirmek için çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Bu çabalarını en önemli ayağını kuşkusuz ki okullarda verilen eğitim oluşturmaktadır. Ancak literatüre yeni bir kavram olarak giren öz çocuk güvenliği eğitimi hakkında daha çok çalışma ve araştırma yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalar ve araştırmalar ile ortaya çıkacak olan çocuk güvenliği eğitiminin de okullarda verilmesi daha uygun olacaktır. Günümüzde Sosyal Bilgiler dersi kapsamında çocuk güvenliği konularına kısmen de olsa yer verilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarına çocuk güvenliği konusu açısından bakıldığında; bu konunun çocuk hakları ile bir birçok ortak özelliğe sahip olmasına karşın Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarında çocuk hakları kadar yer verilmediği görülmektedir. Özellikle öğretim programı ve ders kitaplarında doğrudan çocuklara kendi kendilerini korumalarını öğretebilecek bir öz çocuk güvenliği eğitim modülü sistemi bulunmamaktadır. Direkt olarak verilen bir çocuk güvenliği eğitim modülü olmadığından bu konuların ders kitaplarında dağınık bir şekilde yer aldığı söylenebilir. Yapılan araştırma sonrası oraya çıkan verilere bakıldığında; Sosyal Bilgiler Öğretim Programı boyutunda hem amaç hem öğrenme alanı hem de kazanımların bu konu bağlamında çok yetersiz olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında herhangi bir ünite ya da konuda doğrudan çocuk güvenliği eğitimi yer almamaktadır. Özellikle çocukların savunmasız hali ve maruz kaldığı tehlikeler düşünüldüğünde çocuklara kendi kendilerini korumalarını sağlayacak bazı eğitimlerin verilmesinin önemi daha iyi anlaşılabilir. Kendini koruyabilen ve kendi güvenliğini almasını sağlayabilen çocukların haklarını ve sorumlulukları bilerek varlığını

devam ettirmesi sadece çocuklar açısından değil tüm dünya için büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda Sosyal Bilgiler gibi önemli bir ders dâhilinde çocuk güvenliği eğitimi ve öğretimi yapılması, kazanımların artırılması ve sınıf ortamında çocuk güvenliği eğitim modülünün hazırlanarak uygulanmalı olarak kullanılması gerekmektedir. Bu eğitim sayesinde kendilerini daha güvende hisseden nesiller yetişmesi tüm dünya çocukları adına atılabilecek en önemli adımlardan birisi olabilir. Bu düşünce çerçevesinde bu araştırmada da çocuk güvenliği eğitimi hakkındaki fikir ve öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Öz çocuk güvenliği eğitimi açısından ilgili literatüre bakıldığında doğrudan bu konu ile ilgili araştırmaların mevcut olmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak çocuk hakları konuları; çocuklarda hak, sorumluluk, hak ihlali, hak arama gibi konularla ilgili bazı araştırmalarda dolaylı olarak çocuk güvenliği konularına yer verildiği görülmektedir. Sucu (2020) tarafından yapılan araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocukların korunması ve bilinçlendirilmesi açısından çocuk istismarı ve çocuk işçilere yönelik haklara yer verilmesi önerisinde bulunulmuştur. Dolayısıyla bu araştırmanın içerik bakımında çocuk güvenliği konusuna katkı sunan önemli bir araştırma olduğu söylenebilir. Hareket ve Yel (2017) tarafından ilköğretim 4. Sınıf öğrencileri çocukları ile gerçekleştirilen araştırma sonucunda da çocuk güvenliği açısından önemli yeri olan katılım hakkı ve gelişim hakkı bağlamında yer alan haklar incelenmiştir. Araştırmada öğrencilerin bu haklara ilişkin algılarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Uğurlu ve Gülşen (2014) tarafında gerçekleştirilen araştırmada çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması hususu ele alınmıştır. Araştırma sonucunda çocuklara hakların öğretilmesi ve bu sayede çocukların şiddete karşı, demokratik tutumlar edinmiş, hoşgörülü, sorun ve çatışma çözme yöntemlerini yerinde etkili kullanabilen, insan haklarına saygılı yetişmiş birey olarak yetiştirilebilmesine özen gösterilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu anlamda literatürde bulunan bu araştırmalarda öz çocuk güvenliği çalışmalarını destekler bir özellik taşımaktadır.

Çocuk güvenliği konuları üzerine yapılan bu araştırma sonucunda okullarda çocuklara öz çocuk güvenliği eğitimi verilmesi sağlamak için toplumun ve eğitim politikalarının geliştirilmesine vurgu yapılmaktadır. Benzer şekilde Şimşek (2016) tarafından çocuk hakların ve çocuk hakları ihlali durumlarının günümüzdeki boyutlarının araştırılması amacıyla hazırlanan çalışma sonucunda da çocuk hakları ihlalleri ve bu hak ihlallerinin çocuklar ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin bilinçlendirilmelerin yapılması ve çocuğun yüksek yararının gözetildiği politikaların üretilmesinin gerektiği sonucuna

varılmıştır. Öz ve Demirutku (2018) tarafında hazırlanan kitapta ise çocukların trafik ortamlarındaki güvenliğinin artırılmasına destek olmak amacıyla Türkiye’deki eğitim ve ebeveynlik uygulamalarına yönelik öneriler sunulmuştur. Bu yönü ile değerlendirildiğinde çocuk güvenliği konusundaki yetersizlik bu çalışma ile de ortaya koyularak öz çocuk güvenliği eğitiminin eksikliği ortaya çıkarılmıştır.

Çocuk güvenliği konuları ilgili literatür ve yapılan bu araştırma çerçevesinde değerlendirildiğinde; Türkiye’de ve hatta dünya genelinde çocuklara yönelik planlı, sistemli ve etkili bir öz çocuk güvenliği eğitimi modülü olduğunu söylemek mümkün değildir. Devlet tarafından çocukların geleceğin etkin yurttaşları olmalarını sağlamak amacıyla eğitimler verilirken bu eğitimler içerisinde çocuk güvenliği konusu önemli ölçüde göz ardı edilmektedir. Oysaki çocuklara çocuk hakları eğitimin verilmesi tek başına yeterli olmayabilir. Bu anlamda çocuk hakları eğitime de destek veren çocuk güvenliği eğitiminin de üzerinde durmak ve gereken önemi vermek hem devletlerin hem de toplumların en önemli önceliği olmalıdır. Bu bağlamda çocuk güvenliği eğitimi ve öz çocuk güvenliği eğitimi adına yapılacak her çalışma tüm çocuklar adına atılan en önemli adım olacaktır. Çocuk öğrenmeye aç bir şekilde dünyaya gelmektedir. Her çocuk kendisine uygun bir şekilde tasarlanan öz çocuk güvenliği eğitime olumlu bir tepki verip bu sayede kendisi koruyabilecek bir seviyeye gelebilir. Çocuk yaşta kendisi korumasını sağlayacak eğitimle güçlendirilmiş çocuklar geleceğin de en önemli mimarları olacaktır.

5.2.Öneriler

Çocuklar toplumların, insanların ve hatta yaşamın en önemli öznesidir. İnsanoğlunun dünya denen bu misafirhanede konaklayıp geçerken bu yolculuğa çocuk olarak başlaması çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularının aslında sadece çocuklar için değil bütün insanlık için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukların yaşadığı maddi ve manevi olumsuz birçok olay ve bu olaylar sonucu oluşabilecek zararlar hem çocuk için hem de toplum için uzun yıllar etkisi devam eden bir probleme dönüşebilir. Bu sebepten dolayıdır ki çocuğa yapılan her türlü yatırım aslında topluma ve bütün insanlığa yapılmış bir yatırımdır. Bu bağlamda çocuklara özellikle çocuk hakları konusunda ve beraberinde çocuklarının kendi kendilerini koruyabileceği çocuk güvenliği konuları hakkında bilgi kazandırmak daha iyi bir toplum oluşturmak adına önemli bir adım olacaktır. Çocuklara bu konular hakkında bilgi kazandırmanın en etkili yolu okullarda verilen eğitimden geçmektedir. Bu eğitimin en büyük destekçisi öğretmenlerdir. Öğretmenlere de bu alanda en

büyük yardımcı kaynak ise ders kitaplarıdır. Bu düşünce doğrultusunda çocuk hakları ve çocuk güvenliği konusunda okullarda verilebilecek eğitimde Sosyal Bilgiler dersi önemli bir potansiyele sahiptir. Bu açıdan Sosyal Bilgiler dersi kapsamında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına yeterli düzeyde yer ayrılması gerekmektedir. Bu düşünce çerçevesinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitapları üzerinde yapılan bu araştırma sonucunda ulaşılan veriler ve bulgulardan faydalanarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı dâhilinde çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına dersin özel amaçları, öğrenme alanları ve kazanım boyutunda daha çok yer verilebilir.
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularının dağınık bir şekilde verilmesi yerine daha planlı, sistemli ve daha kolay anlaşılır bir şekilde yer verilmelidir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konusunda farkındalık oluşturmak için ders kitaplarında yer alan okuma metinleri, görsel materyaller, etkinlik ve değerlendirme sorularında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına daha çok vurgu yapılabilir.
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularına daha çok ünite içerisinde yer verilmesi sağlanabilir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında her sınıf düzeyinde çocuk hakları ve çocuk güvenliği konuları imkân dahilinde tüm ünitelere bu konulara ait bir içerik entegre edilerek öğrenciler üzerinde bu konular hakkında daha kalıcı ve etkili öğrenme sağlanabilir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan çocuk hakları ile çocuk güvenliği konuları eğitimi bazı ünitelerde birleştirilerek tek bir çatı altında verilebilir. Örneğin çocuk hakları konuları işlenirken aynı anda ders kitaplarında çocuk hakları ihlalleri konularına daha sık yer verilerek bu çerçevede ihlaller karşında alınabilecek güvenlik önlemlerine, uygulamalarına ve etkinliklerine daha çok yer verilerek öğrencilere çocuk güvenliği eğitimi de verilmesi sağlanabilir.
- Çocuk hakları ve çocuk güvenliği konularının eğitimi sadece ders kitapları ile sınırlı tutulmamalıdır. Bu konularla ilgili olarak uygun görülen çeşitli kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve benzeri kuruluşlar ile ortaklaşa yapılacak projeler gerçekleştirilebilir.
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında özellikle çocuk güvenliği konuları diğer temel konulara göre daha az yer almaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğrencilerin kendi kendilerini koruyabilecek öz çocuk güvenliği eğitimi alabilmelerini

sağlayacak yeterli düzeyde bilgilere yer verilecek şekilde güncellenmesi gerekmektedir. Ders kitaplarında her sınıf düzeyinde özellikle çocuk güvenliği konusu kapsamında öğrencilere olay öncesi, olay anında ve olay sonrasında yapılması gerekenler hakkında eğitimler içeren konu ya da ünitelere yer verilmelidir. Öğrencilerinin fiziksel ve bilişsel özellikleri dikkate alındığında kendileri daha iyi koruyabileceği dönemlere rastgelen özellikle 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında çocuk güvenliği konusuna daha fazla yer verilmesi ve hatta ayrıca öz çocuk güvenliği eğitim modülü hazırlanması sağlanabilir.

- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler dersi konularına hâkim akademisyen, öğretmen, uzman ve benzeri birçok bireyin çocuk hakları ile çocuk güvenliği konuları eğitimi hakkındaki görüş ve önerileri alınarak bu doğrultuda da bu eğitimlerin planlamaları yapılabilir. Çocuğun katılım hakkı çerçevesinde değerlendirildiğinde öğrencilerin de çocuk hakları ve özellikle çocuk güvenliği konular hakkındaki görüş ve önerileri alınarak bu doğrultuda da bu eğitim planlamaları yapılabilir.
- Çocuk hakları ve çocuk güvenliği eğitimi konusunda büyük yeri ve önemi olan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile bu konuların eğitimi hakkında daha çok araştırma ve çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- AB Sivil Düşün İnternet Sitesi (2022, 7 Nisan). “Çocuk Hakları Seksek Oyunu Yeniden Karadeniz’de”.<https://www.sivildusun.net/cocuk-haklari-seksek-oyunu-yeniden-karadenizde>
- Abalı, O. (2013). *Tehlike Varsa Haklarımız Da Var*. İstanbul, Adeda Yayıncılık.
- Acartürk, C. (2012). *Barkod teknolojilerinin eğitimde kullanımı: Bilişsel bilimler çerçevesinde bir değerlendirme*. Akademik Bilişim’12-XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 117-122.
- Acehan, A. (2021). Robinson Crusoe ve Hay Bin Yakzan Üzerine Bir İnceleme. *SBedergi*, 5(8), 1-18. <http://dx.doi.org/10.29228/sbe.48848>
- Acil Çağrı Merkezi (2022, 7 Nisan). “Hakkımızda”. <https://www.112.gov.tr/hakkimizda>
- Açıl, Ö., Hayta, A. & Kılıç, S. (2019). *İlkokul sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı*. Ankara. MEB.
- Akın, F. & Atıcı, B. (2015). Oyun Tabanlı Öğrenme Ortamlarının Öğrenci Başarısına ve Görüşlerine Etkisi. *Türk Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 75-102.
- Akpınar, M., & Kaymakcı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Aksoy, B., Akbaba, B. & Kılcan, B. (2019). *Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Aktu, Y. (2021). *Bilişsel Davranışçı Terapi Odaklı Psikoeğitim Uygulamasının Ebeveynlerin Çocuk İstismarı Farkındalıklarına Etkisinin Karma Yöntemle İncelenmesi*. (Tez No.685530). [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Akyüz E. (2010). *Çocuk Hukuku*, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

- Akyüz E. (2021). *Çocuk Hukuku, Çocuk Hakları ve Korunması*, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, s. 151.
- Alkan, V., Şimşek, S. ve Armağan Erbil, B. (2019). Karma yöntem: Öyküleyici alanyazın incelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 558-581.
- Altınok, G. (2021). *Çevre Eğitiminde Sıfır Atık Politikasının Sosyal Bilgiler Dersine Yansımaları ve Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi*. (Tez No.702878). [Yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Altun, F. ve Yazıcı, H. (2014). Nitel ve nicel yöntemleri kullanan araştırmacıların empatik eğilimleri ve işlevsel olmayan tutumları arasındaki farklılıklar. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (181), 371-386.
- Alver, F. (2004). *Neil Postman'in Çocukluğun Yok Oluş Süresinde İletişim Teknolojisi Eleştirisinin Eleştirisi*. İletişim Araştırmaları, 2 (2), 129-141.
- Anayasa T.C. (1982). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.
- Antakyalıoğlu, Ş., ve Kumcu, D. (2010). *Büyümeden adaleti beklemek mümkün mü? Birleşmiş Milletler çocuk haklarına dair Sözleşme'nin 20. yılında Türkiye'de çocuk hakları*. Maya Yayınevi, s. 35-50.
- Ata, Z. (2019). Geçmişten günümüze çocuk mağduriyetleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 3(1), 47-60.
- Ataseven, B. (2012). Nitel bilimsel araştırmalarda veri kalitesinin önemi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, 33(2), 543-564.
- Ateş, A. (2015). *Yönetimsel açıdan sınıf öğretmenlerinin çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olmalarının etkililiği üzerine bir çalışma*. (Tez No.425092). [Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aydın, H., & Gündüz, V. (2010). Çocuk güvenliğinin sağlanmasında yerel yönetimlerin rolü: "Taş Atan Çocuklar" sorunu. *Türk İdare Dergisi*, (468),9-32

- Aydın, İ. (2019). *Türkiye’de çocuk istismarı, çocuk istismarını önleyici sosyal politikalar ve Diyarbakır örneği*. (Tez No.538087). [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aziz, A. (1982). *Toplumsallaşma ve kitlesel iletişim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Babila, M. H. A. (2016). Eski Mısır’da Kadın. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1).
- Bailey, J. (2017). From “zero tolerance” to “safe and accepting”: Surveillance and equality in the evolution of ontario education law and policy. *Education Law Journal*, 26(2), 147-180.
- Balcı, A., ve Şeren, N. (2021). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algılarının geliştirilmesi: Bir eylem araştırması. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 4(2), 132- 146.
- Başaranbilek, E. (1994). *Arkeolojik eserlerde çocuk*.
- Baysal, S. U., Yıldırım, U. D. F., & Bulut, A. (2005). *Çocuk güvenliği*. İstanbul Tıp Fakültesi Basımevi, 1(6).
- Bektaş, Ö. (2019). Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. R. Turan & T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 1-37). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bektaş, Ö. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Kültürel Yeterlilik. Ö. Bektaş & R. Turan (Ed.), *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programları* (s. 371-373). Ankara: Pegem Akademi.
- Bektaş, Ö. (2023). İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi : Niçin ve Nasıl? . R. Turan (Ed.), *Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi* (s. 103-121). Ankara: Pegem Akademi.
- Bektaş, Ö., Turan, R. (2022a). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları*. Ankara: Pegem Akademi yayınları.
- Bektaş, Ö., Turan, R. (2022b). *Sosyal bilgiler öğretim programları: içerik, kapsam ve örüntü. türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

- Beşkirli, A., Özdemir, D., & Beşkirli, M. (2019). Şifreleme yöntemleri ve RSA algoritması üzerine bir inceleme. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 284-291.
- BM ÇHS (1989). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- Bravo, I. B. (2020). *Thomas Hobbes ve John Locke'un Doğal Hak Anlayışları*. HFSA, 2372.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2021). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, G., Yasar, S. ve Sözer, E., (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No: 581.
- Canbaba, Z. (2020). Kitap İncelemesi: Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi. *Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 34-39.
- Cengiz, T. Ş. (2018). *Çocuk ve çocukluk*. Z. Merey (Ed.), *Çocuk Hakları* (s. 2-14). Ankara: Pegem Akademi.
- Ceylan, E. A. (2017). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevmeye düzeyleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Tez No.456896). [Yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Chaney, P. (2017). Comparative analysis of state and civil society discourse on the implementation of The United Nations' Convention on the rights of the child in North Africa. *The Journal of North African Studies*, 22(1), 6-34.
- Church, A., & Bateman, A. (2019). Children's right to participate: How can teachers extend child-initiated learning sequences? *International Journal of Early Childhood*, 51(3), 265-281.
- Correia, N., Carvalho, H., Durães, J., & Aguiar, C. (2020). Teachers' ideas about children's participation within Portuguese early childhood education settings. *Children and Youth Services Review*, 111.
- Coşkun V. (2014). *İnsan hakları liberal açıdan bir tahlil*, Ankara, Liberte Yayınları.

- Cumhuriyet.com.tr (2022, 7 Nisan). Çuvalın içinde iple boğarak öldürdüler. *Cumhuriyet*.
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cuvalin-icinde-iple-bogarak-oldurduler-44589>
- Cunningham, H. (2020). *Children and childhood in western society since 1500*. Routledge. London.
- Çarıkçı, S. (2019). *Çocuk Hakları Eğitimi Programı'nın ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin çocuk hakları tutum ve farkındalıklarına etkisi*. (Tez No.566911). [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çatak, M. (2015). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitim Programlarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 19(62), 69-94.
- Çavuşoğlu, H. (2013). *Çocuk sağlığı hemşireliği* (11.bs.). Ankara: Sistem Ofset Basımevi
- Çeçen, A. (2020). *İnsan hakları*. Astana Yayınları.
- Çelik, K. (2004). *Eğitimde acil durum yönetimi model önerisi ve uygulanabilirliği araştırması*. (Tez No.205186). [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çelik, K., & İlhan, G. O. (2021). Çocuk haklarına yönelik eğitici çizgi roman: ‘‘Sadece Biriyim’’. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 262-279.
- Çelik, M. (2012). *Atatürk’ün çocuk sevgisi*. Hikmet, Gostivar-Makedonija, 20, 29-36.
- Çelik, M., & Merey, Z. (2020). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi*. *Diyalektolog*, (25).
- Çocuk Hakları Oyunu İnternet Sitesi. (2022, 7 Nisan). ‘‘Uygulama Yönetimi’’.
<https://cocukhaklarioyunu.org/uygulama-yontemi/>
- Çolak, M. (2013). Bir Macar çocuğun anılarında Atatürk. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 95-105.
- Çüçen, A. K. (2003). *İnsan hakları düşüncesinin gelişimi*. Bursa Uludağ Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. (s. 27-35). Bursa.
- Dağ, H., Doğan, M., Sazak, S., Kaçar, A., Yılmaz, B., Doğan, A., & Arıca, V. (2015). Çocuk haklarına güncel yaklaşım. *Cukurova Medical Journal*, 40(1), 1-5.

- Demirci, M. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Sosyal Bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi (Kars ili örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Kars.
- Demirdal, B, M. (2023). B.M. Çocuk Hakları Komitesi. Y. M. IŞIKÇI, N. Çalış ve A. DİRİKOÇ (Ed.), *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Ansiklopedisi*, (s. 55-64). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirezen, S. (2019). Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Sanat. R. Turan & T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 377-391). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Derneği, G. Ç. (2009). *Türkiye Çocuk Politikası: Çalıştay Sonuçları*. Gündem Çocuk Derneği.
- Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51-62.
- Doğanay, A. (2002). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Hayat Bilgi ve Sosyal bilgiler öğretimi 5.
- Doğdaş, M. (2021). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarına yönelik tutumları ile sınıf yönetimi profilleri ve mesleki benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Yozgat örneği*. (Tez No.701539). [Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Donnelly, J. (2013). *Universal human rights in theory and practice*. Cornell University Press. New York s. 25.
- Durak, E.Ş. ve Durak, M. (2017). *Adli psikolojide gözlem – görüşme ve psikolojik değerlendirme*, Ankara, Nobel Akademi Yayınları.
- Durgut, A. (2014). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının çocuk hakları açısından incelenmesi*. (Tez No.381221). [Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Dündar, H., & Hareket, E. (2016). Türkiye’de ilköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının çocuk hakları açısından incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 85-103.
- Dündar, H., & Hareket, E. (2017). Türkiye’de çocuk hakları bağlamında yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimlerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 77-94.

- Emini, M. E. (2004). Hak kavramı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 203-216.
- Erbay, E. (2019). *Çocuk hakları*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Erdemir, H. P., & Erdemir, H. (2012). *Antikçağ'da Çocuk olmak: ölmek ya da ölmemek*. In The Symposium of Violence against Women and Children Proceedings Book (pp. 643-659).
- Erkul, A. (2002). *Eski Türklerde evlenme gelenekleri*. Türkler Ansiklopedisi, 3, 58-66.
- Erkut, Z., Balcı, S., ve Yıldız, S. (2017). *Tarihsel süreç içinde çocuk*. Çocuk ve Medeniyet, 2(3), 17-28.
- Ersoy, F. A. (2019). Sosyal Bilgiler Dersi ve Vatandaşlık Eğitimi. R. Turan & T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 153-170). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, F. A. (2012). An Area Neglected in Citizenship Education: Children's Rights Education at Home and at School. *International Online Journal of Educational Sciences*. 4 (2), 359-376.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J., & Öztürk, S. (2017). İlkokul sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı. Ankara: MEB.
- Frödén, S., & Tellgren, B. (2020). Guiding children towards individual and collective growth. Educative participatory experiences in a preschool setting. *International Journal of Early Years Education*, 1-15.
- Gander, M. J, Harry. W. Gardner. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (B.Onur, Çev.), İmge Kitapevi, Ankara.
- Gedik, H. (2019). Sosyal Bilgiler Eğitimi ve İletişim. R. Turan & T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 279-322). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Genç, Ö. (2016). Çocukların orta çağ Avrupa'sındaki yeri. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 241-261.
- Gray, S. (2022). *The domestic compliance system and compliance barriers: a UK child rights case study*. Policy Studies, 1-21.
- Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocukluğun sosyolojisi bağlamında çocuk hakları. *Sosyoloji Dergisi*, (10zel), 1-22.

- Güldalı, U. Ş. (2023). Çocuk Hakları Eğitimi. R. Turan (Ed.), *Öğretmen Adayları ve Öğretmenler İçin İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi* (s. 153-189). Ankara: Pegem Akademi.
- Hakimler ve Savcılar Kurulu (2022, 7 Nisan). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>,
- Hançer, G. (2019). *Çocuk hakları ve çocuk istismarı konusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri*. (Tez No.538510). [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Hareket, E. (2019). Temel eğitim bölümü öğrencilerinin çocuk haklarına yönelik bilişsel algıları. *Başkent University Journal of Education*, 6(2), 167-180.
- Hareket, E. (2020). Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi Hükümleri çerçevesinde Türk çocuk oyunlarının incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 9(4), 1083-1106.
- Hareket, E., & Altınok, S. (2020). Sınıf öğretmeni adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarının kültürlerarası duyarlılık düzeyi bağlamında incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(3), 689-698.
- Hareket, E., & Kartal, A. (2021). *An overview of research on children's rights in primary school: A meta synthesis*. Children and Youth Services Review, 131, 106286.
- Hareket, E., & Yel, S. (2017). Which perceptions do we have related to our rights as child? Child rights from the perspective of primary school students. *Journal of Education and Learning*, 6(3). 340-349
- Hareket, E., & Yel, S. (2021). *Eğitim hukukunda çocuk hakları ve eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hekimler, A. (2009). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin kabul edililişinin 60. Yıldönümünde taşıdığı anlam ve önemi. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2009(1), 1-24.
- Heywood, C. (2003). *Baba Bana Top At! Batı'da Çocukluğun Tarihi* (E. Hoşsucu, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi

- Irmak, B. (2017). *Şükrü Erbaş şiirinde çocuk ve çocukluk kavramı üzerine bir araştırma*. (Tez No.489202). [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Işıkçı, Y. M. (2020). *Çocuk gözüyle Türkiye'de çocuk hakları sorunu*. Ankara. Astana Yayınları.
- İnan, A. N. (1980). Çocuğun korunması ve polis. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 37(1), 243-250.
- Kadan, G. (2019). Çocuk haklarına yönelik nitel araştırma deseninde yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 88-98.
- Kalabalık H. (2013). *İnsan hakları hukuku kavram-uygulama-ödevler*. Ankara, Seçkin Yayınevi.
- Kanunu, Ç. K. (2005). *Çocuk Koruma Kanunu*. Kanun numarası: 5395.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Bilim Kitap Kirtasiye Limited Şirketi, 11. Baskı.
- Kara, C. (2023). İnsan Hakları. R. Turan (Ed.), *Öğretmen adayları ve öğretmenler için insan hakları ve demokrasi eğitimi* (s. 43-72). Ankara: Pegem Akademi.
- Karaca, Ö. F. (2020). *Afet konularının sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları*. (Tez No.727005). [Yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Karadoğan, U. C. (2019). “Çocuk ve Çocukluk” kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 195-226.
- Karakaş, B., ve Çevik, Ö.C. (2016). Çocuk Refahı: Çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), s. 887-906.
- Karakurt N. (2023). Çocuğun cinsel istismarı. Y.M. Mamur, N. Çalış & A. Dirikoç (Ed.), *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Ansiklopedisi*, (s. 77). Ankara: Astana Yayınları.
- Karaman Kepenekçi, Y. ve Baydık, B. (2009). Zihin engelliler öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42, s. 329-350.

- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, K., Aslan, H., & Kılıç, A. (2019). Türkiye’de çocuk polisinin yapılanması ve görevleri çerçevesinde sosyal hizmetin yeri ve önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 166-186.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kaya, H. M. (2013). *Doğanın eğitici ve öğretici vasfı karşısında Hay bin Yakzan ve Robinson Crusoe*. (Yüksek Lisans Tezi). Üniversitat Duisburg-Essen Üniversitesi Yurtdışı Enstitüsü. Almanya.
- Kaya, S. Ö. (2011). *Öğretmen adaylarının çocuk hakları ile ilgili görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Kayak, S. (2022). Arkaik Dönem Roma toplumunda hukuki statüsü bakımından çocuk. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 37(1), 245-275.
- Kaymakcı, S. (2009). Yeni sosyal bilgiler programı neler getirdi? *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(5), 1530-1545.
- Kepenekçi, Y. K. (2003). *İlköğretimde insan hakları ve sorumluluk eğitimi*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 34(34), 280-299.
- Kepenekçi, Y.K. (2008). *Eğitimciler için insan hakları ve vatandaşlık*. Ankara. Ekinosks Yayınları.
- Keskindemirci G, Ozboru Askan O, Kok H, Senol E, Yilmazbas P, Ozbay YS, Gokcay G. (2021). Informed parents- safe environment for children. *Çocuk Dergisi-Journal of Child* 2021;21(3), 260-265. <https://doi.org/10.26650/jchild.2021.989506>
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analiz yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Kışlalı, A. T. (2010). *Siyasal sistemler çatışma ve uzlaşma*. İstanbul, İmge Yayınevi

- Kiye, S. (2018). *Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri*. Z. Merey (Ed.), Çocuk Hakları (s. 89-108). Ankara: Pegem Akademi.
- Kocaer, Ü. (2006). *Hekim ve hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri*. (Tez No.193496). [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Koçoğlu, E. (2023). *İnsan haklarıyla ilgili uluslararası ve ulusal örgütler ile temel belgeler*. R. Turan (Ed.), *Öğretmen adayları ve öğretmenler için insan hakları ve demokrasi eğitimi* (s. 73). Ankara: Pegem Akademi.
- Koçoğlu, E. (2012). Cumhuriyetten günümüze insan hakları ve demokrasi kavramları açısından sosyal bilgiler dersi eğitim programının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 1-20.
- Kop, Y. ve Tuncel, G. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarını algılamaları, *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 6(1), 106-124.
- Köksal, H. (2019). Sosyal Bilgiler Dersi ve Vatandaşlık Eğitimi. R. Turan & T. Yıldırım (Ed.), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*(s. 39-66). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kudat, A. (2014). Hak ve hukuk kavramları üzerinde bir değerlendirme. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 87-106.
- Lambert, T. (2008). *A Brief History of Children*. A World History Encyclopedia web sitesinden 07 Şubat 2024 tarihinde <http://www.localhistories.org/children.html> sayfasından erişildi.
- Locke, J. (1954) *Essay on the Law of Nature* (ed.by W. Von Leyden), Oxford at the Clarendon Press.
- Mandaloğlu, M. (2013). İslamiyet'ten önce Türklerde aile hukuku. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 33, 133159.
- MEB (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB (2018). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Merey, Z. (2018). *Çocuk hakları*. Ankara: Pegem Akademi.

- Merey, Z., Karatekin, K., & Zafer, K. U. Ş. (2012). İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3), 795-821.
- Meydan, A. (2011). *Sosyal bilgilerde coğrafyanın yeri ve önemi içinde*, Sosyal bilgilerin temelleri, 63-80.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2022, 7 Nisan). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*.<https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>
- Müftü, G. (2001). Çocukların hakları. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı 151.
- Nasıroğlu, S. (2014). *Çocuk istismarında rehabilitasyon ve tedavi merkezleri*. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), 67-78.
- Onur, B. (2007). *Çocuk, tarih ve toplum*. İmge Kitabevi.
- Orme, N. (2003). *Medieval children*. Yale University Press.
- Ögel, B. (1979). *Türk kültürünün gelişme çağıları*. Ankara: Kömen Yayınları.
- Öz B., & Demirutku, K. (2018). *Trafikte çocuk güvenliği: Temel unsurlar, tespitler ve öneriler*. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Özarslan D. A. (2016). *Çocuk ve Çocukluk Sosyolojisi*, Resse Yayınları, İstanbul
- Özdemir, H., Aydın, S., & Çapa, M. (2023). Türkiye'deki sosyal bilgiler eğitiminde demokrasi ve insan haklarının önemi. *International Journal of Progressive Studies in Education (ijopse)*, 1(1), 65-74.
- Özpolat, A. O., & Aktuna, E. (2023). Türkiye'de çocuk yoksulluğuna ilişkin bir değerlendirme. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 204-223.
- Öztan, G. G. (2013). *Türkiye'de çocukluğun politik inşası*. 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Öztürk, A., & Tat, M. (2021). Güvende: Çocuğu kötü muamelenin etkilerinden korumak için neler yapılabilir? *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 2 (4), 181-207.

- Öztürk, C. (2007). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, D. (2018). Hukukta çocuk kavramı. Z. Meray (Ed.), *Çocuk hakları* (s. 2-14). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, H. (2017). Çocukluğun tarihsel gelişimi üzerine düşünceler. *Iğdır üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 253-276.
- Öztürk, M. (2015). İbn Tufeyl'in doğaya dönük eğitim ve felsefe anlayışını aktardığı Hay Bin Yakzan adlı felsefi romanı üzerine bir inceleme. *Hayef Journal Of Education*, 12(1), 1-8.
- Polat, H. M. (2020). *Türk hukukunda çocuk ve hakları*. E. Hareket (Ed.), *Disiplinlerarası Yaklaşımla Çocuk Hakları* (s. 19-39). Ankara: Pegem Akademi.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun yok oluşu*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sak, Ş, T. İ. (2018). Çocuk ve çocukluk. Z. Meray (Ed.), *Çocuk hakları* (s. 43-53). Ankara: Pegem Akademi.
- Sakarya, S. (2020). Çocukluğun tarihsel gelişimi ve dijital dünyada çocukluk . E. Hareket (Ed.), *Disiplinlerarası Yaklaşımla Çocuk Hakları* (s. 1-16). Ankara: Pegem Akademi.
- Saparca, Y. C. (2023). İnsan hakları, mülteciler ve devlet; eleştirel bir yaklaşım. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, 6(10), 85-114.
- Sisman, E. E., Erdinc, L., Özyavuz, M., & Erdinç, L. (2010). Çocuk güvenliği açısından çocuk oyun alanlarının değerlendirilmesi. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 141-150.
- Sönmez, Ö. F. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk hakları. R. Turan, & H. Akdağ (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar 3* (s. 401-413). Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sucu, E. (2020). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuk haklarının analizi*. (Tez No.628835). [Yüksek lisans tezi, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Sural, Ü. Ç., & Aksoy, N. (2021). Kamu ilkokullarında öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(1), 343-367.
- Şen, A. (2021). İnsan hakları, çocuk hakları ve insan hakları eğitimi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 11(1), 462-482. DOI: 10.18039/ajesi.742558
- Şimşek, B. Ş. (2016). *Türkiyede 2005 yılı sonrası çocuk haklarının gelişimi*. (Tez No.429254). [Yüksek lisans tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tan, M. (1997). Çağlar boyunca çocukluk. *Ankara Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.(s. 1 C. 22). Ankara.
- Taşkın, P. (2014). *Ortaöğretim okulları öğrencilerine yönelik disiplin düzenleme ve uygulamalarının çocukların temel hak ve özgürlükleri bağlamında değerlendirilmesi*. (Tez No.428803). [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tonga, D., Keçe. M., Kılıçoğlu, G. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde yer alan kazanımların vatandaşlık ve insan hakları konuları açısından değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171(171), 289-308.
- Toprak, N. (2018). *Su ve arkadaşları güvende*. İstanbul: İskenderiye Yayınları.
- Toptaş, K. (2016). *Eski Mezopotamya'da çocuk*. *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri*, 10(1), 55-78.
- Torun, F., & Duran, H. (2011). Çocuk hakları öğretiminde oyun yönteminin başarıya, kalıcılığa ve tutuma etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 418-448.
- TRT Haber. (2023, 10 Ocak). *Samsun Emniyet Müdürlüğü'nden güvenli internet kullanımı videosu* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=tEMg7-rBsn4&t=22s>
- Tufeyl, İ. (2016). *Hayy bin Yakzan*. Salon Yayınlar. Konya.
- Turan, R. (2016). Milli tarihten sosyal bilgilere türkiye'de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*. 49, 257-278.

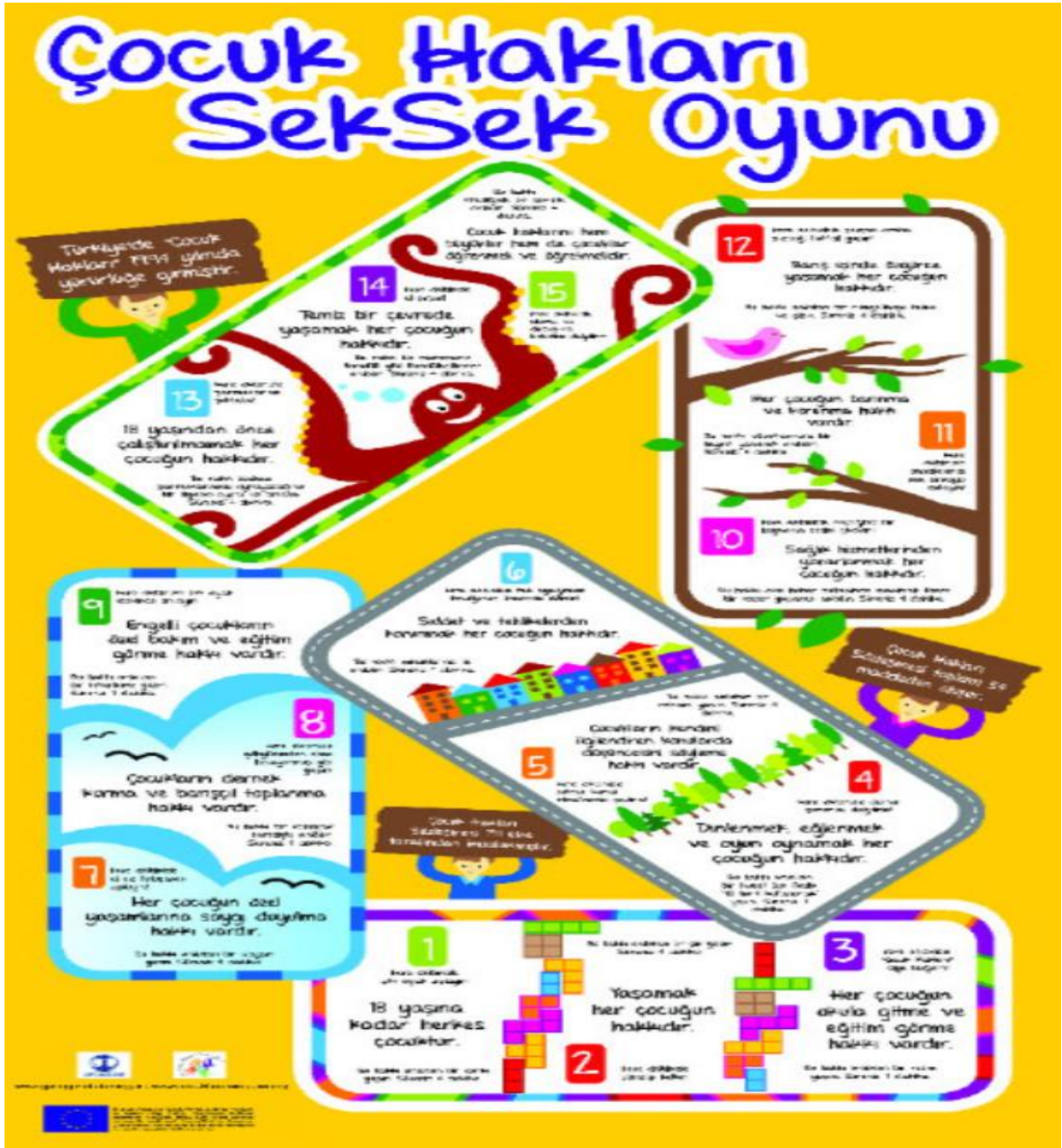
- Turan, R. (2018). 2017 *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 2018 yılında gerçekleştirilen güncelleme üzerine bir değerlendirme*. Uluslararası Akşemseddin İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Sempozyumu. Çorum.
- Turan, R. (2019). Sosyal bilgiler eğitimi ve tarih. R. Turan & T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 97-136). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Turan, R. (2020). 2017 *Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri (Aksaray ili örneği)*. Mavi Atlas, 8(2), 256-277.
- Turan, R. (2021). Türkiye’de yapılandırmacı yaklaşıma geçişin ilköğretim sosyal bilgiler dersi kapsamında tarih öğretimi üzerindeki etkileri (1998-2018). *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (29), 153-187.
- Turan, R. (2023a). Tarih dersleri ve insan hakları ve demokrasi eğitimi. R. Turan (Ed.), *Öğretmen adayları ve öğretmenler için insan hakları ve demokrasi eğitimi* (s. 275-290). Ankara: Pegem Akademi.
- Turan, R. (2023b). *Demokrasi*. R. Turan (Ed.), *Öğretmen adayları ve öğretmenler için insan hakları ve demokrasi eğitimi* (s. 1-42). Ankara: Pegem Akademi.
- Türk Ceza Kanunu (2023, 11 Mayıs). “2004 Türk Ceza Kanunu”. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>
- Türk Dil Kurumu (2018). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı (2022, 7 Nisan). “Koca kafa Kanka Polis, hem eğlendirdi hem bilgilendirdi.” <https://www.icisleri.gov.tr/koca-kafa-kanka-polis-hem-eglendirdi-hem-bilgilendirdi>
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2022, 7 Nisan). “HES kodu Nedir?”. <https://hayatevesigar.saglik.gov.tr/hes.html>
- Türkiye Diyanet İşleri Vakfı (2022, 7 Nisan). “Veda Hutbesi.” <https://islamansiklopedisi.org.tr/veda-hutbesi>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022, 7 Nisan). “İstatistiklerle Çocuk 2020”. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2020-37228>
- Tüysüz, S. (2019). *İlkokul sosyal bilgiler 4.sınıf ders kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık.

- Uğurlu, Z., & Gülsen, İ. (2014). Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-24.
- UNHCR, (2023). Figures at a Glance. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> [Erişim Tarihi: 10.5.2023].
- UNİCEF Türkiye (2022, 7 Nisan). “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Yazılı Maddeler”. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- UNİCEF Türkiye (2023, 6 Aralık).“Çocuk Katılımı El Kitabı”. <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/%C3%A7ocuk-kat%C4%B1l%C4%B1m%C4%B1-el-kitab%C4%B1>
- Ural, A., Kılıç, İ., (2011) *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Uskan, S. B., & Bozkuş, T. (2019). Eğitimde oyunun yeri. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 123-131.
- Üste, R. B., & Meslek, İ. (2007). İnsan hakları eğitimi ve ilköğretimdeki önemi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, (7), 295-310.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis.
- Washington, F. (2010). 5-6 yaş grubu çocuklarına uygulanan aile katımlı çocuk hakları eğitimi programının etkililiğinin incelenmesi. (Tez No.279871). [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yaman, F. (2022). Çocuk Hakları Sözleşmesine taraf olmayan ülke: Amerika Birleşik Devletleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(55), 377-398.
- Yapıcı, H. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi üzerine bir bibliyografya denemesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(4), 346-364.
- Yavuz, Z. B. (2021). *Kuruluştan günümüze ABD’de insan hakları anlayışı ve Obama ile Trump yönetimlerinin insan hakları söylemi*. [Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].

- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. & Yılmaz, M. (2019). *İlkokul sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı*. Ankara: MEB.
- Yıldırım, T. (2019). Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Coğrafya. R. Turan & T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 137-152). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yol, F. (2015). *4-6 yaş resimli çocuk kitaplarında çocukluk anlayışının*. (Tez No.381486). [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yörükoğlu, A. (2023). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul. İnkılap Yayınları.
- Yurdakök, M. (2016). *Anadolu'da çocuk hekimliğinin 12.000 yıllık öyküsü*. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri.

EKLER

1. Çocuk Haklar Sek Sek Oyunu Halısı Görseli

TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin Adı Soyadı:		EYET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapakdaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi		APA 7 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Danışman Adı Soyadı

İmza